

A
TI

JOHANNIS
ASTRUC,

REGI A CONSILIIS MEDICIS,

Archiatři AUGUSTI II. gloriosæ memoriæ,
Poloniarum Regis &c.;

MEDICI ORDINARIJ

SERENISSIMI PRINCIPIS

DUCIS AURELIANENSIS,

Et in Regio Franciæ Collegio Professoris Medici,

TRACTATUS
THERAPEUTICUS
ET
PATHOLOGICUS.

Ex Libr. Hieronymi Plazzi M.D. necnon C.

VENETIIS,

Apud THOMAM BETTINELLI

MDCCXLVIII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

JOHANNIS
ASTRUC

REGIA CONSULTUS MEDICUS

Archiduci Augusti II. gloriose memorie,
Poloniarum Regis &c.

MEDICI ORDINARI

SERENISSIMI PRINCIPIS

DUCIS AURELIANENSIS,

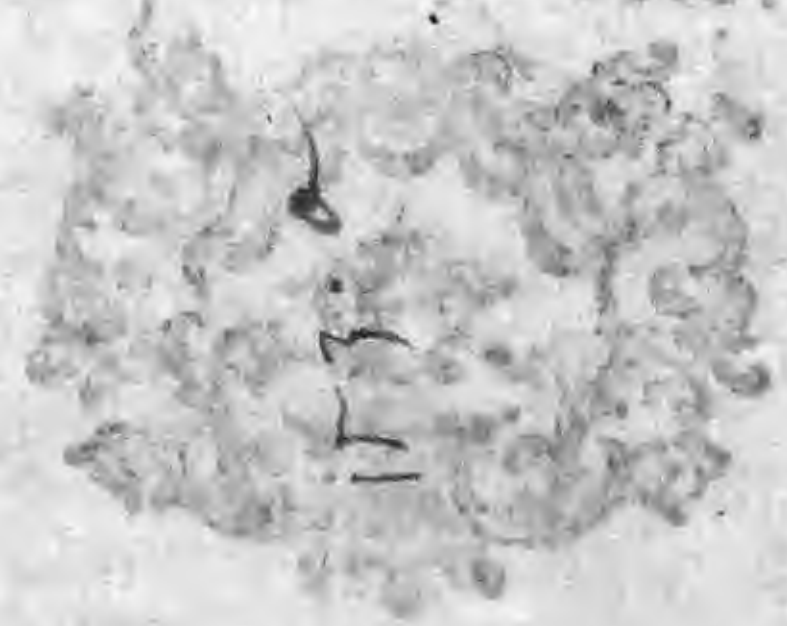
Et in Regio Francie Collegio Professoris Medicus.

TRACTATUS

THERAPEUTICUS

ET

PATHOLOGICUS.

VENETIS.

Apud THOMAM BETTINGERUM

MDCCLVII

ESTERIOREM TERMINUM, AC LUNAM.

BIBLIOPOLÆ

LECTORI.

QUIS sit hujus Opusculi Auctor, difficile fere est dictu: ejus igitur historiam paucis habeas. Misit ad nos ante aliquot menses D. LA MOTHE *Medicinae Doctor Monspeliensis* Tractatum hunc Therapeuticum, typis nostri subjecturum: dignum hunc judicavit, imo & dignissimum Medicus nostras qui sub prælo nostro sudaret: mox igitur operariis nostris traditum, qui nomen D. LA MOTHE cuique paginae apposuerunt: impressæ dein hujus Opusculi paginae aliquot a *Medicinae Doctore* visæ sunt, qui (cum olim Medicam artem didicisset Monspeli, dum ibi Medicinam doceret Celeberrimus D. ASTRUC) statim præstantissimi in arte sua Magistri fœtum lætus agnovit; hujus autem, cum nitidissimum & accuratissimum possideret exemplar, illud lubenti animo nobis communicavit, & ex collatis exemplaribus evidenter patuit, libri sub typis nostris sudantis Auctorem esse Celeberrimum D. ASTRUC, cujus igitur nomen merito præ se ferre debet. Non negandum tamen quasdam esse inter bina exemplaria differentias, mox recensendas, non autem tanti momenti, ut aliud Opus dicatur.

Et primo quidem, in genere, in altero manuscripto accuratior est Opusculi divisio, in Sectiones, Capita, Paragraphos &c. qualem videre est in Indice postposito.

In specie, quoad priorem partem in manuscripto D. LA MOTHE multo major est formularum numerus, in primis articulis de Apozemate pag. 3. &c. Jusculo pag. 6. &c. Potione pag. 10. &c. Julepo p. 18. &c. Ptisana p. 21. &c. Looch pag. 25. Pulvere pag. 26. &c. Bolo pag. 28. &c. Opiata pag. 29. &c. Pilulis pag. 32. &c. Tabellis pag. 34. Fotu pag. 35. Linimento pag. 43. Cataplasmate pag. 45. Emplastro pag. 47. Clystere pag. 53. Iniectione pag. 57. Gargarismate pag. 59. Collyrio pag. 62. Suppositorio pag. 65. Sternutatorio pag. 66.

Præ-

Præter hæc Articulus de Balneo pag. 37. &c. alius omnino est in altero MSto, multo brevior, nihilque de aquis thermalibus continet: deest caput integrum de Pomata pag. 48 &c. & caput de Unguento immediate sequitur illud de Linimento, idque paucis verbis.

Hæc de parte priori, quæ quoad formam fere dici potest aliud Opus; multa enim adfunt additamenta.

In Parte posteriori, quæ præcipua est, unica tantum adest differentia; in ea scilicet parte quæ de purgantium differentiis agit a pag. 93. ad 95. quæ hic habes, certe non sunt verba Celeberrimi ASTRUC: exscripta sunt, ex fœtu spurio Auctoris Celeberrimi, ex BOERHAAVII Tractatu de Viribus Medicamentorum pag. 95. &c. editionis Parisinæ anni 1727. In eodem etiam libro inveniuntur quæ hic habes de Vomitoriis pag. 85. ad 86: de purgatione pag. 89. ad 91: de dolore pag. 134. ad 137: quæ etiam exstant tantum in Manuscripto D. LA MOTHE, ibique addita videntur.

Vale, his frui Lector, & mox *Tractatum Pathologicum* ejusdem Auctoris, id est Celeberrimi D. ASTRUC, exspecta.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fra Paulo Tommaso Manuelli Inquisitor di Venezia nel Libro intitolato: *Johannis Astruc & Tractatus Pathologicus*; e più *Johannis Astruc Tractatus Therapeuticus*, Tomi due: non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Tommaso Bettinelli Stampator di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 8. Luglio 1746.

(Alvise Mocenigo 2°. Riffor.
(Zuane Querini Procur. Riffor.

Registrato in Libro a carte 29. al N. 227.

Girolamo Alberti Segr.
TRA-

TRACTATUS THERAPEUTICUS.

ARTIS fundamenta jecerunt quamplurimi, Physiologiam & Pathologiam explicando: jam vero, Medicinam ipsam aggredior, cum Therapeuticam tractandam suscipio; Therapeutice autem, ut vox ipsa græca satis indicat, ea est Medicinæ elementaris pars quæ docet auxilia, singulis humani Corporis morbis singulisque morbi casibus convenientia, debita methodo ac congrua ratione præscribere: inde facile est colligere, Therapeutices tres partes esse debere, unam quæ explicat in genere naturam & facultatem auxiliorum omnium, quorum usus est in Medicina, sive ex Chirurgia, sive demum ex Pharmacia repetantur; alteram quæ tractat rationem, & methodum, quibus ea auxilia administrari debent, ac solent; tertiam demum, quæ diversis, distinctisque affectibus, aut affectuum circumstantiis; ea præscribat auxilia, quæ utilia sunt: nihilominus tamen ne tractatus iste solitos laboris limites excedat, primæ parti supersedere visum est: itaque hac omissa, duæ tantum futuræ sunt hujus operis partes, quarum prima, de variis medicamentorum administrationibus, sive formulis, breviter aget; in posteriore vero tum variæ, & singulæ indicationes, quæ diversam curandi methodum expostulant, tum varia remedia, quæ singulis indicationibus satisfaciunt, enucleatius proponentur.

THERAPEUTICES

PARS PRIOR:

De constitutione Medicamentorum, seu de Formulis.

Medicamenta, triplici fine, a Medicis præscribuntur: alia quidem ut intra corpus assumantur, ac per universa corporis vasa distribuuntur; alia vero ut corporis superficiei admoveantur; alia tandem ut in certas corporis cavitates v. g. rectum, uterum &c. immittantur, inde brevi excludenda; unde famosa medicamentorum divisio in interna, externa & media: secundum quam, tres quoque futuræ sunt hujus partis sectiones, una de Medicamentorum internorum, altera vero de externorum, tertia demum de mediorum compositione.

SECTIO PRIMA.

De Compositione Medicamentorum internorum.

EX internis Medicamentis, alia sunt liquida, alia vero solida, unde Sectio ista in duos partitur §^{os}, quorum in uno agitur de compositione medicamentorum, quæ sub forma liquida; in altero vero quæ sub forma solida, præscribuntur.

§. I.

De iis quæ sub forma liquida præscribuntur.

Medicamenta hujusmodi octo ad summum novimus, quæ nunc admittuntur; nimirum *apozema*, *jusculum*, *portionem*, *julepum*, *emulsionem*, *syrupum*, *ptisanam* & *tincturam*, quæ totidem breviter examinabimus.

10. **APOZEMA**, ut vox græca sonat, est decoctum ex variis simplicibus paratum, *saccharo* aut *syrupo* edulcoratum, ad unam, duasve doses; componi solet, ex variis radicibus, corticibus, lignis, foliis, seminibus, floribus, & fructibus, quæ debita dosi in aqua communi decoquuntur: cuique dosi parati apozematis quæ ℥ v aut ℥ vi est, additur syrupi convenientis, aut sacchari ℥ j, ut *lenocinium palato fiat*. Frequenter etiam adjici solent præparata varia Chymica, quæ decocti efficaciam intendunt, ut *sal prunellæ*, *tartarum vitriolatum*, *nitrum depuratum*, si apozema ad refrigerandum; aut *tartarum*

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 3

rum chalybeatum, *sal tamarisci*, *absinthii*, si e contra apozema pareretur aperiens & deobstruens.

Confecta eo modo apozemata, *alterantia* sunt, quorum multa est varietas, cum in alterando, multæ & diversæ indicationes se fiant: at vero si apozematibus *purgantia* quædam incoquantur, vel infundantur, ut *polypodium*, *semen carthami*, *tamarindi*, *agaricum*, aut quæ tutiora sunt, ut jam usu communiori confirmatur, sicuti *senna*, *rhabarbarum*, apozema nomen purgantis indemerebitur, quale solet identidem ceteris apozematibus interjici, ut sordes ab intestinis identidem evacuentur.

Cum ergo apozema pareretur decoctione tot simplicium, liquet virtutes ipsius esse juxta naturam & indolem eorum, quæ in aqua decoquantur; adeoque plures sunt apozematis species, quas tamen, brevitatis causa, ad apozema diureticum calidum, frigidum, cephalicum, & alterans reducimus, &c.

Apozema diureticum calidum.

℞. Radicum Cichorei,

Brusci,

Asparagi, aa ʒ. j.

Petroselini,

Apii sylvestris, aa ʒʒ.

Coque in aquæ fontanæ ℥ jʒ per horam integram: sub finem coctionis adde

Foliorum Cichorei,

Capillorum Veneris,

Scolopend. veri, ex omnibus, m. j.

Cerofolii,

Apii sylvestris, ana p. j.

Post levem coctionem cola & exprime: fiat Apozema pro duplici dosi mane & sero per triduum sumendum, addendo matutinæ dosi,

Syrupi de V. Radicibus, ʒ. j.

dosi vero serotinæ,

Syrupi de Althæa Fernelii, ʒ. j.

Fiat Apozema.

Optimum est hoc apozema, in partium externarum oedemate; nec non internarum; quia *urinas* movet, *sanguinem spissum* attenuat, ipsius *circuitum* accelerat, *serumque superfluum* vala relaxans copiose eliminat; convenit ergo in *hydrope* incipiente: curat sæpe *pulmonum* oedema, *peripneumonix* succedens: tandem *viscera obstructa* emollit; adeoque in *chlorosi* feliciter quandoque adhibetur; attamen ut felicius succedat in *chlorosi*, *viscerumque obstructionibus*, *aperientia* quædam adduntur, cum diureticis calidis, sicut *rheum contusum*, & in nodulo *suspensum* ad ʒ i ʒ. *Crocus martis aperiens*, similiter in nodulo *suspensus*, ad ʒ j. vel ʒ ij. decoquantur una cum *radicibus aperientibus*, sicque componitur *apozema diureticum* simul & *aperiens*; hoc ultimo modo paratum, mira præstat in *ictero flavo*, ab hepate obstructo oriundo, in *Lienis intumescencia*, quæ ab

humorum spissitudine, imo & catameniorum suppressione, quæ obstructioni uteri adjungitur, & frequens *chlorosis* est comes; ab hoc tandem præparantur humores, & facilius liquentur: quapropter tale antecedere debet *pulveres* & *opiatas aperientes*, quæ, hos effectus debellandi causa, præscribi solent.

Si æger temperamento cacochymico gaudeat, & per consequens adsit indicatio, simul humores solvendi, & per inferiora evacuari, *senna* decoqui potest ad ℥ ij, vel aliud *purgans* simile, una cum foliis, sicque triplici quasi virtute, apozema præscribetur.

Apozema diureticum refrigerans.

℞. Radicum Althææ,
Menthæ, ana ℥. j.
Acetosæ
Fragariæ, ana ℥ j ℞.

Coque per horam unam in aquæ fontanæ ℔ j ℞. sub finem coctionis adde

Foliorum Lactucæ
Portulacæ, aa, m. j ℞

Florum Malvæ, m. ℞

Post levem coctionem cola & exprime; In colatura dissolve

Salis Nitri purificati, ℥. j.

Fiat Apozema pro duplici dosi mane & sero sumenda per triduum; dosi matutinæ adde

Syrupi Limoniorum, ℥. j.
serotinæ vero

Syrupi de Nymphæa, ℥. j.

Fiat Apozema.

Si æger siti intensa crucietur, exhibe *spiritum sulphuris ad gratam aciditatem*: hoc apozemate, æstus sanguinis compescitur, omnes humores humectantur, diluitur *Bilis* nimis exaltata, *urinæ acriores* temperantur, ardor calorque *viscerum* extinguitur, *alvus* siccitate *constipata* laxatur; Ergo præcavet *febres ardentes*, *viscerumque abdominalium inflammationem a bile acriore oriundam*, imo & iisdem morbis medetur.

Apozema Cephalicum.

℞. Radicum Petroselinii
Eryngii
Fœniculi, ana. ℥. j.
Pœoniæ maris, ℥. ℞.
Gentianæ
Valerianæ
Enulæ Campanæ, ana ℥. ij.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. j ℞ per horam integram; dein adde

Foliorum Cichorei sylvestris, m. j.

Betonicæ, num. vi.

Coque leviter, dein infunde

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 5

Foliorum Salviæ,
Florum Cordialium

Lavendulæ, ana pug. j.

Cola pro duplici dosi mane & sero sumenda.

Convenit id *apozema* in affectibus cerebri, ab humoribus crassis in ipso lateſcentibus ſuſtentatis.

Apozema alterans & diaphoreſim lewiter movens.

24. Radicum Bardanæ

Angelicæ, aa ʒ. j. ʒ.

Polypodii quercini, ʒ. j.

Ligni Sassafras triti,

Radiciſ Chinæ pariter contuſæ, ana, ʒ. ʒ.

Coquantur in aquæ fontanæ lb. j. ʒ. ad tertiæ partiſ conſumptio-
nem; ſub finem coctioniſ adde

Epithymi contuſi, ʒ. j.

Florum Borruginiſ,

Scabioſæ, ana m. ʒ.

Cola & exprime pro duplici doſi mane & ſero ſumenda.

Quandoque hoc apozemate utuntur, ad attenuandos & liquandos humores, adeoque uſurpatur præprimiſ, in morbiſ cutaneis, a lympha viſcida, & tenaci oriundiſ.

Apozema Emmenagogum.

24. Radicum Bruſci

Rubiæ tinctorum

Apii ſylveſtriſ, aa ʒ. j.

Limaturæ ferri rubiginofæ in nodulo ſuſpenſæ, ʒ. j.

Coque in aquæ fontanæ ʒ. xij. ad tertiæ partiſ conſumptionem;
ſub finem coctioniſ adde

Foliorum Marrubij fœtidi,

Matricariæ,

Artemiſiæ, ex omnibuſ man. j.

ſub finem leviter infunde

Croci Orientaliſ incifi, pug. j.

Fiat Apozema.

Hoc ſemel in die, mane ſcilicet ſumitur, per ſex, aut octo, vel decem dieſ continuandum; convenit in menſium remora, uterique obſtructione.

Apozema immoderato alvi profluviio & hæmorrhagiis omnibuſ dicatum.

24. Radicum Biſtortæ

Tormentillæ

Symphyti majoriſ, aa, ʒ. iij.

Coque in aquæ fontanæ ʒ. viij.

In colatura dissolve

Succi Urticæ rite depurati, $\mathfrak{z}$. ij.

Syr. Cydonior. vel de Rosis siccis, $\mathfrak{z}$. vi.

Fiat Apozema sæpe iterandum.

Apozema efficax ad icterum.

24. Radicum Cichorei

Dentis Leonis, aa. $\mathfrak{z}$ $\mathfrak{ss}$.

Scrophulariæ majoris, $\mathfrak{z}$ j.

Florum Endiviæ,

Summitatum Fragariæ

Marrubii, aa, pug. $\mathfrak{ss}$.

Tartari Chalybeati,

Sennæ mundatæ, aa $\mathfrak{z}$ j.

Coque per horas octo, lento igne, in vino albo & in aqua fontana ad $\mathfrak{ss}$. ij.

Fiat Apozema, de cujus cultura capiat æger cyathos duos in die, unum jejuno ventriculo, alterum tribus horis post prandium.

Magno cum successu adhibitum fuit quampluries, miraque præstat in isto casu.

20. JUSCULUM est medicamentum liquidum ex carne sola, aut cum aliis simplicibus decocta paratum, sic

Jusculum pulli refrigerans.

24. Pullum juniorem gallinaceum exenteratum & pelle nudatum cujus venter impleatur quatuor seminum frigidorum majorum contusorum $\mathfrak{z}$ $\mathfrak{ss}$.

Coque in aquæ fontanæ $\mathfrak{ss}$ j. $\mathfrak{ss}$ per horas tres, sub finem coctionis adde

Foliorum Lactucæ

Endiviæ, aa, m. $\mathfrak{ss}$.

Post levem coctionem cola & exprime; fiat Jusculum.

Hoc jusculum parari potest cum carne vitulina, agnina, aut collo vervecino, tuncque quatuor semina frigida contusa in nodulo suspensa in eo decoquantur.

Aliud bechicum seu pectorale.

24. Pullum juniorem gallinaceum pelle nudatum & exenteratum, Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate per horas duas; dein adde

Radicum Symphyti majoris

Tussilaginis, ana $\mathfrak{z}$ j.

Sub finem coctionis adde

Foliorum Borraginis, pug. j.

leviter bulliant; infundendo

Florum Violarum

Tussilagini, ana, pug. j.

Cola & exprime.

24. Qua-

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 7

24. Quatuor seminum frigid. major. contus. Semin. Papav. albi pariter contus. ana, 3. j.

Amydalarum dulc. excortic. paria, x. Contunde in mortario marmoreo sensim affundendo jusculum fervidum.

Cola & exprime; Fiat Jusculum.

Hoc trachæa, ductusque bronchiales leniuntur, ipsiusque humor edulcoratur; quapropter prodest quamplurimum in tussi ab humorum acrimonia & pulmonum siccitate atque ariditate producta.

Aliud bechicum in suppuratione pulmonum.

24. Pulmon. vitulini rec. mactati lb. j. aut ij. Despuma: dein coque per horas duas in aquæ fontanæ sufficienti quantitate: adde

Radicis Tussilaginis, 3. j.

Liquiritiæ rasæ & contusæ, 3. ij.

Sebesten, paria xij.

Coque per horam: sub finem coctionis adde

Foliorum Tussilaginis,

Pulmonariæ, aa, m. ʒ.

Hederæ terrestris, pug. j.

Post levem coctionem cola & exprime: Fiat Jusculum:

Jusculum cancerorum fluviatilium alterans.

24. Pullum juniorem Gallinaceum pelle denudatum & exenteratum: Coque per horas duas in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; dein adde

Cancros fluviatiles in aqua ferventi ad rubedinem usque extinctos & in mortario marmoreo contusos, iij aut iv aut v.

Olla exacte obturata bulliant per horam unam; sub finem adde

Foliorum Borriginis, man. j.

Cerefolii, pug. j.

Post levem coctionem cola & exprime.

Istud sumitur, per dies x. aut xij. aut xv. Convenit in morbis; ab humorum visciditate cum acrimonia quadam conjuncta productis; præterea stomachum corroborat, materias acidas in eo excedentes obtundit, ac destruit; idcirco frequentissimi est usus in praxi medica.

Jusculum Cephalicum seu antiepilepticum.

24. Radicum Pœoniæ maris

Gentianæ, aa 3. j. ʒ.

Valerianæ hortenſis, 3. j.

Seminis Pœoniæ maris, paria x.

Coque in jusculo pulli gallinacei per horam unam; sub finem coctionis adde

Foliorum Cichorei sylvestris, m. j.

Salviæ tenuioris

Florum Lavendulæ, ana pug. j.

Cola & exprime: Fiat jusculum.

Jusculum adstringens.

℥℥. Radicum Symphyti majoris

Tormentillæ

Bistortæ, ana ℥ ℞.

Coque in jusculo pulli junioris per horam unam; dein adde

Foliorum Plantaginis. m. j.

Coque leviter & exprime: Fiat jusculum.

Jusculum diaphoreticum seu viperinum.

℥℥. Viperam vivam; abscinde caput & caudam, cutem detrahe; & exentera, servatis seorsim corde & jecore, contunde in mortario marmoreo & pone in olla fictili rite clausa suo operculo cum papyro & pasta, coque in aquæ fontanæ ℔. ij. per horas tres; fiat jusculum quod capiat mane in lecto in quo manebit æger duarum horarum spatio, stragulis coopertus, ut sudor eliciatur.

Notandum sanguinem, dum viperæ caput, & cauda amputantur, esse excipiendum in aqua, ex qua debet parari jusculum; præterea hepar & cor debent devorari post ipsius assumptum.

Hæc maxime prosunt in *morbis chronicis*, a lymphæ spissitudine sustentatis, nam mirifice dividunt & atterunt materiem insensibilis transpirationis, ideoque ductuum sudoriferorum, transpiratoriorumque obstructions, & infarctus reserunt, sanguinis circuitum per vase cutanea æquabiliorem, redduntque faciliorem. Conveniunt ergo in *tuberculis* ac *pustulis cutem obsidentibus*: sanant quoque, simili ratione, *scabiem* pertinacissimam, *herpetes*, non solum externas, verum etiam internas; ab infarctu sæpe liberant, per cutim amandando & expellendo partes duriores, salinas nempe & terreas, quibus nonnunquam, ob imminutas secretiones naturales, sanguinis massa inquinatur.

Jusculum aperiens.

℥℥. Radicum Brusci

Asparagi

Eryngii, ana ℥. j.

Croci Martis aperient. in nodulo susp. ℥. j.

Rhei contusi in nodulo parit. suspensi, ℥. j.

Coque per horam in jusculo pulli aut carnis vitulinæ; sub finem coctionis adde

Foliorum Cichorei sylvestris, man. j.

Cerefolii pug. j.

Post levem coctionem cola & exprime: fiat jusculum per novem dies sumendum.

Convenitque hoc in *chlorosi*, incipientibus viscerum obstructionibus, in *ictero*, atque incipiente *hydrope*.

Jusculum menses promovens.

24. Radicum Rubiæ tinctorum

Asparagi, ana ʒ. i.

Foliorum Agrimoniae

Cichorei

Pimpinellæ

Ceterach, ana m. ʒ.

Cuoci, pug. j.

Cum frustulo carnis vitulinæ fiat Jusculum; addendo

Limaturæ ferri rubiginosæ ʒ. ʒ.

Jusculum detergens.

24. Radicum Dentis leonis

Agrimoniae, ana, ʒ ʒ

Foliorum Agrimoniae,

Pimpinellæ

Pilosellæ

Millefolii, ana man. ʒ.

Rosarum rubrarum,

Summitatum Hyperici, ana. pug. ij.

Cum pullo gallinaceo juniore fiat jusculum; cui adde;

Balsami Judaici gutt. xij.

Terebinthinæ Venetæ in aqua liliorum purificatæ, ʒ. ʒ.

Verum satius est terebinthinam cum culpa cassiæ, ovorumve vitello dissolvere, quam cum jusculo; ideoque poterit parari Bolus cum ʒ ʒ. terebinthinæ parumque pulpæ cassiæ cum saccharo & liquiritia, superbibendo jusculum supra præscriptum.

Purgans jusculum idem est, & eodem modo præscribitur ac alterans, hoc uno discrimine quod illi *senna* simul incoquatur, aut *rheum* infundatur, *mannave* dissolvatur, ut ea ratione blanda catharsis facilius identidem procuretur; in primis vero solemne est, singulis tere jusculis purgantibus, *rhabarbarum* ad ʒ ʒ. aut ʒ j. addere; sicuti aperientibus jusculis addi solet *crocus martis* nodulo suspensus.

Ceterum jam usu receptum est, jusculis commiscere succos ex herbis convenientibus expressos, priusque rite depuratos ad ʒ. ij. aut ʒ. iij. ut inde herbarum energia, vis decocti efficacior sit.

30. **POTIO** est medicamentum liquidum ex decoctione, infusione, aut dissolutione variorum simplicium, in liquore idoneo præparatum, ad unam pluresve doses; pro indicationibus variis, quibus destinatur, varia est, *purgans*, *corroborans* sive *cardiaca*, *alterans*, &c.

Potio purgans, quæ maximi est usus, *decoctione*, *infusione*, *dissolutione* paratur, iisque vel solis, vel conjunctis: sola quidem decoctione, si purgantia, ut *senna* v. g. *tamarindi* incoquantur: infusione, si *rheum* infundatur; dissolutione tandem si *manna* aut *cassie pulpa* dissolvatur seorsim in liquore idoneo; hæc potionis præ-

scri-

scribendæ methodus quanquam rara sit, minime tamen rejicienda videtur, cum inde simplici opera tutam catharsim ciere quandoque liceat.

At vero ut plurimum potiones catharticae, vel ex decoctione, & dissolutione, vel ex infusione, & dissolutione; imo nonnunquam ex infusione, dissolutione, & decoctione simul parari solent, ut exemplum præbet sequens formula.

℞. Tamarindorum pinguium, ℥. j.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; Expressioni ad ℥. vi. infunde

Sennæ mundatæ ℥. ij.

Rhei electi

Salis vegetabilis, ana ℥. j.

Cola & exprime: in colatura dissolvè

Mannæ Calabrinæ ℥. j. ℞.

Fiat Potio purgans.

Admiscantur interdum potioni purganti Syrupi, ut Syrupus florum persicorum vel rosarum pallidarum, &c. Pulveres, ut pulvis cornachinus, vel de tribus, & rheum pulveratum; Electuaria varia ut de citro & diacarthami; tartarus stibiatus solubilis, aqua Benedicta Rulandi, sive vinum emeticum, infusio florum persicorum &c. pro vario scopo, quem Medicus sibi proponit, quorum omnium usus, ex dicendis infra, certius liquebit.

Potio purgans blanda.

℞. Pulpæ Cassiæ recenter e canna extractæ Syrupi de Cichoreo compositi, ana. ℥. j.

Dissolve in aquæ papaveris rheados ℥. viij.

Fiat Potio.

Alia.

℞. Syrupi de Cichoreo compositi. ℥. j.

Rhei electi, ℥. j. vel ℥. ℞.

Cum aqua pauca Cichorei fiat potio quæ detur mane per hebdomadam alternis diebus.

Maxime prodest hæc potio alvi fluxui, & stomacho corroborando, deturbando scilicet per secessum pravos succos, illud viscus aggravantes, & alimentorum coctionem alterantes.

Potio purgans vulgaris.

℞. Sennæ mundatæ, ℥. ij.

Rhei contusi

Tartari solubilis, ana. ℥. j.

Summitatum Absinthii, p. j.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; in colatura dissolvè

Mannæ Calabrinæ, ℥. ij.

Fiat Potio.

Quamvis hæc potio purgans sit vulgaris, omnibus tamen non convenit: quidam enim sunt qui ob acutissimum intestinorum sensum, sola manna vel rheo purgantur, & si senna ipsis præscribatur, materies ejiciunt cruentas, cum gravissimis ventris torminibus; alii vero qui senna, rheo, manna minime purgantur, eisque addere oportet jalappa, aut diacrydium, aut Electuarium diacarthamum; prudens ergo Medicus ut primum accedit ad ægrum, ab ipso sciscitetur utrum facile vel difficile moveatur.

Mu.

TRACTATUS THERAPEUTICUS. II

Mutanda est formula purgans, juxta variam cruditatum speciem; seu indolem, temperiem, vel majorem aut minorem intestinorum sensum, atque si signis propriis noscat Medicus, latentes in primis viis cruditates amaras, si æger temperamento fervidiori gaudeat; si aliunde ardorem in præcordiis sentiat, si urinas flammeas, cum aliquo doloris sensu excernat, si siticulosus, demum si calor totius corporis major, quam pro solito more, sequens paretur potio purgans.

℞. Tamarindorum pinguium, ℥. j.

Seminis Lini, pug. j.

Coque in aqua fontana ad ℥. viij.

℞. Rhei contusi, ℥. j.

Cremoris Tartari, ℥. ℥.

Coque leviter in decocto supra præscripto: in colatura dissolve

Mannæ Calabrinæ, ℥. ij.

Fiat Potio.

Vel sequens infusio paretur in aqua frigida, ptisana purgans, vulgo regia dicta.

℞. Sennæ mundatæ ℥. ℥.

Seminis Coriandri contusi, p. j.

Cinnamomi, tantillum,

Limonem in frustula sectum;

Infunde per horas xij. vel xv. in aquæ fontanæ ℔. j.

Fiat potio pro duplici dosi, cuilibet addendo Mannæ Calabrinæ, ℥. j. aut ℥. j. ℥.

Quoties exhibetur purgatio, jusculum quoque est exhibendum, duabus aut tribus horis post potionem assumptam; illud vero non debet esse pingue, ne partibus suis oleosis, pinguioribus & crassioribus, partes purgantium inviscando, & per consequens ipsarum energiam infringendo, evacuationes imminuat, aut etiam totaliter præpediat; idcirco nonnulli solent pro jusculo, infusum theæ accipere.

Potio purgans mitis in inflammatione ventriculi & intestinorum.

℞. Pulpæ Cassiæ e canna extractæ ℥. ij.

Seminis Lini contusi,

Florum Malvæ, ana pug. j.

Coque leviter in feri lactis clarificati, vel aquæpulli, aut decocti Florum Violarum & Verbasci ℔. j. ℥.

Cola pro duplici dosi; in prima dissolve

Mannæ Calabrinæ ℥. j. ℥.

Fiat Potio: duabus post horis exhibeatur altera cum eadem Mannæ quantitate.

Si manna non præscribatur & potio tantum pulpa cassiæ componatur, dicitur tunc *dilutum cassiæ*: In inflammatione ventriculi & intestinorum jam facta, dum accidit necessitas exhibendi purgans, ut si bilis, vel cruditates in primis viis fuerint collectæ, sæpe *dilutum cassiæ*, ad plures doses exhibetur, ita ut quælibet dosi ℥. ℥. vel ℥. vj. pulpæ cassiæ contineant. Si cum inflammatione intestinorum, dysenteria sit comes, primæ dosi supra præscriptæ, *ipocacuanba* ad grana x. aut xv. vel xx. addi potest.

Potio purgans in nephritide, inflammatione ureterum, & vesica; & urinae difficultate, præscribenda.

Rx. Foliorum Parietariæ m. j.

Seminis Lini

Liquiritiæ, ana ʒ. j.

Coque in sufficienti quantitate aquæ fontanæ.

Rx. Medullæ Cassiæ recent. e canna extr. ʒ. j.

Florom Violarum, p. j.

Coque leviter in Decocti supra descripti ʒ. viij. In colatura dissolve Mannæ Calabrinæ, ʒ. ij.

Fiat Potio.

Potio in inflammatione pulmonum.

Rx. Mannæ Calabr. ʒ. iij.

Dissolve in decocti foliorum Borruginis ʒ. viij. Cola, fiat potio.

Hæc mite admodum primarum viarum cruditates expurgat, sanguinem tamen, sputorumque materiam incidit; idcirco fit sæpe ut, quamvis leviter & fere nullatenus purget, non mediocre tamen ægris levamen afferat, sputa copiosius promovendo, sicque pulmones veluti expurgando; convenitque in catharro pulmonum gravi, qui vulgo ferinus nuncupatur, quia ardorem thoracis, tussim molestant & siccam, febriculamque comites habet; interim si prævaleat admodum ardor & siccitas thoracis, cum ardor, eretismus quemdam fibrarum trachæalium, indicet, tunc convenit huic oleum amygdalarum dulcium sine igne paratum ad ʒ. ij. vel ʒ. iij. addere; nam ipsius ope sputorum lubricantur viæ, ipsa diluuntur sputa, ductuumque trachæalium rigidæ, & nimis tensæ emolliuntur fibræ; si inflammationi pulmonum adjungatur febris putrida, tunc *tartarum stibiati* ad grana iij. vel iv. additur: ita ut, ab emetico sic exhibito, nullum pertimescendum sit damnum, cum in primis viis suas potissimum exerat vires; denique *pulpa cassiæ* poterit addi, ut sic magis temperetur actio emetica.

Potio emetica.

Rx. Tartari solubilis stibiati gr. v, aut vj. vel viij. capiat æger cum cochleare jusculi, vel ptisanæ.

Sic paratur potio emetica; loco tartari ad ʒ. j. aut ʒ. ij. exhiberi potest *vinum emeticum*, imo ubi movendi necessitas incumbit, ne saburra in stomacho contenta, ad sanguinem traducatur, illud tartaro tutius est; nam juxta præparationem, & tempus, a quo fuit confectus, diversos habet virium gradus ipse tartarus; *vinum* vero paratu facile, neque tam facile suas amittit vires.

Potio emetica fortior.

Rx. Vini stibiati turbidi ʒ. j. ʒ. aut ʒ. ij. capiat:

Hæc potio convenit potissimum in apoplexia forti, ubi nullum præ-

præstant effectum *cetera emetica* ; quandoque necesse est , emeticis adungere cardiaca , ut citius , feliciusque agant , ut in *apoplexia* , *febrisque malignis* , idcirco potioni emeticæ *lilium Paracelsi* ad guttas xxx. additur , aut solvitur *confectionis alkermes* ʒ. j. in aquæ aut jusculi s. q. , adjuncto dein emetico.

Potionibus ut plurimum purgantibus adjunguntur *emetica* , juxta Medici intentionem ; si enim in ventriculo , simulque intestinis copiosa lateat *saburra* , profunt *emetica* , cum *purgantibus* ; at si in stomacho , majori ex parte , contineatur in principio morbi *saburra* , solum *emeticum* exhibere , ut per os , utpote brevitatis gratia , securius eliminetur , tutius est.

Potio Cathartico-Emetica.

ʒ. Sennæ mundatæ ʒ. ij.

Rhei contusi,

Tartari solubilis, ana ʒ. j.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate : in colatura & expressione dissolve

Mannæ Calabrinæ , ʒ. ij.

Adde

Tartari emetici solubilis. gr. v.

Fiat Potio.

Quandoque spissitudinem , vel tenuitatem materierum in ventriculo contentarum , fit ut *emeticis* potenter stimuletur ventriculus , nec tamen exinde subsequatur *vomit* , sed tantum *nausea* , tunc ut materies tenaces diluantur , illæque obsequiores reddantur , *magna aquæ tepidæ quantitas* est haurienda ; nunquam iis plethora vera apparente gaudentibus , exhibenda est *potio emetica* , quin *venæ sectione* vasa sufficienter fuerint depleta ; secus enim *vomit* sanguineus , *sputum cruentum* , aut *inflammatio ventriculi* excitatur : in genere nunquam , iis qui *affectionibus pulmonum gravibus* laborant , nisi urgeat necessitas , præscribenda ; sic de mulieribus utero gerentibus .

Potio corroborans leu cardiaca ex *aqua stillatitia* conficitur , aut *decocto appropriato* , cui admiscantur *salia volatilia* , *spiritus* pariter *volatiles* , *pulveres cardiaci* , & *electuaria* , sive *confectiones convenientes* .

ʒ. Aquarum Cardui benedicti

Scabiosæ , ana ʒ. iij.

In quibus dissolve

Salis Volatilis Ammoniaci ʒ. j.

Pulveris Viperarum recentis, ʒ. ʒ.

Aquæ Cinnamomi guttas xxv.

Confectionis de hyacintho

Alkermes , ana ʒ. j.

Misce , fiat Potio sumenda ex cochleari .

Hæc potio cochleatim exhibetur , quoties vires refocillare necesse est , vel sanguinem nimis spissum , lenteque circulantem , ac in externis partibus hærentem dividere , ac motum citatiorem cogere .

Potio in stomachi debilitate.

℞. Aquarum Cichorei

Menthæ, ana ℥ ij.

Naphæ ℥. j.

Seminis contra,

Salis Absinthii,

Pulveris Viperarum, ana ℥. j.

Confectionis de Hyacintho. ℥. j.

Fiat Potio.

In virium debilitate ab hæmorrhagia gravi, vel excretionem nimiam sudoris &c. Cardiaca mitiora esse exhibenda, tantumque cochleatim, ne commoto nimium sanguine, cardiacorum usu, augeatur evacuatio; quapropter vires quodammodo magis exhaurirent; dum vires, dolore acuto exhaustas, roborare est necesse, narcotica cum cardiacis miscere oportet; interim in hoc casu cardiacorum usus prudens sapiensque sit, ne vasa cerebri debilitata affectu & actione opii penitus fatiscant; quapropter accurate considerandus est gradus tum doloris, tum virium exhaustarum, ita ut compensato gradu virium præsentium, dosis Laudani conveniens exhiberi poterit; interim tutum & prudens a minori dosi Laudani incipiendo, & dein ad majorem, si necesse sit, pergendo.

Denique potio simpliciter alterans, pari prorsus methodo præparatur; sed ex diversis remediis, quæ in aqua stillatitia, aut decocto convenienti varie solvuntur, prout diversis usibus destinantur.

Potio antihysterica.

℞. Aquarum Matricariæ

Artemisæ, ana ℥. j.

in quibus dissolve

Castorei gr. iij.

Aquarum Menthæ

Melissæ, ana ℥. j.

Theriace Andromachi ℥. j.

Misce; fiat potio cochleatim sumenda.

Vermes in stomacho & intestinis frequentius, quam in ceteris partibus, nasci experientia docet; ad eos debellandos plura adhibentur medicamina: hæc jejuno ventriculo potissimum concilianda, ne a cibis ventriculum replentibus, eorum virtus infringatur; attamen post pastum, si necesse sit, exhiberi oportet. Ea non solum vermes debellant, verum adhuc eorum generationi, seu exclusioni obsistunt, materiam, vermibus pabula præbendam, emendando; quapropter maximo cum successu, in febribus malignis, & putridis, a saburra in primis viis putrescente, sanguinique dein communicata oriundis, præscribitur potus contra vermes.

Potio contra vermes.

℞. Aquæ Portulacæ,

De-

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 15

Decocti Graminis, ana ℥. iij.
Confectionis de hyacintho
Seminis contra, ana ℥. ℥.
Syrupi Limonum, ℥. vj.
Olei amygdalarum dulcium, ℥. j.

Misce; fiat Potio statim sumenda.

Alia.

24. Aquæ Portulacæ, ℥. iv.
Aquæ Theriacalis, ℥. ℥.
Confectionis de hyacintho,
Corallinæ præparatæ ana ℥. ℥.

Misce; fiat Potio.

Hæc potio est vermifugum potentius; si addatur acetum theriacale ad ℥. ℥. Experientia duce. Corallina antiquis incognita anthelminticum præstantissimum, cujus virtutem pluries experta mirabiliter extollunt.

Potio contra intestinorum flatuositates.

24. Spiritus Nitri vivificatissimi,
Spiritus vini rite alcalisati, ana ℥. j.
Aquæ tepidæ ℥. vj.

Misce, fiat Potio carminativa statim exhibenda; optimum est remedium in illo casu.

Potio in Epilepsia.

24. Aquarum Betonicæ
Melissæ, ana ℥. iij.
Radici Pœoniæ maris, ℥. ℥.
Syrupi de Herniar. ℥. ℥.

Fiat Potio: detur in insultu Epileptico.

Potio diuretica est medicamentum liquidum; ex iis confectum, quæ valent urinas movere, tum sanguinem crassum incidendo, ac dividendo, tum materies crassas vel arenulosas in ductibus uriniferis impactas, urinæ secretionem impediētes solvendo, ac rapiendo, tum demum vias uriniferas constrictione, vel nimia tensione angustatas laxando, emolliendo, dilatando, inde variæ hujus potionis species.

Potio diuretica calida.

24. Radicum Asparagi,
Petroselinī, ana, ℥. ij.
Pulv. Millepedum in clibano exsiccāt. ℥. ℥.
Spiritus Terebinthinæ, gutt. x.
Misce, Fiat Potio statim exhibenda.

Alia ad eundem scopum.

24. Aquarum florum Malvæ
Fabæ, ana ℥. iij.

Suc-

Succi Petroselini,
 Cerefolii, ana. ℥. ii.
 Salis Tamarisci, ℥. ℞.
 Syrupi de Absinthio, ℥. ℞.
 Misce, fiat Potio.

Hæ conveniunt, quoties serum a sanguine spisso extricandum est, ductus uriniferi obstructi reserandi; sed cavendum est ne renum inflammationem excitent, febrem accendant, urinamque integre suppressant, adeoque summa requiritur cautio, depletis prius venæ sectionibus vasis sanguiferis.

Præterea statim atque in regione renum percipitur dolor vel ardor, illico suspendantur, ne morbus priori gravior addatur: hæc tamen prudenter & convenienter exhibita, ægris maxime profunt: verum si a sanguinis æstu, vel ejusdem motu, aut humorum siccitate, vel demum ab aliqua in viis uriniferis dispositione phlogistica, urinæ suppressio subsequatur, ita ut aut ductus comprimantur, aut collum vesicæ rigidum nimis & vix dilatabile, tunc alia eligenda sunt diuretica, humores diluentia, ac temperantia; partes vero solidas tenas, nec non rigidiores, emollientia, lenientia, demum majorem eis conciliantia flexibilitatem.

Potio diuretica in suppressione urinæ.

℞. Aquæ Parietarix,
 Decocti ejusdem, ana ℥. iij.
 Spiritus Salis rite præparati, gutt. x.
 Syrupi de Nymphæa, ℥. ℞.
 Fiat Potio, detur statim.

Alia efficacior:

℞. Aquæ Liliorum, ℥. vi.
 Olei amygdalarum dulcium sine igne parati,
 Succi limonum, ana ℥. ij.
 Syrupi Violarum, ℥. ℞.
 Fiat Potio.

Parari quique potest cum aquæ pulli ℥. vi. in quibus solvatur nitrî purificati ℥. i. aut ℥. ℞.

*Potio Sudorifica in pleuritide
 & peripneumonia.*

℞. Succi Borriginis depurati ℥. iv.
 Antimonii diaphoretici,
 Sanguinis Hirci præparati, ana ℥. ℞.
 Fiat Potio.

In his morbis feliciter exhibetur succus Borriginis depuratus, quater in die sumendus, ad ℥. iij. vel ℥. iv; succus ille per aliquot dies continuatus, sudores fere semper movet, sputorumque ejectionem juvat; si tamen mador tantum apparet, ut sudor copiosius excitetur, potio infra præscripta exhibenda; erumpente sudore, continuatur succus Borriginis donec excretio illa aut morbum solverit, aut levamen notabile attulerit.

Alia

Alia Sudorifica.

24. Aquarum Borraginis
 Buglossæ ana ℥. iij.
 Theriacæ veteris, ℥. j.
 Antimonii diaphoretici,
 Pulveris Viperarum, ana, ʒ. ii.
 Granorum Kermes pulverat. ʒ. ss.

Misce, fiat Potio exhibenda, servatis servandis.

Si eo tempore, quo sudorificum sanguinem movet, & exagitat, imminetque sudoris excretio, aut jam facta, copiose fluit, æger sit sitibundus, potus non est illi denegandus, calidus vero conciliandus, nam magis ac magis diluitur sanguis, duriores dissolvuntur partes, & cutis, ductusque sudoriferi relaxantur.

Attamen si æger temperamento sicco & fervidiori sit præditus, sudorifica mitiora sunt seligenda, necnon a largo potu sanguis diluendus, & compescendus est: quapropter in hoc casu ex *foliis Borraginis* vel *Cardui Benedicti*, *Scabiosæ* alteriusve plantæ similis virtutis parabitur decoctum pro potu ordinario: imo nonnunquam contingit in acutis febribus, ægros biliosos, aut sicca temperie præditos invadentibus, ope diluentium, & refrigerantium promoveri tutius sudores.

Potio absorbens.

24. Aquæ Cichorei, ℥. vj.
 Specier. pro Confect. de Hyacintho, ʒ. ss.
 Corallii rubri præparati,
 Oculorum Cancri fluviatilis, ana ʒ. j.
 Misce, fiat Potio.

Potio adstringens.

24. Aquarum Rosarum
 Plantaginis, ana ℥. ij.
 Sanguinis Draconis
 Terræ Lemniæ, ana ʒ. ss.
 Mastiches
 Boli Armenæ, ana ʒ. j.
 Misce, fiat Potio.

Alia.

- R. Succorum Urticæ
 Plantaginis, ana ℥. ij.
 Tincturæ Rosarum, ℥. j.
 Sanguinis Draconis, ʒ. ij.
 Aluminis rupei pulver. gr. x.
 Fiat Potio.

Hæc ultima in hæmorrhagia feliciter usurpatur, eique narcoticum, maximo cum successu, præsertim in sanguinis sputo, ubi tussim sedare necesse est, additur.

4. JULEPUS est medicamentum liquidum ex liquore idoneo & syrupo sine coctione paratum.

Julepus refrigerans.

Rx. Aquarum Lactucæ
Portulacæ ana ℥ iij.
Syrupi de Nymphæa, ℥. vi.
Salis prunellæ, ℥. j.
Fiat Julepus.

Alter refrigerans ad sitim sedandam.

℥. Aquæ acetosæ ℥ iv.
Spiritus Sulphuris quantum satis, ad gratam aciditatem.
Syrupi Limonum ℥. j.
Fiat Julepus.
Hic in diarrhœa biliosa, & superpurgatione a bile commota, exaltata nimis & acriori producta, apprime convenit.

Alius ad sitim sedandam in febre ardenti.

Rx. Infusionis folior. Capill. Veneris, ℥. v.
Succi Malor. aurantior. Lusitan, ℥. ij.
Syrupi Granatorum, ℥. j.
Salis Prunellæ, ℥. ℞.
Misce, fiat Julepus.

Julepus pro dolore faucium & pectoris.

Rx. Aquæ Liliorum, ℥. iv.
Syrupi Violarum, ℥. i.
Fiat Julepus.

Alius magis leniens in dolore & ardore pectoris.

Rx. Florum Violarum
Pedis cati, ana, pug. j.
Infunde leviter in aquæ ferventis ℥. v.
In colatura dissolve
Spermatis Ceti recentis, ℥. ℞.
Syrupi Violarum, ℥. j.
Olei amygdal. dulc. sine igne parati, ℥. ij.
Fiat Julepus.

Syrupus capillorum Veneris cum oleo amygdalarum dulcium exhiberi quoque potest, quæ identidem & cochleatim exhibitæ, dolorem faucium & thoracis sedant.

Ut sit narcoticus, syrupus papaveris albi aut laudanum liquidum admisceri potest.

Julepus adstringens.

Rx. Aquarum Rosarum

Plan.

Plantaginis, ana ℥. ij.
 Syrupi de Rosis siccis, ℥. j.
 Fiat Julepus.

Alius.

℥. Succorum depurat. Urticæ,
 Plantaginis, ana ℥. iij.
 Aluminis rupei præpar. & pulver. ʒ ℞.
 Syrupi de Rosis siccis, ℥. j.
 Fiat Julepus.

Julepus antihystericus:

℥. Aquæ Artemisiæ, ℥. iv.
 Syrupi Artemisiæ, ℥. j.
 Salis volatilis Succini, gr. xij.
 Tincturæ Castorei, gutt. x.
 Fiat Julepus.

Julepus diureticus frigidus:

℥. Aquarum Lactucæ,
 Florum Malvæ, ana ℥. iij.
 Succu Parietariæ rite depurati, ℥. ij.
 Syrupi de Nymphæa, ℥. vj.
 Spirit. Salis dulcif. cum spirit. vini, gutt. viij.
 Fiat Julepus sero & mane per triduum exhibendus.

Julepus diureticus calidus.

℥. Aquæ Herniariæ,
 Decocti Asparagi, ana ℥. iij.
 Millepedum in clibano exsiccat. ʒ ℞.
 Succu summitatum Asparagi, ℥. j.
 Spiritus Terebinthinæ, gutt. xv.
 Syrupi Capillorum Veneris, ℥. vi.
 Fiat Julepus sero & mane per triduum exhibendus.

5. EMULSIO est medicamentum liquidum ex *medullosa seminum & fructuum* quorundam pulpa, in mortario contusa, affuso liquore, lactis instar. Emulsum multis indicationibus satisfacit, nimirum sitim sedat, æstum temperat, humorum acrimoniam demulcet, somnum conciliat; fructus e quibus educitur, sunt *amygdalæ dulces cortice denudatæ, & pinei; semina vero sunt quatuor frigida majora, semen lactucæ, papaveris albi &c.* Liquor tandem qui contusis fructibus, & seminibus affunditur, est *aqua stillatitia, vel decoctum hordei, ptisana communis.* Sic

℥. Semin. iv. frigid. major. mundat. ʒ ℞.
 Amygdalarum dulcium excortic. par. vi.
 Contunde in mortario marmoreo sensim affundendo.
 Aquæ Lactucæ vel Decocti Hordei ℥. vi. In colatura dissolve
 Syrupi Capillorum Veneris, ℥. ij.
 Fiat Emulsio.

Si addatur Syrupus papaveris albi aut Laudanum liquidum, fiet emulsio narcotica, cui addi solet aquæ naphæ ad ℥. j. ne ab emulsione narcotica debilitetur stomachus.

Altera Emulsio magis refrigerans & viarum urinæ dolorem leniens.

℞. Seminis Lini contusi, ℥. j.

Liquiritiæ rasæ & contusæ, ℥. ij.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; sub finem coctionis adde

Florum Malvæ, m. ℥.

Violarum, pug. j.

Cola & exprime

℞. Seminum iv. frigid. major. mund. ℥. ℥.

Amygdalarum dulcium excortic. par. viij.

Contunde in mortario marmoreo, sensim affundendo præscripti decocti ferventis ℥. viij.

In colatura dissolve

Syrupi Violarum ℥. j.

Papaveris albi, ℥. v.

Fiat Emulsio.

Notandum autem Emulsionem in diem non posse procrastinari, quod acorem facile contrahat, nec acidorum miscelam tolerare, quod inde lactis instar coaguletur, & in grumos concreascit.

6. SYRUPUS est medicamentum liquidum, ex herbarum succo, infuso, vel decocto paratum, cum saccharo ad debitam consistentiam coctum.

Syrupus purgans, vel *alterans* est; *purgans* magistralis erat, hoc est, a Medicis olim, data opera, præscribebatur; sed nunc raro, vel nunquam in usum vocatur; quoniam potiones anteferebant, ut simpliciores; præparabatur ex *apozemate alterante*, cui *purgantia electa* incoquebantur, aut ex plantarum convenientium succo expresso, cui affundebantur; postea colatura, æquali sacchari pondere edulcorata, lento igne, ad consistentiam Syrupi coquebatur.

Syrupus alterans, cujus nunc solus usus viget, semper officinalis est, conficitur eodem modo ac purgans, ex decocto, infuso, succove alterante, cum æquali sacchari quantitate ad Syrupi consistentiam coctis, ut ex sequenti formula colligere est.

℞. Florum Tunicæ, ℔. iij.

Infunde & leviter coque in

Aquæ communis ℔. ix.

Iteretur infusio eadem cum novis floribus Tunicæ, & colaturæ expressæ & clarificatæ, adde

Sacchari optimi ℔. vj.

Coque lento igne; fiat Syrupus de tunicis qui cardiacus est.

Syrupi raro soli, & seorsim præscribuntur; sed ceteris remediis, potionibus, julepis, emulsionibus, opiatis, &c. adjungi solent.

7. Præparatio antiquorum dilutior, erat hordei Cremor, quo solo ægros sustentabant, neque enim jusculi usum noverant, aut admittebant,

qua-

qualem jam admittimus, nescio an bonis, malisve ægrotantium rebus; nunc vero *ptisana* est medicamentum liquidum *decoctione*, vel *infusione* paratum cum aqua communi, ad potum ordinarium; ratione virtutis & efficaciz, *alia purgans* est, *alterans alia*; *purgans* ex catharticiis in multa aquæ copia coctis, aut infusis præparatur, cuius Cyathi aliquot sorbentur ad catharsim; sic *ptisana* quæ regia dicitur, ex senna quæ cum pomo regio, vel malo citreo in taleolas secto, in aqua fontana frigide vel tepide infunditur, & iterato haustu propinatur; *alterans* ex alterantibus variis in aqua fontana coctis aut infusis componitur, pro vario scopo, cui *ptisana* destinatur, qui solet esse multiplex, modo ad diluendum, modo ad refrigerandum, modo ad demulcendam lotii acredinem, modo ad tussim & trachææ arteriæ asperitatem mitigandam, modo ad diaphoresim eliciendam, modo tandem ad restringendum præscribitur: verum caute attendendum est *ptisanas*, quæ diuturno usui destinantur, levi coctione, vel infusione parandas, ut palato gratiores, & stomacho leviores sint.

Ptisana refrigerans vulgaris.

- ℞. Hordei integri a sordibus expurgati, m. j.
 Radicis Graminis canini, ℥. iij.
 Coque in Aquæ fontanæ lb. iv. ad quartæ partis consumptionem;
 sub finem coctionis adde
 Liquiritiæ rasæ & contusæ ℥. j.
 Cola; fiat *ptisana*.

Altera sanguinem refrigerans, ejusque acredinem demulcens.

- ℞. Seminum iv. frigid. major. mundat. ℥. j.
 Amygdalarum dulcium excortic. par. vj.
 Seminis Papaveris albi, ℥. iij.
 Contunde in mortario marmoreo, sensim affundendo.
 Decocti Hordei ferventis lb. vj.
 Cola; fiat *ptisana* pro potu ordinario.

Ptisana leniens.

- ℞. Radicum Nymphææ
 Buglossæ, ana, ℥. ij.
 Aithææ, ℥. j.
 Foliorum Buglossæ
 Capillorum Veneris, ana, m. j.
 Seminum Papaver. alb. & contus. & in nodulo suspensorum, ℥. j.
 Florum Malvæ
 Violarum, ana, m. ℞.

Coque in Aquæ Hordei lb. iv. per semihoram & cola; hoc decocto utatur æger per ix. dies, bibendo cyathos iij. aut iv. singulis diebus.

Hæc *ptisana* humorum acrimoniam tollere valet, & potissimum in dysenteria, in principio gonorrhææ virulentæ maximo ardore stipatæ, in tussi molesta, in nimio cutis pruritu, herpete, scabie &c. commendatur.

Ptisana pectoralis.

℥. Foliorum Capillorum Veneris, m. j.
 Florum Tussilaginis

Pedis Cati, ana, m. ℥.

Liquiritiæ rasæ & contusæ, ℥. ℥.

Infunde in Aquæ ferventis ℔. v.

Cola; Fiat Ptisana.

Altera.

℥. Aquæ Hordei ℔. j.

Mellis Narbonensis, ℥. iv.

Coque & despuma per horam integram:

Colatura servetur pro potu ordinario.

Hæc in suppuratione pulmonum incipiente, a catharro ferino oriunda, mirifice prodest; leniendo enim ruffim mitigat, ejectionem faciliat, & partem pulmonum suppuratam detergit; hoc ultimum efficacius præstabit, si summitates hyperici floridi ad pug. ij. addantur, erit tunc pectoralis, leniens simul & detergens.

Ptisana sanguinem leviter incidens, quæ vulgo decoctum album dicitur.

℥. Rasuræ Cornu Cervi in nod. suspensæ, ℥. ij.

Aquæ fontanæ ℔. vj.

Coque ad tertiæ partis consumptionem; sub finem infunde

Cinnamomi crassiuscule triti, ℥. j.

Cola: fiat Ptisana.

Hoc decoctum in morbis, a sanguine spisso sustentatis, mirifice convenit, humorumque depurationi favet per cutim, quapropter in variolis, & morbillis difficile erumpentibus, in febribus malignis, quæ potissimum petechias habent adjunctas, in rheumatismo, pluribusque cutaneis affectibus prodest, sanguinem leviter incidit, fluidiorem reddit, diaphoresimque blande promovet, adeoque non raro pulmonum affectibus medetur, ab humoribus crassis, simulque saluginosis; Syrupum limonum, vel granatorum admixto, quo etiam gustui magis placet, temperatur.

Ptisana diuretica calida.

℥. Radicum Brusci,

Asparagi, ana, ℥. ij.

Coque in aquæ fontanæ ℔. vj. ad quartæ partis consumptionem; sub finem coctionis leviter ebulliant

Florum Herniarie

Cichorei sylvestris, ana, m. j.

Cola & servetur ad usum.

Altera lacti suppressio evacuando dicata.

℞. Radicum Arundinis,

Petroselini, ana, ℥. ij.

Coque in aquæ fontanæ ℔. vj. ad quartæ partis consumptionem ;
Colatura servetur pro potu ordinario.Hæc ptisana, lac spissum, & quasi in grumos conversum solvit
& liquat, solutumque per renes eliminat, unde urinæ lacteæ; mul-
to præstantius effectus suos efficiet, si tepida exhibeatur.*Ptisana diuretica refrigerans.*

℥. Foliorum Parietariæ, m. j.

Seminis Lini, ℥. ij.

Liquiritiæ rasæ & contusæ, ℥. ij.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. iv. sub finem coctionis infunde

Florum Malvæ

Nymphææ, ana, m. ℥.

Colatura servetur ad usum.

Magno cum emolumento in difficili, & dolorifica mictione præ-
scribitur hæc ptisana, quapropter in doloris nephritici paroxysmo
convenit, imo ejusdem reditum præcavet, aut retardat, solvendo
partes urinosas, sabulosas & tartareas, viasque uriniferas leniendo,
& lubricando.*Alia diuretica refrigerans simul & sitim sedans.*

℥. Acetosæ cum toto, m. j.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. iv. ad quartæ partis consumptionem :
in colatura dissolve

Nitri purissimi, ℥. ij.

Fiat Ptisana.

Cum magno ægrorum levamine in febre ardenti, hæc præscri-
bitur.*Ptisana adstringens.*

℞. Radicis Symphyti major. recent. ℥. iv.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. vj. ad quartæ partis consumptionem :
sub finem coctionis adde

Foliorum Plantaginis,

Urticæ, ana, m. j.

dein infunde

Rosarum rubrarum, m. ℥.

Cola: fiat Ptisana.

Ad sistendam quancumque hæmorrhagiam, maximi est usu hæc
ptisana; sanguinis quoque sputo, ut & immodico hæmorrhoidum
fluxui quamplurimum prodest.

Altera.

℞. Radicum Tormentillæ

Bistortæ, ana, ℥. ij.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. vj. ad quartæ partis consumptionem ;
sub finem coctionis leviter infunde

Rosarum rubrarum, m. j.

Colatura servetur ad usum.

Hæc in dysenteria pertinaci, diuque perseverante, ubique irrita
fuere cetera auxilia, mirifice prodest, sicut & etiam in diarrhoea
ferosa & inveterata præscribi quoque potest.

Ptisana aperiens.

℞. Radicum Anonidis,

Graminis, ana, ℥. j.

Petroselini, ℥. j.

Foliotum Agrimonie

Pimpinellæ,

Capillorum Veneris, ana, m. ℥.

Florum Calendulæ, m. ℥.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. v. per semihoram: Cola, fiat Ptisana.

Ptisana diaphoretica gonorrhoeis virulentis dicata.

℞. Antimonii crudi crassiuscule triti & in nodulo suspensi, ℥. iv.

Salsæparillæ minutim sectæ, ℥. ij.

Infunde per horas xx. supra cineres calidos in aquæ fontanæ ℔.
viij, dein coquatur ad mediæ partis consumptionem & coletur: hoc
decocto utatur per xv, aut xx. vel xxx. dies ter in die, hujusque
singulis vicibus cyathum amplum bibat, unum mane, alterum tri-
bus horis post prandium, tertium tandem hora somni.

Ptisana sudorifica in fine gonorrhœæ præscribenda.

℞. Sassafras

Salsæparillæ, ana ℥. ij.

Corticis Guaiaci, five Ligni sancti.

Radiciſ Chinæ, ana, ℥. j. ℥.

Antimonii crudi crassiuscule triti & in nodulo suspensi, ℥. ij.

Radices & Ligna incidantur, dein omnia infundantur tepide per
noctem in aquæ fontanæ ℔. xij: postea bulliant moderato igne ad
tertiæ partis consumptionem, addendo sub finem

Foliorum Sennæ, ℥. ℥.

Radiciſ Liquiritiæ, ℥. j. ℥.

Colatura servetur ad usum & præscribatur ut supra.

Victus regimen tale instituendum est. 1º. a cibis crudis, acidis,
salsis aut piperatis abstineat, 2º. mediocris sit potus vini, 3º. avi-
bus, caponibus, aliisque potissimum igne assatis vescatur, 4º. in die
comedat semel tantum offam, mane scilicet; non solum in affectibus ve-

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 25

vereis, sed etiam *cutaneis*, *chronicis morbis* a lymphâ spissâ, & sal-
fuginosâ sustentatis, quam multum convenit; prodest etiam in *rheu-*
matismo, & quandoque non levis est emolumenti in *schrophulosis*;
hujus ergo usus est frequens in praxi medica; si vero ad debellan-
dum morbum venereum adhibeatur, ejus compositionem mercurius
semper ingrediatur, si vero ad alios a viru venereo non dependen-
tes absque eo parari potest.

80. LOOCH est remedium forma liquidum, syrupum consistentia
adæquans, vel superans, pectoris affectibus accommodatum; compo-
nitur ex pulveribus *bechicis* & *syrupo convenienti*, vel ex *pulpa fru-*
ctuum, *pulveribus*, & *syrupo*, vel *solis syrupis*, aut cum *ptisana pe-*
ctorali pulveribus bechicis commixta ut in sequenti formula.

℞. Pulpæ radicis Althææ, ℥. j.

Succi Liquiritiæ, ℥. j.

Misce cum Syrupo de tussilagine fiat Looch, quo frequenter uten-
dum est.

Looch ad tussim sedandam.

℞. Aquæ Liliorum ℥. iij.

Gummi Arabici, ℥. ij.

Syrupi Violarum, ℥. j.

Fiat Looch.

Gummi arabicum solvendum est in aqua liliorum, & si in eo so-
luto, consistentia sufficiens non adsit, evaporatur ad consistentiam,
tunc *syrupus violarum* est addendus; immergendo frustulum *liquiri-*
tæ, eo utitur æger, quod diu lambit, vel tantillum assumit, & in
ore aliquandiu detinet, sensim deglutendo.

Looch spurationem promovens.

℞. Butyri insulsi & mellis Narbonensis ad partes æquales, liquen-
tur super ignem mediocrem: fiat Looch.

Aliud incidens sputa viscida.

℞. Mellis Narbonensis, ℥. ij.

Pulpæ Passularum, ℥. j.

Florum Sulphuris

Benzoini, ana, ℥. j.

Cum sufficienti quantitate Syrupi de Eryfimo fiat Looch.

Aliud ad sputum sanguinis.

℞. Mucaginis Cydoniorum

Seminis Psyllii in aqua rosarum extractæ, ana, ℥. ij.

Syrupi de Rosis ficcis, ℥. j.

Sacchari rubri, ℥. j.

Misce; fiat Looch.

Solet etiam Looch diu in ore retineri, ut ipsius partes oris calo-

re exhalatæ, una cum inspirato aere, in trachæam & pulmones penetrent, quorum morbis & affectibus speciatim dicantur ad tussim sedendam, expectorationem juvandam, conglutinanda ulcera, &c.

§. II.

De compositione medicamentorum internorum, quorum forma solida & sicca est.

Quinque sunt istiusmodi remedia, nempe *pulveres*, *bolus*, *opiatæ*, *pillulæ*, & *tabellæ*, quæ totidem expendemus.

1º. *PULVIS* est medicamentum, forma siccum, ex simplicibus variis contritis, comminutisque compositum, ut v. g. sequentes.

Pulvis est *purgans*, si ex alterantibus componatur; *purgans* simul & *alterans*, si ex utroque.

Pulvis cornachinus seu ex tribus.

℞. *Diagrydii*, *Cremoris Tartari* & *Antimonii diaphoretici* ad partes æquales: fiat *Pulvis*.

Est dosis ʒ. ʒ. ; aliquando, sed raro ad ʒ. j. ; hic iis convenit, qui temperamento pituitoso præditi, humores habent spissos & serotos; solida vero mollia & laxa; adeoque feliciter eo utuntur, qui tali temperamento præditi, purgatione indigent.

Pulvis purgans & contra vermes.

℞. *Aquilæ albæ* gr. xx.

Jalappæ gr. xv.

Misce, fiat pulvis cum pulpa pomi cocti exhibenda.

Pulvis cachecticus.

℞. *Croci Martis aper. maj. ror. præpar.* gr. xx.

Radic. Ireos florent. exsiccat. & pulverat.

Cassiaæ lignæ, ana ʒʒ.

Cinnamomi,

Florum martialium, ana gr. viij.

Misce, fiat *Pulvis* pro una dosi.

Adhibetur iste frequenter in chlorosi, imo quotiescumque, data humorum spissitudine, viscerum obstructions incipiunt, quas profligat, restituta humorum fluiditate, corroboratoque stomacho.

Pulvis aperiens.

℞. *Croci Martis aper. maj. ror. præpar.* gr. xx.

Rhei

Pulveris Millepedum, ana gr. xv.

Æthiopis miner. absque igne parat.

Salis

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 27

Salis Tamarisc. ana gr. x.
Resinæ Jalappæ,
Extracti Hellebori nigri, ana, gr. v.
Misce: fiat Pulvis pro unica dosi.

Pulvis absorbens.

Rx. Corallii rubri præparati,
Oculorum Cancri fluviatilis, ana ʒj.
Cornu Cervi philosoph. præpar.
Antimonii diaphoretici, ana, ʒß.
Misce, fiat Pulvis pro unica dosi.

Pulvis adstringens.

Rx. Sanguinis Draconis veri,
Terræ sigillatæ, ana, gr. xv.
Aluminis rupei, gr. x.
Misce, fiat Pulvis.

Pulvis emeticus.

Rx. Pulveris Algaroth, gr. iij,
Scammonii, gr. v.
Misce: fiat Pulvis.

Pulvis multum efficax ac hydropem.

Rx. Antimonii diaphoretici, gr. xij.
Scammonii, ʒß.
Cremoris Tartari, gr. iv.
Misce, fiat Pulvis qui detur cum jusculo.

Pulvis roborans.

Rx. Corallii rubri præparati,
Oculorum Cancri fluviatilis,
Chinæ Chinæ, ana, ʒß.
Misce, fiat Pulvis de quo capiat ʒ. j. singulo mane per x. dies
cum jusculo Agrimonio, Cichoreo, Pimpinella alterato: possunt
addi

Rhei electi, ʒ ij.
dum languet stomachus.

Pulvis sumitur in vino, in aqua, jusculo, & infusione herbarum,
aut panatella; aut vitello, pulpæ pomi cocti, melli, conservæ, sy-
rupo cuidam admiscetur, ut inde Boli species efformetur: iis utilis
est qui, præ ventriculi imbecillitate, opiatæ pondus, minus bene to-
lerant, quibusve indurata opiatæ difficiliter dissolvuntur.

2. BOLUS est medicamentum molle ex electuariis, pulpis, con-
servis, pulveribus, in mediocrem consistentiam redactis; purgans est
vel

vel *alterans* ; *purgans* , ex pulpa sola , vel pulveribus purgantibus commixta præparatur ; *alterans* vero ex conferva similiter , aut e-
 ctuariis mollioribus cum specificis pulveribus ,

Bolus purgans.

R. Medullæ Cassiæ recentis, ℥. j.

Rhei pulverati, ʒ. ℥.

Misce, fiat Bolus mane sumendus.

Alius fortior.

R. Medullæ Cassiæ recentis, ℥. j.

Rhei pulverati, ʒ. j.

Salis Prunellæ, ʒ. j.

Misce, fiat Bolus.

Bolus nephriticus suppressioni urinæ dicatus.

R. Pulpæ Cassiæ recentis, ℥. j.

Rhei electi pulverati, ʒ. ℥.

Jalappæ gr. xv.

Cum Saccharo & Liquiritia, fiant Boli plures.

Bolus suppressioni urinæ cum subito abdominis hydropo dicatus.

R. Pulpæ Cassiæ recentis, ℥. j.

Succi Iridis nostratis rite defæcati, & cum vitello ovi unius permixti, ʒ. ℥.

Pulveris Jalappæ, gr. xij.

Cum Saccharo & Liquiritia, fiant Boli plures.

In illo quoque casu, magno cum successu succus Iridis nostratis ad ʒ. ij. vel ʒ. iij. cum jusculo, aut ovorum vitello dissolutus præscribitur ; in primis cum in renibus materies viscosæ & fabulosæ, urinæ secretionem prohibentes, latitant.

Bolus ad effectus Venereos.

R. Pulpæ Cassiæ, ℥. j.

Terebinthinæ Venet. in Aq. Lilior. rite purif. ʒ. ij.

Æthiopis mineralis, ʒ. ij.

Diacrydii, gr. viij.

Misce, fiant Boli plures.

Bolus ad Stomachum roborandum.

R. Conservæ Rosarum ʒ. j. ℥.

Confectionis de Hyacintho, ʒ. j.

Corallii rubri præparati,

Oculorum Cancri fluviatilis, ana, ʒ. j.

Misce, fiat Bolus.

Bolus ad alvi fluxum.

24. Conservæ Balaustiorum, ʒ. ij.

Corallii rubri præparati

Terræ sigillatæ, ana ʒ. j.

Fiant Boli plures.

Bolus ad vires restaurandas.

Rx. Conservæ Florum Buglossæ, ʒ. j. ʒ.

Confectionis Alkermes, ʒ. j.

Pulveris Viperarum, gr. xv.

Misce, fiant Boli.

Imo non raro fit ex terebinthina bolus ad deferenda prostaticarum ulcera efficax.

Rx. Terebinthina Venetæ, ʒ. j. aut ʒ. j. ʒ.

Solvatur cum Ovi vitello, adde

Pulveris Liquiritiæ sufficientem quantitatem.

Fiat Bolus.

3. OPIATA olim ab opio sic dicta fuit, quia nulla erat opiata absque opio; nunc vero est medicamentum molle, sed bolo durius, ex pulveribus, conservis, syrupis paratum ad aliquot doles, sine opio: *alterans* est simpliciter, si ex solis alterantibus; *purgans* simul & *alterans*, si ex utroque una componatur, ut opiata sequens ad obstructions referendas plurimum efficax.

24. Croci Martis aper. ror. Maial. præp. ʒ. iij.

Sennæ

Rhei pulveratorum, ana ʒ. j.

Salis Absinthii, ʒ. j.

Cassia lignea pulverata, ʒ. ij.

Misce cum Syrupo de Cichoreo composito: fiat Opiata cujus æger capiat ʒ. j. aut ʒ. iv. mane jejuno ventriculo.

Hæc opiata convenit in *chlorosi*, *viscerum obstructionibus*, *ad febres intermittentes sedandas*, quoties per intervalla redeunt; nihilominus tamen in his etiam morbis non eadem semper præscribitur; possunt, imo debent sæpiissime fieri variæ formulæ opiatæ aperientis juxta ætatem, temperamentum ægri, morborum complicationem, & hæc omnia diversa remedia appetunt, modo nempe fortiora, modo mitiora, sed quæcumque præscribantur opiatæ aperientes, remedia universalia, ut felicius succedant, sunt præmittenda.

Opiata aperiens & hydragoga.

24. Limaturæ Ferri rubiginosæ, ʒ. ʒ.

Millepedum in clibano exsiccatorum,

Rhei, ana, ʒ. ij.

Jalappæ

Salis Tamarisci, ana, ʒ. j. ʒ.

Scammonii, gr. ix.

Cum

Cum Syrupo Rosarum solutivarum composito, fiat Opiata, cujus æger capiat ʒ. j. aut ʒ ʒ. mane jejuno ventriculo.

Hæc opiata sanguinem spissum potenter solvit, luxurians serum, per alvum & urinas aliquando copiose eliminat, solida acriter pungit, & stimulat; prodest ergo in *ascite*, & quacumque *hydropis* specie, ab humorum visciditate, & spissitudine sustentata: Continuatur per dies ix vel x. deinde jusculum cichoreo & foliis Borriginis alteratum modo solito assumendum.

Opiata stomachum roborans.

℞. Conservæ Absinthii minoris, ʒ. j.

Corallii rubri præparati,

Oculorum Cancris fluvialibus,

Chinæ Chinæ, ana, ʒ. iij.

Salis Absinthii

Rhabarbari electi, ana, ʒ. ij.

Cum Syrupo de Rosis siccis fiat Opiata de qua capiat ʒ. j. aut ʒ. ʒ. per novem dies, superbibendo parum Aquæ Cichorei, aut vini generosi.

Alia ejusdem indicationis.

℞. Cancrorum fluvial. in clibano exsiccant.

Corticis Aurantiorum vel Citreorum,

Rasuræ cornu Cervi, ana ʒ ʒ.

Salis Absinthii

Rhej, ana, ʒ. ij.

Cum Syrupo de Absinthio fiat Opiata ut supra exhibenda:

Hæc ad plures dies, & quandoque bis in die, sero nempe & mane præscribuntur opiata; ad vigorandum stomachum, & coctionem juvandam mirifice conducunt; adeoque in pluribus morbis chronicis, qui a læsa digestionem, aut producuntur, aut foveantur, conveniunt quamplurimum. *Conservis* vero, & *Extractis* ad earum confectionem utimur, quia, quam medicamenta liquida, hæc magis in stomacho remorantur.

Opiata ad alvi fluxum.

℞. Conservarum Rosarum

Symphyti majoris, ana, ʒj ʒ.

Corallii rubri præparati,

Terræ sigillatæ, ana, ʒ. ij.

Cum Syrupo Cydoniorum, vel de Rosis siccis fiat Opiata, de qua capiat ʒ. j. aut ʒj ʒ. singulis diebus per ix dies, superbibendo parum aquæ Plantaginis.

Opiata absorbens ad humorum acrimoniam demulcendam.

℞. Oculorum Cancrī fluviatilis,
Corallii rubri præparati, ana ʒ ʒ.
Chinæ Chinæ,
Rhei electi, ana ʒ. ij.
Cum Syrupo de Rosīs siccis fiat Opiata, quæ præscribitur in lactis
usu, ipsiusque dosīs ut supra.

Opiata Cancro dicata.

℞. Corallii rubri præparati,
Cornu Cervi,
Chinæ Chinæ, ana ʒ ʒ.
Oculorum Cancrī fluviatilis,
Plumbi usti, ana ʒ. j.
Cum Syrupo Nymphææ fiat Opiata ad ʒ. j. sumenda.

Opiata antiepileptica.

℞. Cancrorum fluviatilium exsiccatorum,
Radici Pæoniæ maris
Chinæ Chinæ, ana ʒ. ʒ.
Rhabbari electi,
Rasuræ Eboris, ana ʒ. ij.
Cum Syrupo Liliī convallium fiat Opiata ad ʒ. j. aut ʒ. ij. su-
menda.

Opiata adstringens.

℞. Conservarum Rosarum rubrarum, ʒ ʒ.
Balauſtiarum, ʒ. iij.
Terræ Lemniæ
Sanguinis Draconis veri, ana ʒ. ij.
Boli Armenæ
Hypocistidis
Aluminis, ana ʒ. j.
Cum sufficienti quantitate Syrupi de Rosīs siccis fiat Opiata ad ʒ. j.
sumenda.

Hæc opiata per tres aut quatuor dies, bis in die, sumitur, sero
nempe, & mane, addita dosi convenienti laudani, quod virtutem a-
stringentem non parum juvat; convenit in sanguinis sputo, in flu-
xu hepatico, omnique hæmorrhagia, in evacuatione quacumque ex-
cedente, adeoque sæpiissime in usum adhibetur.

Opiata Neapolitana.

℞. Ligni Sancti,
Radicum Salsæparillæ,
Chinæ, ana, ʒ ʒ.
Rhabbari electi

Sennæ mundatæ, ana, ʒ. ij.

Jalappæ,

Aquilæ albæ, ana, ʒ. i ʒ.

Scammonii, ʒ. j.

Cum Syrupo Rosarum solutivo fiat Opiata per tres hebdomadas alternis diebus mane jejuno ventriculo ad ʒ. j. aut ʒ. ij. sumenda.

Hæc opiata adhibetur in gonorrhoea virulenta, diu nimis perseverante, aliisque morbis ejusdem speciei.

Notandum opiatas aliquando ita indurari, cum ad plures dies præscribuntur, ut ventriculum gravent; quare satius est, pauciores doses qualibet vice parare, pluries iterando, prout Medico visum fuerit, eandem opiatæ formulam continuare: imo præstat aliquando pulveres conservis mixtos opiatæ præferre, quia solent in ventriculo facilius dissolvi, & per vias chylicas in totum corpus promptius distribui.

4. PILULÆ, seu Catapotia remedia sunt forma solida & rotunda, opiata duriora ex speciebus variis, *syrupo* nempe, *melle* &c. composita; plerumque officinales sunt, ut *pilulæ aureæ*, *cynoglossi*, *fœtidæ* &c. de quibus Pharmacopœæ consulantur; solent tamen aliquando *pilulæ magistrales* componi, vel ad purgandum, vel ad varie alterandum, circa quarum usum, plurima varietas observatur, cum aliæ stomachum roborant, aliæ sudorem moveant, expectorationem juvent aliæ: sunt & aliæ quæ sunt communiores, potenter adstringunt in alvi fluxu, aut diarrhœa contumaci.

Pilulæ purgantes.

℞. Aquilæ albæ rite præparatæ, ʒ. j.

Jalappæ, gr. xv.

Cum paucis conservæ Rosarum fiant Pilulæ quæ dentur mane.

Aliæ efficaciores hydropi convenientes.

℞. Sennæ mundatæ, ʒ. ʒ.

Rhei electi, ʒ. ij. ʒ.

Jalappæ,

Cremoris Tartari, ana, ʒ. ij.

Fiat omnium pulvis & cum Syrupi Rosarum solutivi compositi sufficienti quantitate massa pilularis, e cujus ʒ. j. formentur Pilulæ iv. aut v. devorandæ bis in hebdomada.

Pilulæ hydropi maxime dicatæ.

℞. Elaterii, gr. v.

Salis Tartari ʒ. ʒ.

Cum paucis Conservæ Rosarum fiat Pilula quæ detur mane.

Aliæ hydragogæ.

℞. Fæcularum Iridis, ʒ. j.

Elaterii,

Jalappæ, ana, gr. viij.
Cum sufficienti quantitate Syrupi de Rhamno cathartico fiant pilulæ
iij. aut iv. mane devorandæ.

Aliæ emeticæ.

℞. Pulveris Algaroth, gr. iij.
Diacrydii, gr. vj.
Cum paucis conservæ Rosarum fiat Pilula mane devoranda.

Pilulæ antivenereæ.

℞. Hydrargyri rite defæcati cum Terebinthina extincti, ʒ. j. ʒ.
Rhabarbari electi,
Sennæ mundatæ, ana ʒ. iij.
Scammonii, ʒ. iv.
Cum Syrupo de Cichoreo composito fiat massa pilularis de qua ʒ. j.
capiat per iv. aut v. dies mane.

Aliæ ad inveteratam gonorrhœam.

℞. Æthiopis mineralis, ʒ. j. ʒ.
Rhei electi
Karabe, ana, ʒ. ij.
Cum Syrupo de Cichoreo composito, fiat massa pilularis cujus ʒ. j.
formetur in pilulas iv. aut v. mane devorandas & iterandas bis in
hebdomada per ij. aut iij. menses.

Pilulæ efficacissimæ ante cœnam usurpandæ.

℞. Aloes optimæ succo rosarum nutritæ, ʒ. j.
Rhei electi, ʒ. ʒ.
Salis Absinthii, ʒ. iij.
Cum Syrupo de Cichoreo composito fiat massa pilularis de qua ʒ. ij.
formetur in pilulas iv. aut v. quæ auro cooperiantur & ante cœ-
nam bis aut ter in hebdomada per mensem devorentur.

Pilulæ adstringentes.

℞. Sanguinis Draconis veri,
Terræ Lemniæ,
Boli Armenæ, ana ʒ. j.
Balaustiarum
Malicorii,
Aluminis rupei, ana, ʒ. ʒ.
Pulverata excipiantur cum sufficienti quantitate succi Hypocistidis;
fiat massa pilularis, dosis erit ʒ. j.

Pilulæ hystericæ.

℞. Chinæ Chinæ in alcohol redactæ,

Radiciſ Valerianæ, ana, ʒ. iij.

Aſſæ foetida,

Cinnamomi

Caſtorei, ana ʒ. ij.

Ambræ cineritiæ gr. iv.

Cum ſufficienti quantitate Syrupi Abſinthii fiat maſſa pilularis; doſis erit a ʒ. ſ. ad ʒ. j.

5. *TABELLÆ* ſic a figura dictæ, medicamenta ſunt ſolida, plana, ex *pulveribus*; & ſaccharo præparata; pulveres ex quibus ſunt ſunt mere terreſtres, ut *Corallia*, *perlæ*, &c. & in minori quantitate miſcentur; vel ſunt gummoſi, vel reſinoſi, & in majori copia, ſaccharo cocto adduntur, unde præparatio variat; ea tamen proportio eſſe debet pulveris ad ſaccharum, ut pro unica uncia ſacchari, ſit circiter drachma una pulveris; tabellæ vel purgantes ſunt, ſi ex purgantibus, ut ſequentes.

℞. Rhabarbari electi pulverati, ʒ. iij.

Pulveris Jalappæ, ʒ. j.

Sacchari in Aqua Cichorei ſoluti & denuo inſpiſſati, ʒ. iij.

Coque ad debitam conſiſtentiam; ſiant tabellæ quæ ad pueros purgandos uſurpantur, quorum ætas improvida ſacchari lenocinio ludificatur.

Vel alterantes quæ ex alterantibus ſunt, ſic.

Tabellæ lenientes in tuffi vehementi & humorum acrimonia.

℞. Pulpæ radicis Althææ in decocto

Conſolidæ majoris coctæ, ʒ. viij.

Adde Sacchari optimi lb. j.

Coque cum ſufficienti quantitate Aquæ Hordei ad debitam conſiſtentiam, ut ſiant Tabellæ quarum ʒ. j. aut ij. in ore teneat ſæviente tuffi.

Tabellæ detergentes in aſthmate & ulcere pulmonum.

℞. Florum Sulphuris, ʒ. ſ.

Benzoini, ʒ. ij.

Sacchari optimi, ʒ. iij.

Cum Aqua Hordei coque ad debitam conſiſtentiam; ſiant tabellæ ponderis ʒ. j. unamque in ore teneat.

Tabellæ aperientes.

℞. Limaturæ Ferri rubiginofæ ʒ. iij.

Reſinæ Jalappæ, ʒ. j.

Sacchari optimi, ʒ. iv.

Fiant Tabellæ cum mucilagine gummi Tragacanthæ ponderis ʒ. j. ſ. quarum duas capiat mane jejuno ventriculo, ſuperbibendo juſculum foliis Agrimonix & Cichorei alteratum, deambulando poſtea per horam, & continuando per ix. dies.

Tabellæ vitæ ad vires restaurandas in senibus & convalescentibus.

Rx. Confectionis Alkermes, ℥ ℞.

Ambrae

Moschi, ana, ℥ iij.

Sacchari ad debitam consistent. cocti. ℔. j.

Fiant tabellæ ponderis ℥ j. unamque capiat mane jejunio ventriculo & continuetur usus.

Verum jam rarioris usus tabellæ sunt, quia quantitas nimia sacchari, quo turgent, stomachum subvertit, depravatque; quo circa dantur tantum infantibus, qui ceteras remediorum formas respuunt, & adultis, quibus dulciariis opus est, ad expectorationem juvandam.

SECTIO SECUNDA.

De Compositione Medicamentorum externorum.

Quemadmodum interna, sic quoque remedia externa, tum liquida, tum solida forma præscribuntur, unde

§. I.

De compositione medicamentorum externorum quæ sub forma liquida sunt.

Tria sunt in hunc censum revocanda, *Fotus* scilicet, *Balneum*, & *Linimentum*, de quibus in sequentibus.

1°. *FOTUS* est medicamentum liquidum, quo variæ corporis partes pro varia indicatione tepide foveantur; paratur quandoque ex *lacte*, *oxycrato*, ex *vino rubro*, ex *aqua calcis*, &c. pro diverso scopo cui destinatur; ac plerumque componitur ex decocto plantarum in aqua communi, aut aqua fabrorum, cui sub coctionis finem additur tertia, aut quarta pars vini, tantillum aceti, prout Medico varie visum est.

Fotus utilis est ad temperandum æstum, ad demulcendum dolorem, ad relaxandas partes nimis tensas, ad emolliendas quæ duriores, ad adstringendas quæ relaxantur, prout varie componitur; applicatur lateri dolenti, hypochondriis tumulentibus, abdomini tenso, ex *meteorismo*, scroto aqua in hærente tumefacto, utero aut recto extrorsum prolapsis.

Fotus emolliens & refrigerans ad viscerum obstructions, duritiem & ardorem.

Rx. Radicum Althææ

Lapathi acuti, ana, ℥. iv.

Foliorum Borriginis,

Malvæ,
Violarum

Lactucæ, ana, m. j.

Seminis Lini, ℥. j.

Florum Chamæmeli,

Meliloti, ana, pug. ij.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. iij. In colatura dissolve

Aceti optimi, ℥. iv.

Fiat fots, quo foveatur tantum abdomen & præcipue regio hypochondriaca tepide cum pannis & linteis eo imbutis ob tempestatis ingentem calorem.

In lecto ægrotans debet foveri, ne frigore aeris externi afficiatur, & rheumatismus, catharrus, aut quædam alia fluxio eum exerceat.

Fotus magis emolliens in schirro viscerum imi ventris.

R. Radicum Liliorum

Althææ, ana, ℥. iij.

Bryoniæ, ℥. ij.

Foliorum Malvæ

Brançæ ursinæ

Violarum,

Acetosæ, ana, m. ij.

Seminum Lini

Fœnugræci, ana, ℥. j.

Florum Chamæmeli,

Meliloti, ana, pug. ij.

Coque ad ℔. ij; in colatura dissolve

Aceti optimi ℥. iv; fiat fots.

Fotus refrigerans in viscerum ardore & paroxysmo febrili.

R. Foliorum Acetosæ

Borraginis

Cichorei, ana, m. ij.

Florum Papaveris rhœados

Nymphææ, ana, m. j.

Coque ad ℔. iij: in colatura dissolve optimi Aceti ℥. iv; fiat fots.

Aliquando fots refrigerantes fiunt ex solo oxycrate; in priapismo foveatur penis cum aqua gelida, aut cum oxycrato, in quo parum salis Saturni fuerit dissolutum; olim santalum citrinum ad ℥. j. præscribebatur in omnibus fotibus ad viscera roboranda, sed irritato successu, ideo debet negligi.

Fotus refrigerans ex aquis stillatitiis in ingenti viscerum ardore.

R. Aquarum Buglossæ

Cichorei, ana, ℔. j ℔.

Oxycrati optimi, ℥. iv.

Misce, fiat fots,

Præscribuntur etiam fotus ad resolvendos humores alienæ parti im-
pactos; sæpissime ad crura œdematosa hydropæ laborantium, ex de-
cocto herbarum calidarum.

Fotus resolvens in œdemate tiliarum.

24. Radicum Galangæ

Ireos florentinæ, ana, ℥. iij.

Foliorum Menthæ

Salviæ

Majoranæ

Scordii, ana, m. j. ℞.

Seminum Anisi,

Fœniculi, ana, ℥. j. ℞.

Florum Stœchados, m. j.

Coque in aqua fontana & aliquando in vino generoso ad ℔. iij; co-
letur hoc decoctum; foveantur tibiæ & crura bis aut ter in die.

Sæpissime vero fotu ex aqua vitæ camphorata, ad œdemata tibia-
rum utimur, imminente præsertim gangrænæ periculo, & sic non
solum foveantur, sed lintea in ea imbibita & madida ipsis imponun-
tur.

*Fotus ad fluxionem in testiculum a gonorrhœæ virulentæ
suppressione.*

24. Radicum Ireos florentinæ

Liliorum, ana, ℥. iij.

Florum Chamæmeli,

Meliloti, ana, m. j.

Coque ad ℔. iij. in Vino rubro: Coletur Decoctum.

Hoc decocto non solum sæpe foveantur testiculi in die, donec in-
flammatio sedata fuerit, sed & quoque debent illud immergi per ho-
ram in vase vitreo cucurbitulis simili.

Fotus ad hæmorrhoides.

24. Foliorum Malvæ

Verbasci, ana, m. ij.

Coque in Aquæ fontanæ ℔. iij. fiat fotus.

Hoc decocto ad hæmorrhoides fovendas & pro incessu utatur.

21. BALNEUM est remedium externum, quod præscribitur ad re-
frigerandum, humectandum, leniendum, in viscerum doloribus, in
melancholia hypochondriaca, in mania, & febre lenta, in tussi molesta
& rebeli in scabie, in sine gonorrhœæ virulentæ, in colico dolore, in
nephritide, & urinæ suppressione, in Ileo, in lienis & hepatis schirro,
& valet ad omnes effectus in quibus sanguinis motus compescendus,
viscerum ardor extinguendus, humores acres diluendi & mitigandi,
spirituum impetus coercendus, partium squallor corrigenda, & duri-
ties & schirri imi ventris emolliendi sunt; inservit etiam ad humo-
res venereos mitigandos, simul & humectandos, & dydrargyro præ-
mittitur Balneum, ut melius succedat.

Notandum est quod in *mania* Balneum ad collum usque sit instituendum, & dum in dolio sedet æger, totum est irrigandum caput, ut ipsius ardor & effrenati spirituum motus coerceri possint; nisi præmissis præmittendis, non instituendum est Balneum, qualia sunt veræ sectio, cathartica, quædam remedia refrigerantia, si opus sit, ne a pravis succis in sanguine luxuriantibus magis exagitentur & excandescant humores, maxime si sint expediti, nimiaque copia; a balneo enim liquantur, & eorum halitus, qui transpiratione expirare debent, occlusis ab aqua cutis spiraculis, retinentur; hi autem volatiles sunt, & sale acri & mordaci saturati, massæ sanguineæ motum augment, febremque accedunt: unde fit, ut febribus continuis perniciosissimum sit Balneum, licet in illis refrigerandi sit locus; nam ab eo prohibita transpiratione, febris ardentior evaderet; ob eandem rationem raro succedit Balneum, iis quibus sanguis & viscera ardent, suntque intemperata; accidit etiam ut ejus usu vel febre continua, vel intermittente corripiantur; hinc est quod caute Balneum sit præscribendum.

Duplex est Balneum, integrum scilicet & semicupium; in Balneo integro, totum corpus ad collum usque immergitur in aqua; verum in semicupio ad cartilaginem usque xiphoideam; Et si crura aut tibiæ sint *œdematosæ*, aut *ulceribus stipatæ*, aut *rheumatismo*, aut *arthritis* correptæ, extra dolium positæ linteis vel panno teguntur; toto Balnei tempore vel juscula refrigerantia, vel serum lactis, vel cremor hordei præscribuntur ægrotanti, in dolio sedenti exhibentur; sed raro in Balneo cremores hordei sunt usurpandi, ob viscidam & crassam eorum indolem, sulphure pinguescentem, & ideo humores nimis inspissando, acescunt in stomacho, cruditatesque gignuntur & producuntur.

Formula Balnei sit;

Utatur Balneo aquæ fontanæ vel fluviatilis tepidæ per xii. aut xv. dies mane, & in ea manebit singulis vicibus per horam aut semihoram.

Aliquando præscribitur bis in die in melancholicis, in ingenti hypochondriorum æstu, in nephritide, in colico dolore & ad hydrargyrosim præparationis causa; dum sumitur jusculum aut serum lactis, hoc modo præscribitur.

Balneum aquæ dulcis tepidæ per xii. dies mane ingrediatur, in eaque per horam semi morabitur; in dolio sedens, sumat jusculum cichoreo, borragine, lactuca, aliisque refrigerantibus alteratum vel serum lactis.

Dum pectus ægrotat, ut in phthisicis, asthmaticis, tussiculosis, qui Balneum integrum ferre nequeunt, semicupium tantum usurpabitur; nam impedita transpiratione, pulmones incandescunt, & replentur, oppressione & tussi exacerbantur.

Convenit semicupium in colico dolore bilioso, in ileo, nephritide, urinæ suppressione, tum vitio renum, tum vesicæ, in iis enim affectibus satis est viscera imi ventris, cruoremque temperare, ejus impetum coercere & partium dolorem demulcere; dum Balneum fluminis est usurpandum, sic præscribitur.

Per xii. dies Balneo fluminis, circa horam quintam vespertinam, utatur, donec frigore horrescere incipiat corpus.

Aliquando ex decocto herbarum, præscribitur Balneum ad emollien-

liendum & refrigerandum in hepatis schirro, lienis, mesenterii & uteri, ex radicibus, foliis, seminibus, fructibus, & floribus, ea quantitate ut radices ad ℥. iv. coquantur: folia ad fasciculos iij. semina ad ℥. iij. flores ad manipula vi. componitur sic.

℞. Radicum Althææ

Liliorum, ana, ℥. ij.

Foliorum Malvæ

Parietariæ

Brançæ ursinæ, ana, fascicul. ℥.

Seminum Fœnugræci

Lini in sacculo inclusi, ana, ℥. j. ℥.

Coque omnia pro semicupio quod ægrotans ingrediatur mane per viij vel ix. dies semel in quolibet: sed raro farraginem illam simplicium in semicupio præscribimus; sed tantum decoctum Althææ, florum Malvæ & Violarum.

Frequentissime etiam præscribitur Balneum emolliens in nephritide, & in colico dolore bilioso, sed irritò successu; nam utpote crassius, ad partes internas penetrare ob crassitiem & visciditatem non potest, sed cuti cohærens, poros occludit, & transpirationem impedit; Balneo ex sola aqua dulci, internas partes magis temperante, caloremque leniente, uti satius est.

Aliquando ex oxycrato, in ingenti viscerum ardore, paratur Balneum; nonnulli præscribunt id ex lacte ad conciliandum dulcorem, & ad pruritus molestum sedandum: aliqui ex sanguine taurino ad scabiem & Elephantiasim, sed irritò prorsus successu: sanguinis vis, si qua pollet ad hos affectus domandos, cum parte ejus volatiliori, statim ac hic humor ex animalis venis eductus est, evanescit.

Conveniunt in genere Balneum & semicupium omnibus affectibus, ab humore calido & acri genitis, in doloribus imi ventris, hæmorrhoidalibus; & mensium erumpentium, quod sæpissime accidit puelis & mulieribus obstructione uteri laborantibus, quæ aliquot diebus ante mensium eruptionem ob vias impeditas, dira tormina patiuntur, & tunc ad umbilicum usque in Balneum sunt immergendæ.

Non solum aquæ dulcis, sed quoque marinæ, & aquarum thermalium Balneis utimur: aquarum autem thermalium & marinæ balneum valet ad arthritidem, rheumatismum, postquam dolores remiserunt, & sedata est fluxio: ad discutiendam materiem crassiorem partibus impactam, & ad eam in venis stagnantem per sudorem proliciendam.

Si dolores plures articulos occupent, tum partium superiorum, tum inferiorum, vel totum corporis habitum affligant, Balneum integrum usurpandum.

Si vero dolores partem aliquam tantum afficiant, semicupium tantum instituendum, vel partis affectæ tantum Balneum, vel brachii, vel tibiæ.

Quando summopere æstuant sanguis & viscera, Balneo integro caute utendum est, ne magis incandescent humores, sed particulare tantum præscribimus, ne nimis compressum sit corpus, nimioque sero diffuset, quo in casu in Balneum tepidum, potius quam calidum immittatur æger, diuque in eo sedeat, exhibebitur ipsi jusculum pul-
In gallinacei ex herbis refrigerantibus alteratum: sic Balneum integrum.

Balneo aquarum Borboniensium per vii r. vel x. dies, mane & ve-

spere hora 4^a, vel 5^a. utetur, in eoque morabitur, donec fudor e facie guttatim stillet, & rubor ingens in eo appareat; in Balnei egressu sudabit in lecto, & more solito, linteis calidis detergetur sudor.

Non solum ad *arthritidem* & *rheumatismum* præscribitur aquarum thermalium Balneum, sed ad *tremorem*, *paralysim* & *stuporem membrorum*, & ad omnes artuum languores, ad *ulcera inveterata*, & ad *partium contractionem*.

Irrigatio capitis, omnibus ipsius affectibus tum externis, tum internis, præcipue ab humore seroso ortis, convenit, *apoplexiæ* post paroxysmum, *epilepsiæ*, *paralysi*, *catharris*, omnibus externis, *dentium doloribus*, *surditati*, *gravi auditui*, *capitis frigori molesto*, *ophthalmiæ contumaci*, & *maculis oculorum stipatæ*, *Epiphoræ*, *suffusioni incipienti*, *guttæ serenæ incipienti*, *tineæ*, *doloribus colli*, & similibus; modus præscribendus, sic.

Aquis thermalibus Bellilucanæ, vel Borboniensibus per VI. aut VII. dies irrigetur caput, semel in die, ut moris est persequi per horæ quadrantem circum circa, & linteis calidis exsiccabitur caput.

Aquæ thermæ præscribuntur pro potu ordinario in *viscerum obstructionibus*, *stomachi debilitate* nata, vel ab humore pituitoso & crasso, vel acido in ipsum rejecto, vel a fibrarum nimia relaxatione, orta vel a cibo copiose assumpto, vel a potu immoderato: ab iis enim crassi & viscosi, in acinis glandulosis impacti, & quasi innati inciduntur humores, attenuantur, abraduntur, & humoribus superfluis, quibus sanguis inficitur per ductus mox datur exitus: tales sunt aquæ BORBONIENSES, BAGNOLENSIS, DE LAMOTHE in *Delphinatu*, aquæ d' AIX * in *Sabaudia*, DE BAGNERES, & aliæ ejusmodi, ut videre est in Libro Domini Duclos, qui hanc partem coluit.

Parum prosunt in obstructis visceribus aquæ nostræ BELLILUCANÆ, & vix per urinas excernuntur, sed per secessum agunt: idcirco valent potissimum ad *stomachum*, & *intestina evacuanda*, *robur ipsi conciliandum in appetitu dejecto*, in *coctione lesa*, in *vomitibus* & *singultu*, in *ructu acido* & *nidorofo*, in *cardialgia*, in *colicis doloribus*, aliisque similibus affectibus stomachum exercentibus; aquæ etiam illæ, multo sale communi imbutæ, vix vasa lactea subire queunt, & ad vasa sanguifera provenire, propter substantiæ crassitiem, & acrimoniam qua membranas stomachi & intestinorum vellicando, ad secessum præcipitantur, deturbantur; multum etiam vermibus enecandis opitulantur.

Mineralia quæ thermæ obtinent, experimentis multoties repetitis, sunt nota; ut plerique putant *vitriolum*, *alumen*, *nitrum*, *sulphur*, *saliaque* ejusmodi quæ prostant in officinis, & quæ aquæ *nitrosæ* aut *sulphuratæ*, aut *vitriolatæ* dicuntur, nec vitriolo aut nitro imbutæ sunt; sed potius, *salibus terræ fixis*, quæ quamdam cum *tartaro*, aut potius cum *sale alcalino nitroso* habent analogiam: *Salia* illa *fixa* modo in *crystallos* abeunt, post levem evaporationem; modo in *fundo vasis* remanent, facta humiditatis dissipatione.

Salia fixa non solum continent *aquæ thermæ*, sed insuper terras aliquas *helo* non abfimiles, quæ a præterlabentibus aquis cum *salibus* abraduntur, dissolvuntur, & abripiuntur.

Præter *salia* & *terram*, inest *pars volatilis* & *spirituosa*, quæ nulla arte,

* Aquæ Gratiæ dicuntur a Cel. Fantone: & de iis ejus Opuscula consulantur.

arte, distillatione, vel præcipitatione sisti potest, sed tota abit in auras; ideoque non patet ejus natura, quamvis in ea ejus præcipuæ dotes constent; ea enim evanescente, illæ vapidæ, & effætæ fiunt, & parum profunt.

Sale communi scatent aquæ BELLILUCANÆ, ea proportionē ut ℥. j. aquæ, hujus salis ℥. j. contineat parumque terræ; hæc cum ita sint, maximus est aquarum thermalium in morbis chronicis usus, imo & necessarius: propterea quod *Sale fixo*, quo imprægnatæ sunt, partes sulphureas quæ sunt in visceribus abripere, & per ductus proprios deicere valent, & præterea quidquid in sanguine salinum est, dissolvunt, & per urinas deducunt.

Aquæ Borbonienses.

Bibat aquas Borbonienses per ix. dies mane, easque hauriat partitis vicibus, iisque rejectis, capiat jusculum ex pullo gallinaceo, vel ex frustulo carnis vitulinæ confectum, & tribus post horis prandeat, ut solet; purgabitur in principio & in fine.

Aquæ Bellilucanæ.

Bibat aquas Bellilucanas per tres dies, raro per vi. & non ultra, iis qui summa stomachi debilitate, & imbecillitate laborant, iisque, quibus maxima succi viscidī & biliosi copia in eo & intestinis stabulatur, præscribuntur.

Pro potu præscribuntur *aquæ acidulæ*, ad viscerum ardorem temperandum, ad obstructions referandas, ad renes in calculosis eluendos, ad sales cujuscunque generis sint in vasis & visceribus contentos diluendos, & per secessum evacuandos; valent ergo ad menses promovendos & inveteratas hæmorrhoides sistendas, ad dysenteriam inveteratam compescendam, ad gonorrhœæ virulentæ reliqua, ad fluorem album, strumas, cancerum, lepram, epilepsiam, maniam, pertinacem ophthalmiam, arthritidem, rheumatismum, ad omnia ulcera interna & externa, ad fluxiones, exceptis pulmonum affectibus, hæmophthisi, phtisi & tuberculis.

Mineralia quibus scatent *acidulæ*, eadem fere, ac ea quæ in aliis continentur, namque inest iis *sai fixum*, terra quoque & pars spirituosā luxuriant in acidulis ac in thermis; sed hæc omnia mineralia modo majori, modo minori quantitate, in aquis mineralibus dissolvuntur; quo fit, ut aliæ aliis majori efficacia sint præditæ, prout magis vel minus saturatæ sunt.

Aquæ minerales efficacissimæ, quibus magno cum successu in regione utimur, sunt VALLENTES, VICENSES, CAMARENTES; minus efficaces sunt DE JOYEUSE, DE POMARET, DE LODEVE &c; hæc sunt proprie minerales, sed fontanæ maxime tenues, quæ miræ sunt efficaciz ad viscerum ardorem, sanguinis fervorem, humorum salsedinem, aliosque effectus ad languorem vergentes, alterisque corporibus in quibus intemperata sunt sanguis & viscera, sed non saturatæ, & ob id cancro dicata sunt, lepræ, strumis & herpetibus, marasmo & febrilentæ, a pulmonum labe non provenienti.

Aquæ Vallenses.

Bibat v. g. aquas Vallenses per x. aut xii. dies mane a fonte *la Marquise*, ejusque hauriat cyathos xv. partitis vicibus intra horam aut semi, hisque per secessum aut urinas rejectis, jusculum, ut moris est,umat.

Ante & post usum aquarum, purgabitur cathartico convenienti: per duas aut tres hebdomadas in *affectibus contumacissimis*, aut in *obstructionibus viscerum inveteratis*, in *febre quartana*, *chlorosi*, *ictero* usurpari possunt; tum post unamquamque exhibebitur purgatio, & *interiecta* quarta aut quinta dierum quiete.

In vico de Vals, quatuor sunt fontes, scilicet LA MARQUISE, LA MARIE, LA SAINT JEAN & LA DOMINIQUE.

LA SAINT JEAN continet plus salis, stomachoque gravior est, quam LA MARQUISE; hic plus salis quam LA MARIE, cujus potius per urinas, quam per secessum evacuatur aqua.

In earum aquarum potu, ii quibus debilis est stomachus, sumant singulis diebus mane iv. aut v. cyathos e fonte la SAINTE JEAN, & sequentes alios de LA MARQUISE: calculosi bibant tres ultimos dies de LA MARQUISE, ad renes expurgandos.

LA DOMINIQUE est quartus Vallensis fons, qui, ob vitriolum quod continet, vomitum excitat, & raro, nisi a quartanis inveteratis, & ictero contumace affectis, usurpatur.

Aquæ thermæ ad ulcerum sordidissimorum exsiccationem, lotionem, injectionem usurpatæ, valent; mirifice prosunt, ad membra quæque luxata, aut fracta, firmanda, in eis immersa per aliquot dies: non solum irrigatio capitis ad affectus caput exercentes, sed & aliarum partium; dum corpus ob nimium ardorem, balneum sustinere non volet: idcirco, dorsum, & coxa, doloribus affecta, sæpissime irrigantur.

Sunt quædam aquæ minerales, in quibus sudor elicitur, non solum balneo, sed stupha etiam in qua solo aquæ halitu, lotum corpus sudore diffluit; in exitu balnei, usurpari solet stupha.

Aquarum acidularum balneum vix præscribitur; sunt tamen quædam apud SEBENNAS, quæ dicuntur *Aquæ de Fontsaucha* prope oppidum, nomine GUISSAC, quæ ad scabiem curandam pro balneo in usu sunt: utimur quoque ad membra arida, & confracta, humectanda, balneo aquæ præparationis ceræ, & sæpe cum felici successu, modo pars in aquam calidiusculam, in qua cera fuerit liquata, antequam Soli dealbanda exponatur, immergatur per ix. aut x. dies, semel in die, prout recens aut inveteratus fuerit affectus; vere, æstate, autumnive principio usurpatur, sed frequentius vere.

Sunt etiam in usu autumnino vinacia, ad reliquias rheumatismi, arthritidis, aliarumque fluxionum artus occupatum resolvendas, ad stuporem, & ad quamcumque imbecillitatem: nunquam caput, nec collum, nec abdomen in vinacia immittenda, ne in visceribus excandescat sanguis.

Apud D. DUCLOS aquæ minerales, maxime in Gallia notæ recensentur cum mineralibus, quibus imbutæ sunt, respectu habito ad aquam.

3º. LINIMENTUM remedium est liquidum, quo affectæ corporis par-

partes calide inunguntur. Fiunt linimenta ex oleis, axungiis, mucilagibus, folis medullis, ex iisdem una commixtis, confusisque, ex unguentis officinalibus, oleo aut butyro dilutis: usum habent ad relaxandum & discutendum, ad dolores mitigandos, &c. sic

R. Unguenti de Althæa,

Populei, ana ℥. ij.

Olei Lumbricorum terrestrium

Liliorum ana, ℥. ℞.

Simul liquefiant: fiat linimentum quo latus dolens in pleuritide calide inungatur, suppositis linteis calidis.

Linimentum ad scabiem.

R. Oxylapathi, ℥. vij.

Coque ad putrilaginem; deinde contunde & per setaceum trajice: pulpæ trajectæ adde

Styracis liquidæ, ℥. ℞.

Succi Limonum ℥. ij.

Cum sufficienti quantitate Olei rosati fiat linimentum ad corpus il-
liniendum prope ignem ante lecti ingressum.

Aliud.

R. Florum Sulphuris, ℥. i.

Axungiae suillæ non salitæ, ℥. iv.

Olei rosati, quantum satis,

Succi e duobus limonibus expressi

Agitentur in mortario metallico ad usum; addi poterit pulpa Oxy-
lapathi ad ℥. iv. & Styrax liquida, ad ℥. ij.

Sed antequam inungatur corpus, vena bis aut ter secanda est, ca-
tharticumque præscribendum, cum jusculis lenientibus, & pulveris
viperarum granis xx. alteratis per ix. dies repetitis, purgato corpo-
re in principio & fine.

Litus ad fugandum lac e mammis.

R. Axungiae serpentis, ℥. ℞.

Butyri veteris, ℥. i. ℞.

Agitentur simul & liquentur ad ignem; dein adde

Succi Menthæ, ℥. j.

Olei Chamæmeli, quantum satis.

Fiat litus quo inungantur mammæ ter in die, & linteis calidiuscu-
lis constringantur: intra viij. vel ix. dies, lac ab iis evanescit.

Id remedium non est admittendum, nisi præmissa per aliquot dies
mammaria suctione: idem præstat chærefolium calefactum supra la-
minam terream oleo rosaceo irroratum.

Alius.

℥. Mellis communis,

Unguenti de Althæa, ana, ℥. ij.

Radici Ireos Florentinæ pulver. ℥. ℞.

Misce, fiat Litus.

Hoc lac in promptu resolvitur, sed folia betæ manibus contrectata, superponi debent.

Litus resolvens ad paralyfim & ad tumores œdematosos.

- ℞. Axungię serpentis,
 Humanæ cum Aq. Cinnamomi dilutæ, ana, ℥. ℞.
 Pyrethri
 Zingiberis pulveratorum, ana, ℥. j.
 Anisi,
 Fœniculi,
 Sinapeos, ana, ℥. j.
 Camphoræ, ℥. ℞.

Cum sufficienti quantitate Olei Nucis Moschatæ fiat Litus quo partes affectæ fero & mane illiniantur.

Alius benignior.

- ℞. Unguenti Populei, ℥. ij.
 Vitelli ovorum recentiorum, num. ij.
 Cum Oleo Lini fiat Linimentum.

Litus ad dolores rheumaticos.

- ℞. Medullæ Bovinæ, ℥. iij.
 In ea liquata dissolve
 Camphoræ gr. x.
 Laudani Opiati gr. iv.
 Fiat Litus.

Partes dolore rheumatico laborantes hoc litu bis in die illiniri oportet per aliquot dies.

Alter ad eundem scopum.

- ℞. Spiritus Terebinthinæ, partes ij.
 Olei Tartari per deliquium facti, partem j. Misce, fiat Litus.

Linimentum in arthritide laudatum.

- ℞. Saponis duri in taleolas secti, ℔. j.
 Liqua supra ignem moderatum: vase ab eo remoto antequam penitus refrixerit, adde

Spiritus Vini ℥. ij. vel iij.
 donec Unguenti consistentiam acquisierit totum: fiat Linimentum.
 Hoc litu illiniendæ sunt partes, arthritide laborantes, modo dolor prius cessaverit; imo in principio paroxysmi; hoc ad materiam arthritidis dividendam & discutiendam utuntur quidam; verumtamen linimentum hoc nocuum esse potest, quia materia arthritica intus repulsa, partes internas, forsan aggredietur.

§. II.

De compositione medicamentorum externorum quæ sub forma solida sunt.

Hoc titulo comprehenduntur *Cataplasma*, *Emplastrum*, *Vesicatorium*, *Pomata* & *Unguentum*, de quibus figillatim agendum; nam

10. CATAPLASMA medicamentum est topicum, submolle, pultis consistentiam æquans, affectis partibus applicandum: componitur plerumque ex *radicibus*, *foliis*, *fructibus*, ad putrilaginem in aqua vel cineribus coctis, in mortario contusis, per setaceum trajectis, quibus *pulveres*, *farinæ*, *agungiæ*, *olea* debita dosi admiscuntur.

Cataplasma emolliens, laxans & pus promovens in phlegmone & aliis tumoribus ad suppurationem vergentibus.

R. Radicum Althææ

Liliorum, ana, ℥. iij.

Foliorum Malvæ

Violarum

Brancæ ursinæ, ana, m. j ℥.

Florum Chamæmeli

Meliloti, ana, m. ℥.

Coque in Aquæ fontanæ sufficienti quantitate: deinde contendantur & per setaceum trajiciantur: Pulpæ trajectæ adde

Farinæ seminis Lini, ℥. j.

Olei Liliorum, quantum satis.

Fiat Cataplasma parti affectæ applicandum, & bis aut ter in die renovandum.

Cataplasma discutiens & resolvens in testium tumoribus a sero sanguinis ortis.

R. Fariuæ Fabarum ℔. j.

Coque in Oxymelle: Fiat Cataplasma.

Ex residuo fit sæpe cataplasma, hac formula.

R. Residuum prædicti decocti

Contunde in mortario marmoreo & per setaceum trajice: pulpæ trajectæ adde

Farinæ Seminis Lini, ℥. j.

Olei Liliorum: quantum satis.

Fiat Cataplasma.

Hujusmodi sæpiissime præscribuntur cataplasmata, ubi pro aliqua parte indurata instituitur fons, vel loco suo dimota, atque prolapsa, ut in intestini procidentia in scrotum.

Ad demulcendum dolorem, fiunt cataplasmata e *panis mica cocta*; *vitelli ovorum*, *olea* & *crocus* aliquando adduntur, ad paululum resolvendum.

Cata-

Cataplasma de mica panis dolores leniens.

℞. Micæ panis albissimi, ℥. iv.

Lactis ℥. viij. vel x.

Vitelli Ovorum, num. ij.

Cum Oleo rosarum fiat Cataplasma: & si opus sit alicujus resolu-
tis Crocus addatur ad ℥. j. ℞. in lacte permixtus.

Ubi dolores graviores sunt, prædicto cataplasmati *pulpæ hyoscya-*
mi sub cineribus coctæ & per setaceum aliquando trajectæ tertia ad-
datur pars; & solus quoque *hyoscyamus* cum *oleo rosaceo* vel cum *bu-*
tyro componitur, hoc modo:

℞. Foliorum Hyosciami, m. iv.

Coque, contunde, & per setaceum trajice.

adde

Olei rosati, vel Butyri quantum satis.

Fiat Cataplasma.

Illud fluxionibus in gutture & tonsillis maxime & mirifice con-
venit.

Cataplasma adstringens.

℞. Radicum Symphiti majoris, ℥. v.

Bistortæ, ℥. ij.

Foliorum Burfæ pastoris, m. iv.

Rosarum rubrarum, m. j.

Coque & per setaceum trajice: pulpæ trajectæ adde

Pulveris Rosarum rubrarum, ℥. j.

Fiat cataplasma.

Cataplasma resolvens in œdemate & ischiadico dolore.

℞. Mellis optimi ℔. ℞. impergetur leviter calce viva:

Fiat cataplasma parti affectæ admovendum.

Aliud.

℞. Luti aquarum thermalium quantum satis:

Fiat cataplasma; tumoribus frigidis, lymphaticis convenit hoc lutum,
eosque aliquando resolvit.

20. E M P L A S T R U M remedium est topicum, cataplasmate durius,
sed caloris ope extensibile, quod parti affectæ applicatur ad emollien-
dum, resolvendum, sed imprimis ad maturandum. Fiunt emplastra
ex pulveribus variis, oleo, axungia, medulla, butyro, aut mucilagine
dilutis, & una coctis, quibus tandem consistentiam præbet cœoa, aut
pix, aut resina, quæ debita dosi admiscuntur.

Emplastra omnia officinalia sunt, ut *Emplastrum Betonicæ*, *dia-*
chylum, *gratiadei*, *ranarum cum mercurio*, &c. Sed aliquando ex of-
ficinalibus una commixtis, magistralia emplastra sunt.

℞. Em-

Rx. Emplastri Diachyli

de Spermate Ceti, ana ℥. iij.

Liquefactis adde

Mercurii crudi in terebinth. extinct. ℥. j.

Fiat Emplastrum ad bubonem Venereum suppurandum efficax.

Emplastrum emolliens in tumoribus schirrosis qui egre emolliuntur.

Rx. Emplastri de Mucaginibus, ℥. ij.

Pulpæ radicis Liliorum, ℥. j.

Cum sufficienti quantitate Olei Catellorum, aut Lumbricorum fiat Emplastrum parti affectæ applicandum.

Emplastrum resolvens.

Rx. Emplastri Divini

de Vigo quadrupl. Mercur, ana ℥. j.

Gummi Ammoniæ,

Benzoini, ana, ℥. ss.

Salis Tartari, ℥. j.

Cum sufficienti quantitate Olei Nucis aut Lauri fiat Emplastrum.

Emplastrum Ceratum dicitur, si oleo, pulvere, & cera confectum, consistentiam molliorem solita emplastri consistentia habeat.

3. VESICATORIUM topicum est submolle, quod cuti admotum, in epidermide vesiculas excitat, sero plenas: officinale unum est emplastrum scilicet vesicans, quod nunc solum, nunc cantharidum pulvere conspersum adhibetur; aliud est magistrale, quod ex fermento veteri & cantharidum pulvere una subactis componitur: varia est dosis cantharidum, prout majori, minorive energia opus est, sed ut plurimum proportio pulveris cantharidum ad fermentum est a ℥. ij. ad ℥. j.

Usus quidem vesicantium jam multum abolevit, & exulavit: viget tamen etiam nunc in oculorum affectibus, dentium dolore, ceterisque catharrois affectibus, scilicet in inflammationibus quæ faciei partes affectant, quibus efficaciter prodesse solent: applicantur vero intra utramque scapulam, vel supra colli vertebrae, vel in sinu pectus, vel tandem utrimque pone aures per aliquot horas, aut per totam noctem, per diversa vesicatorii efficacia.

Vesicatorium.

4. Muscarum cantharidum pulveratarum sufficientem quantitatem: misce sufficienti quantitati fermenti pastæ & aceti, vel Terebenthinæ ut detineatur & extendi possit, supra pellem, emplastri instar.

Valent etiam vesicatoria ad frontis vehementem dolorem, clavum dictum, ad oculos usque productum; quique exacerbationibus periodicis ægrotantem exercet, ita ut nullum sit remedium, hunc affectum debellandi gratia, vesicatorio efficacius; per xv. aut xx. dies in fluxionibus continuari potest.

Hydatides, vesicatorio excitatæ, forcipe diffecantur, illiniuntur butyro, ac tandem betæ foliis teguntur, ut per dies aliquot, tanquam perenni scaturigine, Lympham uberius eruant.

4. POMATA est species medicamenti, unguenti consistentiam æmulantis; paratur ad nitorem faciei conciliandum, ad herpes curandas, ad scabiem, ad fissuras mammarum, ad derodendas narium crustas. aliasque similes affectiones; componitur ex oleis rarioribus, & ceræ quarta parte, vel axungie suillæ, & pulveribus; Ea proportionem, ut pro ℥. j. axungie, sint pulveris ℥. ij. vel ℥. iij. prout validiores aut debiliores sint.

Pomata ad nitorem faciei & ad herpes furfuraceas delendas.

℞. Olei de Vitellis Ovorum, ℥. iv.

Ceræ albæ, ℥. j.

Liquata prius cera, misceatur cum oleo: deinde in vase vitreo, cum suo operculo, exponatur Solis radiis, ad eminentiam digiti superafusa aqua, & hic relinquantur per xv. aut xx. dies, donec perfecte dealbetur, aqua singulis diebus renovata.

Valet hæc pomata, ad maculas variolarum delendas, modo pustulis maturis, & forcipe apertis adhibeatur; aliquando solo oleo de vitellis ovorum, ad eundem scopum utimur, quod mirum præstat effectum, & impedit ne pus, variolarumque scabra cutem, lituris factis & turpibus ac profundis sulcis descendant: præterea materiam purulentam evacuando, spissæ & ingentes non gignuntur crustæ, & ideo apertiora sunt cutis spiracula, faciliorque datur exitus insensibili transpirationi, a quo pendet ægrotantium salus: in aliis partibus ut in pede præcipue intra digitos butyro recenti utimur, ut impediatur digitorum coalitus, summusque demulceatur pruritus, inquietas sæpius reddens ægrotantes, febremque accendens.

Pomata ad herpes,

℞. Pomati Jasmini, ℥. ij.

Mercurii præcipitati albi, ℥. ij.

Misce, fiat Pomata, ad partem affectam hora somni per vi. dies illiniendam.

Huic pomatæ si non cedant herpes, alia ex præcipitato rubro eadem dosi parabitur, & si fortior desideretur, præcipitatum rubrum exsiccatum, & non calcinatum præscribitur.

Pomata ad scabiem.

℞. Pulpæ radicis Oxylapathi, ℔. j. ℞.

Styracis liquidæ, ℥. ij.

M. F. Pomata, qua partes scabiæ defœd. per iv. dies hora somni prope ignem illiniantur; & si huic resistat scabies, flores sulphuris ad ℥. ij. misceri debent.

Pomata ad fissuram mammarum.

℞. Sebi Hircini, ℥. ij.

Olei amygdalar. dulc. ℥. j.

Ceræ albæ parum,

Fiat

Fiat pomata, qua mammarum papillæ bis aut ter in die illiniantur: pars Balsami Peruviani huic addi potest.

Pomata ad narium crustas derodendas & ad fissuram labiorum.

R. Adipis Omenti Hædi, ℥. iv.

Succi Uvarum dictarum vulgo *Maroquin*, nondum perfecte maturorum, ℥. iij.

Ceræ flavæ, ℥. ss.

Misce, omni cera prius liquata cum adipe in Balneo Mariæ, & postquam fuerit refrigerata in capsulis ligneis ad usum servetur.

Ea naribus crustosis, fortiterque ulceratis maxime prodest, sicut & fissuris labiorum & mammarum, loco etiam adipis omenti hædi, ex *axungia suilla* parari potest; sed ad crustas erodendas, *sperma ceti* ad ℥. ss. aliquando huic miscetur.

5. UNGUENTUM eandem fere compositionem ac pomata possidet, unde super sedemus.

Unguentum ad herpetem.

R. Olei ovorum, ℥. iv.

Ceræ albæ, ℥. i.

Liquetur cera, misce, ac in vase vitreo per dies xv. digere, ac serva ad usum.

Id unguentum adhibetur in *variolis*, ad *cicatrices* quæ potissimum in facie scatent sanandas, vel minuendas.

Aliud.

24. Olei Amygdalar. dulc. sine igne parat.

Ceræ albæ, ana, lb. j.

Misce, & agitentur, donec unguenti consistentia fuerit adepta.

Hoc unguentum quod vulgo *ceratum Galeni* vocatur, pruritus in cute excitatos potenter lenit, vasa cutanea siccata emollit, pus aut serositates acres e parte affecta emanantes inviscat, sicque cicatrices deformes præcavet, ideoque adhibetur in *variolis*, in *herpetibus*, demum in *pustulis* quotquot faciem dæfedantibus, dolorem acutum comitem habentibus, ipsamque cutim exsiccantibus, nec non exasperantibus.

Nota ceram, quæ hoc unguentum componendi gratia adhibetur, ab igne futuram esse immunem; idcirco cera virgo nuncupatur; secus autem cera particulis igneis fœta, partem affectam vellicaret, ac moleste afficeret.

Aliud.

R. Axungię agninae, ℥. ij.

Præcipitati albi, ℥. ij.

Salis Saturni

D

Tuthiæ

Tuthiæ præparatæ, ana ℥. j.
 Misce, fiat unguentum.

*Unguentum ad humiditates ulceris exsiccandas, illiusque
 pruritus leniendum.*

R. Butyri insulsi, lb. ℥.

Liquatur, adde

Tuthiæ præparatæ, ℥. j.

Aloes Succotrinæ pulverat. ℥. ij,

Fiat unguentum.

Eundem præstat effectum unguentum, quod *nutritum* vulgo nuncupatur, eo sæpe utimur ad ani vulnera sananda, & consolanda.

Unguentum in ophthalmia adhibendum.

R. Ovorum albumin. num. ij.

Pone in catino stanneo, & cum frustulo aluminis agita, donec unguenti consistentiam acquisierit.

Hoc unguento calor conjunctivæ inflammatae, & dolor potenter mitigantur; idcirco inter collyria recensetur; convenit adhuc hæmorrhoidibus acute dolentibus, temperat enim dolorem, atque lenit.

Unguentum in fine ophthalmiæ.

R. Butyri insulsi, ℥. iv.

Tuthiæ præparatæ, ℥. ij.

Fiat unguentum,

Hoc unguento exsiccantur, & corroborantur conjunctivæ vasa: ad intumescentiam adhuc palpebrarum debellandam adhibetur; potissimum dum eorum ligamenta, aut vicinæ glandulæ tument, & veluti inflammantur.

Unguentum ophthalmicum.

R. Ovorum Albumin. num. ij.

Aquarum Rosarum

Plantaginis quantum satis

Misce & quassa simul ad unguenti consistentiam.

Repercutiens vulgo nuncupatur, in vulneribus, & gravibus oculorum contusionibus adhibetur; adeoque inter collyria locum tenet.

Unguentum ad hæmorrhoides.

R. Unguenti Populei

Albi Rhafis, ana, partes æquales

Misce, fiat Unguentum.

Unguentum digestivum.

℞. Terebinthinæ Venetæ, ℥. iv.

Ovorum Vitell. , num. ij.

Olei Hyperici , quantum satis

Fiat Unguentum.

Eo unguento vulgo utuntur Chirurghi ad *vulnera* quæcumque sananda ; & si putredo immineat magisque detergendi intentio sit , addunt *myrrham* & *aloem* pulveratam , & tunc *digestivum compositum* dicitur unguentum : dum sensu adeo exquisito gaudent vulneris labia , ut digestivum ferre non valeant , id leniunt *addito Butyro insulso* , vel *oleo ovorum* , vel *amygdalarum dulcium* sine igne parato ; itaque plura addunt Chirurghi huic unguento , juxta varios vulnerum status , puris quantitatem , & potissimum qualitatem , quæ maximi quidem sunt momenti , in arte chirurgica , neque hic exponi possunt propter operis angustias.

Unguentum ad ambustionem.

℞. Infusionis Foliorum Sambuci, ℔. ℔.

Lardi frustul.

Accenditur Lardum & accensum cadat in infusione florum Sambuci , donec unguenti consistentiam acquisierit.

Unguentum ad scabiem.

℞. Sulphuris vivi, ℔. j.

Foliorum Lauri, par. x.

Succi Limonum, ℥. iij.

Salis marini pulverati, ℥. ℔.

Olei Olivarum, ℔. iv.

Coque ad unguenti consistentiam.

Dum coctione inspissatur oleum , debitamque consistentiam acquirere incipit , folia lauri sunt extrahenda : hoc unguentum ad scabiem sanandam aliunde præstantissimum est , & quasi specificum ; odorem sulphuris late spargit , quod sane incommodum pluribus sat notabile videtur ; ad hoc vitandum , sub finem coctionis , additur *styracis calamitæ* ℥. j. *florum sulphuris* pariter ℥. j. his potenter corrigitur sulphur.

Unguentum mercuriale seu neapolitanum.

℞. Mercurii vivi e Cinnabari vivificati & sordibus optime expurgati, ℔. ℔.

Terebinthinæ Venetæ , quantum satis

Axungia Porcinæ insulsæ ℔. j.

Fiat Unguentum.

Mercurius in terebinthinæ sufficienti quantitate extinguitur , quod fit cum ea in mortario æreo eum agitando ; extincto mercurio , additur *adeps* , per duos dies integros teritur mixtio , ut in minimas particulas divisus , intime adipi permisceatur mercurius.

Si fuerit recte purificatus mercurius, griseo-lividus erit unguenti color; si vero sordibus fuerit inquinatus, nigrescit ad instar plumbi usti; ex tradita superius formula, unam esse mercurii partem pro duabus adipis patet; attamen in diversis regionibus, diversas hydrargyri proportionem cum adipe adhibere solent Chirurghi. *Parisiis* ut plurimum hydrargyrus & adeps ad partes æquales assumuntur; *Monspeli* una pars mercurii pro duabus adipis partibus; imo unam tantum pro tribus axungiae sumunt quidam; hæc autem diversæ compositiones a Medico sunt præcipue notandæ, cum majorem aut minorem hydrargyri quantitatem contineant.

Verum præprimis consideranda est Unguenti præparatio, nam dum hydrargyrus, sordibus inquinatus, adhibetur, aliquæ hujus particulæ poros vasorum subeunt, sanguinique permiscuntur; ideo nulla expectanda luis venereæ curatio; hujus ratio facile petitur ex structura cutis, cujus pori adeo exiles, & insensibiles sunt, ut solas mercurii particulas tenuiores admittere valeant, eas vero quasi repellant, dum sordibus componuntur.

Quantitas illius unguenti ad quamlibet frictionem adhibenda est a 3. ij. ad 3. ss. juxta Medici intentionem, raro ultra 3. ss. augeatur.

Ut cum methodo hoc unguento utatur Medicus, conveniens est instituenda præparatio, diluentibus, humectantibus, edulcorantibus, interjectis identidem purgantibus, & venæ sectionibus, potissimum in præparationis fine, quæ balneis domesticis absolvitur; liquato & sero veluti divite sanguine, uno verbo minores fiunt hydrargyro obices; idcirco concretionem lymphaticas venereas feliciter solvit, virus corrigit, & expellit; hæc quidem longius examen exigerent, sed non sunt hujus loci.

SECTIO TERTIA.

De Compositione Medicamentorum mediorum.

Sectionem istam de medicamentis mediis liquidis, & de solidis tractandam incumbit.

§. I.

De compositione medicamentorum mediorum liquidorum.

Medicamenta hujus generis quatuor sunt, *clyster*, *injection*, *garisma*, & *collyrium*, quæ singula, speciali explicatione exponenda, videntur.

10. CLYSTER seu enema medicamentum est liquidum, quod per anum, in crassa intestina, infunditur; multis usibus destinatur, unde varia est compositionis ratio; modo enim fœces duriores emollit ut *emolliens*;

mo-

modo viscerum æstum temperat, ut *refrigerans*; modo catharsim sollicitat, ut *purgans*; modo intestinorum dolores demulcet, ut *anodynus*; modo intestina acriter stimulat, ut *irritans*; flatus modo discutit, ut *carminans*; modo vermes ejicit, ut *anthelminticus*; modo pituitam, aut pus, modo crassamentum adhærens discutit, ut *detergens*; modo tonum amissum restituit, ut *adstringens*; modo febriles paroxysmos compescit, ut *febrifugus*; modo suppeditat alimoniam, cum fauces angina sunt præclusæ, ut *nutriens*, &c.

Componuntur ex variis *vegetabilium, animalium, imo ex mineralium partibus*, quæ proposito scopo conveniunt; ex *aquis* tinctura præparatis, seu alteratis, ut *aqua in qua in fabrorum officinis ferrum candens sæpius extinctum fuerit*; ex *liquoribus humoribusve*, ut *urina puerorum, lacte, & ex iusculis*.

Clyster ad alvum laxandam.

℞. Aq. fontanæ vel pluvialis tepidæ, ℥. j.
Olei olivarum vel amygdal. dulc. sine igne parati ℥. iij.
Fiat Clyster.

Alvinas fœces diluit iste, interiorem intestinorum superficiem lubricat, horum calorem temperat, eorumque fibras nimis tensas emollit, exinde maximi est usus ad anum aperiendum, in iis præsertim qui temperamento delicatulo gaudent, aut fervido & bilioso.

Clyster emolliens & laxans vulgaris.

℞. Foliorum Malæ.
Cichorei
Absinthii, ana, m. j.
Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate in colaturæ & expressionis ℥. j. dissolve
Catholici, ℥. j. ℞.
Mellis Violacei, ℥. ij.
Fiat Clyster.

Clyster magis purgans.

℞. Sennæ mundatæ ℥. iij.
Coque in Decocti pro clysteribus communis, ℥. j. In colatura dissolve
Catholici
Diaphœnici, ana, ℥. j.
Mellis Mercurialis, ℥. ij.
Fiat Clyster.

Clyster valide purgans & irritans in apoplexia, aliisque affectibus soporosis.

℞. Decocti communis pro clyster. ℥. j.
Dissolve, Catholici, ℥. ij.
Salis Gemmæ, ℥. j.

Adde Vini Emetici turbidi, ℥. ij. aut iij.
Fiat Clyster.

Clyster ad alvum lavandam in morbis renum & vesicae inflammatoriis.

℞. Glycyrrhizæ rasæ & contusæ. ℥. iij.
Seminis Lini contusi, ℥. ss.

Coque leviter in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; sub finem coctionis infunde

Florum Malvæ, m. j.

In colaturæ & expressionis ℥. j. dissolve

Medullæ Cassiæ recentis è canna extractæ. ℥. j.

Adde Olei amygd. dulc. sine igne parat. ℥. iij.

Fiat Clyster.

Hic Clyster in dysuria etiam adhibetur, quæ ab arenulis aut materiæ sabulosis producitur.

Clyster in diarrhæa biliosa.

℞. Aquæ Pulli, ℥. j.

Batyri recentis, ℥. ij. vel iij.

Fiat Clyster.

Si Butyrum recens obtineri non possit, ovorum vitellos ij. vel iij. ponantur.

Clyster in dysenteria.

℞. Decocti amozor. ℥. j.

Ovorum vitelli, num. ij.

Fiat Clyster.

Alter in suppuratione.

℞. Decocti Hordei ℥. viij.

Mellis Rosati, ℥. ij.

Sacchari rubri, ℥. ss.

Terebinth. Venet. in ovi vitello solut. ℥. ij.

Fiat Clyster.

Adhibetur in ulcere & omni intestinorum suppuratione.

Enema irrationes intestinorum sedans.

℞. Mucaginis Seminis Psyllii & Cydoniorum in aqua Rosarum extract. ℥. vj. ex utroque

Olei amygdalarum dulc. sine igne parati,

Butyri insulsi, ana ℥. ij.

Fiat Enema.

Butyrum in mucilagine super ignem liquandum: dein additur Oleum amygdalarum, potentiusque intestinorum irrationes sedabit, si Laudani opiat gr. ij. vel gr. iij. in eo solvantur.

Enema nutriens seu alibile.

℞. Jusculi communis, ℥. j. ℥.

Fiat Enema.

Priusquam in intestina injiciatur jusculum, sordes expurgandæ, injecto alio purgante, ne a sordibus in intestinis corrumpatur jusculum.

Clyster carminans.

℞. Foliorum Malvæ, m. j.

Pulegii

Origani, ana, m. ℥.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate, sub finem coctionis adde,

Summitatum Rutæ

Florum Chamæmeli, ana, p. ij.

In colaturæ & expressionis ℥. j. dissolve

Catholici

Diaphœnici, ana ℥. j.

Mellis Mercurialis

Olei Rutæ, ana ℥. ij.

Fiat Clyster.

Clyster refrigerans.

℞. Foliorum Lactucæ

Borraginis

Cichorei

Sempervivi majoris, ana, m. j.

Florum Nymphææ

Malvæ, ana, pug. ij.

Coque ad ℥. j. in colatura dissolve

Mellis Violacei, ℥. j.

Fiat Clyster.

Magis refrigerans in magnis ardoribus.

℞. Seri Lactis ℥. j. in qua coquantur Cucurbitæ frustula ij. in colatura dissolve

Mellis Violacei, ℥. j.

Fiat Clyster.

Clyster leniens.

℞. Lactis Caprilli,

Decoct. Hordei, ana ℥. ℥.

Sacchari rubr. ℥. j. ℥.

Vitellos Ovorum, num. ij.

Misce, fiat Clyster.

Clyster cum emulsionum materia.

R. Amygdalarum dulcia excortic. paria xij.
Seminum iv frigidior. major. ʒ. ij.

Contunde in mortario marmoreo sensim affundendo

Decocti Hordei & Liquiritiæ, lb. j.

In colatura dissolve

Sacchari Rosati, ʒ. ij.

Fiat Clyster.

Clyster detergens.

R. Hordei integri, pug. j.

Foliorum Plantaginis

Bursæ Pastoris, ana, m. ʒ.

Rosarum rubrarum, pug. j.

Coque ad lb. j. in colatura dissolve

Mellis Rosati, ʒ. ij.

Fiat Clyster.

Alter.

R. Hordei integri, pug. j.

Radici Aristolochiæ rotundæ, ʒ. ij.

Foliorum Agrimoniae

Dentis Leonis

Millefolii, ana, m. j.

Rosarum rubrarum.

Summitatum Hyperici, ana. pug. j.

Coque ad lb. j. in colatura dissolve

Mellis rosati, ʒ. ij.

Fiat Clyster.

Ad infantes.

R. Hordei integri, pug. j.

Passularum, ʒ. ij.

Liquiritiæ,

Seminis Lini, ana, ʒ. j.

Coque ad ʒ. vi. in colatura dissolve

Catholici pro ore, ʒ. ss.

Mellis rosati, ʒ. j.

Fiat Clyster.

Varia est pro ætatis & affectus ratione quantitas; in infantibus, puerisque ab ʒ. iv. ad ʒ. viii. præscribi solent; in adultis vero a lb. j. ad lb. j. ss. nisi morbi ratio contrarium suadeat; parcior enim copia immitti debet, si partes quæ intestinis adjacent, inflammatae, aut tumefactæ fuerint, si abdomen meteorismo distendatur, si intestina inflammata, ulceratave dilatationem ægre admittant, si vesica urinaria, aut uterus tumeant, vesica urina, aut uterus foetu, si flatus, admittendo clysteri, obstant.

Hora

Hora quævis injiciendo commoda est, si dolor urgeat, aut necessitas instet; verum si tempus eligere licitum sit, præstat clysterem adhibere mane, aut sero tribus aut quatuor horis a pastu, dum ventriculus cibariis maxime vacuus est; in ægris vero, si solis iusculis nutriantur, una aut altera post iusculum hora immitti debet clyster, per semihoram retineri; imo etiam diutius, potissimum si alterans aut nutriens sit.

2º. INJECTIO est remedium liquidum, quod in partes quascumque ab ano diversos, aut in anum ipsum, sed in pauca dosi, syringa immittitur: utilis 1º. in *aurium affectibus*, ad dolorem mitigandum, ad inflammationem minuendam, ad pus in ulcere detergendum. 2º. in *thoracis vulneribus* ad sanguinem, vel pus, quæ in pectore fluctuant, abstergenda. 3º. In *affectibus virgæ & vesicæ* ad dolorem sedandum, qui ab humorum acrimonia, calculo, phlogosi excitatur, ad ulcus eluendum, detergendum, consolidandum. 4º. in *ulceribus* quibuscumque *fistulosis & profundioribus*, ad callos, qui circumquaque adnascuntur, absumendos; ad ulcus mundificandum & exsiccandum. 5º. deum in *affectibus ani*, ad dolorem hæmorrhoidum internarum compescendum, ad phlogosim minuendam, ad latiores hæmorrhoides coercendas, &c.

Ut multiplex injectionum usus est, sic multiplex eorum forma: communis tamen omnium basis *decocta sunt varia, succi depurati, olea, aquæ stillatitiæ aut thermæles, lac*, quibus *mel, olea, butyrum, pulveres, balsama* pro varia indicatione admiscuntur.

Injectio ad aurium abscessum.

℞. Hordei integri sordibus expurg. m. j.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; sub finem coctionis infunde

Rosarum rubrarum,

Florum Hyperici, ana, m. ℞.

In colaturæ & expressionis ℥. j. dissolve

Mellis Narbonensis, ℥. iij.

Fiat injectio.

In abscessibus & ulceribus ceterarum partium adhiberi potest hæc injectio.

Alia in meatus auditorii inflammatione ad dolorem leniendum.

℞. Lactis vaccini vel caprilli sufficientem quantitatem.

Fiat Injectio.

Si addatur laudanum, potentius lenitur dolor.

Alia pro gravi auditu a sordibus meatum obstruentibus.

℞. Aquarum Fœniculi,

Melissæ, ana, ℥. iij.

In quibus infunde

Seminum Anisi,

Fœniculi. ana, ℥. ij.

Colaturæ adde Aquæ vitæ, ℥. ij.

Misce, fiat Injectio in aures mane & sero.

Alia

Alia.

℞. Aquæ fraxini, ℥. vi.

Spiritus vini, ℥. ij.

Misce, & hujus mixturæ guttæ aliquot in aures tepide bis in die per mensem instillantur.

Si adsint ulcera sordida in meatu auditorio, aliquot guttæ tincturæ myrrhæ & aloes, ad detergendum instillari debent; Lac aut oleum amygdalarum dulcium cum gossypio in aurem instillatum convenit in inflammatione; tinctura sequens est etiam præstantissima.

℞. Aquæ Rosarum, ℥. j. ℞.

Laudani Opiati, gr. iv.

Misce; fiat Injectio, cujus guttæ aliquot in aures instillantur.

Injectio ad Empyema.

℞. Radicis Aristolochiæ rotundæ, ℥. ℞.

Hordei integri, m. ℞.

Rosarum rubrarum,

Summitatum Hyperici, ana, pug. ij.

Liquiritiæ, ℥. j. ℞.

Coque in Aquæ fontanæ lb. j. ℞. in colatura dissolve

Mellis rosati, ℥. j. ℞.

Fiat Injectio.

Alia ad ulcus vetustum detergendum & exsiccandum.

℞. Radicum Aristolochiæ rotundæ,

Gentianæ, ana, ℥. j.

Foliorum Centaurii

Scordii

Absinthii minoris, ana, m. j.

Summitatum Hyperici,

Rosarum rubrarum, ana, p. ij.

Coque ad lb. j. ℞. in vino albo: in colatura dissolve

Mellis rosati, ℥. ij.

Aquæ calcis purificat. ℥. iv.

Hoc decocto foveatur ulcus sordidum, bis aut ter in die, & ex eodem decocto, fiat injectio, si fistulosum, aut sinuosum sit.

Alia ad ulcus virulentum & frumosum.

℞. Ligni Santali,

Aristolochiæ rotundæ, ana, ℥. ij.

Summitatum Absinthii,

Hyperici,

Rosarum rubrarum, ana, m. ℞.

Coque in vini albi vel rubri, lb. j. ℞. in colatura dissolve

Mellis rosati, ℥. ij.

TRACTATUS THERAPEUTICUS.

59

Præcipitati rubri, ʒ. iij.

Hoc decocto foveatur ulcus, aut injiciatur si sinuosum sit.

Injectio ad hæmorrhagiam.

R. Radicum Symphiti majoris,

Tormentillæ.

Bistortæ, ana, ʒ. ij.

Malicorii,

Balaustiarum, ana, ʒ. j.

Coque in aquæ fontanæ sufficienti quantitate; sub finem coctionis infunde

Rosarum rubrarum, m. j.

R. Illius Decocti, ʒ. vi.

dissolve

Sanguinis Draconis, ʒ. ij.

Aluminis pulverati, ʒ. j.

Adde Aquæ stypticæ, ʒ. ij.

Fiat Injectio.

Liquido tepido, ope syringæ, fit hæc injectio, ne liquidum frigidum sanguinis motui intra uteri vasa obstet: hæc vasa uteri aperta tutius, citiusque occludit, quam adstringentia ore assumpta, quia vasis apertis immediate applicatur, convenit quoque in vaginæ hæmorrhagia.

Injectio pro tumore uteri cancroso.

R. Succu Solani hortensis depurati, ʒ. iv.

Tepide in uterum injiciatur.

Verum si acutissimus sit uteri dolor, in eo solvenda sunt, ut potentius compescatur, gr. iij. aut iv. opii.

Injectio ad corroborandum uterum laxum.

R. Aquarum thermalium ℥. ℥.

Injiciantur tepide.

30. GARGARISMA est remedium forma liquidum, quod in ore contentum, diu circa fauces agitatur; ad varios, partium ori adjacentium affectus præscribitur. 1º. ad sistendam inflammationem, ut dum uvula phlogosi intumescit. 2º. ad dolorem dentium mitigandum. 3º. ad oris ardorem compescendum. 4º. ad inflammationem maturandam, 5º. ad oris ulcera detergenda, &c.

Fit autem ex vino meraco, ex aquis thermalibus, ex lacte, aut sero lactis, ex oxycrato, ex spiritu vini aqua temperato, & quæ solæ adhibentur, vel aquis stillatitiis, aut decoctis multi generis, quibus mel, mucilagines, syrupi varii dissolvuntur, prout Medico videbitur.

Gargarisma refrigerans & leniens.

R. Foliorum Sempervivi majoris
Lactucæ

Borraginis, ana, m. j.
 Florum Malvæ, m. ℥.
 Coque ad ℔. j. in colatura dissolve
 Omphacii clarificati, ℥. iv.
 Fiat Gargarisma quo frequenter alluatur os.

Aliud.

℞. Foliorum Umbilici Veneris,
 Plantaginis, ana, m. j.
 Florum Nymphææ, pug. ij.
 Coque ad ℔. j. in colatura dissolve
 Sacchari Candi, ℥. j.
 Fiat Gargarisma.

Optimum, mirumque præstat effectum in inflammatione Sal prunellæ ad ℥. iij. in supra præscripto dissolutum; attamen, propter nigredinem, quam dentibus conciliat, non est in usu apud praxim.

Aliud detergens & resolvens.

℞. Foliorum Melissæ, m. ℥.
 Florum Chamæmeli,
 Meliloti
 Sambuci, ana, pug. j.
 Coque in Aquæ Hordei ℔. j. in colatura dissolve
 Salis Ammoniaci, ℥. j.
 Fiat Gargarisma.

Gargarisma refrigerans & leniens, in initio inflammationum cum aquis stillatitiis.

℞. Aquarum Plantaginis
 Liliorum, ana, ℥. iij.
 Sacchari candi,
 Omphacii, ana, ℥. j.
 Fiat Gargarisma.

Aliud leniens in oris & tonsillarum acredine.

℞. Foliorum Sempervivi majoris, m. j.
 Ficum pinguium, par. vj.
 Florum Malvæ, m. ℥.
 Coque in Aquæ Hordei ℔. j.
 In colatura dissolve
 Syrupi de Nymphæa ℥. j.
 Fiat Gargarisma.

Magno cum successu in omnibus oris inflammationibus, scilicet tonsillarum, uvulæ, linguæ &c. modo ut acredine aut siccitate stipatæ sint illæ partes, præscribitur.

Aliud

Aliud detergens in aphthis & ulceribus oris.

℞. Hordei integri, pug. j.
Agrimonix, pug. j. ℞.
Liquiritix, ʒ. iij.
Rosarum rubrarum, pug. ij.

Coque ad ℥. j. in colatura dissolve

Mellis rosati ʒ. j. ℞.

Fiat Gargarisma.

Aliud detergens & leniens.

℞. Hordei integri, purg. j.

Agrimonix, m. j.

Ficuum pinguium, par. vj.

Liquiritix, ʒ. ij.

Florum Malvæ, pug. j.

Coque ad ℥. j. in colatura dissolve

Mucaginis Seminum Psyllii & Cydoniorum in aqua Rosarum extractæ, ʒ. j.

Fiat Gargarisma.

Aliud detergens in magnis ulceribus.

℞. Radicis Aristolochiæ rotundæ, m. ℞.

Summitatum Absinthii minoris

Hyperici, ana, pug. j. ℞.

Coque in decocti Rosarum rubrarum ℥. j.

In colatura dissolve

Mellis rosati ʒ. ℞.

Fiat Gargarisma.

Aliud detergens in scorbuto.

℞. Hordei integri, m. ℞.

Foliorum Pimpinellæ,

Capillorum Veneris,

Agrimonix, ana, m. j.

Summitatum Absinthii minoris,

Rosarum rubrarum, ana, pug. j.

Coque ad ℥. j. in colatura dissolve

Mellis Rosati ʒ. j. ℞.

Fiat Gargarisma.

Aliud gingivas firmans & sanguinem sistens.

℞. Ligni Lentisci, ʒ. ℞.

Rosarum rubrarum,

Balaustiarum, ana, m. ℞.

Coque ad ℥. j. in colatura dissolve

Aluminis rupei, ℥. iij.
Fiat Gargarisma.

Gargarisma ad dentium dolores.

℞. Corticis med. Sambuci, ℥. ℞.

Florum Anthos, m. ℞.

Coque ad ℞. j. Fiat Gargarisma.

Cum aqua etiam vitæ præscribitur, præcipue si carie, aut fluxione ab aere frigido producta, sustentatus fuerit dolor: si a carie, specificum est sequens, nam impedit ne materiis congestis irritentur nervi: alluitur tantum caries.

℞. Radicis Pyrethri ℥. ij.

Caryophyllorum ℥. i. ℞.

Zingiberis ℥. j.

Omnia crassiuscule pulverata, simulque mixta imponantur in mortario, hisque affundatur

Spiritus Vini rectificatissimi ℥. iv.

Rite digerantur supra cineres calidos per horas xxiv: tincturam filtra, eique adde

Tincturæ Camphoræ, ℥. ℞.

4°. Quidquid olim Antiquiores Medici COLLYRII nomine intellexerunt, (qua de re haud levis est controversia) constat jam apud Neotericos eadem voce *ophthalmica* tantum remedia designari, quæ affectibus oculorum prosunt, siue *liquoris*, *pulveris*, *linimenti*, aut *cataplasmatibus* forma adhibeantur; unde generalis divisio collyriorum nomine strictiori, ac magis propria significatione denotentur; ideo ablegatis solidis quæ jam *linimenta* vel *cataplasmata* appellantur, de *liquidis* tantum agere visum est, quæ definienda censemus, medicamenta liquida forma, quæ oculis instillata, ipsorum affectionibus utilia sunt.

Collyria præscribi solent 1°. ad repellendum initium fluxionis ophthalmicæ. 2°. ad leviter resolvendum. 3°. ad detergenda, exsiccanda corneæ ulcuscula, 4°. ad maculas aut cicatrices corneæ discutiendas. 5°. ad præcavendam humorum oculi opacitatem, &c.

Fiunt Collyria ex *vino*, *lacte*, *aquis thermalibus* v. g. *Bellilucanis*, quæ sola seorsim usurpantur; vel ex *infusis*, *decoctis*, *aquis stillatitiis variis*, quibus confundi solent *saccharum*, *vinum emeticum*, *salia* & *saliniformia* remedia multigena, ut *alumen*, *vitriolum*, *sal ammoniacum* &c. *pulveres* ut *tuthia præparata*, &c. & *mucilagines psyllii*, *cydoniorum*, *stercus lacertarum*, &c.

Collyrium oculis lacrymantibus conveniens.

℞. Butyri recentis ℥. ij.

Tuthiæ præparatæ ℥. ℞.

Misce; fiat collyrium hora somni applicandum.

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 63

Collyrium ad oculorum inflammationem & fluxionem.

Rx. Aquarum Plantaginis,
Rosarum ana ℥. iij.
Tuthiæ præparatæ, ℥. ℞.
Vitrioli albi gr. xv.

Misce; fiat Collyrium quo ter aut quater in die tepide foveantur oculi.

Aliud.

Rx. Aquarum Rosarum
Plantaginis, ana, ℥. ij.
Sacchari Saturni, ℥. ij.
Misce; fiat Collyrium.

Aliud ad inflammationem oculorum post iſum.

Rx. Album. Ovorum, num. j.
Aquæ Rosarum, ℥. iij.
Agitentur diu cum ſcapulis: adde
Pulveris Aluminis rupei, ad ℥. ℞.
Fiat Collyrium oculis applicandum.

Aliud ad viſum roborandum.

Rx. Aquarum Cupreſſi
Fœniculi, ana, ℥. iv.
Sacchari crystal. ℥. ℞.
Fiat Collyrium.

Aliud ad maculas oculorum delendas, præcipue a variolis relictis.

Rx. Succı Calcitrapæ, ℥. viij.
Aquæ vitæ, ℥. j.
Misce, fiat Collyrium.

Aliud ad ſerofos humores diſſipandos.

Rx. Aquæ Fœniculi ℥. viij.
Infunde Caryophyllorum ℥. j.
Colatura utatur pro Collyrio.

Collyrium ad lippitudinem ex decocto.

Rx. Antimonii crudi craſſiuſcule triti & in nodulo ſuſpenſi ℥. iij.
Infunde in aquæ fontanæ ℔. j. ſuper cineres calidos per horas xij.
dein coque ad quartæ vel tertię partis conſumptionem, & ſub finem coctionis adde
Radiciſ Ireoſ Florentinæ, ℥. ℞.
Florum Anthoſ,
Rosarum, ana, m. ℞.

In colatura dissolve

Sacchari crystallifati, ℥. j.

Fiat Collyrium.

Aliud ad pus detergendum.

Utimur decocto supra dicto cum antimonio, vel sequenti Collyrio.

℞. Aquarum Plantaginis

Fœniculi, ana, ℥. iij.

Tuthiæ præparatæ, ℥. ℞.

Aloes optimæ, ℥. ℞.

Misce, fiat Collyrium.

Collyrium ad ulcus corneæ.

℞. Seminum Fœnugræci

Lini, ana, ℥. ij.

Florum Malvæ

Chamæmeli

Meliloti, ana, pug. j.

Coque ad ℥. x; hoc decocto foveantur oculi sæpe in die.

Collyrium ad Staphylomata.

℞. Aquarum Plantaginis

Rosarum, ana, ℥. ij.

Tuthiæ præparatæ, ℥. j. ℞.

Salis Saturni, ℥. ij.

Misce, fiat Collyrium ad usum.

Collyrium ex decocto, ad ulcus corneæ detergendum, & impediendum, ne hæc perforetur tunica, & una promineat, in usum quoque venit, ideoque sequenti Collyrio præcavetur Staphyloma.

℞. Foliorum Plantaginis,

Agrimoniæ, ana, m. ℞.

Radici Ireos Florentinæ, ℥. iij.

Rosarum rubrarum, pug. j.

Coque in aquæ fontanæ lb. j. ad tertiæ partis consumptionem: in colatura dissolve

Sacchari crystallifati, ℥. iij.

Fiat Collyrium.

Aliud ad suffusionem.

℞. Aquarum Fœniculi

Cupressi, ana, ℥. iij.

Croci Metallorum, ℥. j.

Misce; fiat Collyrium.

Eisdem præstat effectus, ac Collyrium supra, vinum emeticum.

*Collyrium in inflammatione palpebrarum, præcipue
a variolis.*

24. Mucaginis seminum Psyllii & Cydoniorum in aqua Rosarum
extract. ℥. vj.

Decocti Florum Chamæmeli

Meliloti, ana, ℥. iij.

Misce, fiat Collyrium quo imbuantur lintea oculis tepidis appli-
canda.

Ad corpora acuta in oculum introducta, miros præstat effectus
Collyrium hoc, cumque irritantia involvenda sunt, & ad dolorem
sedandum; eisdem efficit lac & pomi pulpa, sub cataplasmatibus for-
ma, & albumina ovorum in aqua rosarum exagitata cum alumine
rupeo.

*De Compositione Medicamentorum mediorum, quæ sub forma
sunt solida.*

Istius modi tria sunt, Suppositorium nempe, Pessarium, & Sternu-
ratorium, de quibus in sequentibus sigillatim agemus.

10. SUPPOSITORIUM, glans, vel Balanus medicamentum est for-
ma solidum, figura teres, quod in anum introducitur, ut vix ex-
pultrix, quæ pigra est, stimuletur; unum simplex est, quod e radi-
ce porri, betæ, &c. sapone albo, melle solo ad duritiem cocto para-
tur; compositum alterum, quod ex melle cocto componitur, cui sal
commune, gommeum, ammoniacum, diagrydium &c., debita dosi ad-
miscuntur; prius infantibus sufficit, posterius vero adultis utile est,
quibus fortiore irritatione opus est, ut promoveatur dejectio: oleo
inungi solet utrumque, ut in anum facilius & citra laborem insi-
nuetur: dosi autem irritantium specierum ad mel est ℥. j. aut ℥.
j. ℥. sequenti formula.

24. Trochiscorum Alhandal

Diacrydii, ana, ℥. ℥.

Salis Gemmæ, ℥. ij.

Misce cum melle despmato cocto ad ℥. j. Fiat Suppositorium.

Suppositorium blandum.

24. Mellis optimi cocti, ℥. j.

Salis communis, ℥. ℥.

Misce, fiat Suppositorium.

Aliud ad vermes enecandos.

24. Mellis ad crassitiem cocti, ℥. j.

Hieræ picræ Galeni, ℥. ij.

Stercoiris muris exsiccati, ℥. j.

Misce; fiat Suppositorium illiniendum cum Mercurio in terebinthi-
na extincto.

2°. **PESSARIUM** medicamentum est forma solidum, figura teres; crassioris digiti magnitudinem æquens, quod in mulierum vaginam ad varios usus intrudi solet, ac in virginibus, in quibus ob arctiora claustra, hocce remedii genus citra noxam admitti non potest, vaginæ tantum orificio apponi solet, non oblonga & tereti, sed globulosa & ovali forma, & tunc *nascale* appellatur.

Pessaria utilia sunt mensibus movendis, firmando & retinendo uteri fundo, discutiendis hystericis insultibus, deturbandis hærentibus secundinis, aut fœtui mortuo, promovendæ conceptioni, detergendo & exsiccando vaginæ ulceri.

Præparantur triplici methodo 1°. cum gossypio, quod *unguento*, *oleis*, *succis plantarum* imbutum, appropriatis, pulveribusque specificis conspersum, & sindone tenui, aut panno serico obvolutum in aptam figuram confirmatur. 2°. cum melle cocto & indurato, quod pulveribus idoneis ad 3. j. aut 3. ij. grave & onustum in teretem figuram rotundatur suppositorii instar: denique ex sindone, aut panno serico, qui in sacci exigui formam confusus, pulveribus, gummis & plantis variis contritis repletur.

Ceterum qualicumque forma præscribatur, solemne est filum cui-libet alligari, ut retrahi commodè possit, quotiescumque videbitur, ut ex sequenti formula manifestum est.

24. Myrrhæ

Aloes

Seminis Nigellæ Romanæ pulver. ana 3. j. ℞.

Pulveris Aristolochiæ, 3. j.

Succi Mercurialis, quantum satis, 3. j.

Excipiantur omnia gossypio: fiat pessarium magnitudinis crassioris digiti, quod panno serico involutum, filoque alligatum in uteri cervicem immittatur, ad menstrua promovenda.

3°. **STERNUTATORIA** sunt remedia, in nares immissa, sternutationem fortiter proritantia; præparantur ad mucum educendum in gravedine, ad ægros sopitos suscitandos in apoplexia, lethargo &c. ad secundinam aut fœtum mortuum ex utero expellendum: *simplicia* parantur ex *pulvere Nicotianæ*, aut *Betonicæ*, aut *Salviæ*, aut *Ireos Florentinæ* &c. *Composita* vero & fortiora ex *acrioribus* una contusis, qualis *piper*, *pyrethrum*, *semen sinapi*, *radix hellebori albi*, *euphorbium*, quod vehementius est pariori dosi admisceri debet, neque ultra 3. ℞. Cetera vero ad 3. ij. Sternutatoria quævis vel ab ægris, si vigiles sint, inspirando, in nares attrahuntur, vel in ipsorum nares, si sopiti fuerunt, insufflantur, vel penulis intromittuntur, talis est forma sequens.

℞. Piperis longi

Elleborii pulveratorum, ad 3. j.

Euphorbii, ℞ ℞.

Misce, fiat Pulvis sternutatorius.

Aliud in omnibus capitis affectibus.

℞. Succorum Betonicæ

Majoranæ, ana, ℥. iij.

Misce ; fiat sternutatorium, cujus sero & mane naribus attrahatur portio.

Aliud in hemierania.

℞. Succorum Cyclaminis,

Brassicæ marinæ, ana, ℥. iij.

Menthæ, ℥. j.

Misce : fiat sternutatorium.

Aliud in diuturnam capitis affectionem, Epilepsiam & oculorum hebetudinem.

℞. Foliorum Betonicæ,

Rutæ sicc. & pulverat. ana, ℥. j. ℞.

Piperis albi pulverati, ℥. ℞.

Excipiantur oleo aut pauca cera ; fiat unguentum quo mane & sero illiniantur narium interiora.

Aliud adstringens in narium hæmorrhagiis.

℞. Boli Armenæ,

Terræ sigillatæ

Rosarum rubrarum, ana, ℥. ij.

Pulverentur, & excipiantur ovorum albuminibus, dein agitentur, & inungatur lana, vel linteam, vel gossypium, quod turundæ instar naribus intromittatur.

Aliud in olfactus imbecillitatem.

℞. Foliorum Betonicæ,

Origani,

Calaminthæ,

Pulegii, ana, m. ℞.

Florum Anthos, pug. ij.

Coque ad ℞. j. cujus ter in die attrahatur in nares portio.

Masticatorium.

℞. Pyrethri

Seminis Sinapi,

Piperis longi

Staphisagriæ, ana, ℥. ℞.

Terantur omnia, & melle excipiantur, ut fiant globuli linteis involvendi, in ore detineantur, & dentibus mandentur per aliquot momenta & post expuantur.

Aliud leniens frequenter usurpandum.

24. Lacrymarum Mastiches, $\mathfrak{z}$ ss.

Ceræ flavæ, $\mathfrak{z}$. iij.

Zingiberis

Pyrethri, ana, $\mathfrak{z}$. j.

Liquentur & misceantur, ut fiant globuli magnitudinis nucis moschatæ quorum unus involvatur, in ore masticando per semihoram singulo mane.

Quam plurimæ aliæ divisiones apud varios auctores solent, quæque omnes ad jam recensitas sunt referendæ.

THERAPEUTICES

PARS POSTERIOR.

De modo medendi seu de indicationibus.

Edicamenta in curandis morbis non casu, sive fortuna, sed certa methodo administrari debent, ut optatum scopum impleant, ac ægris tutam citam, jucundamque medelam afferant, quocirca officium est rationalis ac vere dogmatici Medici non cæce ac temerarie, sed ratione duce, medicinam facere cunctis, quæcunque ad ægrum pertinent prius prudenter animadversis, ac bene pensatis, ut inde quid agendum suadeant, & dissuadeant certius colligat: quidquid autem in ægro hoc modo cognitum aut deprehensum, quidpiam agendum suadet, *indicans*; id vero quod agendum suadetur *indicatum* dicitur: ipsa vero res agenda, *indicatio* appellatur; sic in febre ardenti cui refrigerantia conducunt, *calor* est *indicans*, *refrigerantia* *indicata*; illatio a calore deducta, qua refrigerantia suadentur, *indicatio* est: Si quid autem auxilium quoddam jam ab altero indicante insinuat, novo rationis pondere suadeat, *coindicans*; Si vero permittat tantum, *consentiens* dicitur; ita si quis adolescens plethoricus febre laborat, plethora *sectionis venæ indicans*, febris *coindicans*, ætas vero juvenilis *consentient* erit; at vero ratione contraria, si quid remedium ab indicante quodam indicatum aliud dissuadeat, *contraindicans*, si vero a remedio a contraindicante jam dissuaso argumento novo dehortetur, *contracoindicans*: Si tantum non permittat, solummodo *repugnans* appellatur: sic v. g. in dissolutione cachectica sanguinis, quæ diuturnis, ac chronicis viscerum obstructionibus succedit, obstructiones quidem *indicant aperientia*, ac dissolutio sanguinis,

nis, quæ jam adest, *contraindicat*, febris quæ comes est individua *contraindicat*, ventriculus vero *repugnat*, qui tono debilitatus, aperiencia nequaquam est toleraturus.

Inde liquet indicantia numero plurima esse in ægroto quolibet, cum plurima sint ad quæ Medicus attendere debeat, & quæ propositam medendi normam immutare plurimum valeant: ea tamen qualiacumque sint, possunt ordinis gratia commode revocari ad quatuor sequentia, quæ in affectu quolibet potissima sunt, atque potissimos indicationis fontes constituunt.

1um. Est causa morbi, quæ suadet ipsius remotionem, & illa indicatio *præservatoria*, sive *prophylactica* dicitur.

2um. Morbum ipsemet, qui sui curationem & ablationem indicat, & illa indicatio *curatoria* appellatur, seu *therapeutica*.

3um. Sunt symptomata, quæ mitigationem postulant in affectu quolibet, si urgentiora sint, & illa indicatio *mitigatoria*, sive *palliativa* vocatur.

4um. Denique vires, quas in ægrotantibus cautè conservari necesse est, & illa *indicatio vitalis*, seu *conservatoria* nuncupatur; qualem etiam ordinem sequemur, in distribuendis universalibus indicationibus, sive præcipuis indicationum fontibus; sequemur eundem in tractandis & specialibus enucleandis indicationibus singulis; Et primo quidem

De indicationibus prophylacticis.

Universas morborum causas in pathologia satis distinxerunt nonnulli auctores, in externas & internas: priores propriam *HYGIENES* materiam faciunt, quæ rectum ipsarum usum docet; posteriores ad *THERAPEUTICEN*, sive medendi methodum pertinent, quæ varias indicationes inde elicit.

Causarum internarum aliæ sunt *antecedentes*, quæ morbos mediate tantum producant, aliæ *conjunctæ*, quæ morbos ita immediate inferunt, ut iis semel positis, morbus quoque ponatur: hæc quidem quoniam cum morbo conjunguntur, *curatorias* tantum *indicationes* offerunt, sicut & morbus ipse; illæ vero cum morbum præcedant *prophylacticis indicationibus* locum præbent, quibus morbus futurus & quasi imminens præcaveatur, adeoque ad hanc specialiter pertinent: *antecedentes* autem causæ numerosæ, variæ, & multigenæ, pro morborum, subjectorum, regionum diversitate; possunt tamen haud inepte ad tria in universum reduci, nimirum ad *plethoram*, *cacochyliam*, & *cacochymiam*, unde

De Indicationibus quæ a Plethora, repetuntur.

1°. *PLETHORA* quæ præternaturalis est vasorum *plenitudo*, ratione causæ *duplex* est, *vera una & legitima*, quæ a sanguinis quantitate præternaturaliter aucta; *altera apparens*, *norba* sive *spuria*, quæ ab immodica sanguinis rarefcentia, ejusque expansione producit; utraque affectus eisdem plane solet inducere, nam in utraque perinde est.

1°. Præternaturalis vasorum *dissentio*, quæ sanguinis auctæ quantitati, & rarefcentiæ proportionata est, unde *pulsus* magnus & plenus.

2°. Aucta contranitentia arteriarum, augetur *diastole*, quæ aucto

cto sanguinis distendentis momento proportionē respondet, unde *pulsus durus & vibrans*.

3°. Difficultas major in arteriarum *constrictione*, quæ proportionem eandem habet, ac aucta sanguinis resistentis contranitentia, unde *pulsus tardus*.

4°. Tarditas circulationis, quæ in ratione eadem, ac imminuta arteriarum ceterorumque vasorum *constrictio* est, unde *pulsus rarus*.

5°. Hærentia sanguinis in partium contextu, sive extremis vasorum capillamentis, quæ est in ratione composita quantitatis sanguinis, & retardatæ ejusdem circulationis, unde partium *tumor, rubor, gravitas tensiva, lassitudo*.

6°. Pressio organis compressibilibus illata, quæ proportionata est sanguinis hærentiæ, unde *difficilis respiratio* a compressis pulmonibus, *somnus gravis & longus* ab oppresso cerebro.

7°. Parcior humorum secretio, quæ compositam rationem habet tum tarditatis qua sanguis solitos circuitus perficit, tum pressio- nis quam secretoria organa ab hærente cruore patiuntur, unde *pau- ciores spiritus*, quorum penuria *functiones animales* collabescunt, *pau- ciora fermenta chylopœa*, quorum defectu depravatur coctio.

8°. Segnities motus muscularis cujuscumque, quæ crescit in ra- tione composita, tum imminutæ spirituum quantitatis, tum pressio- nis fibris muscularibus illatæ, unde *pigrities & ignavia*.

9°. Lenta demum & vitiosa *hæmatosis*, quæ est in composita ra- tione, tum crudioris chyli qui a ventriculo subministratur, tum tardioris motus quo sanguis circulatur, unde *cacoehymia*, quæ ple- thoræ diuturnioris comes est individua.

Sed si neglecta plethora lapsu temporis inveteretur, vitia crescunt in dies, ac inde subito accidunt *hæmoptyses, vomitus sanguineis, hæ- morrhagiæ uterinæ, inflammationes partium internarum, pleuritides, peripneumoniæ, apoplexia, mors repentina*, &c. vel sensim inducun- tur *abscessus partium internarum, obstructions viscerum & hydropes*, alique non pauci chronici & contumacissimi affectus.

Itaque ut morborum ilias, quæ a plethora ingruit, avertatur, cau- tione opus est, ac nimia vasorum plenitudo citissime minuenda. 1°. *dieta tenuiori* quæ nutrimentum subtrahat, & validioribus exercitiis, quæ perspirationem uberiores promoveant. 2°. *missione sanguinis*. 3°. *scarificatione, cucurbitulis*. 4°. demum *admotis hirudinibus*: pri- mam quidem imminuendæ plethoræ rationem ad HYGIENEM remit- timus, ad quam proprie spectat; ad tres postremas, quæ sunt præ- sentis instituti, sigillatim examinabimus.

DE SANGUINIS MISSIONE.

Cum *Sanguinis missio*, unum sit ex præstantissimis medicinæ au- xiliis, ne quid in re tam gravi desideretur, operæ pretium est, quæcumque ad præsentem quæstionem pertinent, accuratius explica- re: unde

Quid & quotuplex sit Sanguinis Missio.

1. Usus detrahendi sanguinis in medicina est antiquissimus, cum

apud primos scientiæ medicæ auctores haud rara prostant missi sanguinis exempla ; Si PLINIO credimus , *fluviatilis equus* , qui in Nilo frequens est , institutæ hujus consuetudinis magister fuit ; is namque , inquit PLINIUS historiæ naturalis Lib. VIII. Cap. 26. *assidua satietate obesus exit in litus , recentes harundinum cæsuras specularis : atque ubi videt acutissimum stipitem , imprimens corpus , venam in crure (al. cute) vulnerat quandam , atque ita profluvio sanguinis morbi dum alias corpus exonerat , & plagam limo rursus obducit ;* quoniam autem anatome docet gemina esse in corpore vasa , in quibus sanguis continetur , alia nempe arteriosa , duriora , firmiora , angustiora , magis elastica , alterno motu pulsantia , quibus cruor a corde in partes affluit , alia venosa , laxiora , molliora , ampliora , motu carentia , quibus sanguis a partibus ad cor refluit ; consequens est sanguinem ab utrisque educi posse , ab arteriis quidem arteriotomia , phlebotomia a venis .

Arteriarum sectio semper fuit rarioris usus , eam tamen ab Artibus principibus olim efficaciter quandoque usurpatam fuisse legimus ; sic a GALENO Cap. 22. de sanguinis missione , & ibidem capite ultimo : urgente necessitate secabantur arteriæ , quæ in temporibus pulsant , ad acres oculorum fluxiones , staphylomata &c. quæ sunt pone aures in cephalæa & vertigine ; quæ inter pollicem & indicem excurrunt , in diuturnis laterum doloribus ; quæ in malleolo ad vetustos eoxendicis dolores ; at jam methodum talem damnamus , & arteriam vulneratam exhorrescimus , nec injuria quidem , nam 1°. labra arteriæ cum membranacea sint & alterno pulsus motu incontinentes agitentur , ægre coalescunt : 2°. interim sanguis majori impetu per arteriam circulans , per conniventem rimulam foras latenter proripit , ac injectæ ligaturæ resistantiam sensim eluctatur , tumorem aneurismatidem in vicinis partibus excitat ; 3°. demum cicatrix , si quæ vulnere obducatur , cum mollior sit , præterfluentis sanguinis nisu plerumque cedit , atque tacita expansione dilatata , aneurisma proprie dictum infert , unde ab arteriotomia caute abstinendum est ; quod sane tutius est , prudentiusque ; aut si unquam tentanda videatur , in morbis tantum desperatis , ut a recentiorum nonnullis non semel tentatum novimus : in temporalibus tantum , aut in illis quæ pone aures sunt , celebrari debet , ubi subjecti ossis contranitentia , & fortius comprimi , ne sanguis affluat , & tutius conglutinari possint , ne cicatrix pressu sanguinis dehiscat , aut expandatur .

Phlebotomia vero allatis periculis omnino caret , cum venæ , quæ contextus mollioris sunt , nec ullo motu quatiuntur , facili , prompta cicatrice conglutinentur ; inde quoque factum est , ut venæ sectio semper communior fuerit , & jam ferme sola usurpetur .

Mira fuit olim antiquorum superstitio , in eligendis venis ad phlebotomiam : nam singulis partibus proprias venas vindicabant , quas non secuisse piaculum credebant , quotiescumque partes illæ morbo tentabantur ; sic vena cubiti interna , quæ vena basilica vulgo dicitur , incidenda erat , si partes claviculis subjectæ afficiebantur : externa vero quæ humeraria & cephalica vocatur , ubi partes quæ sunt supra jugulum , facies nimirum , fauces , oculi , caput &c. afficiebantur ; mediana quæ utrique communis est , cum sanguis e superioribus & inferioribus partibus simul laborantibus , opera eadem deducen-

ducendus videbatur ; sic *vena occipitis*, *vena temporum*, *vena frontis* pertundebatur ad varios capitis dolores anticos, posticos & laterales ; sic inter pollicem & indicem secta *vena oculis* prodesse credebatur, unde *ocularia* dicta fuit ; sic intra auricularem digitum & annularem *salvatella* secta ad lienis affectus, febremque quartanam ; *ranula* sub lingua ad anginam, & oris inflammationem ; in *narium angulis* ad faciei ruborem ; in *majori cantho* ad phlegmonodeas oculorum affectiones ; *pone aures* ad sterilitatem vena secabatur ; sic deum in suppressis menstruis interna malleoli vena, sive *saphæna*, in ischiade, in calculo, in inflammatione renum, sectio *poplitea* in crure suadebatur.

Sed hæc omissa jam pridem fecimus : cum nec experientia, nec ratione ulla, sed solo præjudicio nitantur : jam enim detecta sanguinis circulatione, manifestum est, *venas quascunque* cum universali scilicet cordis promptuario, atque ideo cum ceteris corporis partibus communicationem obtinere ; ideoque secta vena quacunque, plethoram in omnibus partibus imminui, & sanguinem superfluum æqualiter undique evacuari : itaque neglectis venularum ramusculis, qui laboriose secantur, sectique paucam sanguinis quantitatem emittunt, majores tantum venas cui intime substratas incidimus, quarum incisio facilior est, & quæ copiosum sanguinem, celerique impetu effundunt, unde majus, citiusque emolumentum ; istius modi sunt 1°. vena cubiti interna, sive basilica ; externa sive humeraria, vel cephalica ; & mediana inter utramque sita : 2°. vena malleolarum interna sive saphæna ; externa, sive ischiadica, propaginesque, tum saphænae, tum ischiadicae per pedis superiora disseminatae : 3°. venæ jugulares externæ ad colli latera locatae, quæ tamen non cuti tantum, sed & quadrato musculo supponuntur.

Ceterum sanguinis missio e quacunque fiat vena, triplici fine institui solet. 1°, ut plethorica cruoris abundantia minuatur, vasaque nimium turgida depleantur, & tunc *evacuatoria* : 2°. ut sanguis fluxu immodico partem quandam distendens, inflammans, opprimens inde retrahatur, & tunc *revulsiva* : 3°. ut uberior, celeriorque sanguinis appulsus ad partem aliquam promoveatur, & tunc *derivativa* appellatur, quæ singulæ suas, & peculiare utilitates obtinent.

Quæ sit utilitas evacuatoriæ S. M.

II. Constat 1°. ex nota sanguinis circulatione, corde eodem modo sese habente, quantitatem sanguinis, quæ vasis inest universis, ad quantitatem eam, quæ singulis cordis dilatationibus affertur, certam & constantem rationem perpetuo obtinere : itaque celebrata semel sanguinis missione e quacunque vena, sanguinis quantitas, quæ in vasis residua est, habet ad quantitatem sanguinis, quæ nunc cordis ventriculis infunditur dilatatione qualibet, eandem præcise proportionem, quæ antea erat inter totalem sanguinis quantitatem, quæ in corpore continebatur, & quantitatem quæ cordi admittebatur qualibet diastole : Ergo qua proportionem massa sanguinis decrescit ex phlebotomia, eadem proportionem decrescit simul sanguinis quantitas quæ cordi immittitur diastole quacunque ; verum liquet insuper,

per, ex eadem circulationis œconomia, quantitatem sanguinis, quæ a corde contracto in arterias producit. 1º. æqualem esse quantitatem sanguinis in cor dilatatum admissi. 2º. in universas corporis arterias proportionaliter distribui pro earumdem amplitudine: igitur consequens est qua proportionem sanguinis massa decrescit ex phlebotomia, eadem proportionem decrescere quantitatem sanguinis, quæ a corde in arterias, & ab arteriis in partes pellitur, & decrescere quidem proportionaliter in singulis arteriis, pro ipsarum amplitudine; inde est quod a vena secta pulsus mollior sit, & quod singularum partium calor, rubor, tumor, tensio, compressio, gravitas &c. æqualiter remittantur.

2º. Decrescente cruoris quantitate, quæ vasis inest, minuitur pari proportionem momentum, quo sanguis arteriis contractionem nitentibus reluctatur; sed qua proportionem sanguinis momentum illud imminuitur, proportionem eadem augetur contractionis exercitium in oscillationibus arteriarum: Ergo qua proportionem sanguis e vasis detrahitur, eadem proportionem vasa magis, fortiusque contrahuntur, moventque efficacius sanguinem contentum; at vero simul alio nomine sanguis tunc eo facilius movetur, quo quantitate paucior: itaque sanguinis circulatio debet ex celebrata phlebotomia accelerari, gemina ratione, 1º. quia crescit arteriarum pressio in movendum sanguinem 2º. quia imminuta est sanguinis movendi quantitas; quomobrem detracto sanguine pulsus celerior & frequentior futurus est.

3º. Vasorum actio in sanguinem augetur, aucta eorumdem vasorum contractionem; multiplicatur, accelerata sanguinis circulationem; intenditur, imminuta cruoris copia; hinc & phlebotomia crescit sanguinis subactio, & attritio ob oscillationibus arteriarum, in composita ratione, 1º. majoris vasorum contractionis, 2º. celerioris sanguinis circulationis, 3º. imminutæ cruoris quantitatis; unde major est sanguinis solutio, attenuatio, liquefactio.

4º. Accelerata circulationem sanguinis, frequentius offertur colatoriis; aucta attritionem & alternationem, discernendos humores copiosius immittit; imminuta collatoriorum pressione, quantitas eorumdem humorum in ductus secretorios facilius deponitur; hinc itaque ex phlebotomia uberior secretio humorum promovetur, in composita ratione, 1º. acceleratæ circulationis, 2º. auctæ attritionis, 3º. imminutæ pressionis in secretoriis organis; unde major appetitus & facilior concoctio, quia majori quantitate abundant fluida chylopoæa; indeque major functionum animalium promptitudo, motuumque facilitas, quia spiritus copiosiores replent emporii ergastula, nervorumque medullam; unde aucta universalis actio musculorum.

Ex dictis sequitur 1º. *evacuatoriam sanguinis missionem*, massæ sanguineæ copiam imminuere, vasa nimis turgida deplere, partes oppressas relaxare, & nimio calore æstuantem temperare, circulationis libertati favere, sanguinis attritionem, subactionemque, liberiores humorum secretionem promovere, naturale functionum exercitium restituere; unde egregia, multiplicia emolumenta in œconomia animali.

2º. *Evacuatoriam sanguinis missionem*, sive ex arteria aut vena, sive ex magna aut capillari, sive celeri impetu a continuo rivo aut guttatim fiat, perinde proficuum esse, quacumque ratione educatur san-

sanguis ; liquet ex dictis massam quæ corpori inest decrescere pro modo detractæ quantitatis , & decrescere quidem proportionaliter in omnibus partibus.

3°. Evacuatoriam sanguinis missionem , totius in plethorica plenitudine repeti , cum virium & functionum restauratione , donec sanguinis massa ad debitum & naturalem modum redierit , qui pro ætate , sexu , temperamento , vivendi ratione , corporis magnitudine , varie æstimari debet.

4°. Sequitur evacuatoriam sanguinis missionem , citra plethoram ullam , fieri posse , quin toties iterari , (si morbus vigeat) absque notabili virium læsione , aut functionum detrimento , donec detracta sanguinis quantitas , æqualis sit consumptioni sanguinis , quam citra noxam is homo jejunos perferret , per spiracula cutis perspiratoria , quæ quoque pro ætate , sexu , temperamento , vivendi norma , corporis firmitate , plurimum variat.

5°. Demum evacuatoriam sanguinis missionem , si modo limites dictos excesserit , virium quidem & functionum læsionem inferre , sed tuto tamen utiliter administrari posse ; si magnitudo morbi ita postulat ; modo sanguinis quantitas , quæ in vasis aliqua futura est , sufficiat perficiendis functionibus , quæ ad vitam sunt necessariæ , nimirum cordis & arteriarum pulsus , & aliquantulæ spirituum secretiones : hæc etiam quantitas sanguinis , quæ ad vitam sufficit , varia est pro variis subjectis ; ideo nulla certa ratione , sed attenta observatione ægrotantium , definiri potest ; fidem tamen fere omnem paucitate superat , cum experientia compertum sit , ægros maximo & diuturno sanguinis profluvio exhaustos vitam ducere , imo etiam quandoque convalescere.

Quenam sit utilitas revulsiva S. M.

III. Sanguine 1°. a quacumque vena secta actu profluente , minuitur illius cruoris copia , non modo in secta , sed etiam in capillariibus ramis , e quibus coalescit , & omnibus partibus unde redeunt : verum manifestum est ex hydrostaticis , imminuta cruoris copia in datis canalibus , augeri eadem proportionem ipsius ad circulandum libertatem ; Ergo fluente sanguine e vena qualicumque , augetur circulandi facilitas , libertasque non modo in aperta , sed in ramis , singulisque partibus unde originem habent.

2°. Aucta eo modo circulandi libertate in parte , minor pari proportionem futura est partis resistantia cruori , qui per arteriam sectæ venæ congenerem fluxurus est ; sed imminuta resistantia , respectu sanguinis per hanc arteriam moti , qui per reliquam arteriam pone sequitur ad cor usque , imminuitur pari modo sanguinis resistantia : Ergo sanguine e vena secta fluente minuitur resistantia , non tantum in arteria venæ sectæ congenere , sed in ipso quoque trunco arteriæ , unde ipsa sobolescit.

3°. Demonstratur ex hydrostaticis , sanguinem , ceteris paribus , protrudi reciprocè in arterias ad resistantias , quæ ab arteriis opponuntur , hoc est , eo majori quantitate , ceteris paribus , quo minor est in arteriis resistantia ; sed qua proportionem sanguis iluit e vena secta , ea proportionem minor est in arteria ipsi congenere resistantia .

tia. Ergo qua proportionem sanguis e vena mittitur, eadem proportionem major sanguinis copia in correspondentem arteriam determinatur.

4°. Liqueat ex hydrostaticis, quo majori quantitate sanguis in unam arteriam pellitur, eo minori in ceteras distribui, sed quando e secta vena profluit cruor, in arteriam, venæ congenerem, copiosius, fortiusque pellitur; Ergo parcius, debiliusque in ceteras protruditur; itaque sanguis qui fluxu nimio datam qualemunque partem premit, distendit, inflamat, potest facile, proposito mechanismo, in oppositam partem, ubi vena tunditur, retrahi, revocari, seu, quod idem est, revelli.

Ex demonstratis consequens est. 1°. quamcumque *sanguinis missionem revulsivam* esse, cum a partibus, quæ ab aliis arteriis sanguinem habent, ipsum retrahat: Sic igitur cruoris missio, quæ ex malleolo, cubito, jugulari &c. revulsiva est. 2°. revulsivam sanguinis missionem triplici ratione revellere, vel secundum longitudinem a supremis in infimas, ut missio in malleolo celebrata; vel secundum latitudinem a dextris in sinistras, vel viceversa ut in alterutro cubitorum, vel demum secundum profunditatem ab internis ad externas partes, ut e jugulari externa in collo. 3°. imo vero missionem quamlibet hac triplici ratione revellere simul: sic missus sanguis a jugulari externa sinistri lateris, revellit secundum longitudinem a partibus inferioribus, secundum latitudinem a latere dextro, secundum profunditatem a carotide interna seu ab ipso Encephalo. 4°. missionem cruoris eo efficacius revellere, quo in partibus magis oppositis, vena tunditur, seu quod idem est, quo per vasa magis dissita, missio instituitur, sic venæ sectio in malleolis potentius, quam in cubitis revellit; hæc vero efficacius quam jugularis.

5°. Revulsionem eo celeriores & efficaciores esse, quo est amplior vena quæ tunditur, quo patentiore foramine aperitur, & quo celerius sanguinem emittit, imo revulsionem ita celeriores esse, si liceret tuto arteriam sectæ venæ congenerem pertundere, illincque sanguinem educere.

6°. Revulsivam sanguinis missionem simul evacuatoriam esse, quamdiu sanguis actu detrahitur, evacuatoriam vero, sanguine detracto.

7°. Denique, in quacumque sanguinis missione revulsionis rationem habendam esse, hoc est, cruorem ex partibus affecto loco oppositis esse deducendum: sic superioribus partibus, quæ ab aorta ascendente sanguinem habent, morbo laborantibus, venæ pedum; affectis partibus inferioribus, quibus sanguis ab aorta descendente infunditur, venæ brachiorum; inflammato demum dextero vel sinistro thoracis latere, oppositi brachii venæ tundendæ sunt, qua in re decretis Arabum jure adstipulamur, contra Græcorum doctrinam, qui venam ejusdem lateris, hoc est, secundum rectitudinem secandam esse credebant.

Quenam sit utilitas derivativæ S. M.

IV. Quamdiu durat 1°. sanguinis profluvium a secta vena, tamdiu continuatur & crescit impetus sanguinis per correspondentem arteriam

riam fluentis; quia durat tamdiu, imo & crescit libertas circulationis per partes, inter arteriæ, & venæ truncos medias.

2°. Sed occlusa semel vena, & suppresso sanguinis effluxu, cum subito cesset ea motus facilitas, debent inde partes antea evacuatae & exinanitæ, sanguine confestim influente, de novo repleri, subitamque, cruori pone sequenti, resistantiam obicere, cujus transfluxum pari proportionem retardabunt.

3°. Quin imo perseverante impetu, jam communicato sanguini, qui a corde per totam arteriæ longitudinem decurrit, & sane viget aliquando impetus ille, aliquando etiam, post occlusam venam, debet cruor celerius & copiosius inde fluens, a recto tramite, quem antea tenebat, exclusus, in collaterales quoscumque ramos, divertere copiosius, uberiusque in proximiores, qui magis obvii, inde parcius, tardiusque ordine retrogrado in remotiores usque ad cor.

4°. Itaque ex proposito mechanismo, necessum est, partes singulas, quibus collaterales illæ arteriæ implantantur, in quas sanguis copiosius divertit, nimia sanguinis quantitate derivati derepente premidendi, gravari, in quo tota ratio & utilitas derivatæ sanguinis missionis consistit; sic si vena saphæna, quæ a crurali & arteria iliaca sanguinem habet, secetur in pedum alterutro, recluso vulnere, per aortam inferiorem defluens copiosius, celeriusque cruor, in utrum illico derivatur per hypogastricas & uterinas arterias, quæ iliacæ sunt collaterales, nimioque ac subitaneo accessu pigra & torpida catamenia plerumque facile proriantur.

Ex his expositis facile est colligere 1°. *missionem sanguinis*, a quacumque parte instituat, esse simul *revulsivam*, *derivativam*, & *evacuatoriam*, si diversi temporis habeatur ratio, 2°. *revulsivam*, quando e vena aperta effluit sanguis, & tali quidem ordine *revulsivam*, ut eo potentius & efficacius revellat, quo per remotiores arterias partes unde revellendum est cum secta vena communicant. 3°. *derivativam* aliquandiu post cruoris profluvium, & tali quidem ordine *derivativam* ut eo potentius & efficacius deriveret, quo partes in quas derivandus est, per proximiores arterias cum secta vena communionem habent. 4°. demum, *evacuatoriam* aliquando post venæ occlusionem, ubi semel connaturalis, proportionata, & æquabilis sanguinis distributio fuerit restituta, & esse quidem tali ordine *evacuatoriam*, ut ex partibus quibuscumque, sive per vicinas arterias, cum vena secta communicantibus proportionaliter evacuet. 5°. Proinde dolente, oppressa, distensa, inflammata parte quacumque, venam hanc caute eligendam esse ad sectionem, qua maxima fiat revulsio, & derivatio minima; cum ceteroquin ex quocumque loco, æqualis futura sit evacuatio. 6°. Itaque culpandam inde videri Græcorum doctrinam, qui affecto alterutro thoracis latere, sanguinem ex eadem parte catixim, sive juxta rectitudinem mittendum censebant; quandoquidem hac methode, nimia futura est revulsio, & quam maxima derivatio. 7°. Contra vero Arabum decreta jure ac merito esse laudanda, qui nempe affecto latere, venam oppositi lateris tundendam esse suadebant, cum inde maxima fiat revulsio, derivatio vero vel plane nulla, vel ad summum quam minima.

Quæ indicent aut contraindicent S. M.

V. Triplicem sanguinis missionis speciem distinximus, evacuatoriam nempe, revulsivam, & derivativam, ut singulæ suas propriasque utilitates, quas proposuimus, habeant; sic singulæ suis propriis rationibus suadentur, permittuntur, & contraindicantur; *evacuatoriam sanguinis missionem indicant*, 1º. aucta cummulata, multiplicata sanguinis quantitas, sive plethora legitima, qua vasa tument, circulatio languet, & secretiones torpent. 2º. nimia, orgasmica, æstuosa cruoris rarefcentia, seu plethora spuria, quæ legitimæ æquipollet, & paria symptomata invehit. 3º. oppressio, distentio, inflammatio cujuscumque partis, a sanguine nimio æstuante, hærente, inspissato &c. 4º. hæmorrhagia pertinacior ex parte qualibet, naribus, utero, hæmorrhoidibus &c. quæ manifeste arguit vasorum latera disruptorum, ab immodica sanguinis copia hærentis lacerata, aut ejusdem rarefactione ita distrahi, aut dividi, ut coalescere nequeant. 5º. evacuationis cujusdam solemnem suppressio, catameniorum v. g. & hæmorrhoidalis fluxus, unde reliquo sanguini notabile accedit incrementum, 6º. cacochymia quæ liberiore, citatiore, fortiori eget massæ sanguineæ circulatione, ut partes nocivæ cruori confusæ, itu, redituque atterantur, & attritæ per colatoria secedant, aut per cutis spiracula tacite dissipentur. 7º. necessitas spatium parandi, ut remedia postea adhibenda facilius admitti, & singulas partes commodius, promptiusque distribui possint.

Revulsivam sanguinis missionem necessariam esse demonstrat 1º. tensio, dolor, oppressio, angustatio, phlogosis, inflammatio, abscessus partis cujuscumque particularis. 2º. sanguinis profluvium ex certis peculiaribusque determinatis locis manans, ut utero, pulmone, naribus &c. tunc autem perinde utrobique necesse est, non modo luxuriantem sanguinis quantitatem minuere, sed etiam sanguinem qui in certa vasa, uberius & impetuosius influit, quam celerrime & efficacissime, aliorum revulsione divertere.

Denique *derivativam sanguinis missionem* postulat suppressum qualecumque sanguinis profluvium, sive naturale sit, ut menstruale, sive ex consuetudine quasi naturale factum fuerit, ut hæmorrhoidale: celeriori siquidem & uberiori sanguinis profluvio, quod derivatio in partem advocat, suppressas evacuationes plerumque restitui compertum, modo tamen suppressio, cui medela quæritur a partis repletionem, distentionem, inflammationemve non dependeat, tunc enim revulsione, nulloque modo derivatione, opus est.

Phlebotomiam, si indicata ita exposulaverint, frequentem, largamque permittunt. 1º. ætas vegeta juvenilis, florens. 2º. virium robur integrum. 3º. color cutis, sed præsertim faciei floridus, & rubicundus. 4º. calor per universum corporis habitum æqualiter diffusus. 5º. pulsus æqualis, plenus, validus. 6º. vita deses, sedentaria & otiosa. 7º. vivendi ratio laeta & opipara ex carne, aliisque eduliis euchymis & polytrophis. 8º. integra, libera viscera, mollia, & ab omni compressionem immunia. 9º. nota demum ægrotantis temperies, qua ex natura vel usu, iteratæ & largioris phlebotomiæ facile patiens est.

Hæc

Hæc autem singula, si rite attendantur, manifestæ vel magnam, nimiamque sanguinis quantitatem vasis inesse, vel validam vim motricem in corde vigere, vel liberam, facilemque per universa viscera celebrari circulationem, unde major, tutiorque in secunda vena securitas, arguunt; contra vero si 1°. caduca sit ætas ut in senibus decrepitis, aut tenerior ut in infantibus. 2°. si infirmæ sint vires, & ex nativa constitutione debiles, vel fractæ, attritæ, prægressoque morbo, exercitiive immodicis vel venere nimia fuerint exhaustæ &c. 3°. si cutis, præsertim faciei pallens, livida, decolor, bile flavâ, viridi, nigricante suffusa sit. 4°. si vel continenter, vel per crebra & intervalla iterata, frigeant extrema. 5°. si debilis, rarus, mollis, inæqualis, intermittens sit pulsus. 6°. si tenuis, parciorque, ut ex piscibus, oleribus, fructibus, aliisque modicis succis, seu oligotrophis fuerit victus. 7°. si dura, laboriosa, exercitataque agatur vita. 8°. si obstructa, infarcta, schirrosa que varia sint viscera. 9°. denique si infirma, & laxa sit ægri constitutio, nec venæ sectioni ullatenus assueta.

Ex iis enim omnibus colliguntur, vel cruoris paucitas, vel debilitas vis cordis motricis, vel varia impedimenta sanguini circulanti objecta, quæ singula prudentem medicum a larga, nec non frequenti phlebotomia dehortari debent.

Quæ cautele ad S. M. necessariae sint.

VI. Prudentis Medici officium, non modo venæ sectionis utilitatem, & necessitatem perspectam habere; sed ea simul attendere, quæ ad tempus, modum, quantitatem mittendi sanguinis spectant, aut quæ celebratæ venæ sectioni sunt postponenda: circa quæ sequentes instituendæ sunt normæ, ut usu, experientia, ratione, faciliter comprobantur.

1. Sanguis longe a pastu mittendus est, exinanito ventriculo, ita ut nec chylus a ventriculo cruori amplius suggeratur, nec qui jam suggestus est, formam retineat; ceteroquin enim una cum sanguine, purus educitur chylus, qui cruori extracto, lactis instar innatat, inde est quod ex usu horis matutinis, tantumve pomeridianis, venam secare solemne sit, quarta scilicet, vel quinta hora post pastum; verum tamen si affectus vehementer urgeant, ut magna inflammatio, subita apoplexia, suffocatio vehemens, casus ex alto, contusio gravis &c. quacumque diei hora, nulla interposita mora, venam aperire licet.

2. Sedulo in mittendo sanguine a tempore frigoris cavendum est, quod febrili paroxysmo solet præcedere, quoniam ex pulsu debili, ab objectis impedimentis circulationem sanguineam plurimum tunc retardari liquet; at vero ubi plurimum summus aderit calor, in ipse accessionis impetu, tuto & feliciter tunditur vena, cum sanguis tunc temporis motu celeri circumferatur, omnisque corporis rarefcentia orgasmo magnopere distendantur vasa, unde urgentior venæ sectionis necessitas; hac itaque in re & experientia duce, jure vulgatum antiquorum opinionem abrogamus, apud quos CELSUS cap. 10. Lib. 2. *sanguinem in ipso febris impetu mittere, hominem jugulare est.*

3°. In foeminis fluentibus menſtruis, omittenda eſt venæ ſectio, cum evacuationem, quæ naturæ legibus fit, evacuatione alia inter-
turbare temerarium videatur: nihilominus tamen, ſi venæ ſectionem
requirat morbus, ut apoplexia, pleuritidis, ſuffocatio &c. tuto in ip-
ſo catameniorum fluxu ex ſaphænâ pedis alterutrius inſtitui poteſt,
cum eo pacto menſtruam evacuationem non imminui, imo potius de-
rivatione augeri, pluries compertum ſit.

4°. Quamquam veteribus aliter viſum fuerit, frequenti tamen ob-
ſervatione, venam poſſe (ſi ſymptomatum ita poſtulaverit ratio,
vireſque ægrotantis conſentiant) tuto in febribus malignis apparen-
tibus etiam exanthematibus, ſive petechiis, tundi, jam compertum
eſt; quod quidem ipſi rationi eſt conſentaneum, cum exanthemata,
petechiæ, ceteræque cutis effloreſcentiæ, quæ in febribus obſervantur
malignis, ſanguinis hærentiæ in cutis contextu leviores ſint, quæ,
ut liberior promoveatur circulatio, venæ ſectionem indicare viden-
tur.

5°. Ex vena libera, atque lato vulnere, ſemper mittendus eſt ſan-
guis, non quod e tenui vena, exiguoque foramine purior tantum e-
ducatur ſanguis, ut vulgus imperitum temere arbitratur; ſed quia e
magna vena latoque vulnere celeriori impetu, unde major & effica-
cior revulſio, emittitur ſanguis.

6°. Si ſectionem timeat æger, aut viribus ſit imbecilis, ideoque
immineat ſyncopeſ periculum, jacente in lecto ægrotante ſecanda
eſt vena, quoniam ex horizontali decubitu, ſanguinis commodius pe-
ragitur circuitus, inde rarior Leiſothymia, quin imo, venæ ſemel
apertæ ſaſciam ſtatim inducere, atque ſanguinis miſſionem aliquan-
diu differre, donec ægrotantis ab omni metu plane vacuus fuerit a-
nimus, utiliſſimum erit.

7°. Quod ſi e ſecta vena lentius profluat ſanguis, riſu, tuſſi, ſter-
nutatione, aut iterato muſculorum venam ambientium motu, quique
venæ ſectæ in brachio contigui ſunt, concitari poterit motus, quin
etiam quandoque brachium in aquam calidam immergere expedit,
ut in ſaphænæ ſectione ſolemne eſt, quoniam partis contextum ra-
refaciens & expandens, citationem ſanguinis fluxum advocat calor.

8°. Initio morbi largiores ſanguinis miſſiones inſtitui debent, cum
integræ ſunt vires: at in decurſu parcius educendus eſt ſanguis, fra-
ctis jam viribus diuturniori morbo, diætâ tenuiori, aut prægreſſis ve-
næ ſectionibus; nunquam tamen ad libras tres aut quatuor acceden-
dum eſt, ut ſolebant antiqui, ſed intra libram unam aut ad ſummum
ad libram unam & ſemiſſem ſubſiſtendum: ſiquidem venæ ſectionem
pluries in die iterare multo ſatius eſt, ſi id morbo conveniens videat-
ur, quam immodicam ſanguinis copiam ſimul & ſemel educendo,
ſanguinis circuitum labefactare, gravemque leiſothymiam inferre,
quæ periculo nuſquam vacat.

9°. Tandem ægrotanti poſt eductum ſanguinem obdormire li-
cet, imo & expedit, cum ſomno citius reſtaurentur vires: con-
trarium docuiſſe antiquos novimus quidem, qui ſomnum ſecta vena
caute & ſollicite prohibebant; ſed id ontum inde credimus, quod
cum ſanguinem largiter profunderent, jure metuebant, ne deliquic
animi ſub ſomni ſpecie tacite & repente ex improviſo exinaniretur
æger.

CUCURBITULÆ vitrea sunt vasa, forma ventricosa cucurbitæ instar, quæ cuti variis in locis, ad varios usus, applicantur; aliæ sine scarificatione admoventur, & *siccæ*; cum scarificatione aliæ, *humidæque* appellantur. *Siccæ* si præscribantur, hæc est communissima applicandi methodus: cucurbita magnitudinis debitæ, stupa rara & accensa semiplena, cuti premendæ affigitur; unde derepente extinguitur ignis, aerque conclusus stupæ flamma rarefactus, cito frigore externo condensatur; qua vero proportionem condensatur aer, eadem proportionem cutem orificio cucurbitæ subjectam minus premit insito elaterio; ideoque sanguis, ceterique humores, qui per confines, vicinasque partes circulant extra cucurbitam, ac totius atmosphæræ pressui sunt subjecti, in eam partem, quæ cucurbita tegitur, ubi minor est pressio, confestim irrumpere debent; eamque uberi confluxu in manifestum tumorem attollere.

Si vero *humidæ* imperatæ fuerint cucurbitæ, methodo de qua dictum fuit modo, sicca primum applicatur cucurbita, deinde detracta, tumida, quæ subdita erat, levioribus incisuris dissecatur pars, eique denuo admoventur cucurbita cum flamma, ut prima vice, ubi primum contentus condensatur aer, sanguis ex scarificationibus guttatim stillans in cucurbitam confluit, quam tandem dimidiam opplet.

Ad indicationes varias, singulis fere corporis partibus affigebantur olim cucurbitæ, sed cum successu & ratione omnino carerent, usu factum est ut jam scapularum tantum interstitio, cruribusque admoventur, sicut autem pro ægrotantis ætate, vel robore, vel pro loci natura, cui applicari debent, earum diversa est magnitudo, sic etiam earum varius est numerus, cum modo binæ, modo tres, imo & aliquando affigantur plures: *siccæ* quidem cucurbitulæ nec evacuant quidquam, nec revellunt, itaque si quid præstent, id acceptum debetur dolori quem inferunt, tumefactione subitanea cutim distrahendo.

Evacuant vero 1°. *humidæ*, eoque nomine tanquam phlebotomiæ vicariæ laudantur; unde infantibus, senibus, ægris morbo debilitatis &c. quibus venam tundere periculum est, prosunt. 2°. revellunt evacuando, sed minimo impetu, quoniam id quod evacuant, quantitate paucum est, & ex cutaneis vasculis lente profluit. 3°. violenta cutis scarificatæ distractione, dolorem acutum movent, ideoque in affectibus comatosi, lethargici, epileptici, hysterici &c. potissimum utiles censentur.

In cucurbitulis siccis tumefactæ parti calida applicantur lintea, quæ sanguini resolvendo, qui in parte hæret, conducunt; in humidis vero deterfis prius grumis, si e vulneratis locis stillat sanguis, linteo identidem est abstergendus: Ceterum quæ cucurbitis subtractæ fuerunt partes, maculis, sive vibicibus variis purpureis, vel subnigris sunt interdistinctæ, non quidem propter malignam sanguinis virulentiam, ut male conscium Medicorum vulgus interdum arbitratur, sed propter leviora ecchymomata, quæ intra cutem ab hærente, aut extravasato sanguine producantur.

HIRUDINES, sive SANGUISUGÆ, animalcula sunt apoda, longa,

F

lubri-

lubrica, punctisque nigris variegata, ore trifurco prædita, lumbricorum ferme æmula: sed quæ in palustribus, aquosisque locis vivunt, sanguinis exsuctioni inserviunt, eoque sine pluribus olim corporis partibus applicabantur; pudendorum labiis ad menstrua provocanda, temporibus ad phrenitidem, & maniam, collo ad anginam, pedibus brachiiſve ad peculiare sanguinis evacuationes &c; at jam rarioris sunt usus hirudines, cum perperam & lente admodum evacuent, & in cutaneis tantum vasculis, neque ullibi admoventi nunc solent, nisi cæcis & tumentibus hæmorrhoidibus, qua in re, cautione etiam opus est; cum frequens inflammata hæmorrhoides, si sanguisugarum morſu male habeantur, gangræna corripitur, & tacita suppuratione, in ani fistulam degenerare, edoceat experientia; hirudines etiam non morſu trifido solum, quo partes ſauciant, sed peculiari quoque virulentia nocere possunt, quæ plerisque insita est, ideoque electione opus est: damnantur, quæ capite aut corpore magnæ sunt, nigræ, cæruleæ, lanuginosæ, quæ noctu lucent cicindelarum more, quæ in putridis & obscænis aquis vivunt: probantur vero tenues, teretes, vivaces, dorſo virides, ventre rubentes, capite parvæ, ex aquis puris, fluentibusque exemptæ, potissimum si in aqua limpida aliquandiu fuerint retentæ, ut avidius, tutiusque sugant exhaustæ; electæ & præparatæ hirudines, si utiles videantur, pollice duobusque prioribus digitis, linteo obvolutis, ne elabantur, apprehensæ, vel arundine aut fistula vitrea inclusæ parti applicantur, prius fricatæ & scalptæ ad rubedinem usque, tepidoque lacte, recentive pulli, aut columbæ sanguine perfusæ; imo levi aciculæ punctura cruentatæ, si necesse sit; hoc artificio facile adhærescunt sanguisugæ, nec cutim applicatæ sunt missuræ, nisi cruoris plenæ & satiata, quin imo si longior sanguinis exoptetur evacuatio, cauda forcipe truncanda; sic enim ad satietatem nunquam perveniunt; sed ex præcis caudis veluti syphonibus sanguis effluit stillatim ad optatam quantitatem; tandem ubi, quantum satis erit, extraxerint, si sponte non decident, vi detrahendæ non sunt, ne fortasse avulsæ violenter, relictique in cute oris aculei inflammationem inferant, sed olei tartari tactu, aut salis, cinerisve aspersione sunt semovendæ.

Sic itaque liquet quotidiana experientia, 1. hirudines cuti corporis summæ, imo quod magis mirum videtur, levi vasorum vitreorum quibus concluduntur superficiei ita firmiter adhærescere, ut inde nisi ægre avelli nequeant. 2. intima adhæſione sanguinem e cute, imo, si tenuior sit cutis, ex partibus ipsi suppositis educere, quod utrumque phænomenon ex mechanica sanguisugarum structura consequens est: quandiu scilicet in aquis libere fluitant, forma teretes, oblongæ, capite sunt acuminatæ, at ubi semel partis cui applicantur, sapore aut humore sunt allutæ, contrahendo sese decurtant, partes ori appositas in tumorem circumquaque inflant, ipsumque os introrsum retrahunt, unde complanatum molle caput exiguum cucurbitam satis apte refert, hinc firma hirundinum tactæ parti adhæſio, cum inter eam, earumque caput nullus medius sit aer, ac proinde mutæ sejunctioni pressione sua circumpositus obſistat aer; applicatæ in hunc modum peculiaris naturæ instinctu triplicem aculeum ex ore exerunt, cutimque alte perfodiunt hirudines, vulnere trifido, per quod e vicinis partibus aere incumbente compressis, sanguis in

hiru-

hirudinum os ubertim confluit, ubi nulla, vel minor est pressio: ex dictis ac inde deglutitionis mechanismo detrusus in laxo, oblongo, expansili & intestini instar hirudinum ventriculo cumulat, donec cruoris plenus sit.

De Indicationibus quæ a Cacochyliæ oriuntur.

II. Cacochyliæ est vitiosa liquaminum quantitate aut consistentia peccantium collectio in primis viis, ventriculo scilicet, & gracilioribus intestinis, quæ instar genuinichyli, per chyliferas vias sanguini transfunduntur; vitiosa illa succorum collectio natales suas debet, vel alimentorum vitio, quibus vescimur, vel liquidorum quæ in ventriculum, vel intestina multiplici scaturigine conflunt.

Vitio quidem alimentorum, si cibaria peccent, 1.º quantitate, ut si copiosius aut frequentius ingerantur. 2.º qualitate, si boni succi non sint. 3.º modo assumendi, ut si inassuetis & intempestivis horis, v. g. ante somnum, studii tempore comedantur.

Vitio vero fluidorum, quæ ab ore & glandulis ventriculi ipsius in cavum, aut a pancreate, hepate, aut glandulis intestinorum Peyeri in ipsorum ductum proflunt, si vitiosa a vitioso sanguine generentur, ut in cacochymicis: vel si aliena humoris miscela coinquantur, bilis v. g. in ictericis, lotii in nephriticis; at vero cacochyliæ a quacunque causa producat, variam naturali sani corporis œconomia, ac multiplicem inferre solet labem, ac numero plurimas accerere ægrotudines, siue in ventriculo niduletur, siue in intestina profluat, siue tandem sanguini commisceatur.

Si in ventriculo latitet, hujus interiora muco oblnit, inde anorexia, & chylophœorum fluidorum energiam, miscela castrat & infringit, unde indigestio, quæ pro alimentorum & succorum natura varia est, acida scilicet, acido-austera, acido-dulcis, biliosa, nidorosa, empyreumatica & atrabilaria &c., quæ tunicam ventriculi nerveam premit, vellicat, unde nausea, singultus, cardialgia: putrefactiva, qua turget, fermentatione, bullulas aereas confestim dimittit, unde ructus sapore varii.

Si vero in intestina profluat, ipsa vel quantitate gravat, flatulenta rarefcentia ea distendit, acrimonia lancinat, unde colica passio & Borborygmi, vel ad citatiorem, majoremve motum vermicularem sollicitat, intestina irritando, unde diarrhœa multiplex, biliosa nempe, serosa, stercorosa, cœliaca &c.

Si tandem sanguini commisceatur vel pauca quantitate, tacitoque progressu irrepit, quæ nullam cieat turbam, indeque pravis humoribus pedetentim multiplicatis intra sanguinem gravis inducitur caco-chymia, quæ chronicorum quorumcumque morborum proprium est, vel copia majori infunditur atque inde febriles excitantur excandescentiæ, continuæ quidem, si transfluxus sit continuus, intermittentes vero, si intermittens fuerit.

Igitur ut numerola morborum cohors, quæ inde impendet, avertatur, utilissima est cautio, cacochyliæ, quæ intra primas vias colligitur, obviam ire 1.º diætâ tenui, qua fiet ut chylophœa fermenta cum ab alio vacent opere in coquendis & subigendis cibariorum reliquiis semiputridis insumantur. 2.º vomitione, qua ventriculi per

superiora ejiciantur cruditates. 3°. purgatione, qua per interiora in primis viis deturbentur contenta liquamina. 4°. iterato clysterum usu, quo subductis crassioribus fecibus via fiat ad descensum pone sequentibus materiis; de diætâ quidem silebimus, cum præsentis instituti non sit, at cetera sigillatim examinanda veniunt.

DE VOMITIONE.

Expositio mechanismi particularis, quo exercetur VOMITIO, ad medicinalem pertinet materiam, ubi natura, emeticorumque vires expenduntur. Attamen, paucis verbis, quædam sunt exponenda, deinde quæ indicent & contraindicent vomitionem, quæque tandem ad vomitionem utiles sint cautiones:

De Vomitoriis.

Per VOMITORIA intelligimus omnia medicamenta quorum vi contenta ventriculi sursum in os per gulam projiciuntur: porro vomitus causa proxima & immediata est ventriculi in contenta compressio: hæc autem vel a fibrarum ipsius ventriculi contractione, vel a causa externa ventriculi latera valide premente; vel denique ab utroque simul oriri potest.

Hinc ergo tres dantur vomitus species: prima est ventriculi per superiora violenta evacuatio, ipsius fibrarum contractione procurata; & ad hanc speciem requiritur 1°. materiæ expellendæ aptitudo ad expulsionem. 2°. pylori accurata constrictio, orificiique superioris apertura. 3°. stomachi distensio, eamque consequens contractio, quæ a fibris ventriculi simul agentibus pender: Vomitus ejusmodi speciem agnovere Veteres; hancque revera quandoque fieri (licet negent quidam Neoterici, qui a convulsione musculorum abdominis omnem oriri vomitum contendunt) vel inde constare potest, quod si corpus pleno ventriculo inflectatur, fiant primo ructus; qui solummodo inde oriuntur, quod superius ventriculi orificium aperiatur, non autem a diaphragmatis, musculorumque abdominis præcedente convulsione.

Atque sic excitare vomitum solent sequentia. 1°. quodlibet acrotopicum ventriculo applicatum. 2°. omnis ventriculi inflammatio, uti contingit in morbis malignis & variolis, nec non a venenis assumptis: non tamen quod ventriculus, in statu quietis, siue dum flaccidus est, ad vomitum per inflammationem moveatur; sed tunc solummodo cum aliquid ingestum sit. 3°. inhærens ventriculo schirrus. 4°. a quacumque materia nimia & subita repletio. 5°. inordinatus spirituum animalium motus a re nauseabunda excitatus, (vel alia de causa;) hinc hypochondriaci, hysterique spasmi vomitum ciere solent. 6°. ventriculi spasmus ab inusitato corporis motu, ut a vestitione in rheda, navigatione, circumgyratione, &c. ortus. 7°. sympatheticus ventriculi spasmus v. g. in vulneribus capitis, apoplexia ab extravasato liquido oriunda, nec non in colica, nephritide, &c. qui vero a communicatione nervorum ventriculi, cum partium affectarum nervis oritur spasmus; unde fit etiam, ut omnes fere morbos abdominis comitetur vomitus.

Secun-

TRACTATUS THERAPEUTICUS. 85

Secunda vomitus species est illa, quæ a laterum ventriculi per musculos abdominis compressione contingit; siquidem interdum ita convelluntur hi, ut omnia in abdomine contenta valide premantur viscera; quapropter si tunc temporis ventriculi superius aperiatur orificium, necessario subsequetur vomitus: in hac autem specie vomitus, a propriis musculis, diaphragmate, & peritonæo simul agentibus, valde coarctatur abdominis cavitas: unde sanguis in toto abdomine plurimum comprimitur; hinc vero in omnibus visceribus contentis maxime fiunt secretiones; quia & aliquando sanguinea in hepate disrumpuntur vasa, unde quidem dira oriuntur symptomata: ita quoque ob compressionem seu resistantiam quam in infimo ventre patitur sanguis, versus superiora violenter actus, hæmophrysia interdum vel apoplexiam parit: porro in hac abdominis compressione, si ani sphincteris tanta sit vis, ut superari nequeat, peristalticus intestinorum motus invertitur nonnumquam, & fit ileos; verum si superetur vis ista, tum fit excretio simul per alvum; in qua quidem non solum intestinorum contenta excluduntur, at etiam liquores secreti, & ab omnibus abdominis visceribus profluentes: ceterum hæc vomitus species, si nimis continuata sit, speciem primam ut plurimum sequitur; nervis quippe stomachi vellicatis, tandem & etiam abdominis convelluntur muscoli, ob consensum scilicet per paris octavi nervum.

Tertia vomitus species est ea quæ a fibrarum ventriculi musculorumque abdominis simul fit contractione; hic autem violentissimus est vomitus.

Jam vero communes trium vomitus specierum causæ sunt sequentes. 1°. vellicantia fortiora, sicuti pluma in gula agitata. 2°. omnia quæ spiritus animales perturbant, licet in stomachum immediate non agant, ut corporis motus insueti. 3°. idæ nauseabundæ. 4°. materies mobilis fluctuans in ventriculo, quæ acris est & vellicat. 5°. acre quodlibet in teneribus hominis stomacho ingestum. 6°. purgantia quæcumque vel aucta dosi, vel teneris propinata. 7°. acria sanguini commixta, v. g. infusio tabaci, in qua si infantes ad scabiem sanandam (ad quam plurimum valet) laventur, vomitu corripuntur; sic etiam infusiones croci metallorum, hellebori, vitri antimonii &c. in aqua, vino aut lacte; si venis injiciantur, primo vertiginem, dein titubationem, paulo post nauseam, ac tandem vomitum producant; ceterum si clysmatis forma injiciantur vomitoria, successum non habent, nisi in iis quibus TULPIANA laxa est *valvula*, uti in hominibus debilibus esse solet.

Ea porro vomitoria ad quinque classes subsequentes reduci possunt.

Prima classis omnia corpora nobis nota continet, quæ quidem ea copia ventriculum ingrediuntur, ut eundem nimis impleant, ejusque fibras omnes distendant, atque dorsales in contractionem cogant; quo fit ut constringatur pylorus, unde brevi nausea & vomitus subsequuntur: hinc etiam ipsamet aqua copiose & subito ingesta, vinum itidem, cerevisia, cibi qualescumque hoc pacto fiunt vomitoria.

Secunda classis omnia quæ fauces, œsophagum, ventriculum aut intestina ita laxant & lubricant, ut inde stomachi contenta, minimo motu, facile versus superiora ferantur, complectitur corpora: ta-

lia vero sunt pingua quælibet, sæpe & magna copia assumpta, modo non sint acria; ut oleum, cerevisia dulcis, recens, tenax, mulsum, syrupi &c.

Tertia classis mechanicas includit applicationes quæ, fauces irritando, ventriculi vicinarumque partium fibras in contractiones cient: demonstrat enim WILLISIUS fauces, pulmones, cor, musculos intercostales, ventriculum, diaphragma, & mesenterium nervos habere ab eadem origine, hinc etiam nervis faucium irritatis, facile omnes enumeratæ convelluntur partes: ita si digitus aut pluma faucibus immittatur, vel si lingua deprimatur, statim excitatur nausea, si vero continuetur hoc, sequitur tandem vomitus.

Quarta classis quæcumque topice agunt in ipsum ventriculum, irritando scilicet eodem fere temporis momento quo deglutita sunt, continet: ceterum usus horum convenit iis qui facile vomunt, qui satis sensibilem habent ventriculum, quique in vomitum proni sunt, & nauseabundi a sola repletionem: ex his etiam eligi possunt conducentia in morbis acutis, & chronicis: inter hæc enim habemus amara, acida, & aromatica.

Quinta classis illa continet omnia, quæ sanguini communicata spasmos universales inducunt, sed qui in ventriculo & intestinis sese maxime exerunt: jam vero quæ huc spectant remedia per horam unam & ultra in sanguine hærent, antequam operentur; sunt autem 1°. helleborus albus & niger: quorum priorem, ob spasmos quos inducit violentos, præscribere non audent Medici prudentiores &c. Ceterum hæc omnia oleo vitrioli digesta suam amittunt vim: porro violenta hæc vomitoria si sanguini venoso immediate injiciantur, venenosa sunt & lethalia: siquidem eorum vires in hoc casu satis evincit experimentum WILLISII, cum enim vinum stibiatum infusione imprægnatum in canis robusti venam jugularem ad 3 vj. injiciendum curavisset, post 5 vel 6 circiter horæ minuta, iste cespitare, inter progrediendum titubare, deinque immaniter vomere cœpit. Attamen arbitrari fas sit (*inquit auctor*) effectum istum a pharmaco, cerebrum potius, quam stomacum, impetente, excitatum fuisse; cum par vomitio post linimentum, aut fotum e succo aut decocto nicotianæ capiti adhibitum passim succedat. [*Hæc VILLIS, Pharmaceut. Rational. part. 1. sect. 2. cap. 1. pag. 54. & 55. edit. Hagane.*]

Quæ indicent, aut contraindicent Vomitionem.

I. UTILITATES, quas VOMITUS affert, & magnæ & plurimæ sunt, nam 1°. eo pacto egeruntur quæcumque in ventriculo vitiosa latitant, cum, nisi compresso ventriculo, exerceri non possit vomitus. 2°. brevissima via, cum directus œsophagi ductus anfractuoso intestinorum circuitu multo sit brevior. 3°. via tutissima, cum e materiis quæ per œsophagum rejiciuntur, ne gutta quidem in sanguinem penetrare possit; contra vero si per inferiora deturbentur, haud pauca liquaminis liquidioris copia in transfluxu ab osculis venarum lactearum absorbetur, unde in sanguine turbatur. 4°. efficacissima opera, cum quidquid crassum, viscidumque internis ventriculi parietibus adhærescit, forti expressione excernatur. 5°. veterum discutitur,

cum

cum validis refluxibus qui ab irritato fiunt ventriculo, agitentur spiritus, qui in emporio communi torpent inertes, & ad motum oscillatorium sollicitentur fibræ, quæ quietæ feriebantur. 6°. languidior sanguinis circulatio provocatur, tum validis diaphragmatis musculorumque epigastricorum contractionibus, quæ cruoris motum per aortam & cavam inferiorem urgent, tum concitatis inspirationibus quæ eundem motum provocant, & expirationibus quæ citatiori cruoris fluxui a dextro in sinistrum cordis sinum famulantur. 7°. atteritur, dividiturque crassior & fibrosior sanguinis compages, tum validis musculorum in contractione nitentium succussionibus, tum potissimum accelerato sanguinis impetu. 8°. solvitur, saltemve imminuitur viscerum abdominalium infarctus, cum ipsorum substantia, pressione illa qua exercetur vomitio, fortiter comprimatur. 9°. fœtus piger, mortuusve & retentæ utero excluduntur secundinæ, cum perinde ac ventriculus ipsemet, a contractis musculis, vim experiatur uterus. 10°, tandem atheromata & steatomata, melicerides aut purulenti abcessus qui in partibus ventriculo, intestinis, vesicæ, utero, aditis & contiguis latent, motu eodem dirumpuntur, & pus quod continent in confines effundunt cavitates, inde per opposita evacuandum emissaria.

Quocirca toties *indicatur vomitio*, quoties ex memoratis utilitatibus, una vel plures sunt necessariae, 1°. si vitiosæ putridæque materies quæ ventriculum gravant via brevi, tuta methodo, efficacique opera sint ejiciendæ. 2°. si veterosus discutiendus sit sopor. 3°. si tardior sanguinis circulatio promovenda, aut fibrosior alteranda compages. 4°. si viscerum abdominalium, ab hærentia humorum indurctus exprimendus sit infarctus. 5°. si pigrior, mortuusve fœtus excludendus, necnon retentæ secundinæ expellendæ. 6°. demum si abcessus variis abdominis cavitatibus contigui, & pure graves vi erumpendi sint.

Nequaquam tamen vomitionem allatis signis indicari necessariam & utilem sufficit; sed, an tuta facilisque sit, expedit simul nosse, quod ex attenta variorum adjunctorum notitia colligere licet, quarum hæc quæ vomitioni indicatæ consentiunt, *permittentia*, illa vero quæ dilentiunt, *prohibentia* nuncupantur.

Vomitum quidem *permittit* 1°. virium robur, quod validis musculorum contractionibus exercendis, & perferendis cardialgiis, vomitionem comitantibus, compar sit. 2°. laterum firmitas & amplitudo, quæ vehementes & iteratas costarum distractiones tolerare possint. 3°. pulmonum integritas quæ sanguini impetuosius irruenti obistere valeat citra scissuram. 4°. naturalis vomendi facilitas, unde vomitionis exercitium parum sit laboriosum. 5°. expedita sanguinis circulatio & distributio, unde nullus metus ne a sanguine parum obsequioso rupturæ vasis inferantur inter vomendum. 6°. densa, spissaque sanguinis crasis, quæ commode ulterius citra damnum atteri possit.

Vetant vero allatis contraria, nimirum 1°. virium debilitas. 2°. pectoris angustia. 3°. phthifica & hæmophtoica pulmonum labes. 4°. connaturalis vomendi difficultas. 5°. plethora nimia. 6°. pulmonum, diaphragmatis, ventriculi, intestinorum, viscerum gravis inflammatio. 7°. cachectica sanguinis dissolutio. 8°. immodicum ex utero sanguinis profluvium.

Ceterum inter ea quæ vomitionem permittunt & vetant, id est discriminis, quod ut tuta sit, requiratur absolutum conditionum omnium complementum, quibus permittitur; contra vero ut periculosa censeatur, unius conditionis sufficiat defectus.

Quæ cautiones ad vomitionem necessariae sint.

Delectu opus est in feligendis vomitoriis, 1°. pro ætate, temperamento, ægrotantis robore, aut morbi natura: *blanda* quidem & *euporista* sunt, aqua tepida cum oleo communi; aqua tepida cum butyro liquato; aqua tepida cum melle dissoluto &c.; inter *moderata*; quorum usus communissimus est & tutus, locum præcipuum tenent vinum emeticum, sive aqua benedicta *Rulandi* ab ʒ. j. ad ʒ. ij. aut iij. Tartarum stibiatum solubile a gr. iv. ad x. radix ypecacuanhæ, seu radix Brasiliensis pulverata, a ʒ. s. ad ʒ. ij.; tandem *vehementiora* emetica sunt, sed in urgentiori admodum casu præsentanea, pulvis algaroth, sive mercurius vitæ ad gr. vj. & flores antimoniales ad gr. v.

2°. Vomitioni præmittenda est Venæ sectio, si ægri vires ferre possint, morbi que ratio inducias patiatur, hac enim methodo, cum plethora minuatur, liberiorque fiat sanguinis circulatio, vasorum præcaventur ruptiones, quæ in vomitionibus non nunquam accidunt.

3°. Vomitoria sunt præscribenda matutino tempore post somnum, tunc enim facile & prompte exercetur vomitio, cum in ventriculo pauca sint cibaria, quæ emeticorum efficaciam infringant, stomachi-ve parietes ab eorumdem actione tuteantur.

4°. Ægrotantibus, sumpto emetico pharmaco, somnus est interdiciendus, si liber remedii effectus sit optandus, neque enim cerebro per somnum fatiscente, motio ventriculo impressa commode percipi, nec percepta vomitionem valide moliri potest ex sympathia.

5°. Quamdiu actuale est vomitus exercitium, tandiu largus tepescens liquidus potus permittendus, quin imo imperandus est, ut ventriculi sordes dividantur, & vomitio commodius fiat; facilius enim ex pleno, ut ita dicam, gutture evomere, quam e nauseante ventriculo post iteratas cardialgias, nisu summo quid paucum egere; potus autem vomitantibus utiles sunt, leve decoctum pulli galinacei junioris, infusum foliorum theæ, foliorum capillorum veneris, cardui benedicti, crustave panis tosta in aqua communi.

6°. Purgatio per inferiora vomitui postponenda est, ut sordes in ventriculo superstites educantur, & cacochylia quæ in intestinis delapsa est, aut illis pridem adhærens evacuetur; in hunc finem cathartica subsequenti die, post emeticorum usum adhibere, mos est; imo vero, si festinatione opus sit, emeticis cathartica adjungere ad positionem eandem, utile est; quæ potio emetico cathartica dicitur.

7°. Post copiosum vomitum a remediis una aut altera die abstinere expedit, modo periculo vacet prolatio, eo scilicet animo ut ventriculus distractus vomitionis impetu, tonoque naturali debilitatus, quiete restituatur.

De Purgatione.

PURGANTIA per alvum, sunt illa medicamenta, quæ, vivo corpori vel externe vel interne applicata, materiem morbosam per intestinum rectum evacuant: Medici ab omni tempore ea vocavere *purgantia*, quæ per intestinum ultimum materiam impuram deturbant: per impurum autem intelligebant, quidquid naturæ inimicum erat; & per *naturam* omne quod ad vitam & sanitatem est necessarium, i. e. functiones vitales, naturales, & animales bene constitutas: ergo materies impura iis erat, quidquid hæc functiones lædit.

Per intestina expelli possunt corpora valde diversa, & ex quacunque machinæ nostræ parte: siquidem omnia purgantia minuunt resistantiam in vasis quæ intestinis proxima sunt, unde atmosphæræ vi eo deducitur plus liquidi, quod fit etiam a contractione, aut elasticitate vasorum: si vero per violentas purgationes reiteratas valde minuatur resistantia in intestinis, omnis lympa ad vasa eorum inanita deducetur, indeque ejusdem fiet excretio: quapropter ex omni corporis parte per cathartica expelli lympa potest: & hujus copia tanta, ut pene fidem superet, quandoque esse potest.

Liquida quæ naturaliter in intestina deponi solebant, indeque in venas per vasa lactea, vel meseraicas venas secedere, si modo recta versus anum ferantur, excerni possunt ad quantitatem librarum iv. aut plus, 12 horarum spatio: Ex. gr. deglutiamus per 12 horas omnem nostram salivam, mucum, & liquorem œsophagi, & hæc ad ventriculum medium perveniant, ibi 3. x circiter conficient, ventriculus autem 3. xj circiter liquidi sui suppeditabit, tum glandulæ intestinales unam, pancreas 3. xj hepar quoque suum reddet: ex quibus omnibus, simul sumptis, habebimus quatuor circiter libras: unde videmus quod totus brevi tempore per alvum expurgari possit homo.

Horum nonnulla vi multo minori e corpore quam alia expelluntur; fæces enim a cibo relictæ, motu intestinorum peristaltico facile detruduntur, adeoque vi viscerum naturali absque stimuli ope expelluntur: jam vero ad liquidum extravasatum educendum plus requiritur, quam motus peristalticus; nempe 1º. ut attrahatur in intestina: ad quod autem requiritur, 2º. ut vasa vicina illud recipiant: ad hoc vero iterum, 3º. ut vasorum istorum resistantia minor fiat, quam vis quæ liquidum in eadem impellit: quidquid ergo satis minuere potest vasorum resistantiam, efficiet ut in eadem recipiatur liquidum; sufficienter vero ab aliqua causa, quæ vasa emungit & inanit, minuitur resistantia: hujus autem causæ vis major esse debet naturali viscerum vi; nimirum ut vasa fortiter stimulet, & in secretionem deducat: ergo major, minorve expulsionis facilitas omnino pendet a varia materiæ expellendæ distantia ab intestinis: ita stercus facilius, quam liquor pancreaticus, hic vero facilius, quam lympa extravasata, moverur.

Vires expultrices, quæ (uti in præcedentibus patet) pro varia materiæ expellendæ distantia, variæ sunt, omnino a quibusdam stimulis pendent: stimuli autem isti, tales sunt, ut sua figura & solida-

ditate quandam creent molestiam ; sic in oculo motum convulsivum statim excitat arena , quo motu comprimuntur glandulæ , & ex ista compressione evacuantur ; unde quoque novo liquido ingressus facilis conceditur ; eadem ratione se habet purgatio : v. gr. si quis solo pane albissimo vescens , alvumque quotidie semel tantum exonerare solitus , panem furfuraceum comederet , tunc sane bis terve de die , & quidem aliquando cum torminibus alvum jam deponeret ; quia particulæ furfuraceæ , indissolubiles ratione suæ molis & figuræ , viscera vellicarent , & in contractiones agerent. Eodem modo operantur etiam alia , ut uvæ &c.

Requista ad purgationem.

1°. Videndum jam in genere , quid requiratur , ut expellantur : *Requista* porro *ad materiæ expulsionem* sunt sex ; nimirum 1°. requiritur , ut aperta sit via ; per viam autem intelligimus continuam ab ore ad anum usque cavitatem : hæc vero duplici ratione claudi potest , nempe *a mutata ipsius figura* : quod quidem fieri potest , si una aliam ingrediatur pars , ut in passione iliaca ; aut si per inflammationem ab aliqua intestinorum parte separetur mesenterium ; vel tandem a spasmodico intestinorum motu : *a materia quadam intestinis hærente* ; v. gr. quando indurantur stercora , ope materiæ glutinosæ , in substantiam duram & fere lapideam , ut interdum in foeminis , gravidis præsertim , fieri solet ; vel cum in intestino cæco valvulam ibi positam claudens , hæret aliquid duri ; vel quando in intestinis nascitur schirrus.

2°. Viæ lubricitas : posuit enim ineffabilis Dei sapientia in toto intestinali tractu smegma quoddam , ut fæces , partis liquidioris expressione arefactæ , facile perlabi possint , nec immobiles maneant , & alicubi hæreant : quod si smegma illud desit , adstringitur tunc alvus ; unde vis quidem major ad fæces detrudendas requiritur : itaque in hoc casu mel , manna , oleum , saccharum , &c. assumi debent : hinc in aphthis alvus , quæ tunc temporis strictissima est , clysteribus glutinosis , mellitis , saccharatis & similibus , laxa redditur.

3°. Fibrarum muscularium spiraliū contractio , quæ intestina per totum ipsorum tractum ambiunt , & cum agunt , vasorum latera versus centrum urgent ; item fibrarum longitudinalium contractio : nulum enim medicamentum purgans agere potest , quin hocce motus augeat , accelleret , roboretque stimulo ; quod quidem ex doloribus , qui a purgantibus oriuntur , patet. 4°. Auctus omnium partium respirationi inservientium motus ; hunc autem auctum dico , quia naturaliter , neque fæces , neque urina expelluntur sine quadam respiratione : hoc enim ex infantibus in utero materno hærentibus patet ; qui si , fractis involucribus in partu non admodum prospero , aerem hauriant , alvum deponunt , & defœdant matres ; ceterum videmus , quod cum aliquis alvum deponit , magnam aeris copiam hauriat , statimque glottidem claudat , tum autem rarefactus aer pulmones distendit , hique diaphragma deorsum pellunt , interim decem abdominis muscoli sese contrahunt , unde pressa intestina fæces foras expellunt ; verum simul ac pulmones remittuntur , remittitur etiam
& ab-

& abdomen, definitque fæcum depositio, hinc perspicimus, cur in ægris morituris purgationis effectus frustra expectetur; respiratio quippe deficit tunc temporis.

5º. Materiæ alicujus in ipsis intestinis præsentia.

6º. Hujus materiæ mobilitas, i. e. ut facile propelli queat: hæc vero semper requiruntur, ut purgatio recte procedat; quod si ob unius defectum non succedat, per remedia appropriata tolli debet defectus iste: itaque si via vel schirro, vel inflammatione obstructa sit, adhibenda est venæ sectio: si desit lubricitas, vel melle, vel oleo, vel clysmatibus glutinosis procuranda est: si deficiat musculorum contractio, leni stimulo fructuum horæorum est restituenda: sit vero ab animi deliquio iste oriatur defectus, tum juvant cardiaca: si propter crustas intestinis adnatas impediatur transfluxus, aquæ frigidæ adhibeatur balneum: atque sic quod per poros cutaneos excerni solebat, versus intestina determinabitur, unde solventur crustæ, recteque procedet purgatio: si nihil intestinis insit, nihil etiam inde educi potest: hinc hominibus per duos tresve dies jejunantibus non præscribenda est purgatio, quia nullum hoc in casu habitura foret effectum, ob debilem respirationem, materiæque penuriam; si adeo dura sit materia, ut moveri nequeat, per aquæ & olei potum diu continuatum resolvi potest.

Purgantia quædam fibras, partesque intestinorum musculares solummodo irritando agunt; alia vero non prius, quam sanguifera ingrediantur vasa, & cum sanguinis massa permisceantur.

Quædam varios effectus vehementes, ut nauseam, animi deliquium &c. antequam purgent, producant; hæc autem per totum corpus se dispergere videntur: alia vero istos non producant effectus, ac proinde non adeo universaliter disperguntur, ac ante dicta; talia porro sunt crysalli tartari: unde patet ab omnibus purgantibus nauseam non producendam, antequam fiat purgatio.

Quæ indicent & contraindicent purgationem.

Evacuat 1º. purgatio, materiasque crudas, vitiosas, & putridas quascunque in primis viis hærentes everret, semiputres cibarium reliquias, quæ ibidem sunt congestæ, alvi fæces in crassioribus intestinis cumulas, atque mora induratas: unde auxilium est ad cacochyliam præsentaneam. 2º. Sollicitat jugem, uberem, copiosam secretionem bilis in hepate, succi pancreatici in pancreate, fluidi stomachalis in stomacho, & intestinalis in intestinorum glandulis, iteratis valde & concitatis spirituum influxibus, quos ex sympathiæ legibus in laudata colatoria proritat, unde major & copiosior illorum humorum secretio. 3º. Discutit & resolvit incipientes jecoris & pancreatici infarctus, quatenus humores inertes, torpidos, congestos ad secretionem stimulat. 4º. Corrigendæ humorum cacochymiae optime conducit, tum quia cacochyliam abstergit, qua cacochymiam foveri infra dicemus, tum quia una cum bile, succo pancreatico, & succo stomachali atque intestinali, quorum excretionem promover, vitiosa liquamina, quæ cacochymicorum sanguini insunt, plurima simul educit, & expurgat. 5º. Liberiori sanguinis circulationi favet per abdomen, per ventriculum & intestina a restagnantibus materiis

com-

compressa minus, vicinaque viscera humoribus ante congestis exinanita, unde facilius fit via. 6°. deinde utilis est ad affectiones quæ a phlogosi in inflammatione cerebri, aut immodico sanguinis confluxu in encephalum dependent; quandoquidem sanguis eo parcius ad cerebrum ascendere debet, quo copiosius ad abdomen derivatur. 7°. Sanguinis fluiditatem auget, quoniam plurimæ cathartorum partes in sanguinem per chyloferas vias adductæ, solventium & attenuantium vires gerunt, alterando ex insita natura, ut ex materia liquet medica. 8°. Curat aut mitigat fluxiones in pectus aut partes quascunque capitis, sive quod inde sanguinem revellat, sive quod sanguinis augeat fluiditatem, qui ideo circuitum liberius complet per partes easdem, sive tandem quod cruoris cacochymiam corrigat, quæ plerumque soventur istiusmodi fluxiones.

Inde consequens est catharsim utilem & efficacem esse 1°. ad evacuandam ventriculi, & intestinorum cacochyliam. 2°. ad copiosam bilis, succi pancreatici, fluidorumque stomachalis & intestinorum secretionem stimulandam. 3°. ad discutiendos jecoris, pancreatis incipientes infarctus. 4°. ad minuendam cruoris cacochymiam. 5°. ad liberiores cruoris circulationem promovendam per abdominis viscera, adeoque ad dissipandas quascunque capitis affectiones, ab hærente sanguine inductas. 6°. ad augendam cruoris fluiditatem. 7°. tandem ad curandas & mitigandas fluxiones in pectus, aut capitis exteriora.

Itaque quoties aderit una ex allatis causis, toties *suadebitur purgatio*, nisi contra indicans quidpiam obstat, & indicatæ catharsi *repugnet*, qualia sunt *sequentia*: 1°. Summa virium debilitas, qualis est in iis qui extremo mortis agone versantur, qui proinde purgantium energiam tolerare non possunt: tunc autem infamanda non sunt ea remedia quæ multis salutifera fuerunt. 2°. colliquativa sanguinis dissolutio qualis est in hecticis, tabidis, phthisicis confirmatis &c. quæ a purgantium usu aucta & intensa ad perfectum gradum & immedicabile cruoris deliquium faceretur. 3°. ventriculi, intestinorumque inflammatio notabilis, quæ purgantium stimulis excitata & irritata, aut iteratis partium contractionibus exasperata in suppuratum, vel quod pejus est in gangrænam degeneraret. 4°. gravis hæmophthisis, vel maxima pulmonum inflammatio in peripneumonia, quoniam aucta a cathartici sanguinis excandescencia, & concitato ejusdem in pulmones confluxu, utroque nomine pulmonaria vasa, a congesto sanguine oppressum iri, manifestum est. 5°. denique immodicum cruoris profluvium ex utero, aut hæmorrhoidibus, quod a valido & frequenti egerendi modo & nisu, qualem purgantia sollicitant, graviter intenderetur.

Hæc sane singula, si intensa fuerint, & in summo vehementiæ gradu, omnem purgationis usum plane interdicunt; at vero minime si moderata sint aut gravis simul instet catharseos necessitas, siquidem tunc purgandum est, sed mediocrius, moderatiusque, quæ prudentiæ norma in pluribus aliis casibus tenenda est; sic expendit mitius & rarius purgare 1°. pueros aut senes quam adultos, propter virium imbecillitatem. 2°. prægnantes, quam quæ utero non gerunt, ob abortus periculum. 3°. macilentos, quam obesos, propter majorem sanguinis acrimoniam, succique lymphatici parcimoniam. 4°. melan-

cho.

cholicos, quam pituitosos, propter humoris serosi in sanguine penuriam. 5°. biliosos, quam sanguineos, propter humorum ferociam facilius irritabilem. 6°. æstivo, quam hyberno tempore, propter graviores humorum effervescentiam.

Quotuplex sit purgantium differentia.

III. In genere est *gemina* adhibendæ *catharseos ratio*, vel in forma liquida sive potione, vel in forma sicca, sive pulvere, bolo, pilulis &c; prior purgationis forma alteri præcellit. 1°. quia levior est & tutior: nam purgantium particulæ aqueo fluido dilutæ, deposita ex parte, aut mitigata acrimonia, neque hypercatharsim tam facile movent, neque intestinorum ardores, aut phlogoses excitant. 2°. quia certior est, copiosus enim haustus potionis, cum nec ventriculi plicis hæere, nec a pituita crassiori inviscari possit, quod pilulis & pulveribus frequens est, spem raro frustratur, sed per intestina ubertim distributus, optatam evacuationem cito molitur. 3°. plerumque efficacior est, quia pituita intestinis instrata, aqueo & repente latice semel diluta, & exsoluta, catharticæ potionis *energicæ facilius deinde obsequitur*, unde recte ait *Divus Senex aphor. 9. sect. 11. Corpora quæ purgare volueris, fluxilia prius reddas oportet.*

Quænam materies in ipsis intestinis naturaliter & præternaturaliter hæere soleat, & quænam versus ea derivari possit, rite perpendo, cumque multiplex sit, inde facile patet; medicamentorum, ad illam expellendam destinatorum, necessario varia esse nomina: atque sic (1) *Eccoprotica* dicuntur, illa quæ solummodo alvi fæces, h. e. reliquias ingestorum stomachi & intestinorum naturales expellunt, nec aliquid ex aliis corporis partibus in intestina derivant; qualia sunt ea quæ vias aperiunt; huc ergo pertinent oleosa, diluentia, & clysmata; requiritur vero, ut levis aliquis stimulus his addatur, prout sunt salina & aromata blanda. (2) *Phlegmagoga* nuncupantur illa, quæ pituitam per alvum educunt: porro phlegma sive pituitam vitream dixere *veteres*, omne liquidum sero crassius, ut est mucus narium; itaque si ex apparentia describatur, omnis materia subalbida, limpida, & tenax instar albuminis ovi (quam vero stricte magis pituitam vitream vocavere veteres) erit phlegma: quod quidem triplici materia constat, nempe 1°. ex materia inquilina stomachi morbosa; hæc autem est materies nata ex quibusdam glutinosis in stomacho hærentibus, vel ex villis eminentibus, a liquido illo ventriculi mucoso per acridinem, & vehementem stimulum abrasis. 2°. ex mucro deglutito, cujus præsentia in intestinis nemini non nota est. 3°. ex tali materie per stagnationem aut permixtionem producta: stagnatione siquidem & permixtione mirabiles produci possunt massæ: prout *videre est in BONETI Sepulchreto anatomico, cap. de morbis intestinorum*: hinc vario opus est stimulo, ut expurgetur phlegma: quippe si mucus solummodo naturalis expurgandus sit, facile eccoproticorum ope eliminari potest; sed si homini viscera sint debilia, majori stimulo indigemus, qualem phlegmagoga suppeditant. (3) *Cholagoga* vocantur ea, quæ tanta stimulant vi, ut non modo mucum expellant, verum etiam a vasis mesentericis recepta solutionem & motum sanguinis in hepate augeant, vel stimulando

vafa

vasa fluxum sanguinis uberiores versus hepar promoveant: talia vero sunt semi-caustica; ut scammonium, jalappa, mercurius, &c. quæ bilem ex hepate in intestina deferunt, indeque expellunt. (4) *Hydragoga* sunt illa, quæ non tantum bilem, sed mucum intestinale, ipsumque succum pancreaticum expellunt: idque 1.º impediendo ne quidquam eorum quæ in lactea redire solebant, eadem ingrediatur; & hoc fit interdum a levissima causa: ambulet enim quis suo jove frigido, indeque pedibus frigeat; tum illico totum ejus corpus, & glandulæ intestinales, ut & abdomen frigore constringentur, emungentur ductus excretorii: claudentur vero ductus, quorum ope in sanguinem deferuntur liquida; hinc ergo prohibebitur refluxus, orienturque ventris tormina, h. e. spasmodicæ contractiones: jam vero promovebitur per intestina liquidi trajectory, unde tandem serosæ subsequenter evacuationes. 2.º augendo liquidorum, imprimisque succi pancreatici & glandularum intestinalium secretionem: quod vero fit, minuendo vasorum secretoriorum resistantiam, simul & motum liquidi, tum specialis, tum generalis per totum corpus augendo: quæ porro hæc efficiunt, caustica sunt & venena; ut helleborus albus & niger, euphorbium, &c. (5) *Melanagoga* denique sunt ea, quæ materiem atram per intestina educunt: ceterum hæc atra materies vario odore, sapore, acrimonia & tenacitate, gluten referente, donatur; veteres autem eandem bilem atram vocavere: cum enim talem materiam ab hominibus melancholia, tumidoque liene laborantibus, quibus purgans forte exhibitum erat, dejici observarent; inde concludebant istam materiem ex adusto sanguine esse collectam, & in liene, tanquam in cloaca, depositam; unde quidem per vasa huic operi propria, sed incognita, eandem in intestinorum cavitatem deferri voluerunt: notum autem est, quod quidquid lien in se recipit, idem rursus per vasa gastroepiploica in venam portarum & hepar remittat; si porro sanguinis e liene effluxus, propter vasa aliqua de causa obstructa, impeditur, idem stagnando coagulatur, aterque evadit; quod si tum vehementibus moveatur purgantibus, versus hepar pellitur, ibique impetum faciens, succussione nimirum valida totius corporis, atque musculorum abdominis (quæ ab enormi purgantis oritur stimulo) adjutus, vasa biliaria vel dilatat, vel rumpit; & hac ratione in intestina sibi viam facit. Ad talem materiam itaque movendam, vi maxima & caustica quidem est opus, quæ totius corporis tam solida, quam fluida turbet, motusque spasmodicos excitet: hæc autem atra materies non solum ex liene, verum etiam ex aliis corporis partibus provenire potest, & solet: etenim in ipso hepate eodem modo talis materies a vasis ruptis colligi potest; tum & in pancreatis; potest enim a sanguine, ubicumque in intestinis extravasato, & cum pituita ibidem coalescente, constitui talis massa: hæc vero ultima species aliquando potis est solo intestinorum motu naturali, sive per medicamentum eccoproticum aliquantulum aucto, excerni: potest quoque bilis atra in hepate collecta, sola corporis succussione, prognata ex ejus inclinatione, aut unctione in rheda, expelli. Hinc autem concludere possumus, quod atra bilis quandoque leni cathartico, interdumque non nisi forti, prout magis minusve ab intestinis remota est, educatur.

Itaque *delectu* prudenti opus est circa purgationis modum, efficaciam,

ciam, naturam &c. quæ singulæ plurimum variant pro ægrotantium viribus, temperie, sexu, ætate, aut pro morbi indole, anni tempestate, viscerum & præcordiorum qualitate, congestæ cacochyliæ copia, diuturna que consuetudine.

Quæ cautiones ad purgationem necessariae sint.

IV. Necessario purgandum est 1°. sed electis & appositis cathartici quotiescunque ita postulaverint indicationes supra propositæ, quarum urgentissima est cacochyliæ congestio in primis viis, modo tamen permittant quæ indicatæ catharsi contradicere possent. 2°. Sub iisdem cautionibus purgandum est in ipso morbi acuti principio, cum educta confestim cacochylia morbifica, morbus inde imminens præcaveatur, incipiens avertatur, factus discutiatur, ut ratio & experientia comprobant. Unde recte ait HIPPOCRATES Aphor. 10. sect. IV. *purgandum esse in valde acutis, si ad sui excretionem invitet materia, eo ipso die, quoniam differre in talibus casibus, malum est.* 3°. Sub iisdem conditionibus purgandum est in morbi acutioris initio, sive materiæ, quæ in primis viis latent, crudæ sint, vel coctæ, cum ab iisdem eliminatis, cujuscunque naturæ & qualitatis fuerint, emolumentum sequatur, detrimentum vero maximum imminet, si diutius hæreant; itaque recentiorum omnium *authoritate medicorum*, & observatione frequenti, ab HIPPOCRATE & GALENO hac in re discere audemus, quorum ille Aphor. 22°. sect. 1. docet expressis terminis: *Concocta purganda, non vero cruda.* Hic vero propositum HIPPOCRATIS dogma oraculum appellat Libr. 4°. de tuenda valetudine cap. 5°. malumusque in Asclepiadis sententiam ire, qui omissa superstitiosa materiarum distinctione, initio promiscue, sineque delectu purgabat. 4°. Sub iisdem conditionibus promptius, celeriusque est purgandum in morborum principio, si materiæ turgeant, orgasmicaque fermentatione in primis viis exæstuent, quoniam ab effervescentis materiis, maximum imminet periculum, ne cruori confestim infundantur, & confusæ turbas cieant quam maximas, cui sane doctrinæ vel ipsemet HIPPOCRATES suffragatur, dum confitetur aphor. jam laudato, morborum initio materias etiam crudas purgandas esse, si turgeant. 5°. Sub iisdem conditionibus purgandum est in morbotum principiis graviorum efficaci pharmaco, quod spem non frustretur, stibiatæ v. gr. portione emetico-cathartica, purgante decocto ex senna pluries exhibitto ptisanæ instar; tunc enim & multa est humorum colluvies, quæ in primis viis nidulatur, eaque tenax ac viscida; quapropter, utraque de causa, efficaciori remedio opus est. 6°. Sub iisdem conditionibus purgatio sæpius iteranda est per morbi decursum, sed plerumque blandior & benignior, tum quia parcior primarum viarum saburra quæ superest, tenuior, dilutior, faciliusque obsequiosa est. 7°. Si morbus exacerbationes patiatur, eligendum est intermissionis tempus, tum quia pacato & tepescente febrili fervore, levior cruori infertur orgasmus ab admixtis catharticorum particulis, unde benignior catharsis; tum quia excrementitia fluida quantitate peccantia, quæ cruori insunt tardius mota, minusque confusa, commodius excernuntur per destinata cola, unde uberior & efficacior purgatio. 8°. Hora matutina ad purgationem maxime opportuna est, tunc enim expleta ciba-

reriorum coctione, exinanitoque ventriculo, facilior & expeditior est purgantium actio, attamen si periculum in mora fuerit, hora quævis apta erit, non in ægrotantibus modo, qui a cibis solidioribus abstinent, solisque jusculis nutriuntur, sed in aliis etiam quibus ventriculus cibis recens ingestis oppletur, modo cathartici vehementia intendatur pro quantitate ciborum, quibus confunditur. 9°. Pridie purgationis parca imperanda est cœna, ut die sequenti magis vacuus sit stomachus, & a narcoticis abstinendum, si fieri commode possit, ne intestinorum sensus inde stupefactus purgantium vim eludat, aut infringat. 10°. Sumpto pharmaco interdicens somnus, si benigna sit medicina, ne inefficax fiat ex sensu ventriculi, intestinorumque per somnum hebetato: contra vero permittendus, imo imperandus, si vehementior & drastica fuerit, ut somno aliquantulum frangatur. 11°. Ab omni potu abstinendum est, quamdiu medicina quæ forma liquida fuit præscripta, in ventriculo hæret, quod ex spiritibus ructuosus qui exhalent, facile dignoscitur; secus enim hausta potio nimium vapesceret: at vero si sicca forma sit adhibita, largum aquæ subtepidæ haustum super affundere expedit, quo diluta citius in actu exeratur. 12°. Verum ubi semel medicina in intestina profluxerit; hoc est secunda vel tertia hora ab assumptione, utile est jusculum leve & dilutum, sed copiosum, aut aquam subtepidam, aut pane tosto alteratam, aut infusum thee bibenda offerre, quæ identidem repeti debent, donec purgatio sit completa: hac enim methodo materiæ cathartico jam derosæ e ventriculo prompte everruntur, nimiusque fervor cruori illatus temperatur. 13°. Die purgationis & parcius, leviusque prandendum est, quoniam cruditarum reliquæ cathartici efficacia solutæ & liquefactæ, necdum e ventriculo expressæ coctioni multum officiunt. 14°. Propositis cautionibus felix esse solet cathartorum actio, unde utilis purgatio, quæ ægris levamen affert, & quæ pro varia effectus ratione, triplex in genere a recentioribus distinguitur; obscura nempe quæ detracta exigua peccantis humoris copia ægrum parum levat: manifesta quæ multum vitiosi humoris educit; & completa quæ nihil reliquiarum facit; harum signa sumuntur ex dejectionum quantitate & qualitate, & diversa ægrotantis euphoria, quam febris mitigatio, symptomatum remissio, somnus facile obrepens, restituta appetentia &c. indicant. 15°. Completa purgatio nullo indiget adjumento, cum rem sola conficiat; manifesta catharsim iterandam suadet, qua residuæ exhauriantur cruditates; obscura demum non modo catharseos iterationem exigit, sed & præsentem clysterum usum, quibus pigrior alvus ad copiosiores dejectiones sollicitatur. 16°. Purgationi utili vitiosa opponitur, quæ & ipsa triplex est, nimirum irrita, in qua nulla succedit evacuatio, propter minorem remedii efficaciam, aut quantitatem, vel propter viscidam & tenacem cacochyliæ crasim &c. molesta quæ nausea, vomitu, torminibus, jactatione, cardialgia stipatur, propter vim deleteriam, aut acriorem pharmaci naturam; ob nimiam congestæ cacochyliæ copiam, propter tenaciorem ejusdem materiæ aut acriorem qualitatem &c. & denique effræna & immodica purgatio, hypercatharsis dicta, quæ non tantum utiles cum noxiis humoribus expurgat, sed etiam febrem accendit, corpus liquat, convulsionem invehit, rodit intestina, sanguinem profundit, viresque exsolvit, causa repetitur

ex medicamento acriori, maligno, vehementiori, largiori &c. vel ex debili & imbecilla sumentis natura. 17°. Purgatione irrita, indicatur catharsis alia efficacior, molesta vero largus ptisanæ diluentis & edulcorantis aut tenuioris jusculi ex juniori pullo gallinaceo parati haustus, vel iterata clysterum lenientium & anodynorum injectio, denique immoderata usus frequens oleosorum, pinguium, inviscantium, narcoticorum, & medicaminum quæ ex nota materia medica depromi debent.

Quemadmodum *Hyppopotamus venæ sectionis* primus magister extitit, juxta *PLINIUM hist. natur. lib. 3°. cap. 27. sic etiam CLYSTERUM* usum prima monstravit avis *Ægypto familiaris* quæ vocatur *i-bis* hæc enim si eundem auctorem audiamus, rostri aduncitate, eandem ad partem se perluit, qua ciborum onera reddi maxime salubre est; at si illa parum comperta videantur, id saltem certissimum est clysmata usus esse antiquissimi in medicina, ac veterem utilitatem nunc etiam retinere constanter; quamobrem ne tam commune auxilii genus sicco pede transire videamur, duo sigillatim expenduntur. 1°. quæ sit clysmatum evacuantium utilitas. 2°. quæ cautiones ad talium enematum usum utiles sint.

Quæ sit utilitas clysmatum evacuantium.

I. Clyster 1°. injectus in crassis intestinis, recto, colo, & cæco subsistit, nec ultra progredi potest, cum obstat valvula quæ ileo pendula est; attamen haud exigua ipsius portio vasis lacteis, quæ a cæco & coli principio originem ducunt, exsugitur, sanguinique infunditur, inde est quod clyster ex vino inebriet, ex jusculo nutriet, ex cortice peruviano in alcohol redacto febres intermittentes sanet, quod enema cum dissoluto laudano somnum vel soporem conciliet, cum cassia lotium nigredine inficiat, cum terebenthina odore violaceo urinas perfundat. 2°. clyster diluens, emolliens, laxans, fæces in crassis intestinis induratas solvit, diluit, liquefacit, ad excretionem disponit; clyster vero purgans & irritans nerveam tunicam stimulando, qua intestina vestiuntur interius, fistalticas eorundem contractiones sympathice proritat; itaque clyster alvum subducens, hoc utroque nomine ad copiosiores, & frequentiores dejectiones sollicitare debet, quamquam dispari efficacia. 3°. subductis fæcibus, quæ crassa intestina mora opplent, via ad descensum paratur pone sequentibus vitiosis & semiputridis liquaminibus, quæ in intestinis gracilibus & ventriculo continentur, & retinentur: proinde clyster alvum subducens non modo intestina crassa fæcibus exonerat, sed cacochoyliam quoque, quæ primis viis inest, pederentim expurgat. 4°. inanitis hæc methodo intestinis, per molles ipsorum tunicas liberius circulator sanguis, ideoque copiosius in mesentericas arterias influit ex aorta descendente, aliunde vero iliace arteriæ, quæ ab intermedio recto fæcibus gravi & distento, ex situs vicinia, comprimi solent, jam sui juris factæ, pressionisque immunes, appellentem cruorem facilius admittunt; utroque igitur nomine per aortam descendentem & copiosius, & celerius promoveri debet ipse sanguis, in ratione composita tum liberioris ejusdem circulationis per vacua intestina, tum

majoris amplitudinis utriusque iliacæ . 5°. Sed quo majori quantitate sanguis in aortam descendantem truditur, eo minori copia influit in aortam ascendentem, illiusque ramos, qui encephalo, externisque capitis partibus prospiciunt, aut abunde fuit explicatum, ubi de missione sanguinis revulsiva; itaque repetita enematum injectione, minui debet quantitas, sanguinisque impetus cerebrum, & externas capitis partes qualitercumque opprimentis aut distendentis, inde est quod clysteres conducant cephalalgia, hemicrania, fluxionibus catharrois, in quascumque capitis partes &c. inde est quod nitidum & elegantem oris colorem reddant, varos discutiant, nimium faciei ruborem, sive guttam rosaceam dissipent. 6°. Ufu clysterum major sanguinis quantitas ad intestina advocatur; unde uberius fit fluidi intestinalis secretio: usu eorumdem imminuitur cacochylia qua fermenta chylopœa inficiuntur, & inquinantur, unde destinatis muniis, magis inde comparata sunt; debet proinde alimentorum appetitus utroque nomine restitui, vel augeri usu clysmatum.

Ex dictis pronum est colligere, clysteres esse auxiliorum genera utilissima, præstantissima, expeditissima ad evacuandas fæces induratas in crassioribus intestinis, ad subducendam primarum viarum cacochyliam, ad promovendam per viscera abdominalia sanguinis circulationem, ad revellendum cruoris impetum a superioribus partibus, ad augendam demum ciborum appetentiam.

Unde factum est 1°. ut omnibus fere affectibus aliquatenus opitulentur, cum in omnibus fæcum crassamenta educere, utile sit. 2°. ut opitulentur omni fere morbi tempore, cum forsitan nunquam vires tam debilitatæ sint, ut clysterem benignum tolerare non possint. 3°. ut ceteris remediis generalibus præmittantur, venæ sectioni quidem, ut ex uberiore sanguinis circulatione, revulsio nec non evacuatio commodius fiant; purgationi vero, ut durioribus fæcibus prius eductis, benignius, sineque torminibus operetur. 4°. ut pauciori & imperfectæ catharsi, ad everrendas cruditatum reliquias, postponantur. 5°. demum ut ipsis menstruatis & puerperis diluentes & emollientes, imo vero purgantes tuto administrari possint, si necessum fuerit, fluentibus actu catameniis & lochiis, cum eorum fluxum, nedum evacuante clysmate coerceri, sed e contra nixibus eorum ad egerendum augeri manifestum est.

Qualis esse debeat Clysmatum usus.

II. Clyster evacuans energia triplex est. 1°. diluens, sive emolliens. 2°. purgans. 3°. irritans: diluens quidem seu emolliens induratas fæces tantum liquefacit, quæ solutæ semel ex se inde sollicitant dejectiones; compositione multiplex est.

℞. Foliorum Malvæ, Parietariæ,

Brançæ ursinæ, Mercurialis, āā m. j.

Seminis Lini contusi ʒ. ʒ.

Coque in sufficienti quantitate aquæ communis; in colaturæ ℥. j. dissolve.

Mellis Violacei aut Mercurialis,

Olei Liliorum alborum, aa, ʒ. j.

Misce, fiat Clyster emolliens.

24. Hordei integri, pug. j.
Furfuris macri, m. j.

Coque in sufficienti quantitate aquæ communis, colaturæ lb. j.
adde

Aceti tantillum.

Fiat Clyster emolliens.

Purgans vero fæcum crassamenta non modo citius solvit, sed in: testina in quæ agit, fortius, validiusque ad expulsionem stimu- lat.

24. Decocti emollientis de quo supra lb. j. cui adde

Catholici pro ore,

aut Cassiæ recenter extractæ,

aut Diapruni, ℥. j.

Misce, fiat Clyster.

24. Decocti clysterum communis lb. j. cui incoque

Foliorum Sennæ, ℥. iij.

Colaturæ adde

Catholici pro ore ℥. j.

Misce, fiat Clyster.

Irritans demum intestina actione vehementiori percellit, unde ejectio copiosior, & validior ad ejectionem nisus.

24. Decocti communis clysterum lb. j.

Adde vini emetici turbidi, ℥. ii, iij aut iv.

Misce, fiat clyster.

Itaque 1°. inter tot & tam diversas clysmatum formas, delectu opus est, ut clyster injiciendus, morbi naturæ, symptomatum ve- hementiæ, intestinorum sensui, fæcum indurationi, ægrotantium im- becillitati, &c. conveniens sit. 2°. Clyster moderate tepens admit- tendus est, & per semihoram, aut horam integram continendus, si commode liceat, ut quidquid impactum hæret, diluat, efficaciusque everrat. 3°. Clyster breviori post pastum intervallo immitti non de- bet, ne subducta alvo, cibaria stomacho conclusa deturbet, male co- cta; sed horis matutinis, vacuo ventriculo, una aut altera post ju- sculum hora in decumbentibus: 4^a. aut 5^a. a pastu in sanis, attamen qualibet injici potest hora, si urgeat necessitas. 4°. Remissio febrilis incandescentiæ tempus est usui clysmatum maxime opportunum, cum intestinorum fibræ tunc minus seniæ, solitos motus sistalticos facilius conficiant, ipsæque materiæ minus exsiccata facultati expultrici prom- ptius obsequantur. 5°. In sinistro latere esse decumbendum, accepto clystere, credunt Practicorum alii, ut admissus quasi proprio ponde- re a recto in colum descendat, quod versus sinistram renem in fig- moidea veluti flexura detorqueri notum est; alii vero volunt in dextrum latus declinari corpus, ut clyster in colum, ceteris inte- stinis supereminens & ab omni pressu liberum, liberius prorepat: si- tum hunc utrumque commodum esse fatemur, ac utroque commo- diorem novimus, horizontalem corporis supini, in quo clyster per

anfractuosa coli flexiones facili opera distribuitur. 6°. Ejecto clystere, vel dum actu ejicitur, præbendum est jusculum, si infirmæ ægri videantur vires, ne in ejectione, vel post ejectionem deliquio collabantur. 7°. Quamquam proficuos esse doceamus, a frequenti, minusque utili eorumdem usu abstinendum est, quandoquidem eorum energię alvus nimis assueta, naturalibus, solitisque stimulis, pigrius indemonstratur, unde aucta constipatio. 8°. denique [damnandus potissimum quotidianus illorum usus, quo coctionis opificium [plurimum subvertitur, quare jure culpandum censemus nimis frequentem isto sæculo matronarum morem, quæ ut nitorem ori concilient, semel aut bis in qualibet die, emolliente, aut anodyno enemate se proluunt.

De Indicationibus quæ desumuntur a cacochymia.

III. CACOCHYMIA, ut vox ipsa sonat, est vitiosa [pravorum humorum collectio, qui cetero cruori confusi una latent in vasis, & communi circulationis motu circumaguntur.

Cumulantur autem humores hujusmodi intra sanguinis massam *triplici de causa*. 1°. Quoniam ex primis viis sensim sanguini transfunduntur succi chylacei vitiosi, spissi, viscosi, glutinosi, acidi, aut acido-falsi, acres, aut falso-acres, ammoniacales, sulphurei &c. qui in verum sanguinem nunquam, vel ægre admodum convertuntur. 2°. Quia chylus a primis viis suggestus, quanquam in se probe coctus, constitutusque sit, vitio tamen causarum, quarum energię debetur sanguificatio, nimirum vis motricis cordis, respirationis, circulationis, & fermentativi sanguinis motus, non potest sanguinis perfectionem & naturam adipisci, sed in pravos humores degenerat. 3°. Quia humores recrementitii aut excrementitii qui in sanguine geniti, solent inde quoque juxta naturæ leges perpetuo secedere per destinata cola, vitiosi hærent, & retinentur intra vasa commixti cruori, quem inquinant, ut ex schirro, obstructione, compressione, infarctu, inflammatione patet &c.: proinde consequens est cacochymiam totuplicem observatione deprehendi 1°. quotuplex est corruptela succorum qui a primis viis in sanguinem transfluunt. 2°. quotuplex est vitium penes qualitatem. 3°. quotuplex est natura & indoles humorum recrementitiorum & excrementitiorum qui in sanguine resistunt.

Tam diversa, tamque multiplex cacochymię species non modo multas, variasque discrepantes affectiones inducere debet, vitiosa qualitate (qua de re consulatur pathologia) sed etiam exuperante quantitate plurimum nocere, qualiscumque naturæ fuerit, ut sequenti enumeratione patebit.

1°. In cocochymicis qui plethora non laborant, vasa corporis eandem massæ sanguinæ quantitatem continent ac in bene valentibus: ergo detracta inde colluvie pravorum humorum, minor superest veri sanguinis copia, & eo quidem minor est, quo major est colluviei copia.

2°. Spiritus, qui per corticem cerebri secernuntur, proportionem veri sanguinis quantitati respondent: ergo quo minor veri sanguinis erit, quantitas, eo parcius spirituum futura est secretio.

3°. Spiritus qui a sanguine secedunt, partes quasdam vitiosorum humorum, qui cetero cruori fluitant confusi, debent secum avehere, plures,

plures, paucioresve, pro diversa humorum peccantium quantitate vel qualitate: ergo sicut parcius spirituum quantitas, imminutæ veri cruoris quantitati, sic vitiosa illorum qualitas quantitati pravorum humorum cacochymiam inferentium, proportionem respondet.

4°. Musculorum motus, cordis ipsius, quod est totius machinæ princeps, ab influentibus fit spiritibus; ergo in cacochymicis fatiscere & imminui debet in ratione composita tum minoris spirituum quantitatibus, tum qualitatis eorundem vitiatæ.

5°. Circulationis impetus æstimatur ex vi cordis contractiva, quæ pellitur sanguis; ex systaltico partium motu, quo promovetur pulsus; ex diversa cruoris circulantis fluxilitate, qua causis moventibus facilius obsequitur; debet ergo sanguinis circulatio retardari in cacochymicis in ratione composita imminutæ cordis contractionis, debilitati partium motus systaltici, auctæque sanguinis consistentiæ ex pravorum humorum miscela.

6°. Proindeque lentius circulans sanguis, molles & compressibiles partes, hærendo, opprimere debet, unde viscerum infarctus, pectoris angustia, lassitudo spontanea & gravativa, imo vero œdematosus pedum tumor, faciei, ceterarumque partium, ubi ex situ potissimum stagnat sanguis.

7°. Humorū recrementitiorum a sanguine proportionem respondet secretio quantitati sanguinis, celeritati circulationis, colorumque vacuitati: ergo in cacochymicis, in ratione composita minoris sanguinis copię, tardioris circulationis, majorisque colorum pressionis decrescere debet.

8°. Recrementa quæ a sanguine secedunt, debent eadem cum illo sabe infici; itaque non modo quantitate parciora erunt, sed etiam qualitate minus pura, pro congestæ cacochymię ratione.

9°. Inde exercitium functionum omnium, quæ recrementorum ope fiunt, concoctionis præsertim, mancum aut vitiosum futurum est, in composita ratione parcioris recrementorum quantitatibus, & vitiatæ eorundem puritatis.

10°. Fermentatio, qualem admittimus in sanguine vero ac proprie dicto, cruori propria est, jugi spirituum fluxu fovetur, circulationisque impetu intenditur: ergo in cacochymia languescere debet in ratione composita minoris veri sanguinis copię, tardioris ejusdem circulationis, parciorisque spirituum influxus: porro tamen id de cacochymia tantum incipiente dictum volumus; contra vero si inveterescat, sabactis, attritis, attenuatis, sensim vitiosis succis, quibus turgēt sanguis, lenta suboriri tandem solet febris, ut observatione manifestum est.

11°. Floridus oris color, habitus universi corporis debetur quantitati partium globuloso-purpurearum, quæ sanguini insunt, & earundem extenuationi, quæ circulatione & fermentatione producitur: debet ergo os, totiusque corporis habitus ea proportionem in cacochymia decolorari, qua globuloso-purpureæ sanguinis partes & quantitate pauciores sunt, & solito debilius extenuantur circulationis, fermentationisque vitio.

12°. Os vero, ceteraque corporis habitudo vitiosis coloribus, flavo, viridi, plumbeo, nigricante &c. suffundi debent, si pravi humores, qui cacochymiam inferunt coloribus iisdem afficiantur,

13. Hæmatosis perfectissimum est naturæ opificium in animato corpore, ad quod plurima symbolum conferunt, ut notum est apud Physiologos; ergo in cacochymicis multiplici nomine depravari debet. 1º. vitio chyli crudi, spissi, acidi &c. qui in ventriculo male concoquitur. 2º. spirituum, qui a cerebro parcius influunt, penuria; 3º. defectu copię veri, laudabilisque sanguinis, qui menstrui vices gerat in sanguificationis negotio. 4º. circulationis tarditate, quæ cruoris partes atterat & extenuet. 5º. demum languidiori fermentationis motu, qui sanguinem actu subigat.

14º. Inde consequens est cacochymiam, si inveteretur ex negligentia, lentas producere febres, continuas, putridas, ardentes, vel in hydropem, ascitem, leucophlegmatiam, anasarcam, œdematosos tumores partium, viscerum infarctus & schirros, vel tandem in immedicabilem cachexiam, cacochymiam, degenerari; refert itaque prudentis Medici qui tot funestorum eventuum præsciis sit, incipienti cacochymię tempestive mederi, pravos humores, in sanguine latentes, evacuando vel alterando.

Alterantur 1º. quidem diætâ parca & tenui ex eupeptis, euchymisque alimentis, quæ chylum laudabilioris naturæ, faciliusque in sanguinem mutabilem suggerant. 2º. restituto partium elatere, uberique spirituum influxu, equitatione, rusticatione, exercitio; unde sanguis per intima melius subigitur. 3º. alterantium usu, quæ tenuiores humores incrassent, viscidiores incidant, acidiores corrigant, &c. bina priora auxiliorum genera ad HYGIENEM pertinent; postremum suo loco *infra* proponetur, *ubi de vitiosa sanguinis qualitate*.

Evacuantur vero 1º. diaphoresi, sudorificis, diuresi, aliis quibuscumque colatoria aperientibus, quibus viscerum infarctus resolvuntur. 2º. blanda sed iterata catharsi. 3º. fonticulis, setaceis, vesicantibus cuti extremæ admotis: de prima remediorum specie *infra* agetur, de altera *supra* actum est; tertia vero est ea cujus tractatus ad præsentem spectat locum.

DE FONTICULIS, SETACEIS, ET VESICATORIIS.

FONTICULI sunt ulcuscula ad certas utilitates pyroticis de industria inducta cuti: docet experientia 1º. magnam lymphæ copiam, puris forma, ex iisdem emitti, quam a sanguine circulante filtri instar secernunt, inde ergo vitiosa humorum colluvies, qui sanguini insunt, seu quod idem est, sensim minuitur cacochymia.

2º. Jugi illo vitiosæ lymphæ effluxu, sanguis, per circumposita vasa jam minus distenta, facilius movetur; ergo in eadem majori copia pro ratione decrescantis resistentiæ influit, itaque fonticuli sanguinem in eam partem, cui sunt inusti, derivant.

3º. Hoc artificio ad fonticulos uberius, celeriusque divertens sanguis, in oppositas partes per collaterales arteriarum ramos, motu tardiori, minorique copia fertur, proinde fonticuli qua proportionem sanguinem, vitiososque humores una commixtos, ad se derivant, eisdem eadem proportionem ab oppositis partibus revellunt; quamobrem, ut de venæ sectione dictum est respectu sanguinis, sic de fonticulo seu de cauterio certum est respectu cacochymię, facultatem triplicem obtinere, evacuatoriam nempe, derivativam, & revulsivam, unde
haud

haud exigua efficacia pollere debet ad curandos, imminuendos, aver-
tendos &c. catharros, rheumatismos & alios quoscunque morbos, qui
cacochymia foveantur.

Vix ulla est corporis pars quæ cauterio commodum non præbeat
locum; si morbi ratio aut sedes ita exposulaverint; verum tamen
præ ceteris locis sequentibus admoventur solet. 1°. occipiti sive nuchæ,
inter primam & secundam colli vertebra, ad affectus encephalo in-
fidentes. 2°. bregmati in cranio, sive commissuræ futuræ utriusque sa-
gittalis & coronalis ad affectus eosdem, & fluxiones quaslibet in va-
rias faciei partes, præsertim in oculos. 3°. intervallo inter scapulas,
spinamque dorsi interjecto, a dextra vel sinistra, imo quandoque ab
utraque parte ad easdem indicationes. 4°. brachio dextro vel sinistro
infra deltoïdis insertionem, aut ad deltoïdis latera juxta bicipitem,
ad avertendos catharros, qui ad fauces, bronchia, pulmones fiunt.
5°. interno femori inter vastum internum & gracilem juxta positum,
pro lumbagine & affectione ischiadica, qua de re consulatur WIL-
LISIUS *Pharmaceutices rationalis parte 2. sect. 3. cap. 4.* 6°. denique in-
ternæ tibie infra flexorum insertionem, inter os tibie & suræ po-
sticos musculos, ad humorum decubitus cachecticos, strumosos &c.
qui in altera tibia sunt, discutiendos.

Destinati fonticuli, vel incisione, vel ustione fiunt: prior metho-
dus rarior est, quia nimis dura, posterior vero communior.

Ut quidem incisione paretur cutis, in electo loco forcipe apprehen-
ditur, & arte contrahitur, & basis apprehensæ cutis scalpello
orbiculatim inciditur, pisum inde vulnere applicatur, excitatusque
fonticulus vulgari methodo tractatur.

Duplex est ustionis species, vel candente ferro, sive cauterio a-
ctuali, vel caustico, escharotico remedio, sive cauterio potenti-
ali: ferrum candens seu ignitum cauterium intra vaginam conclusum, ne
aspectu terreat, parti prius atramento notatæ levi manu applicatur,
ut cutis solum comburatur; sed & illa quasi crudelior, usu jam abo-
levit, operatio. Ad cauterium potentiale paulo majori apparatu opus
est, parti prius notatæ, & probe deraasæ apponitur emplastrum tenax
cujuscunque naturæ, quod in medio ad magnitudinem pisi sit perfo-
ratum, inditur foramini sufficiens lapidis caustici vulgaris particula,
sputo, si durior sit, madefacta, emplastrum deinde superimponitur al-
terum, fasciisque adstringitur pars, ut cutim proxime attingat caute-
rium: post horam unam aut alteram, remonentur omnia, inusta-
que crusta, sive eschara leviter incisa butyro illinitur, ut citior prolapsus
promoveatur: genito ulcusculo, pisum, aut cereus globulus inditur,
ne coalescat; betæ & hederæ supra imponitur folium, ne fice-
scent labia; bibula adjungitur carta, ut purulenta imbibatur sanies; fasciis
obvolvitur pars, ut hæc in situ detineantur; Bis tandem aut pluries
in die, ne foetorem contrahant, tetramque mephyrim, seu quod
idem est, tetrum odorem spargant, renovantur omnia.

Ceterum ad fonticulos inducendos, musculorum interstitia caute sunt
eligenda, tum ut commodus retineatur pisum, quod aliunde a con-
tracto musculo excluderetur, tum ut e vasis lymphaticis illud copio-
sius decurrentibus, uberius stilleret humor; musculorum autem inter-
stitia distinguere, facile est iis, qui ex anatome verum eorumdem
situm callent.

SETACEUM est auxilium fonticulo plane congener, ejusdemque efficaciam, quod duobus tantum locis, posteriori scilicet colli parti, & inter scapulas applicatur: hæc autem est ratio applicandi; a ministro sursum & deorsum in electo loco apprehenditur cutis, & perpendiculariter duplicata, transversim pungitur acu crassiori, quæ insertum funiculum gossypinum subter cutim traducat: exempta acu, sub cute relinquitur funiculus, quo copiosior puris ex utroque foramine derivetur effluxus; introductum funiculum identidem movere mos est; & ex una retrahere parte, ut dilaniata parte purulenta uberius effluat sanies.

Antiquis solemne olim fuit per setaceum, loco funiculi gossypini, funiculum trajicere ex equinis vel porcinis setis contextum; unde remedium setacei nomen traxit; sed cum rigidiores illæ setæ puuctura multiplici dolorem inferrent perpetuum, gravemque accerferent inflammationem, neque tamen profluente sanie facile maderent, satius gossypinum funiculum adhibere visum est, cujus multis nominibus commodior est usus.

Setaceum cujusope purulenta lymphæ uberiori fluxu jam prolicitur, caco-chymiam, qua turget sanguis, evacuat, derivat, & revellit eodem plane mechanismo ac ipse fonticulus, unde quasi fonticuli vicarium easdem habet utilitates, iisdemque prodest affectibus.

VESICATORIUM remedium est topicum, cum præcedentibus affine, similisque energiam, de quo abunde supra diximus *parte 10. sect. 2. cap. de vesicatorio*; unum addidisse sufficit, vesiculas sive hydatides ichore plenas a vesicantibus in cute excitari, quia salsoacria cantharidum miasmata, sub epidermide sensim insinuata, fibrillas multiplices, quibus subjecta adhærescit cutis, dilaniant, & rodunt; unde ubertim illuc stillans lymphæ, tunc cuti male adhærescentem cuticulam in vesiculosas hydatides inflat: lymphæ autem fluxus e dissectis vesiculis, erosaque cutis superficie, vitiosam lympham, qua inquinatur cruor, evacuat, derivat & revellit; quapropter iisdem morbis utilia sunt vesicatoria, quibus *fonticuli & setacea*; verum cum exarescente cutis superficie citius manantis lymphæ cesset scaturigo, debiliore & fugaciore pollent efficacia.

Huc referenda videntur varia USTIONUM genera, quæ apud Antiquos usitata fuere, & quibus vitiosos humores in parte torpentes, eamque decubitu, acredine, inflammatione male afficientes, stillatio affluxu educere satagebant, in morbis desperatis, & qui cetera eluserant auxilia; unde ait HIPPOCRATES Lib. de affectionibus cap. 30. tit. 12. *urito quocumque loco fuerit dolor: urito autem lino crudo*. Sic quoque Aphor. ultimo sect. VII. *quæcumque non sanat medicamentum, ea sanat ferrum; quæ ferrum non sanat, ea ignis; quæ ignis non sanat, ea incurabilia reputari oportet*. Viget etiam nunc usus ille apud Orientales gentes, Arabes, Indos, qui asserunt dolores, affectusve quosvis nunquam posse tolli citius, quam cauteriis igne actuali inurendis; variis tamen materiis ad istiusmodi cauteria ut solent.

Arabes, quique ab Arabibus medicinam mutuati sunt, gossypinum pannum isatide seu glasto tinctum (Gallicæ cotton bleu) tantum adhibent,

bent, quem in cylindri formam ad sesqui pollicis diametri crassitiem; & longitudinem duorum pollicum, quam arctissime obvolutum, loco comburendo apponunt, & incensa summitate ignem sensim serpere, depascique sinunt; donec in favillam totus abierit & deflagaverit cylindrus; unctione facta amplius nihil negotii incumbit Chirurgo, quam ut stigma inungat quotidie, escharamque ad suppuratum promoveat.

Brachmanæ quos *Græcia Gymnosophistas* vocabat, ceterique *Gentiles conterranei, Malayi, Javani, Siamenses*, qui ex eorum institutis sapiunt, pro cauterio ut plurimum *medulla junci*, ibidem in paludibus germinantis, utuntur, qua, oleo sesami quo agri abundant, leviter imbuta, unctionem cutis vulgari modo instituunt.

Sinenses tandem, & qui cum illis sentiunt, *Japonenses, Coracenses* sequentem cauterisationem celebrant, mobili fomite, quam *moxam* dicunt, cujusque descriptionem paucis proponere visum est, quandoquidem apud quasdam Europæ nationes, *Anglos* scilicet & *Batavos*, invalescere cœpit usus.

Moxa est lanugo seu stupa mollicula, coloris cinerei, concipiendo igni aptissima, eoque admissa moderate ardens, scintilla minus conspicua, ardore temperato, progressu lento, donec in favillam tota sit mutata; conficitur ex *artemisiæ latifoliæ Sinensis* adhuc novellæ foliis exsiccatis, longo tempore in aere suspensis.

Facili artificio conficitur *moxæ præparatio*: tunduntur 10. folia ad rudioris stupæ molliem, dein utraque manu agitantur, assidueque fricantur, ut contusione jam attritæ, decidant in pulvisculum viridem, duriores fibræ, recrementaque membranacea, quibus excussis, remanet desiderata illa insignis tenuitatis homogenea & tenuissima, purissimaque lanugo, qua tenellam *artemisiæ* præ ceteris natura ditare studuit; quod si *moxa* tenuior requiratur, possunt carminari pectione, sicut linum crudum.

Ex *moxa* in hunc modum præparata efformatur turunda in oblongam, conicamque figuram, quæ sit altitudinis pene uncialis, & latitudinis paulo minoris in basi: conus ille loco comburendo imponitur, saliva sub basi, ut adhæreat, illinitus, igneque admoto accenditur; si levior inde fiat ustio, novus denuo imponitur conus, ac tandem stigma superstes butyro inungitur, vel si necessum sit, cepis coctis & contusis ad suppurationem promovetur.

Talis ustio apud *Sinenses* pluribus in locis corporis celebratur pro affectu vario, imo vero nonnumquam in loco ab affecta parte non parum remoto, in quo non levem esse superstitionem credimus; sed in *Europa* *moxam* rarius etiam nunc adhibitam novimus; & ad summum sequentibus locis, nimirum externo femori in ischiade; capiti in mania & epilepsia; pedibus, manibusque in podagra & chiragra; partibus demum dolore rheumatismo tentatis, in quibus plerumque successu non caruit: verum ut *moxa* optatis respondeat, caute notandum est 10. an dolores a vitiosa humorum serosorum colluvie producantur. 20. an pars affecta ruboris, ardoris, inflammationis, expers sit; ustio enim prodest, si hæc ita sint, humores discutiendo, secus vero nocet, inflammationem atque phlogosim partis dolore & incendio augendo.

De indicationibus therapeuticis quæ a morbo repetuntur.

In pathologia triplicem in genere morbum statuunt quamplurimi, morbum scilicet solidarum partium, fluidarum, & complicatum, seu ex utroque compositum: de quibus singulis seorsim agendum, nempe 1o. de indicationibus quæ a morbis solidarum partium. 2o. a morbis fluidarum. 3o. demum a morbis compositis desumuntur.

De indicationibus quæ a morbis partium solidarum deducuntur.

Qualem ordinem in Pathologia tenuerunt bene multi in dividendis partium solidarum morbis, sequemur eundem in exponendis indicationibus, quæ inde sumi possunt, quamobrem in quinque partemur capita, quorum 1um. erit de morbis partium similarium, 2um. de morbis partium organicarum, in conformatione, 3um. de morbis earundem in magnitudine, 4um. de morbis earundem in numero, 5um. denique de morbis in situ.

De morbis partium similarium & indicationibus inde desumendis.

I. Similares seu primigeniæ corporis partes & fibræ robore peccant dupliciter, nimirum defectu, & excessu; defectu quidem si tenuiores, exiliores, laxiores, molliores sint, neque vi sufficienti in contractionem nitantur; excessu vero, si prætermodum crassescant, densentur, tendantur, nimisque fiant elasticæ.

Prius vitium corrigendum est 1o. usu alimentorum euchymorum, & polytrophorum, quæ tenuibus, actuosius, facile mobilibus constant partibus, adeoque calida polleant efficacia; hæc autem augendæ fibrarum firmitati conducunt, & nutritione uberiori, majorique exsiccatione; istius modi sunt panis similagineus bis coctus, caro bovilla, aut vervecina, assa, tosta, frixa, aromatibus condita, aviculæ quævis, perdices, capones anniculi, vinum meracum, præsertim apianum vulgo *muscat*, liquores ardentes, & spirituosius, decoctum caffèe & potus chocolatæ. 2o. validioribus exercitiis, saltu, cursu, equitatione, lusu pilæ, aliisque similibus, quibus molliores fibræ siccescunt, dissipato sero, & laxiores indurantur vi ea, qua ad intimiorem, auctis musculorum contractionibus, inducuntur contactum. 3o. diuturnis vigiliis, quibus corporis stamina exsiccare, musculos diutius exerceri, spiritus copiosius secerni & influere compertum est, unde multiplici nomine intenditur fibrarum firmitas, modo tamen medium teneant vigiliæ, neque corporis nimium exsolvant vires. 4o. facili tolerantia frigoris & venti, unde rigescunt fibræ, & densatæ strictius una compinguntur, quæ tanto facilius succedunt, quanto cælum, quod frigore concretum est, tenuius, purius, sicciusque fuerit. 5o. Balneo aut embroche aquarum thermalium, vel ammochasæ, hoc est, corporis immersione in siccam maris arenam, calentem, aggestam; inde enim fibrarum solidatur contextus, tonus firmatur, augeturque elaterium. 6o. demum pycnoticis remediis, sive densantibus, stypticis, sive adstringentibus, austeris, acido-austeris, acerbis &c. quæ fibras laxiores constipent & densent; talia sunt inter vegetantia, *radices bistortæ*, *fili-*

filicis, tormentillæ; *folia* myrthi, cupressi, quercus, sumach sive Rhus myrthifoliæ, bursæ pastoris, equiseti, plantaginis, pimpinellæ, *flores* rosarum rubrarum, balauſtia, *fructus* myrtilli, nuces cupressi, glandes quercus, gallæ, mespila, sorba, cydonia, capulæ glandium, *cortices* tamarisci, sumach, malicorium, *succi* Acaciæ, hypocyſtidis, gummi mastiche, sanguis draconis: talia vero inter mineralia sunt, alumen, vitriolum in colcothar calcinatum, mars adstringens, bolus armena: Ex quibus pro Medicorum prudentia varie combinatis infinitæ sunt medicamentorum formulæ, ptisanæ, julepi, balnea, fomenta, injectiones, gargarismata, opiatæ, linimenta &c.

Vitium vero posterius emendandum ratione contraria 1°. usu alimentorum emollientium, & humectantium, quæ fibras duriores relaxant, siccioresque humefiant: istiusmodi sunt panis tener secalinus vel hordeaceus, caro elixa, vitulina, agnina, pulli, & capones juniores, offæ, jura, dilutiores cremores ex oryza, avena, hordeo; olera mollissima, beta, cichoreum, endivia, lactuca, portulaca, spinachia; fructus horæi, aquosi, maturi, dulces, aut acido dulces, fraga, aurantia mala, cerasa dulcia, poma, pruna, uvæ albæ, nigræ, cucumer, melones; potus ex aqua fluviali vel fontana cocta, ex decocta hordei & graminis, ex vino oligophoro, gallice *vin leger*, pauco, temperato, usu infusi herbæ thee &c. 2°. vita otiosa, molli, sedentaria, somnolenta, qua torpidæ & inertes fibræ partium sensim flaccescant, & relaxentur. 3°. calore externo humido & vaporoso, usu cœli humidi, & nebulosi, frequenti balneatione in aqua fluviali tepente, fomento ex decocto aqueo, molli, laxante, inunctione sive linimento ex oleis, pinguibus, adiposis &c. unde molliores & ductiliores fiunt fibræ. 4°. demum remediis chalasticis, sive relaxantibus, & malacticis, sive emollientibus, quæ infuso humore aqueo infuso, mucilaginoso, oleoso, fibras nimium tensas & elasticas remittant; ad hunc scopum pertinent e vegetali regno *radices* malyæ, althææ, liliorum, nymphææ, ficus pingues, uvæ passæ, jujubæ, olea amygdalarum dulcium, olivarum, liliorum, lini; ex animali vero butyrum recens non salitum, adeps volucrum, anatis, anseris, caponum, medullæ cervinæ, vitulinæ &c. ex quibus varie commixtis præscribi solent ptisanæ, juscula, apoze-mata, balnea, fatus, litus, injectiones, clysteres, gargarismata, prout emolliendæ sunt vel universæ totius corporis fibræ, vel singularis partis cujusdam particulares.

De morbis partium organicarum in conformatione & eorumdem indicationibus.

II. Partes organicæ tripliciter peccant, conformatione nimirum in figura, superficie, & meatibus; duo priora conformationis vitia sub eodem articulo comprehendemus, tertium vero altero complectemur.

*De vitiosa partium organicarum conformatione penes figuram
& superficiem.*

1. Connaturalis partium figura vitatur 1. luxatione, subluxatione, ossium fractura, quibus consistunt. 2o. tuberculis, tumoribus quibuscumque juxta enatis. 3o. hærentia crassioris lymphæ inter mollia, & cellulosa ossium capita in pueris, unde distortio varia & multiplex qualis in rachiticis & strumosis: si primum, ossa luxata, subluxata, fracta in locum reponenda, semelque reposita sunt retinenda juxta methodum infra tradendam, *ubi de mutato partium situ*: si alterum hærentes, impacti & indurati humores, qui tubercula, tumoresque pariunt, aperientibus & resolventibus efficaciter discutienti sunt, vel si male succedat discussio, maturantibus in suppurationem convertendi, ut, *ubi de vitiosa partium magnitudine*, docebitur; si tertium tandem, viscidior, spissiorque lymphæ ossium capita hærendo tumefaciat, debitæ fluxilitati reddenda est, solvendo, alterando, attenuando multiplici remediorum genere, qualia crasso sanguini conducunt, quæ *infra* proponuntur, *ubi de crassa sanguinis diathesi*; sed a qualicumque causa partium deformatio dependeat, machinamenta commode aptare expedit, quæ partium statum tueantur, gliscentique obnitantur deformitati.

Cum autem varia & multiplex sit, partium quæ deformantur natura & conditio; varia quoque sunt machinamentorum genera, quæ huic conducunt indicationi; sic si spinæ dorsi gibbæ tumeant, ut in gibbosis, aut sternum antrorsum in cuspidem feratur, ut in rachiticis, applicanda est thoraci laminis balænæ lorva corneis, imo ferreis armata, si opus fuerit; si brachiorum inæquali nutritione contorqueantur ossa, brachialibus lamellis iisdem instructis, munienda sunt; sed membratim pro articulorum ratione plicatilibus: sic crura, si genito, vel adventitio vitio, scamba, scaura, valga, vara sint, admotis ocreis ad debitam formam sensim revocanda: demum si introrsum compernes sint pedes, usu catestarum ligneorum, quibus intruduntur, extrorsum sunt divaricandi; aliaque plurima in usum advocari possunt, sed quæ pro varia causarum natura Chirurgus vel Medicus machinalis scientiæ gnarus facile comminiscetur; cauto tamen opus est, ut adhibita machinamenta non distorqueant membra, arctius stringendo, ne ideo dum labem leviolem emendare animus est, gravior accersatur; qua in re a plurimis fuisse peccatum novimus.

Sic docet experientia liberos magnatum, qui eleganti ipsorum structuræ arte varia lenocinari anxie satagunt, plerumque dorsi gibbis, vel crurum vitiis majoribus deformari, quam rusticorum liberos, qui rem totam naturæ committunt.

2o. Partium vitiose afficitur superficies, si quæ lævis, aspera; & si quæ aspera esse debet, lævis fiat: aspera quidem fit partium superficies 1o. glandularum granosarum, quibus confita est, tumefactione, & tunc resolventibus & discutientibus opus est, quæ materias parti impactas dissipent, ut *infra*, *ubi de vitiosa partium magnitudine*. 2o. inæquali fibrarum, quibus contextitur, rigiditate & exsiccatione, quæ emollientibus & relaxantibus corrigi debent, qualia

lia sunt quæ *supra* præscripsimus *ad fibras duriores*, *nimumque ten-
sas*, contra vero lævis vitiose afficitur immodica fibrillarum, qui-
bus constat, mollitie, & laxitate, quæ ut emendentur, contrariis
opus habent remediis, constipantibus scilicet & adstringentibus, qua-
lia *ad molles & atonas fibras* *supra* proposuimus.

*De vitiosa partium organicarum conformatione penes meatus
& poros.*

2. Meatus, porique partium vitiose se habent tripliciter 1°. si di-
storti. 2°. si dilatati. 3°. si coarctati præter naturam sint, ita ut so-
lita munia male exercent; attamen cum causæ distortionis cum
causis compressionem inferentibus fere coincidunt, adeoque similia
indigent auxilia, duo postrema meatuum expendisse sufficerit, po-
rorumque vitia.

1°. Dilatatio, amplitudoque pororum morbosa & ductuum quo-
rumcumque vel primario dependet, vel secundario fovetur ab iner-
tia, mollitie, fibrarumque quibus contexuntur laxitate, quæ cum
levi nisu inter se cohæreant, ultra tonum levioribus causis diduci
se patiuntur; huic igitur pororum vitio, meatuumque, exsiccanti-
bus, constipantibus, & adstringentibus remediis, qualia *supra* pro-
posuimus *ad fibrarum laxitatem*, est occurrendum, & ut majori pol-
leant efficacia, sedulo advertendum est, ut affectæ parti immediate
applicentur, si externa sit; si vero interna, ita adhibeantur, ut ad
eamdem, quam commodissime fieri poterit, efficaciter deriventur.

2°. Pororum coarctatio, effectus quidem congener est, similemque
circulantium humorum hærentiam producit, sed ratione causæ va-
ria est & multiplex est, 1°. nimirum obstructio. 2°. compressio.
3°. angustatio. 4°. constrictio. 5°. collapsus. 6°. coalitus.

1°. Cum ab humore quovis glutinoso, viscido, pingui, purulen-
to, tenuioribus ductibus impacto & inhærente, ut in viscerum ob-
structionibus, fiat *obstructio*: vel a corpore duriore intruso, ut in
urethræ obstructione ab urinario calculo, duo indicat 1°. emollien-
tium, humectantium, relaxantium usum, ut sunt balnea, semicu-
cupia, fomenta, linimenta, ceteraque omnia externa & interna, quæ
ad sicciores & rigidiores fibras *supra* proposita fuere: inde enim tunc
materia impacta sensim diluitur, mollescit, magis obsequiosa fit, si
ita ferat naturæ ratio; tum quod præstantius est fibræ ductuum re-
laxantur, hærentisque materiæ transfluxum facilius permittunt. 2°.
usum attenuantium, incidentium, aperientium, qualia *infra* propo-
nentur *ad crassam sanguinis diathesim*; inde enim tenuior, fluxilior,
copiosior humor illabetur obstructis ductibus qui materiam hærentem
& impactam vel pedetentium liquefacit, majorive momento antror-
sum protrudit, unde consueta vasorum instaurabitur permeabilitas.

2°. *Compressio* ductibus lateraliter illata, ut multas, variasque cau-
sas agnoscere potest, sic diversis indicationibus locum dat: si ab os-
se fracto, vel luxato fiat, synthesi opus est, qua loco naturali red-
datur os, ac in eo apta retineatur de ligatione, ut *infra* explicabi-
tur, *ubi de mutato partium situ*; si a squammis ossis ictu comminu-
ti, seu alphitidon fracti, seu a glande plumbea sclopeto emissa,
corporique intrusa, vel a duro quocumque corpore infixio produca-
tur,

tur, debent illa corpora prementia exeresi quam citissime inde eximi plaga quidem quæ jam adest, modo ex se pateat, satisque comoda sit, vel plaga ex arte dilatata, si strictior fuerit, vel demum incisione quæ in loco declivi & convenienti de novo instituat; si a tumore vel tuberculo quocumque vasi adnato pendeat, materia ibidem impacta quæ tumorem parit, vel solventibus discutienda est, vel ad suppurationem deducenda maturantibus, quemadmodum infra docebimus, *ubi de aucta partium magnitudine, sive de tumoribus*; tandem si a sanguiferis vasis, quæ per partis substantiam repunt, contento cruore ultra tonum turgidis inferatur, nimia sanguinis congestio, evacuatoriis, remulsivisque venæ sectionibus, ut supra, *ubi de plethora*, minuenda est.

3°. *Angustatio* qualis fit a tuberculo, phymate, caruncula &c. interno ductuum parieti obortis, triplici auxiliorum genere emendanda est, 1°. solventibus internis & externis, quæ materiam in tumefacta parte hærentem discutiunt, qua de re consulatur caput sequens. 2°. cathæreticis & exedentibus quæ summo specillo (id est *sonde de Chirurgien*) carunculæ & tuberculo applicantur, ut in veneris virgæ carunculis solemne est, quamquam minimo successu. 3°. specillis ex cerea candela, ex tela contorta, ex plumbo vi adaptis, initio quidem exilioribus, sed dein gradario ordine majoribus & crassioribus, ut ea methodo ductus amplitudo pedetentim dilatetur, quod sane in urethræ obstructionibus, quæ e male curatis gonorrhœis plerumque succedunt, specificum est.

4°. *Constrictioni*, si fiat nimia fibrarum ariditate, auctoque earum elaterio, conducunt emollientia, humectantia, relaxantia, qualia supra proposuimus *ad nimiam fibrarum firmitatem*; eidem vero, si a nimia & convulsiva fibrarum contractione inferatur, ut in hystericis, profunt antispasmodica, qualia *infra ad curationem motuum spasmodicorum mitigatoriam* proponemus.

5°. *Collapsus* si debeatur fibrarum laxitati, & inertię, exsiccantibus, constipantibus, adstringentibus corrigendus est, qualia *mollioribus fibris* convenire modo diximus: si vero a spirituum influentium penuria producat, utilia futura sunt cardiaca, spirituosissima, quibus spirituum motum & energiam instaurari *infra, ubi de indicationibus conservatoriis*, probabimus.

6°. Demum *coalitus* qui vasis internis accidit, rara est & immedicabilis affectio: si vero contingat ductibus, qui extrorsum pateant, sectione, ut *infra* videbitur, *ubi de vitiosa partium connexione*, curabitur.

De morbis partium organicarum in magnitudine, & indicationibus inde sumendis.

III. Vitium magnitudinis in excessu, vel defectu consistit; in excessu quidem, si magnitudo naturali major; in defectu vero, si minor sit; utrumque modo ad totum corpus, modo ad unam peculiarem corporis partem spectat; hinc quatuor sunt sigillatim exponenda.

Auctæ partis peculiaris debetur magnitudo, vel connato conformationis vitio, ut in iis qui caput pergrande, aut nasum turpiter ob-

TRACTATUS THERAPEUTICUS. III

oblongum habent; tuncque plane est immedicabilis; vel præternaturali humorum congestioni intra partis contextum, & tunc pro humorum natura, varia indicat auxilia, sicut pro ratione eorundem varia sortitur nomina; si a sanguine dicitur phlegmone; œdema si a sero vel lymphâ tenui, schirrus si a lymphâ crassiori, vel a recrementitiis quibuscumque fluidis; abscessus denique si a pure producat; his adjungi debet hyperfarcosis; sive excrescentia carnea, & exostosis sive ossis excrescentia.

1°. *Phlegmone* quidem sive inflammatio, si calore, rubore, dolore pulsatili, tensione, renitentia, tumorisque circumscriptione gravis sit; indicat 1°. diætâ tenuem, levem, refrigerantem, ex solis jusculis, offis, panatellis, cremoribus dilutis pitana refrigerante, aliisque id genus, quibus neque sanguinis quantitas immoderatus augeri, neque ejusdem prætermodum intendi possit fermentatio. 2°. iteratas, largasque sanguinis missiones, tum evacuatorias, tum revulsivas, quæ massæ sanguineæ quantitatem exhauriant, simulque impetum, quo ad affectum confluit locum, avertant. 3°. catharsim pro morbi vehementia, febrisque intensione, magis vel minus efficacem, ut cacochylia in primis viis cumulata quæ febrilem orgasmum, adeoque phlegmonem fovet, avertatur. 4°. topica emollientia, temperantia, anodyna, inflammatae parti sunt admovenda, ut mitigetur dolor, immodicaque relaxetur tensio; multifariam autem admoventur solent fœtus, vel quod usu communissimum est, cataplasmatum forma.

Rx. Rad. Alth. & Lilior. alb. ana, ℥. j.

Fol. Malvæ, man. j.

Sem. Lini cont. ℥. ij.

Fl. Violar., Melilot. ana, pug. ij.

Coque in f. q. Aquæ communis; colatura foveatur pars tepide cum linteis quadruplicatis.

Rx. Lactis Caprini q. s.

Micæ panis albi ℔. j.

Coque ad cataplasmatum consistentiam, addendo sub finem

Croci Or. in alcohol redact. ℥. j.

Vitell. Ovorum num. j.

Olei rosacei ℥. j.

Fiat Cataplasma identidem renovandum.

Rx. Lactis caprini f. q. foveatur pars secundum eandem methodum

5°. Sedato semel dolore, partisque calore adhiberi debent resolventia, quæ sanguinis hærentiam sensim discutiant, istiusmodi sunt spiritus vini solus, vel camphora, saleque ammoniaco alteratus: cataplasma ex foliis ebuli sub cineribus coctis, vinique spiritu imbutis: panatella ex mica panis, vinoque rubro una coctis confecta: folia parietariæ in mortario contusa, pressaque, dein spiritu vini madida, magmatis instar applicata. 6°. Demum si in suppuratum manifeste vergat phlegmone, ut ex pulsatione, rubore, calore, tensione pertinaci facile est conjicere, ad maturantia & suppurantia est recurrendum, quæ suppurationem adjuvent, & ad exteriora advocent; at vero rejecto emplastrorum usu, quæ poros cutis constipando, noxia sunt,

sunt, cataplasma ex fermento, vetere solo, ex limacibus confusis cum fermento, ex foliis acetosæ ad putrilaginem coctis, addito butyro, unguentoque basilico apponere præstat; vel tandem ex variis emollientibus & suppurantibus, quale est sequens.

℞. Fol. Parietariz, Brancæ Ursinæ & Acetosæ, ana, man. j.
Coque sub cineribus ad putrilaginem; pulpæ per setaceum trajectæ adde

Ceparum albarum sub ciner. coctarum vel Rad. Liliorum alborum simili modo coct. ʒ. j.

Confusis & subactis omnibus, adde

Fermenti vet. Ung. Basilic. ana, ʒ. j.

Olei Liliorum alborum. q. s.

Fiat Cataplasmatidis massa.

2°. *Oedemati* vero, quod cuicumque corporis parti inciderit, si mole magnum, extensione latum, symptomatibusque grave sit, sequentia conducunt auxilia. 1°. purgatio sæpius repetita, mirifice efficacæ hydragoga, quæ serum parti imbibitum per alvum educat: ideo solemne est blandioribus, magisque usitatis purgantibus, sennæ v.g. rhabbar., cassiæ, mannæ calabrinæ, hydragoga potentiora, ut jalappa, diagrydium sulphur turpethum, mechoacanna &c. addere. 2°. juscula vel apozemata aperientia, purgantia, diuretica, quæ serum in sanguine luxurians exhauriant, quin imo ptisanæ aperientes ex ferro rubiginoso; diureticæ ex radicibus petroselini, eryngii &c. aut infusis millepedibus recentibus, ac tandem sudorificæ ex ligno sancto, salsaparilla parata, 3°. topica quæ serum potenter resolvunt, & discutunt, inter quæ eminent spiritus vini solus, aut cum spiritu salis ammoniaci permixtus: urina calens sola, vel spiritu vini aut aqua calcis confusa; folia ebuli cocta, confusa, spirituque vini, aquave calcis madentia: sarmentorum lixivium, embroche aquarum thermalium, ammochosia, aut arenæ marinæ ferventis applicatio.

3°. *Schirro* duro, renitenti, ab impacta materia dudum genito, multa competunt auxiliorum genera, sed quæ tamen optatis raro satisfaciunt. 1°. tum ut facilius per schirri confinia fiat circulatio, tum ut aperientium energiam tolerare possit cruor, citra nimium orgasmum, præmittenda est venæ sectio, 2°. omnigena interne adhibenda sunt aperientia, jusculi, apozematis, ptisanæ, opiatæ forma, ut impacta solvatur materia, pristinæque fluiditati restituatur: 3°. in principio adhibenda sunt topica externe, ad emolliendum comparata, quæ partis contextum, materieque hærentiam relaxent; huic scopo utilia sunt cataplasmata, vel fomenta ad dolentem phlegmonem proposita. 4°. postea emollito tumori applicari possunt, quæ, ad resolvendum efficacissima sunt, modo schirrus plane indolens, latentis carcinomatis naturam nullo modo redoleat; horum formula multiplex est, linimentum scilicet, suffitus, emplastrum &c. Cataplasmata sequentia sunt.

℞. Rad. Hellebori albi,

Bryoniæ, Liliorum alborum

Cucumeris asinini, āā, ʒ. j.

Coque in s. q. aquæ communis; contunde in mortario & per setaceum trajectæ pulpæ, adde

Ireos florentinæ pulv. ℥. ℞.

Olei lumbricorum, ℥. j.

M. Fiat Cataplasma.

24. Farinarum quatuor resolventium ℔. ij.

Coque in Cinerum sarmentorum lixivio, sub finem coctionis addendo

Olei Lumbricor. & Chamæmel. āā, ℥. j.

M. Fiat Cataplasma.

Linimenta fiunt cum oleo lumbricorum, cera, sapone &c. vel solis, vel tertia spiritus salis ammoniaci parte permixtis: suffitus parantur ex cinnabari & storace æqualiter permixtis, prunisque injectis, quorum fumus in infundibulo acceptus, ad schirroideam partem calens truditur; emplastra tandem plurima sunt, ut diachylum simplex, diachylum cum gummis, diabotanium, de vigo quadruplicato mercurio, vel magistrale quodcumque ex ammoniaci, galbani, & sagapeni, anaticis partibus, vino solutis, & ad emplastri consistentiam denuo inspissatis. 30. verum si dolens & lancinans fuerit schirrus, citra resolutionis & suppurationis indicia, tunc ablegatis topicis quibuslibet, sibi permittendus est, ne forsan intempestivo resolventium usu impacta materia ferox facta, carcinomatis naturam adipiscatur.

40. Ad *abscessum* sola utilis est exeresis, sive puris evacuatio, quæ fieri potest 1º. maturantibus supra propositis, ubi de phlegmone, quæ viam puri per semiputrem cutem pedetentim pariunt. 2º. cathæreticis, sive causticis, quæ erosa cute puri exitum moliantur. 3º. demum, quæ ut brevissima, sic tutior quoque est ratio, cutis incisione & subjectæ carnis, in loco declivi facta, ad puris fluxum conveniente, procurando ulcere superstite commoda, ac ad balsama introducenda satis patente; sic evacuato semel pure, quæ agenda supersunt ad perfectam cicatricem, ad ulcerum curationem infra proponendam pertinent.

50. *Hypersarcosis*, sive *excrecentia carnea*, natura, mole, causa, sede multiplex est, polyposa, verrucosa, ficiosa, tuberculosa, carcinomatodes &c. at quævis perinde indicat citam abrasionem, quæ triplici ratione perficitur. 1º. Cathæreticis, quæ cum suppurantibus permixta & prudenter admota, excrecentiam sensim absumunt, hunc in finem magnes arsenicalis, præcipitatum rubrum, lapis infernalis, butyrum antimoniale laudantur, vel qui ceteris multum præstat causticus lapis vulgaris, quæ vel sola admoventur, vel digestivo aut basilico admisceantur. 2. ligatione ad basim cum filo serico cera obducto, vel quod tutius est, cum seta equina, adhibita identidem constringi solet ligatura; donec, quæ supereminet, præciso pediculo sponte dilabatur excrecentia, sed ea methodus crudelis, diuturna, inflammationibus quas infert gravis, & ad summum iis tantum excrecentiis utilis est, quæ ab arcta basi dependent. 3º. extirpatione, quæ forcipe, scalpello, novacula instituitur pro diversa pediculi crassitie, quæ curationis ratio ceteris merito antepositur, ut brevissima atque tutissima, modo blandis excrecentiæ sedes cathæreticis superficialiter erodatur, quæ callos, si qui superessent, consumant, ne excrecentiæ locum denuo præbeant.

60. Denique *Exostosis*, causarum ratione, quintuplex est, nempe syphilitica, rachitica, strumosa, scorbutica, & simplex; quatuor priores

specificis medicamentis oppugnandæ sunt, quæ iisdem morbis primariis conducant, a quibus ipsæ dependent; at vero exostoses in genere, topica resolventia indicant, quæ humorem crassiores intra lamellas osseas impactum discutiant, qualia *supra ad schirri resolutionem* protulimus, Laudantur præ ceteris cataplasmata ex limacibus testa exemptis, cum sale ammoniaco, calceque viva ad anaticas partes una pulveratis & contritis parata, atque parti affectæ calentia apposta.

2. Magnitudo aucta in universo corpore geminam agnoscit causam, nimirum vel immodicam pinguedinis congestionem intra saccos totius corporis adiposos, ut in præpinguibus & adiposis, vel seri lymphatici stagnationem per universum corporis habitum, ut in anasarca, & leucophlegmatia: si prior causa excessu morbofo fiat, duo tantum indicat 1°. diætam tenuem & parcam ex alimentis oligotrophis, ut quotidiana chyli minuatur accessio. 2°. exercitia vehementia & frequentiora, diutiusque protractas vigilias, ut quotidiana sanguinis multiplicentur dispendia; altera vero iisdem remediis est oppugnanda, quæ modo ad œdema suafimus.

3°. Magnitudo partis particularis morbosa minor est, vel vitio conformationis, ut in illis quibus caput pusillum, aut nasus finis est, quod nullam admittere potest curationem; vel emaciatione accidentario inducta quæ parti paralyti, anchylosi, vel rheumatismo laboranti, fractæ, vel luxatæ &c. supervenit, sed horum singulorum curatio ad specialem pertinet therapeiam.

4°. Tandem magnitudo totius corporis morbose decrescit ex universali consumptione, quæ tabem, phthisim, febrem hecticam, sequitur, sed singula hæc ad particularem ablegamus therapeutice.

*De morbis partium organicarum in numero & indicationibus
curatoriis inde desumendis.*

IV. Organicæ partes numero peccant aucto vel imminuto: Augetur quidem illarum numerus, errore tantum primæ conformationis, ut si sextus adsit digitus, cui vitio una est auxiliandi ratio, excisio nempe, modo superflue & amputandæ partis natura, & connexio, atque situs permittant: variis instrumentis illa perfici potest excisio, forcipe, scalpello, novacula, aliisque; prout amputanda pars carne sola, aut carne simul & osse compacta est.

Imminuitur vero numerus. 1°. conformationis vitio, ut si quis cum quatuor tantum in manu digitis nascatur. 2°. membri truncatione, quæ fit vel casu ex illato vulnere, vel de industria, ob gravius malum, ut in artuum amputatione. 3°. puris rosione, quod partem sensim absumit; sic frequens est in syphiliticis columellam & quadrata palati ossa exulceratione destrui; Oborta inde deformitas duplici methodo corrigitur, curativa una & palliativa altera; Prior est insitio quæ in naso recens truncato locum habere potest; inseritur nempe ad carnosam brachii partem de industria sauciam, ac infixus ibi detinetur, donec nasus cum brachii carne coaluerit, inde agglutinata caro circumscinditur, & in aptam nasi formam de industria ef-

frangitur: Chirurgus Italus, nomine TALIACTORIUS, nasos recens mutilatos a se feliciter restitutos fuisse allata methodo gloriatur, in tractatu quem *de chirurgia curtorum* inscripsit; Posterior vero est artificiosa deficientis partis, quæ veram suppleat, appositio a græcis *prothesis* dicta; sic oculum casu amissum compensamus oculo vitreo; aures mutilatas ex papyro vel chorio picto resarcimus; nasum fictitium ex lamellis argenteis fabricamus; dentes amissos fictitiis ex ebore restituimus; palati excisam portionem lamina argentea obturamus; ligneis cruribus ad incedendum utimur, & ex ferro fit instrumentum brachio applicandum, quo in manus defectu, quadantenus exerceri possit apprehensio, qua de re consulendus PARÆUS *lib. 22. cap. 120.*

De morbis partium organicarum in compositione & indicationibus inde desumendis.

V. Partium organicarum peccat compositio, in situ, vel in connectione; & quidem in *situ*, quando situm a nativo diversum integræ obtinent partes, ut in ossium luxatione, & prolapsu partium mollium, quibus peculiares satisfaciunt indicationes.

1°. Ossa luxata quæcumque & subluxata, sive ab interna, sive ab externa causa reductionem indicant, ad quam requiruntur quinque. 1°. tasis & antitasis, sive extensio & contraextensio, qua luxatorum ossium capita mutuo sibi respondere possint; hæc extensio fit vel solis ministrorum manibus, vel laqueis & fasciis, quibus luxatus circumligatur artus, vel tandem machinis, organisve, cum difficillima & inveterata est luxatio, 2°. partis luxatæ in naturalem cavitatem compulsio, quæ fit similiter vel manibus solis, vel pedis calcaneo, ut cum in alam prolapsum est ossis humeri caput, scalarumque beneficio, forium, postillorum, instrumento Hippocratico dicto *ambi* &c. 3°. conveniens fasciatio, cum enim, ob musculorum, tendinumque distractionem, in sua fede repositum morari nequeat membrum, fasciis, spleniisque opus est, quibus in orbem munienda est articulatio, donec debitum robur & adstrictionem acquisierint ligamenta. 4°. apta reducti membri repositio, ita ut pars mediocriter flexa, circulanti sanguini libere pervia, mollique strato sit suffulta. 5°. demum prudens symptomatum mitigatio, nimirum febris, inflammationis, abscessus, gangrænæ, motus convulsivi &c. quæ diætâ, venæ sectione, catharsi, opii usu, partis fotu cum tepente vino, embroche cum oleis &c. obtine-
tur.

2°. E mollibus partibus, multæ sunt, quæ situs declivitate, a naturali sede prolabantur: sic omentum, & intestina ad inguen alterutrum in bubonocèle; quæ inde triplex est, nempe *epiplocele*, *enterocèle*, & *enteropiplocele*; ad scrotum vero in herniis iisdem completis seu veris procidunt; sic uterus ejusve collum in vulvam prolabitur in uteri procidentia; sic intestinum rectum foras propendit in ani prolapsu; sic demum in exomphalo tumet umbilicus ab exeuntibus omento & intestinis.

Tria sunt etiam, quæ his omnibus in genere auxiliantur. Primo in naturalem situm prolapsæ partis reductio, quæ tasis dicitur, & triplex est, 1°. spontanea, dum ad locum sponte redit pars, ut in exomphalo & in bubonocèle frequens est. 2°. laboriosa cum distenta san-

guine, fœcibus, flatu, pressioni ægre obsequitur pars, nisi prius sotu, linitu, cataplasmate relaxata, gradaria dein & successiva pressione, corporis resupinatione, concussione &c. intropellatur. 3°. chirurgica operatione opus est, qua constringens annulus diffecetur. Secundo Foraminis occlusio, unde procidit pars; in hunc finem dissecti annuli, si-ve foraminis peripheria scarificatione multiplici incidi solet, ut cicatrix quæ inde succedit, locum oppleat, ac partibus egressum tentantibus obnitatur; ea est hodierna hernias umbilicales, & inguinales curandi methodus, quæ ablegato puncto aureo sola nunc usu viget. Tertio si claudi non possit foramen, saltem in situ continendæ sunt partes variis modis, sic subligacula ex linteo aut chalybe herniis quibuscumque; sic pessaria, cuculive uterini, ad partes coercendas, ejusdem prolapsui utilia sunt.

Peccat vero partium compositio in *connexione* duplici modo, 1°. si uniantur coalitu quæ separatæ esse debent. 2°. si separentur solutione continui, quæ debent esse unitæ. Partium coalitui, si-ve congenitus fuerit, ut in iis quibus anus occlusus, aut vagina imperforata est a nativitate, si-ve adventitius, ut cum digiti, aut palpebræ una conglutinantur ab exulceratione, diæresis, si-ve sectio competit, quæ pro partis ratione, forcipe, scalpello, lithotomo, aut phlebotomo fit; unde separatæ partes cicatrice obducendæ, cavendo ne ex incuria denuo coalescant alii. Solutio continui duplex est pro subjecti ratione; quæ partibus duris accidit, fractura; quæ vero mollioribus, vulnus appellatur; utraque synthefim indicat, paululumque diversam.

Ad synthefim fracturæ ossium opus est 1°. tasi & antitasi, quæ manibus solis vel laqueis, aut fasciis, organisque variis fit, ut modo dictum est, ubi de ossium luxatorum synthefi. 2°. coaptatione, ossiumque extensorum conformatione, qua membrum utraque manu compressum studet Chirurgus, ad pristinam reducere figuram, particulas extantes, in suas cavitates & sedes, hinc & inde impellendo, quod ex doloris cessatione, ossis fracti in superficie æqualitate & comparisone cum sano elucescit membro. 3°. membri conformati deligatione (a) per duas fascias, quorum una sursum, altera vergat deorsum, per fascialem circumductionem. (b) per serulas læves, æquabiles, firmas, parti affectæ applicatas, interjectaque fascia mediocriter constrictas. 4°. ligatæ partis repositione vel in capsula lignea, vel coriacea, vel supra pulvinar molliusculum, pro varia partis ratione. 5°. demum symptomatum mitigatione a fractura imminentium, quæ *supra* dictis auxiliis obtinetur, ubi de luxationum ossium reductione.

Vulneratarum partium synthefis septem requirit. 1°. Corporis extrinsecus incidentis extractionem, si quid forte vulnere inhæserit, sagittæ, ensis, ligni &c. ceteroquin nec adduci vulneris labra, nec invicem coire possunt. II. Adductionem & conjunctionem labiorum vulneris, quæ obtinetur vel simplici fasciarum deligatione, quæ incarnativa deligatura, & vulgo *Bandage unissant* vocatur; vel futura multiplici, sicca, interscissa, pennata, qua de re Chirurgorum consulantur libri. III. Suppurationem partium vulneris ictu contusarum, vel attactu aeris male affectarum; huic scopo utilia sunt digestivum vulgare ex terebinthina, vitellis ovorum, oleoque lini; unguentum etiam basilicum, oleo hyperici paulatim dilutum, ac etiam post aliquot dies balsamum Arcæi, cujus hodie maximus est usus.

fus. IV. Supurati vulneris deterfionem, ad quam decocta varia usurari possunt, ut decoctum hordei cum melle rosaceo, decoctum vulnerarium absinthii, centaurei &c. aquæ vulnerariæ multiplices; sed cæteris omnibus multum, mirumque præstant aquæ thermæ, imprimis Bellilucanæ, a quibus moperate tepentibus vulnus bis aut ter in die cum spongia, aut syphone, pro vulneris situ & figura, abstergendum est; sic enim saponacea qua pollent virtute, si quid sordidum vulnere insit aut inhæserit, efficaciter eluunt & everrunt. V. Deterfi vulneris incarnationem sive sarcosim, quæ quidem naturæ opus est, non artis: attamen promoveri potest 1º. diætâ convenienti ex eucharistia, eupeptisque alimentis, pauca carne, ossa multa, vel cremore oryzae &c. 2º. usu lactis vaccini, vel asinini, quo sanguinis edulcoretur acrimonia, blandiorque lymphâ nutritia partibus accrescat. 3º. oculorum cancerorum fluviatilium usu, aliorumque absorbentium, qualia sunt corallia, antimonium diaphoreticum, ex quibusjulepi, aut opiatae conficiuntur. 4º. inviscantium usu, quæ cruoris acrimoniam mitigent, emulsionum, v. g. decoctorum radicum symphiti; althææ, nymphaeæ, florum malvæ &c. 5º. detergentium externorum usu, aquarum v. g. Bellilucanarum, quæ vulnus eluunt, ac inde quidquid incarnationi obstare potest, evertunt: utilia ad hunc finem sunt balsamum viride sive Metensium, balsamum chalybis iterata lotionem edulcoratum, balsamum Commendatoris. VI. Ad vulneris carne oppleti cicatrificationem, sive epulosim quæ leviter exsiccantibus, vulgo epuloticis dictis obtinetur, præ ceteris laudantur cerussa, plumbum ustum, pompholyx, &c. Ex iis composita unguenta, nempe album Rhasis, aut diapompholygos; plerumque satis est vulnere penicillos ex linteo carpto & sicco applicari, qui serum exsugant superfluum; si molliores superveniant carnes, alumine calcinato sunt conspergendæ, & lapide infernali leviter attingendæ, ut ad libellam revocentur. VII. Symptomatum mitigationem ad quam in usum revocanda sunt, quæ supra proposuimus, ubi de luxationum reductione.

De indicationibus quæ repetuntur a morbis fluidorum.

Sanguis, qui ceterorum omnium humorum, quibus humanum perluitur corpus, fons est & scaturigo, trifariam peccat *quantitate*, *qualitate*, & *motu*: peccat autem in *quantitate* dupliciter, aucta vel imminuta: indicationes quæ auctæ sanguinis quantitati conveniunt, supra vidimus, ubi de *plethora* inter prophylacticas indicationes: illas vero quæ imminutæ cruoris copię conducunt, infra, ubi de *virium restauratione*, inter indicationes conservatorias. Hic igitur duo supersunt exponenda, 1º. quæ indicationes ad vitiosam sanguinis *qualitatem*. 2º. quæ ad morbosum ejusdem *motum* utiles sint, quod utrumque sequentibus exponemus.

De indicationibus quæ vitiosæ sanguinis qualitati conveniunt.

Sanguinis *qualitas* dupliciter vitatur, vel *consistentia*, & tunc *vitiosa diathesis*; vel *crasi* seu *constitutione*, & *dyscrasia* appellatur.

*De indicationibus vitiosarum sanguinis
diathesium.*

Tres distinctas sanguinis diatheses vitiosas statuere solent Pathologi. 1°. grumosam, in qua sanguis ab acidis una confusus in floccos coagulatur. 2°. dissolutam, in qua nimium attritus, aut carminatus, consistentiæ ferme expers est. 3°. resinofam sive terebinthinaceam, in qua seri penuria sulphureæ sanguinis partes prætermodum crassescunt, & inspissantur. Hinc tres futuri articuli & quidem.

De indicationibus diathesis grumosæ.

I. Ea est diathesis grumosa, in qua sulphurea sanguinis compages in floccos coagulatur ab acidis, in ipsa cruoris massa genitis, ex mœrore, tristitia, ærumnis &c. vel sanguini una cum chylo transfusis, vel in illum respirando attractis ex tetræ terræ recens effossæ halitibus, aliisque aeris corruptelis: hæc diathesis manifestè indicat aperientium, attenuantium, incidentium usum, quibus in tenuiores particulas, quæ solitis fluiditatis, circulationisque causis facilius obsequantur, coactæ sanguinis moleculæ atterantur, dividantur, discerpantur; Alata remediorum genera, ex materia medica, facile cognosci possunt; quamobrem iis recensendis supersedemus; at nostro instituto apprimè conveniens videtur singulas formularum species, quæ ad propositam diathesim corrigendam utiles sunt, breviter exponere.

Itaque adhibentur 1°. *apozemata*, sive *juscula* ex herbis aliisque aperientibus confecta; istius modi sunt *radices* anonidis, asparagi, brusci, apii, petroselinii, enulæ campanæ, eryngii, rubiæ tinctorum; *folia* chicorei, pimpinellæ, agrimonie, borraginis, buglossi, fumarie, nasturtii aquatici; *summitates* lupulorum una cum memoratis plantis incoquantur, limatura ferri rubiginosi ad 3. j. vel præparato jusculo, aut apozemati admiscetur, & cremor tartari chalybeati solubilis ad ʒ i. vel 3 ss.

2°. *Opiatæ* ex aperientibus, attenuantibus & purgantibus compositæ; ex aperientibus & attenuantibus. 1°. martialibus nimirum, ex croco martis aperientis, marte diaphoretico, floribus martialibus, tartaro chalybeato solubili &c. 2°. Ex mercurialibus, videlicet, ex mercurio dulci, panacea, æthiope minerali, mercurio violaceo &c. 3°. Ex salibus fixis, v.g. absinthii, tamarisci, chamædrios, tartari &c. 4°. Ex salibus factitiis, borace nempe, aut ammoniaco sale. 5°. Ex gummi, resinisve, ut ex myrrha, aloe, ex gummi ammoniaco. Ex purgantibus, inter quæ usu ceteris præstant rhabarbarum, senna, jalappa, &c. probe pulverata & aperientibus, quæ a Medico selecta sunt, perintime mixta, intimiusque una subacta, ut per totam opiatæ massam æqualiter distribuantur.

3°. *Julepi* seu *portiones*, quæ præparantur ex aquis stillatitiis cardui benedicti, betonicæ, bardanæ, ulmarie, borraginis, fœniculi &c. aut ex decocto earundem plantarum, quibus admiscetur pulvis viperinus, vel pulvis bufonum, vel asellorum &c. salia volatilia, nempe cornu cervi, salis ammoniaci, viperarum; aqua naphæ, cinnamomi, antimonium diaphoreticum, aut antihecticum Poterii, vel bezoardicum joviale,

le, adjecto tandem vel syrupo de quinque radicibus, si præscribatur julepus; vel confectio hyacinthorum, alkermes, &c. si exoptetur potio.

4º. *Vina* medicata quorum dosis est ad ℥. iij. vel iv; parantur ex vino albo cum croco martis aperiente solo, vel croco & sale absinthii ad anaticas partes infusis.

5º. *Trisane* pro potu ordinario ex decocto herbarum aperientium supra recensitarum, quæ infuso ferri rubiginosi, aut croci martis aperientis, vel solius, aut cum rheo, saleve polychresto, in nodulo parantur.

6º. *Succi* coctura levi expressi, ex commixtis herbis aperientibus, ex urtica, eruca, erysimo, nasturtio, ruta &c. quorum ad ℥. ij. aut ℥. iij. est dosis.

7º. *Aquæ chalybeatæ minerales*, quarum tria sunt genera; *fortium*, quæ multa ferri rammenta; *mediocrium*, quæ pauciora; *debilium*, quæ paucissima secum convehunt: unde plurimum variant earum energia & usus; sic in Occitania inter vehementes recensentur aquæ vulgo dictæ *de Vals* & *de Camares*; inter mediocres, *d'louzet* & *de Pomares*; inter debiles vero, *de Lodeve* & *de Meines*: unde simili methodo, cuique aquas patriæ proprias ad similes revocare facile est.

8º. *Dieta*, ad quam utiles sunt carnes animalium affatæ, vel elixæ, jura ex iisdem carnibus, aviculæ quæ infectis depascuntur, quæque multo sale volatili abundant, ut turdus, perdix, alauda, columbæ &c. herbæ esculentæ, antiacidæ, ut cepæ, allia, apium, asparagi, eruca, nasturtium, raphani, &c. aromata tandem omnia, ut piper, cinnamomum, nux moscata, sinapi &c. vitanda vero edulia quævis, quæ sunt manifesto acida, aut quæ occultis acidis scatent, adeoque sponte acescunt.

9º. Denique exercitia & equitatio, cursus, saltatio, deambulatio, laboriosa venatio, declamatio &c. quibus sanguinis circulationem, atque adeo ejusdem attritionem promoveri notum est; iisdem vehementiora animi pathemata, nec non vigiliæ diutius protractæ, quæ allatæ diathesi medelam afferunt, adjungi debent.

De indicationibus diathesis dissolutæ.

II. Sanguinis dissoluta diathesis ea est, in qua fibrosæ & sulphureæ cruoris partes, prægressis fermentationibus attritæ, salibus falso acris carminatæ, immodicis exercitiis subactæ, liquorum ardentium aut aromaticum usu attenuatæ, ita concisæ sunt, ut nexu mutuo nativam ipsius consistentiam tueri amplius non possint, qua suis muniis compar sit: huic ergo cruoris constitutioni duo conducunt auxiliorum genera 1º. incrassantia, quæ glutinosas, viscidasque sanguini subministrant partes. 2º. inspissantia, quæ concisas ejusdem partes intimius cogant, adeoque suam massæ sanguineæ consistentiam reddant.

Selecta ex utraque classe medicamenta, varias possunt remediorum formulas componere, quæ pro adjunctorum natura, ægrî statu, symptomatum ratione, a solerti Medico, materiaque medica probe gnaro probari possunt.

1º. *Apozemata*, sive *juscula* ex radicibus symphiti majoris, althææ, nymphææ, lactucæ, acetosæ, plantaginis &c. ad j. ex foliis portulacæ,

cæ, althææ, plantaginis, lactucæ, oxytriphylli ad m. j. ex seminibus lactucæ, papaveris albi, ad 3. ℥. vel 3. j. coquuntur omnia, ut artis est, cum pullo gallinaceo juniore exenterato, cujus infarcitur venter quatuor seminibus frigidis majoribus contusis, aut cum frustulo carnis vitulinæ, & vervecinæ, vel agninæ; ac deinde præparatur jusculum, in quo, ut efficacius sit, non raro incoqui solent frustula testudinis terrestres, ranæ exenteratæ, capiteque truncatæ, *cochleæ terrestres*, seu domiportæ, vulgo *limacon qui porte sa maison*; quæ prius levi ebullitione mucilaginem deposuerint; hæc enim glutinosis, viscidisque partibus abundant, quæ nimix sanguinis dissolutioni, medelam afferunt.

2°. *Opiatæ* ex coralliis rubris præparatis, croco martis adstringente, oculis cancerum fluviatilium, alumine rupeo, spodio usto, cornu cervi philosophice præparato, sanguine draconis, gummi tragacantha ad 3. j. hæc comminuta & commixta syrupo violaceo, aut de rosis ficcis, aut conserva rosarum vel cydoniorum, excipiuntur, ut opiatam componant, cujus usus est semel, vel etiam bis in die: dosi vespertinæ adjicitur laudanum debita quantitate, ut agrypnia, si quæ sit, compefcatur.

3°. *Emulsiones* vulgari modo factæ ex amygdalis dulcibus excorticatis no. iv. ex seminibus quatuor frigidis majoribus ad 3. ij. ex seminibus lactucæ, papaveris albi, plantaginis, portulacæ, althææ ad 3. j. quibus contusis, contritisque in mortario marmoreo affunditur decoctio conveniens hordei, liquiritiæ, symphiti majoris; colaturæ admiscetur syrupus violaceus, nymphææ, althææ Fernellii ad 3. ℥. papaveris albi ad 3. ℥.

4°. *Julepi* Ex aquis lactucæ, portulacæ, nymphææ, ad 3. vj. pulveribus coralliorum rubrorum, oculorum cancerum fluviatilium, cornu cervi philosophice præparati, sanguinis draconis, salis prunellæ ad 3. ℥. ex spiritibus acidis, sulphureis, salis communis, sale vitrioli, aqua temperata Basilii Valentini ad gratam aciditatem, ex syrupis supra recensitis, aut syrupis granatorum, limonum ad 3. j.

5°. *Gelatina* ex cornu cervi, capone juniore, variis animalium partibus, coctura ad putrilaginem reductis, quæ lympham tenacem glutinosam increassando aptissimam suppeditant.

6°. *Ptisane* ex decocto radicum althææ, nymphææ, symphiti majoris, seminibus lactucæ, lini, levi ebullitione coctæ.

7°. Varia lactis genera, cremoresque ex oryza, hordeo, avena &c. de quibus fusius agetur, dum *de salso-acri sanguinis dyscrasia*.

8°. Demum utilis est *dieta*: cibus sit ex carne agnina, vitulina, pullis gallinaceis, gallinis aut caponibus junioribus, quæ pingui mucilagine abundant; offæ vel cremores bis in die comedantur, modicus sit vini usus, moderata, vel nulla fiant exercitia, vitentur animi pathemata, multus sit somnus, sponte vel arte concilietur, rara denique & blanda catharsis.

De indicationibus sicca & gummosæ diathesis.

III. Seri defectu, sicca est sanguinis diathesis, quod absumitur febre lenta, exercitiis immodicis, venere, vigiliis, calore externo, animi pathematibus vehementioribus, anxietate, sollicitudine &c. vel eva-

uationibus nimis sudoris, urinæ, succorum intestinalium in diarrhœa, exhauritur.

Sanguis ea diathesi crassus est, citra ullam partium sulphurearum coagulationem, viscidus, glutinosus, gummosus, resinofus, terebinthinaceus, hærentiæ aptus, sed facilis excandescentiæ, ideoque plurima afferens symptomata, quæ naturalem corporis œconomiam graviter depravant; hæc cruoris observatur constitutio in maniacis, melancholicis, hypochondriacis, mulieribusque hystericis: ex hac theoria consequens est, sicciori, gummosoque sanguini mederi 1°. diluentia & humectantia, quæ serum deficiens restituant. 2°. moderate aperientia & attenuantia, quæ strictiorem sanguinis relaxando contextum, faveant faciliori diluentium permixtioni cum cruore; verum ex illis sequentes auxiliorum elici solent formulæ.

1°. *Juscula*, vel *apozemata* ex fragariæ, graminis, acetosæ, lapathi acuti, cichorei, radicibus; ex foliis capilli veneris, borraginis, fumaris, dentis leonis, chærefolii, cichorei &c. Cuilibet jusculo addi potest tartarum vitriolatum, vel sal admirabile Glauberianum ad ℥. ℥. vel ℥. ij. vel tartarum chalybeatum solubile ad ℥. j.

2°. *Ptisana* ex foliis capilli veneris, ex hordeo integro cum radice graminis, ex aqua cum ferro rubigino soinfusa, ex aqua communi cui sal polychrestum fuerit dissolutum ad levem saporem inducendum.

3°. *Serum lactis* ex caprino, vaccinoque lacte expressum ad ℥. j. mane jejuno ventriculo haustum, per mensem continuando; exprimitur autem serum, 1°. flore cardui cum lacte infuso; 2°. aceto, limoniorumve succo admixto. 3°. pomo regii saporis frustulatim conciso, unaque incocto: hæc enim dum acido latente, vel manifesto, caseosas, butyrosasque lactis coagulant partes, interjecti feri guttulas effundunt, seu expediunt; primus tamen & ultimus præparandi feri lactis modus, secundo multum præferendi sunt, utpote qui serum minus acidum suppeditant; quod si separatim serum innatantibus casei floccis grave sit & obscurum, conquassatis aliquot ovorum albuminibus, levique coctura inspissatis, limpidissimum fiet; serum autem recte præparatum sumitur 1°. solum, cum paucis saccharo communi vel rosaceo, 2°. chalybeatum, vel iterata ferri candentis extinctione, vel cremoris tartari chalybeati solubilis dissolutione a ℥. i. ad ℥. ℥. 3°. foliorum fumaris, chamaedryos &c. contusorum infusione alteratum.

4°. Sumitur *Lac asininum* crudum, & vaccinum coctura butyro omni orbatum, diluentis decocti additione liquidius factum, quæ duo crassiorem & sicciorem efficaciter diluunt sanguinem, & salso-acri ejusdem dyscrasiæ, quæ cum sicciori diathesi plerumque convenit, apprime medentur: *de his vero fusius alibi.*

5°. *Aquæ minerales chalybeatæ*, quæ tum aqueis partibus sale in fluorem redacto acuatis, tum ramentis martialibus, quæ una deducunt, crassam sanguinis indolem attenuant, & liquefaciunt; at porro quatuor caute advertenda sunt. (a) ut ablegatis aquis mineralibus fortioribus, quæ, procreata nimia diuresi, sanguinem jam siccum ulterius exsiccarent, leviores tantum adhibeantur, quæ blandius operantur, adeoque longiorem in vasis sanguiferis moram trahunt. (b) ut non solum per novem dies, ut vulgaris fert usus, sed per viginti, imo si inde melius se habeat æger, per mensem integrum epotentur: verum pari proportionem decrescere debet aquæ quantitas, quæ qualibet die sumitur,

mitur, & loco novem vel decem librarum, quæ nimium gravant stomachum, quinque vel sex ad summum sumere sufficit. (c) quod si aquæ illæ limpidæ sint, neque palato ingratae, non tantum summo mane, jejunoque ventriculo epotari debent more solito; sed etiam pro potu ordinario, inter epulas. (d) denique si infirmus fuerit ventriculus, aquæ illæ, ut epotentur, prius frigiditatem in balneo mariæ, uti solemne est ad aquas thermales longe a scaturigine ad usum internum exportatas deponere debent.

6°. Aperientia identidem interjecta, pilularum, opiatarum, jusculorum, ptisanarum forma, ea tamen cautela, ut ex blandiorum, leviorumque seligantur classe, ne falsiorem, ammoniacalem, & facile excandescibilem sanguinem, qualis esse solet cruor siccior, & gummosus, intempestive exagitando, febres continuæ, lentæve, aut variarum partium phlogoses ex imprudentia inferantur.

7°. *Balnea, semicupia, fomenta &c.* ex aqua communi tepida, ex herbarum emollientium decocto, ex lacte solo, vel cum aqua mixta, qua de re consulantur, quæ de *Balneo* diximus in prima hujusce opusculi parte; verum cautione opus est (a) ut iis tantum præscribantur balnea, quibus interiora, sive præcordia, nec gravi ulcere, nec male coalitis divulsionibus, nec nimis obstructionibus affecta sint, ut sanguinem a corporis peripheria aquæ pondere expressum, copiosiusque ad interiora ruentem, citra rupturæ periculum accipere commodè possint. (b) ut balneis, si male tuta videantur, ægrotantique laboriosa sint, semicupia substituantur, quorum facilior, ideoque diuturnior esse debet usus. (c) ut simul cum semicupiis, supra abdominis regionem, adhibeantur foci.

Ceterum minime dubium est aqueas guttas, continuato illorum auxiliorum usu, per poros innumeros, quibus tota pervia est cutis, in vasa lymphatica, poris illis lateraliter hiantia, sensim insinuari, ac inde in sanguifera vasa delatas, universum cruorem, quasi rore copioso, diluere; nam (a) docet experientia, ex balneorum usu fluxiliorem fieri sanguinem, quod, nisi ab admissis aquæ guttis, deduci non potest. (b) *Observatione compertum habuit* JACOBUS KEIL, quam in *tractatu suo de Statica Britannica* refert, juvenem aliquandiu jejunium perpeffum octodecim humoris uncias per corporis habitum attraxisse ex aere humidiori, unius tantum noctis spatio, quod sane ex nocturno & matutino corporis pondere invicem collato fuit evidens.

8°. Denique conveniens imperanda est diæta; ex carne juniorum animalium, quæ multo succo abundant, ex carne elixa, quæ sero plena est, nutriatur nimirum æger; offæ cum multo jure frequens sit usus, largus potus, copiosus, aqueus, paucò vino temperatus, vinoque oligophoro: ab usu liquorum ardentium, aromatum, salsa-mentorū, abstinendum est, ab exercitiis immodicis, vigiliis nimis, animi pathematibus vehementioribus, a diuturna mentis contentione: fructus horæi succulenti, ut cerasa, fraga, pepones, & uvæ, modo debite maturaverint, sunt comedendi: nimius tandem æstatis æstus fugiendus est, vel omni opera temperandus.

De indicationibus singularum sanguinis dyscrasiarum.

Varias sanguinis dyscrasias, five vitiosas constitutiones penes principia in immensum fere multiplicant Pathologi, dum in eisdem studio nimis metaphysico inquirunt; sed Practici qui, omissa omni diligentia quæ mere curiosa sit, sensuales esse debent artifices, universas dyscrasias ad quatuor revocant 1º. ad fibrosam, 2º. ad serosam, 3º. ad acidam, 4º. ad acrem, falso-acrem, falso-muriaticam, ammoniacalem &c. prima omnium cum gummosa sanguinis diathesi, ita proxime convenit, ut & iisdem indicationibus locum det, iisdemque auxiliis corrigatur; quamobrem fusiori ejusdem tractationi supersedendum censemus: verum tres reliquas sigillatim ordine expendemus.

De indicationibus serosæ dyscrasiæ.

I. Ea est serosa sanguinis dyscrasia, in qua salino-aqueus cruoris latex nimium redundat, habita ratione ad cetera principia; ut debetur plurimis causis, sic diversa auxiliorum genera indicat; nam si a sanguinis dissolutione producat, omnia in usum, quæ supra ad illam suavisimus diathesim, advocanda sunt; si vero a suppressa evacuatione humoris cujusdam serosi, urinæ v. g. oriatur, omni opera suppressa restituenda evacuatio: & sic de ceteris causis particularibus.

At hæc ad generalem medendi methodum non pertinent, quæ summa tantum curationum capita debet attingere: itaque hic notasse sufficiat serosam sanguinis dyscrasiam a quacumque causa fiat, curari remediis omnibus quæ serum, quo cruor nimium diluitur, efficaciter educere possunt, catharsi, diuresi, diaphoresi &c. unde numerosa medicaminum ad hanc dyscrasiam emendandam suppetit sylva, ex quibus sequentes potissimum conficiuntur formulæ.

1º. *Catharsis* iterata ex hydragogis, v. g. jalappa, scammonio, succo ireos nostratis, resina jalappæ, pulvere de tribus, five cornachino, aquila alba &c. quæ vel sola, si vegetior sit ægrotantium temperies, vel aliis blandioribus purgantibus admixta præscribuntur, si imbecillior ægri ita suadeat status.

2º. *Juscula & apozemata* ex diureticis, diaphoreticis, sudorificis, quæ per renum fistulas, insensibilis perspirationis spiracula, cutisque miliares glandulas serum evacuant: in hunc finem juscula præparantur diuretica, ex diureticis quæ sunt e calidorum genere, v. g. radicibus apii, eryngii, anonidis, petroselini, fœniculi &c. ad ℥. j. ex baccis alkekengi, juniperi, &c. ex seminibus milii, folis urticæ urentis, genistæ &c. in quibus dissolvitur pulvis millepedum, bufonum exsiccatorum, aut cancrorum assatorum ad ℥. ij. aut sal stipitum fabarum ad ℥. j. Diaphoretica vero conficiuntur juscula ex viperis, vel serpentibus, qui montana habitant, capite & cauda truncatis, extenteratis, cute denudatis, in frustula dissectis, quæ cum carnis frustulis, pullove juniori, herbisque diaphoreticis incoquantur.

3º. *Ptisane* diureticiæ ex iisdem medicamentorum generibus paratæ, quibus juscula confici modo diximus diuretica; sed quæ in majori aquæ copia, debiliorique ignis gradu decoqui debent, ne ptisam ad potum ordinariam destitutam, nimium inficiant: utiles quoque

quoque ad eundem finem ptisana ex levi cinerum farmentorum aut cynorrhodi ramulorum lixivio, ex sale mirabili Glauberiano, arcano duplicato, tartaro, vel nitro fixato, sale stipitum fabarum &c. in aqua fontana dissolutis.

4°. *Ptisana* sudorifica ex radicibus Chinæ, falsæparillæ, ex ligno guaiaci & sassafras, antimonioque crudo crassiuscule trito, quæ debita dosi in sufficienti aquæ communis quantitate infusa per diem, levi ebullitione ita decoquatur, ut ad tertiam partem aqua redigatur: longe a pastu ter die potatur colatura, per decem dies; paratur ex aqua iisdem speciebus infusa denuo, decoctum levius, sive bochetum pro potu ordinario præscribi solitum.

5°. *Balnea*, *Embroche*, sive *irrigationes* vulgo *douches*, *stuphe* vulgo *étuves* &c. ex aquis thermalibus salis, sulphureis, bituminosis, chalybeatis, quæ sudores uberrime proliciunt, quibus serum in sanguine luxurians cito exhauriri compertum est: non una autem est illorum adhibendorum ratio, sed varia, atque multiplex, proposita enim auxiliorum genera, hic per plures, alibi per pauciores dies continuantur, pro varia aquarum scaturientium indole & efficacia, qua in re usus experientia jamdudum comprobatus tenendus est.

6°. Efficax est *amnochosis*, sive arenæ marinæ siccæ, sale communi gravidæ, solisve ardore calidissimæ, supra corpus aggestio, quod remedii genus per aliquot dies continuos, diebus canicularibus repetendum est: hac opera mirum est quam commode superfluum discutitur humor, proliciatur sudor, universumque exsiccetur corpus; est etiam & sal marinum ad eam rem efficacius, quam arena, præstatque in eo tenui substrato & calente decumbere, imo vero neque sua aquæ marinæ balneo deest eadem in re utilitas.

7°. Demum propositis remediis, *diæta* adjuncta, quæ illorum efficaciam adjuvet: carnibus assatis nutriatur æger, ab offis penitus abstineat, panatellis, jusculis, cremoribus &c. parce bibat, perpetuoque utatur vel diuretica ptisana, vel vino, quod oligophorum eligendum est, quale vinum album; aerem eligat siccum, calidum, ferenum; labore, equitatione, vigiliisque corpus exsiccet, potu *café* utatur, foliorum salviæ, urticæ &c. infusione, horis matutinis; nullos fructus crudeos attingat, neque acetaria, nicotianæ fumum ore trahat, vel ejusdem pulverem naribus admittat.

De indicationibus acidæ, aut salso-acidæ dyscrasie.

II. Acida aut salso-acida sanguinis dyscrasia ferax est morborum quamplurimorum causa; pendet in genere vel a viru quodam peculiaris indolis sanguini infuso, vel ingenito, nimirum rachitico, scorbutico, syphilitico, vel a causa alia quacumque communi, quæ intra solitam rerum non-naturalium energiam consistat, ut cetera quælibet sanguinis acescentis vitia.

Prior dyscrasie species, præter generalia auxilia *infra* proponenda a quibus mitigatur, particularia indicat remedia, quæ, experimentis iteratis, illi specificè mederi deprehensa sunt, ut radicibus emendetur; sic dyscrasia acida rachitica enteveneris, marte volatili, marte diaphoretico, aliisque ex chalybe & sale ammoniaco præparatis; dyscrasia

fra acida syphilitica mercurio mercurialibusque præparationibus; scorbutica plantis antiscorbuticis oppugnanda est, inter quas eminent cochlearia, beccabunga, nasturtium aquaticum, armoracia, sive raphanus rusticanus, cortexque Winteranus.

Posterior vero dylicrasia acidæ, aut acido-salsæ species, cui corrigendæ communia sufficere possunt auxilia, remedia indicat multigena, pro successuum aut circumstantiarum ratione continuanda, varianda, alternanda &c.

10. videlicet aperientia, incidentia, attenuantia omnia, præsertim chalybeata, qualia supra proposuimus ad gummosam diathesim, quo lectorem remittimus, ne crambem tædiose recoquere videamur; ex remediis etiam istius modi apozemata, juscula, opiatæ, ptisanæ &c. præparari solent, quæ dum sanguinis crassitie medentur, vi eadem simul, acida, a quibus gummosa fovetur crassities, infringunt, attenuant, efficacissimeque corrigunt & frequenter.

20. Diluentia & humectantia quæ supra proposuimus ad siccam & gummosam sanguinis diathesim: iis enim, qua proportionem strictior sanguinis compages relaxatur, manifestum est simul proportionem eadem salia acida, aut acido-salsa eruori confusa dissolvi, elui, abstergi, atque per uriniferas excerni vias.

30. Absorbentia, quæ rara, porosa, terrea substantia acida quævis obvia imbibunt, & ab agendo arcent; in hunc finem, lapis, chelæ, testæ, cancrorum, margaritæ, mater perlarum, corallia, os sepiæ, terra sigillata, lapis hæmatitis, sanguis draconis, rhabarbarum torrefactum, myrobolanum pariter torrefacti, nux moschata, cornu cervi philosophice præparatum, &c. plurimum laudantur, ex quibus debita doti præscriptis, secundum artem combinatis, intimeque permixtis, pulveres, opiatæ, julepi, potiones absorbentes &c. conficiuntur.

40. E genere tum fixorum, tum volatilium alkalia quævis, inter quæ præstant sal ammoniacum, sal admirabile *Glauberianum*, arcanum duplicatum, sal polychrestum *D. Seignette*, sal catharticum amarum, volatile salis ammoniacalis, viperarum, cranii humani, urinæ, cornu cervi, spiritus congeneres ex iisdem substantiis; salia eadem iteratis calcinationibus cum oleo quodam aromatico conjuncta, atque inde oleosa facta; hæc enim acida, quæ cruorem inficiunt, aggrediuntur, fermentant, in salsa convertunt, quæ miliaribus glandulis, sudoris forma, fistulisve urinariis cum urina excernuntur.

50. Animalia, aut animalium partes, quæ sale volatili alkalino turgent, quæque proinde acida potenter emendare valent, ut millepedes, scincus, formicæ, ungula altis, hirci sanguis, mumia, Bezoardicum animale, lapis felleus porcinus, castoreum, sperma ceti &c. quæ opiatæ, potionibus, julepis adjici solent; ad eandem pertinent familiam cancri fluviatiles & marini, viperæ, serpentes montani &c. è quibus antiacidus paratur pulvis, vel conficiuntur juscula eundem ad scopum utilia; verum sicuti remedia quæ in hoc, præcedentique articulo recensentur, majori, quam cetera, pollent virtute, sic cautela prudentiori opus est, ne usu præpostero turbas graves in sanguine cieant, acida immoderatus fermentando: quo circa necessum est (a) ut modica dosi initio exhibeantur, interjecto identidem ad quiescendum intervallo. (b) ut prægresso usui diluentium & emollientium postponantur, quæ acida crassiora extenuaverint. (c)

ut

ut iis, quibus carnosior atque humidior corporis habitus, adeoque in quibus sanguinis diathesis sicca cum acida dyscrasia nequaquam complicatur, tantum præscribantur.

6°. Vegetabilia, aut vegetabilium partes quæ multiplici experimento deprehensa sunt, antiacida pollere virtute, ut cochlearia, beccabunga, armoracia, lupulus, radix valerianæ sylvestris, zedoaria, carlinæ, hellebori nigri, bardanæ, pæoniæ majoris, cortex peruvianus, radix falsæparillæ, chinæ, lignum sanctum, sassafras, quæ integra jusculis, apozematibus, ptisanis incoquantur, vel potionibus aut opiatibus, pulveris forma, adjunguntur.

7°. demum accommodata imperanda est diætæ, quæ remediorum efficaciam excitet; idcirco jure ex avibus & quadrupedibus, vel carne eorundem potissimum avicularum, quæ insectis sustentantur, ut sunt fringilla, turdus, perdix, columba, gallina &c. nutriendus est æger; aromata, ut piper, nux moschata, cinnamomum, proficua sunt, nisi siccior obtiterit diathesis; vini veteris, quodque nullius acoris sit particeps, permittendus est usus, exercitia corporis magna, vigiliæque protractæ esse debent; a curis etiam, sollicitudine, contentione vacuus omnino sit animus, præsertim a pastu, a fructibus horæis quibuscumque acidis, aut facile acescentibus abstinendum est, ac tandem decocto caffè, vel baccarum juniperi frequenter utendum est.

De indicationibus dyscrasiæ acris, aut falso-acris & ammoniacalis.

III. Ad dyscrasiam acrem generice sumptam revocari debent multæ ac variæ sanguinis constitutiones, quæ a naturali crasi non parum abluunt. 1°. nimirum dyscrasia acris proprie dicta, sive biliosa, in qua salia acria, volatilia. 2°. dyscrasia ammoniacalis, in qua salia falso acria, volatilia, sali ammoniaco analogæ. 3°. dyscrasia muriatica, in qua salia falso acria, fixa, sali muriatico congenera, prædominantur: Quamquam recensitæ dyscrasiæ & causis & effectibus plurimum differant; tamen ut emendentur, similia auxiliorum genera indicant, e quibus Medicus materiæ medicæ gnarus ea caute seligere poterit, quæ pro morbi ratione, vel circumstantiis adjunctis efficacius profutura videbuntur.

1°. quidem diluentia & humectantia omnia, quæ supra proposuimus *ad siccam, gummosamque sanguinis diathesim*, unde repeti possunt, conveniunt: horum usu crassiores salium moleculæ in tenuiores attenuantur particulas, quæ cum lotio facilius excluduntur, quæque, si intra sanguinem retineantur, minorem postea efficaciam exerunt, cum salium energiam cæteris paribus ex mole, pondereque particularum, quibus constant, æstimandam esse demonstratum sit.

2°. Incrassantia, inviscantia & mucilaginosa, qualia supra suasimus *ad dissolutam diathesim*: siquidem illorum usu salia irretita, implicata, obvoluta acrimoniam qua pollent, deponere ex parte debent, quandoquidem demonstratione liquet salium quorumcumque efficaciam & acredinem ceteris paribus ex eorundem extricatione & libertate ad agendum esse æstimandam.

3°. Lacticinia omnia, quæ ad incrassantium familiam pertinent, similiaque afferunt commoda, illorum ut multiplex species, sic etiam usus est aliquatenus dispar: *primo* tria sunt lactis genera, quæ usur-

pan-

cantur, asininum, vaccinum, & caprinum; ovillum enim, utpote prassius, caseoque nimium grave, perpetuo reprobandum censemus, nisi cætera prorsus deficient: asininum tenue, ferosum, diluens, humectans, temperans est, unde dyscrasie acri, ficciori apprime convenit, nisi contraindiceretur diarrhœa: vaccinum pingue, butyrosus, in, crassans, nutriendum, observatur, unde dyscrasie acri, & fere causticæ, cui tabida corporis extenuatio juncta est, utile indicatur; caprinum demum inter utrumque medium est, & utriusque defectum supplet. *Secundo*, recensita lactis genera multifariam administrantur: (a) cruda & sine coctura, quod in asinino solemne est, ac in vaccino rarum. (b) deflorata, & ebutyrata blanda ebullitione, quod in vaccino utile est, ne stomachum nimium gravet. (c) diluta additione appropriati liquidi, quocum aliquandiu ebulliant & ebutyrentur: quæ præparatio caprillo, sed præsertim vaccino, quod crassius est, competit.

4°. Cremores etiam varii mucilaginei ex frugibus farinaceis non fermentatis, cocti ut ex hordeo, avena, oryza, spelta &c. quæ prius probe deglubantur: at porro advertendum est (a) ut cremores ex aqua fiant, vel ex jure leviores, ut efficacius temperent. (b) ut diu coquantur, ut nimia extenuetur visciditas. (c) ut diluti sint, ne crassitudine in ventriculo hæreant, atque difficilius distribuantur.

5°. Acida omnia, quæ alkalina aut falso-acria destruant, & in miorem salis falsi speciem convertant; in hunc finem eligi possunt ex vegetabilibus, acetosa, oxytriphillum acetosum, cerasa acida, fructus berberis, ribesia, succus limonii, citri, tamarindi, succus acaciæ, cremor tartari, sapæ, myvæ roob &c. quæ acida sunt, ut omphacium de berberibus, de ribesiis &c. gelatina vel myva cydoniorum; ex mineralibus vero spiritus acidi sulphuris, vitrioli, nitri, salis communis, tam puri, quam temperati admixtione spiritus vini: sal prunellæ, sive crystallus mineralis &c. e quibus apto delectu juscula, ptisanæ, julepi qui anti-alkalina polleant virtute, parari possunt.

6°. Quæcumque terrea facultate alkalina & falso-acria absorbent aut obtundunt, ut terræ sigillatæ plurimæ, Lemnia, Melitensis, Blesensis, Monspeliaca: Creta, calcinata ovi putamina, corallia, crocus martis astringens.

7°. Denique diætâ ipsa in eundem finem conspirare debet: a falsis, piperatis, acris, omnibus alimentis abstineat æger; lacte tantum, offis, cremoribusque dilutis nutriatur, interdicto carnis usu; quieti, somnoque consulat, cœlum subfrigidum, humidumque eligat: mentis contentionem, pathemataque vehementiora vitet, vino moderate utatur, liquorum vero ardentium usum nesciat; concedendi demum fructus horæi, acidiusculi, acido-dulces, facile acescentes, ut fraga, cerasa, ribesia, pepones, uvæ &c. nisi ventriculi ratio, remediorumque usus contrarium suadeant.

De indicationibus quæ morbosis sanguinis motibus conducunt.

Tribus motibus agitur sanguis, fluiditatis, fermentationis, & circulationis, quorum unusquisque dupliciter peccare potest, excessu nempe, & defectu: Bina quidem, & contraria illa sanguinis vitia, quæ ad fluiditatem pertinent, cum gummosa atque dissoluta sanguinis diathe-

diathesi ita coincidunt, ut eadem auxilia indicent, quæ *supra* suo loco protulimus; quamobrem ne crambem recoquere videamur, uberiores jam explicatæ rei tractationem omittendam censemus; restat ergo ut indicationes, quæ auctæ & imminutæ tum circulationi, tum fermentationi profunt, figillatim expendamus, quos quidem, seu maxime congeneres, simul proferre visum est, cum experientia constet fermentationem & circulationem sanguinis eodem ferme passu procedere, atque iisdem remediis præternaturaliter auctas compesci, imminutasque intendi.

De indicationibus fermentationis & circulationis præternaturaliter auctarum.

1. Fermentativus sanguinis & circulatorius præternaturaliter aucti motus debentur vel nimix luctæ principiorum heterogeneorum, quorum copia, moles, extricatio præternaturalis est, vel citatori cordis contractioni, vasorumque quæ prætermodum tensa & elastica, aut a causa qualicumque frequentius sollicitata, frequentiore systole oscillant.

Experientia certum est, præternaturali illorum motuum augmento, universa totius corporis vasa sanguifera, tum orgasmica rarefientia nimium distendi, tum celeriori sanguinis motu fortius impeti; unde compressiones, infarctus, hærentiæ, phlogoses, inflammationes, gangrænæ, rupturæ vasorum impendent: Ex his itaque consequens est ab aucta circulatione & fermentatione sanguinis sequentia auxiliorum genera indicari.

10. Missionem sanguinis sæpius iterandam, pro morbi vehementia, ætate, viribus, temperieque ægrotantis; quandoquidem demonstratione liquet, pro quantitate detracti cruoris, tum fermentescentis sanguinis rareficientiam, tum circulationis impetum simul imminui. 20. aquea, diluentia, humectantia, mucilaginosa, qualia *supra* prolata sunt *ad sicciores diatheses*: ut ptisanæ diluentes, & temperantes, decoctum leve pulli gallinacei junioris, emulsiones coctæ, vel serum lactis pro potu ordinario &c. quorum largo usu crassiora salia heterogenea in minutiores particulas dissolvuntur; unde agitativus motus remissior, nimiumque elasticæ vasorum tunicæ relaxantur, unde lentior circulatio. 30. subacida aut facile acescentia usurpata, ptisanæ vel julepi forma, qualia *ad acrem dyscrasiam supra* suasimus. Constipata enim inde densius sulphurum compage, fermentativa salium heterogeneorum cohibetur lucta, atque alteratis, & in melius mutatis acribus, aromaticis, biliosis partibus cruori permixtis, quibus citiores organorum circulationi famulantium contractiones stimulantur, præceps remittitur sanguinis motus. 40. diætam parcam & tenuem, ex solis jusculis, & jusculis quidem dilutionibus, potissimum per morbi initia; ne uberiori crudioris chyli proventu, quem solidiora suggererent cibaria, febrilis fermentationis, circulationisque orgasmus intendatur. 50. purgationem & vomitum, ut vitiosa cacochyliæ, quæ in primis viis nidulatur, quæque sanguini perpetim instillata febrem fovet, eliminetur, cui operi emetica, cathartica, enemata sunt accommodata. 60. somnum, narcoticis infra proponendis inductum, si sponte non accadat, quo, relaxato partium & vasorum tono, ac imminu-

imminuto spirituum fluxu, sensim fermentescentis, circulantisque sanguinis vehementia elanguescere solet. 7°. denique animi, corporisque quietem summam, temperatum hyberno tempore cubiculum, æstivo vero subfrigidum, puroque aeri pervium habitat: stragula pro anni tempestate varia, sed quæ neque pondere graviora, neque lanea molliæ calidiora sint, nisi sudor exituriens, efflorescentiaque cutis & exanthemata, contrarium jusserint.

De indicationibus fermentationis & circulationis præternaturaliter imminutæ.

II. In sanguine præternaturaliter imminuuntur fermentatio & circulatio, 1°. nimia ejus inspissatione, qua congressuris principiis heterogeneis minus pervius fit, potentiisque circulationem promoventibus minus obsequiosus evadit. 2°. præternaturali inertia cordis, articularum, cæterarumque omnium corporis partium, a contextus laxitate, spirituumve penuria inducta; unde neque ad circulandum pelli, neque ad fermentandum debita vi subigi potest contentus cruor.

Ex simultaneo motus utriusque decremento consequens est 1°. universas humorum secretiones imminutum iri, atque recrementitia fluida solito crassiora & spissiora, minus pulsa, ignaviusque promota, intra propria incernicula vel emissaria substituta fore, unde infarctus, obstructions, tumores, schirri viscerum &c. 2°. Sanguinem ipsum esse stagnaturum, in iis potissimum partibus, quæ debiliori pollent elatere, ut sunt pulmones, cerebrum, viscera omnia, unde distentiones, compressiones, phlogoses, inflammationes eorumdem.

Ut autem tot ac tam diversæ corporis affectiones antevertantur, sequentia tempestive adhibere expedit remedia, quibus geminus sanguinis motus efficaciter intenditur. 1°. Attenuantia, aperientia, incidentia, quæ *supra ubi de gummosa sanguinis diathesi*; hæc enim medicamenta, vi eadem qua sanguinis fluiditatem augent, eadem simul tardam accelerant circulationem, & languentem fermentationem excitant, qua in re ceteris omnibus efficaciora censentur a quacumque causa corrigenda vitia dependeant. 2°. Aquea, diluentia, quæ *ad siccam diathesim proposuimus*; verum illa non temere sunt in omni casu præscribenda, quamvis enim perpetuo prosint, si a spissitudine crassiori producat morbus; nocerent e contra plurimum, si a partium inertia, aut laxitate foveretur. 3°. cardiaca, aromatica, spirituosæ, quæ *infra suo loco fuse proponuntur, ubi de virium prostatarum & languentium instauratione*, inter conservatorias indicationes. 4°. tandem diæticam eandem vivendi rationem quam ad gummosam diathesim, acidamque dyscrasiam jam proposuimus.

De indicationibus quæ a morbis compositis deducuntur.

III. Morbi compositi, qui numero plurimi, & compositionis modo multiplices, universam fere morborum historiam complectuntur, ad tria genera sat apte revocari possunt; alii enim ex duabus vel pluribus affectionibus, quæ ad fluida solum; alii vero ex duabus vel pluribus affectionibus, quæ ad solida tantum: alii tandem ex duabus vel pluribus componuntur, quæ partim ad solida, partim ad fluida

pertinent; sed hæc ad pathologiam proprie spectant, ubi complicatorum morborum causas inquirimus; videtur præsentī instituto convenientius tres eorundem morborum species similiter distinguere, sed alia ratione, scilicet pro diversa indicationum natura, quas morbi simplices, ex quibus resultant, suggerunt: prima erit morborum in quibus simplices affectiones eadem simul, altera eorundem in quibus singulæ diversa, tertia demum eorum in quibus singulæ indicant contraria.

1°. Quidem singulares affectiones, quæ concursu complicato generant morbos, eadem auxilia quandoque postulant; sic v. g. dyscrasiæ acri, & dissolutæ diathesi coincidentibus, conveniunt utroque nomine inviscantia, incrassantia, mucilaginosæ, ut lactantia, cremores, ptisanæ demulcentes, aliæque quæ *supra* exposuimus: tunc etiam expeditum est agendi consilium, cum iisdem indicationibus, eodem remedium genere satisfacere facile sit, seu ut vulgo dicunt, *una eademque fidelia, duos delabare parietes*.

2°. Singulares affectiones diversa sæpius auxilia indicant, sed quæ contraria non sunt: sic ad crassum & gummosum sanguinem aperientibus, & incidentibus opus est; aqueis vero & diluentibus ad siccam cruoris diathesim, quæ plerumque crassitudinis comes est; sed neque ulla gravis est ambigendi ratio, cum aperientia, diluentia, cæteraque istius modi remedia, quæ diversa sed contraria non sunt, commode maritari, atque simul adhiberi possint.

3°. demum singulares affectiones contraria remedia quandoque indicant; sic in cachexia a dissoluto sanguine, quæ inveteratis obstructionibus supervenit, incrassantia a dissolutione, attenuantia vero, aperientia ab obstructionibus simul indicari manifestum est, quæ quoniam ex adverso inter se pugnant, neque ideo simul administrari possunt, sollicitum & ancipitem Medicum habent, quam partem, ut potiore, eligat plane incertum; in ea autem obscuritate & dubitatione prudenti Medico caute sequentes tenere normas expedit. (a) videlicet remedia, quæ simul indicantur, modo non sint e directo contraria, copulare; sic decocta sudorifica, & vulneraria lacti adjungimus ad fines ferme oppositos. (b) si ita contraria fuerint, ut simul administrari non possint, nimiam eorundem energiam, alternato usu vicissim temperare; sic lac & aperientia alternare quotidianum est. (c) ad indicationem, quæ urgentior est, & a qua gravius, certius, præsentius periculum impendet, potissimum attendere: sic in cachexia, quæ summam sanguinis dissolutionem adjunctam habet, post habitis aperientibus, lac tantum usurpamus. (d) demum in hac pugnantium indicationum contrarietate, mitiora & ad alterutram seligere convenit remedia, ne dum unam causarum efficacius oppugnare satagimus, alteram impensius exasperemus.

De indicationibus mitigatoriis quæ a symptomatibus urgentibus desumuntur.

A morbo, tanquam a causa, dependent symptomata: unde ea tantum, quæ morbum curant, possunt & symptomata perfecte curare: unde est quod symptomata nullas unquam habeant indicationes vere curato-

curatorias, quæ ab indicationibus morbi, quem sequuntur, diversæ sint.

Verum, si vehementius sæviant symptomata, atque adeo continuitate vel ferocia ægrotos discrucient, ac male habeant, optatorumque remediorum usui vel efficaciam obstant, auxiliis tunc opus habent certis, peculiaribus, specificis, quibus mitigentur, seu ut vulgo loquuntur, pallientur; unde indicationes mitigatoriæ, seu palliativæ quæ a symptomatibus urgentioribus deducuntur, quæque paucis jam explicandæ sunt.

Longum autem, tædiosumque foret singula symptomata, quæ mitigatione interdum egent, singulasque indicationes, quæ singulis profunt, sigillatim expendere: tunc enim ea methodo universa morborum particularium therapeia esset congerenda; satius atque præsentis instituto convenientius videtur, ex quacumque symptomatum specie, pauca seligere exempla, quæ methodum doceant; Itaque quoniam universa symptomata, a Pathologicis ad tres species revocari solent, nimirum ad actiones læsas, excretorum vitia, & qualitates mutatas, simili quoque ordine partiemur hæc, quibus exempla e singulis symptomatum speciebus selecta sigillatim examinabimus.

De actionibus læsis, & de indicationibus mitigatoriis seu palliatis inde deducendis.

Actiones omnes, siue naturales modum teneant, siue læsæ præternaturaliter exercentur, tergeminae sunt, ut Physiologia & Pathologia docet, animales nempe, vitales & naturales, quapropter tria quoque futura sunt capita, ut singularia singularum actionum læsarum exempla proferamus.

De læsis functionibus animalibus, ubi potissimum de agrypnia & mitigatoriis ejusdem indicationibus.

I. Agrypnia, seu pervigilium contumax a triplici producitur causa: id docet Pathologia.

1o. Si spiritus copiosi, prompti, mobiles, sicci, calidi, elastici, singula callosæ substantiæ ergastula repleant, nimiamque fibrarum tensionem concilient, ut in orgasmo febrili, jejuniis diutius protractis, partium infimarum frigore, quo sanguis in cerebrum uberius determinatur.

2o. Si spiritus inquilini emporii, qualescumque sint, fortius agantur, moveantur, concutiantur a refluxibus sensiferis vehementioribus, aut dolorosis quibuscumque, a nimia animi contentione, aut meditatione, a pathematibus concitatis & impotentibus, quorum omnium exempla nemini non suppetunt.

3o. Si fibræ prætermodum agitatz, siccz, tensæ, elasticæ, atque adeo continuo motu vibratiles sint, ut in maniacis, phreneticis, febricitantibus, melancholicis, meditabundis, senibus, jejunantibus &c.

His singulis, variisque agrypniaë causis, arte varia medendum est, ut naturalis redeat somnus; sed si diuturnum, continuum, immodicumque sit pervigilium, neglecta morbi causa, quæ operosior therapeia plerumque oppugnanda est, mortalibus ægris gratissima palliativo remedio concilianda est quies.

Solent remedia proposito scopo idonea, narcotica dici, quia stuporem seu narcosim; aut hypnotica, quia hypnosim seu somnolentiam inferunt. Laudabantur olim in hunc finem papaver album, atque opium ex ejusdem maturis capitulis stillans, sponte vel arte expressum: hyosciamus, cynoglossum, mandragora, solanum, aliaque nonnulla venenosa magis quam proficua, ideoque usu jam penitus obsoleta.

Ex iis olim multigena fiebant electuaria, quæ in antiquioribus dispensatoriis passim prostant; sed cum narcotica quævis quarto gradu frigida crederent, calidiora pharmaca, ut pyrethrum, piper, euphorbium, &c. illis adjungere solemne erat, quæ stupefacientem illorum virtutem obtunderent. Ea methodo confecta fuere *Requies Nicolai*, *Triphera magna Nicolai*, *Mithridatium Damocratis*, *Philonium*, sic ab inventore **PHILONE** dictum, quod olim quadruplex erat, *Philonium nempe majus*, sive Romanum, *Philonium Persicum*, *Philonium Tarsense sive Galeni*, & *Philonium Mesue*: *Theriaca Andromachi Senioris*, *Pilulæ de cynoglossa*, aliaque ejusmodi non pauca; sed quorum omnium, sola etiamnum theriaca usu valet, quæ sane tutum est & efficax narcoticum in teneris & lactantibus, infansibus modo recens sit a granis iv. ad ℥. j. pro varia ætate.

Antiquatis narcoticis, quæ recentissimus, alia succedere tutiora, efficaciora, simplicioraque, ex papavere albo nostrate, aut ex opio, sive papaveris albi *Ægyptiaci*, vel *Orientalis* succo desumpta.

Ex papavere quidem nostrate, duo mitissima conficiuntur narcotica. 1°. decoctum unius aut alterius capituli maturi, in umbra siccati, seminibus turgidi, in sufficienti aquæ communis quantitate: dosis est ab ℥. j. ad ℥. ij. vel iij. cum admixto syrupo *Nymphææ* aut *Capillorum veneris*; raro tamen, propter amaritiam, interne adhibetur; sed frequenter enematis anodynis, & paregoricis, ad dysenteriam, vel tenesimum adjungitur, aut iisdem capitula ipsamet incoquantur no. j. aut ij.

2°. Syrupus papaveris albi, ab antiquis *diacodium* dictus, ex fortissima & iterata capitulorum papaveris albi decoctione, & expressione, cum saccharo ad debitam consistentiam, per cocturam inspissata, confectus: dosis est a ℥. iij. ad ℥. vj. vel ℥. j. solus quandoque exhibetur aqua fontana, ptisana ordinaria, aquave distillata *borraginis*, *cichorei*, *lactucæ*, &c. aliquantulum dilutus; quandoque vero julepis appropriatis, vel emulsionibus additur; plerumque solemne est simul addere aquam naphæ ad cochlear unum, quæ cardialgiis & anxietatibus obviam eat, quæ syrupi illius usu in nonnullis advocantur.

Ex opio vero, sive ex succo nigricante, amaro, viroso, resinoso, gummoso, quæse fauciatis papaveris capitulis maturis exstillat in *Ægypto* circa *Thebas*, unde *Thebaici* nomen obtinet, remedia totidem usu præstantissima confici solent.

1°. *Essentia opii*, seu *tinctura anodyna*, quæ varia est, & multiplex (a) ratione menstruum quibus extrahitur; siquidem pro diverso Medici scopo adhiberi possunt spiritus, vel phlegma aceti, succus cydoniorum, vel aurantium, vinum canarinum, aqua communis sale tartari acuata, aqua vitæ, spiritus vini &c. (b) ratione specierum quæ cum opio admiscantur, quæ sunt plerumque cardiaca, stoma-

Stomachica, calida medicamenta, qualia sunt crocus orientalis, cinamomum, cassia lignea, cariophylli, cardamomum, semen carvi &c.; ex folio opio, paratur etiam tinctura anodyna. In genere anodyna quæcumque tinctura, vel sola sumitur ex cochleari cum vehiculo appropriato, vel emulsionibus, julepis, opiatis, pilulis &c. admiscetur: dosis plerumque a gutt. xii. ad xxx. extenditur: verum, cum plurimum variare possit illa, prout magis vel minus saturata fuerit tinctura, prudentem Medicum, qui novam præscripturus est tincturam, a Pharmacopola inquirere decet, quot illius guttæ uni opii solidi grano respondeant, ut inde dosim tutius definire valeat.

20. Extractum quod ab ignavis Chymicis, voce barbare detorta, laudanum dicitur, quasi laudandum; hujus præparatio facilis est; tinctura opii, quam modo descripsimus, leni igne ad mellis consistentiam inspissatur; inde est quod totuplex sit laudanum, quotuplicem opii tincturam esse diximus: sumi solet laudanum vel minimæ pilulæ forma, quæ communior est sumendi ratio, vel pulveris, si sic cum cum anatica sacchari parte conteratur: vel demum in emulsionibus, julepis &c. dissolvitur: dosis est a gr. ℥. ad gr. j. vel ij.

Verum quod olim ab Æsopo de lingua dictum meminimus, idem de narcoticis haud immerito dici potest; nimirum nec melius, nec pejus quidquam inveniri; sicut enim narcotica caute & prudenter administrata summam habent utilitatem; sic graviter quandoque nocent, si temere adhibeantur; quocirca cavendum est 10. ne narcotica ante purgantium usum præscribantur, nisi forsan nimia purgantium efficacia videatur de industria obtundenda, ut in dysentericis & cholericis alvi fluxibus. 20. ne, dum congesta putri cacochylia gravior est ventriculus, exhibeantur, nisi prius cumulata saburra vomitu & catharsi eliminata fuerit. 30. ne in ullo salutari, vel critico fluxu, nisi nimius fiat, adhibeantur; inde est quod mulieribus menstruantibus, aut puerperis interdicator opium: inde est quod in pyralismo, quo syphilidem curare solemne est, ab opio caute abstineamus; unum exceptum sudorem arbitramur, quo ubertim fluente opiatica nedum vitare, sed e contra data opera exhibere consuetum est; quoniam quotidiana docet experientia nusquam tutius & efficacius sudationem promoveri, quam si opiatica sudorificis & diaphoreticis debita dosi admisceantur. 40. ne narcotica iis umquam adhibeantur, qui gravi, acutove morbo exhausti, fatiscentibus viribus, in extremo mortis agone versantur; neque enim incassum ea infamari debent remedia, quæ multis saluti fuere. 50. ne narcotica opiatica iis præscribantur, qui ab opiaticorum usu vomunt cum impetu, aut male se habent obortis cardialgiis, syncope, asphyxia &c. & ideo vero cum in variis hominibus, varia sit opiaticorum agendi ratio, expedit opii præparata minima dosi inexpertis primum exhibere, periculi gratia, ut facto experimento securius deinde exhibeantur. 60. ne, si enematis addantur, ut in colicis, nephriticisque doloribus frequens est, largiori dosi adhibeantur, in quo sæpius peccatorum fuisse novimus; quamvis enim a lactei vasis, quæ in intestinis crassioribus pauca sunt, paucæ opii guttæ absorbeantur, nihilominus tamen, cum integræ sint viribus, neque fermentorum digestivorum energia ullatenus alteratæ, veterum nimium inferre solent. 70. demum ne eorundem diuturnior usus temere permittatur, qui aucta in dies dosi in assuetudinem

tandem abire possit; tunc enim si optatum detur opium, sopore continuo detinentur ægri, non absque notabili œconomia animalis detrimento; si vero denegetur, anxietate, & animi sollicitudine procelluntur, aliquandiu miseram & insomnem vitam ducunt, donec sensim obsolescat verus consuetudo, quæ naturæ vim obtinet.

Verum utpote quod præcipua hujus affectus causa sit dolor; quædam sunt præmittenda, etiam si ad hoc opusculum nequaquam pertineant, de dolore, remediisque anodynis. Anodyna sunt ea medicamenta, quæ dolorem in genere tollunt.

1º. Corporis nostri fluidæ partes non dolent; sed solidæ tantum; hæ vero quatenus ex Nervis conflantur, non aliter: Nervi porro alii sunt aperti, cavique, alii consolidati; prioris autem dumtaxat generis Nervi Doloribus afficiuntur.

2º. In omni nervo adhuc vitali si consideretur ejus ultimum componens, occurrit solummodo Membrana tenuissima, simul & liquidum in ea detentum, coercitumque: omnis autem membrana ultima nervosa, cujuscumque nervi, constat fibris solidis & non cavis; quæ vero componuntur ex partibus incredibiliter exiguis ac minimis, ad ignem aut aquam vix mutabilibus; liquidum porro ibidem contentum, est omnium tenuissimum.

3º. Ergo omnis Dolor est affectio quædam vel solidæ membranæ, vel ex fluido contento oriunda, vel ex utroque.

4º. Causæ omnes quæ Dolorem producant, utut in liquida agant, eaque mutant, nunquam dolorem creare poterunt, nisi pro effectu talem habeant mutationem, quæ solida afficiat.

5º. Omnis ergo Dolor pendet a mutatione quadam contactuum in ultimo solido nervi, quatenus adhuc fluidum continet.

6º. Dolor omnis fit ab actione quæ in ultima fibra talem excitat motum, qui, si continetur, aut augeatur, necessario istius fibræ continuitatem destruet; idque docent omnes quorumcumque dolorum historia: hinc & omnis dolor ingens, diu durans, rupturam vasorum, partisque destructionem pro suo habet fine; sic ab inflammatione, suppuratio & gangræna; & a dolore nervoso, insensibilitas tandem oriuntur; motu itaque illo sublato, tollitur quoque dolor.

7. Omnis causa doloris, quatenus in unam agit fibram, agit dumtaxat vel trahendo, vel premendo, vel vulnerando; si vero agat in plures tubum constituentes, tunc temporis considerari potest ut inflans & distendens huncce tubum: quidquid igitur dolorem creat, id operatur vel trahendo, vel premendo, vel distendendo, vel vulnerando.

8º. Tractio omnis, in corpore sanissimo, dolorem excitat, elongando fibras, uti quidem docent carnificum torturæ.

9º. Magnam a contentis liquidis vasorum distentionem, fibras elongando, dolorem inducere historia docet medica; hoc enim patet ex tumoribus dolentibus, ubi, sublato tumore, cessat dolor: notandum est porro quod, licet distentum idem remaneat vas quoad longitudinem, attamen fibræ laterum ab ista distensione possint elongari.

10º. Vulnerantia omnia proprie sic dicta operantur, vel puniendo, vel terebrando, vel secando: quandiu autem agunt, dolorem excitant elongando fibras; simul ac vero effectum produxere, cessat dolor: hinc etiam nervus abscissus nequaquam dolet.

11º. Ignem,

11°. Ignem, omniaque acria invisibilia simili plane ritu, ac enumeratas causas, agere in acrium historia fuit evictum.

12°. Dolor in aliqua parte excitatus tollitur (a) nervo destructo in parte ubi dolor est: destruitur vero nervus, quando liquidum per eum fluere non potest amplius. (b) Motus dolorem excitantis intercepta communicatione cum sensorio communi. (c) Cerebro inepto reddito ad communicationem causæ dolorificæ recipiendam; uti patet ex Apoplecticis, omnibusque iis quibus cerebrum aliqua de causa compressum est.

13°. Fibrillæ unius ultimæ dolor infimus & mitissimus oritur a motu, solito aliquantulum majori, fibrillæ superinducto; cujus finis est perceptio gratissima: quæ vero quatenus a miti vellicatione fit, dicitur titillatio; quatenus autem a rosione liquidi contenti, vocatur pruritus: sic odor gratissimus & sapor, si diu ac vehementer percipiantur, dolorem excitant; idem etiam in sonis obtinet.

14°. Fibrillæ unius ultimæ dolor summus & vehementissimus oritur a diu continuata ejus elongatione, quam proxima dissolutioni, sed tamen absque dissolutione.

15°. Augmentum vero doloris summum oritur a numero fibrillarum simul affectarum; etenim duæ fibrillæ sic affectæ non tantum excitant dolorem, ac si plures simul affectæ forent.

Ex dictis igitur manifestum est, quod omnis dolor oriatur a distractione, sive nimia fibrarum elongatione: quæ quidem si procedat ab externa causa, tolli potest ablatione istius causæ: si vero ab interna causa fiat, examinandum est, prius qualis hæc sit, ut dolorem tollere valeamus. Jam vero nimie distractionis causæ internæ ad quinque reducuntur; ac proinde toridem sunt medicamentorum anodynorum ejusmodi causas tollentium classes.

Hæ porro causæ sunt 1°. nervi alicujus semilaceratio: pars etenim illa nervi semilacerati, quæ manet illæsa, multo majorem impetum, seu contractionem sustinet, quam in statu nervi sano; unde sequitur ejusdem distractio, seu elongatio. Ponamus ex. g.

AB nervum esse constantem ex B sunt, sustinent simul omnem illam vim, quæ nervus conatur se contrahere, atque versus puncta AB, quibus affigitur, resilire: si jam una ex istis fibris rumpatur ad C, reliquæ duæ totam vim sustinebunt, quæ quidem a tribus antea sustentata fuerat; hinc vero distractionem & dolorem necessario patientur. 2°. Inflatio nimia a Spasmo. 3°. Distensio ingens ab aliquo obstruente, & vi vitali urgente. 4°. Distensio nimia ab acri impactu. 5°. Distractio Nervorum ab elatere proprio supra corpus aliquod durum & impactum, ut supra calculum in uretere.

Causam primam auferunt 1°. integra discissio, vel ustio nervi semilacerati: hoc igitur sensu cultelli, ignis & caustica potentialia sunt anodyna summa. 2°. partium laceratarum ad se mutuo adductio: nam in summis doloribus hæc sæpenumero mire juvant, uti experientia docet; dolet enim musculus vulneratus, quamdiu quidem hiat, partibus vero ad se invicem adductis, cessat dolor: huc ergo pertinent sutio, ligaturæ, futuræ. 3°. Nervi totius emollitio & laxatio; quæ quidem efficiunt, ut partes illæsæ nervi absque dolore in longum pro-

tendantur: huc itaque spectant omnia laxantia, & emollientia; qualia sunt aqua calida; posca levis, scilicet ex una aceti, & tribus aquæ partibus; decocta emollientia farinosa, suboleosa, eaque specie emplastri, fomenti, vaporis, cataplasmatidis, balneive applicata; haustus largus ex similibus paratus; balsamica omnia lenissima, ut Balsamum Peruvianum, gummi elemi, terebinthina, &c. ovi vitello soluta & applicata, ut ad locum affectum penetrent; animalium recens occisorum partes calidæ applicatæ; ita quippe summum habetur anodynum, si v. gr. in animalis recenter mactati abdomen læsum indatur brachium; 4°. denique prima causa tollitur, si partes vulneri vicinæ ita mutantur ab aliqua re, ut durescant atque resiliant, & hoc pacto minutas partes semilaceratas perfecte solvant: talem vero partibus vulneri vicinis mutationem inducunt oleum terebinthinæ, & alcohol vini calide affusa, & similia; quæ quidem, inter agendum, maximum semper dolorem pariunt. Porro si alicubi in corpore profunde oriatur dolor a semilaceratione, nulla spes est curæ, nisi, aucto dolore, tandem integre solvantur nervi læsi: sic enim si talis dolor in ligamenti hæreat, auferri nequit nisi destruaturs nervus, quo peracto statim cessat dolor; hinc in podagra tophacea nullus fere adest dolor.

Causam secundam auferunt ea quæ spasmi causam tollunt: spasmi vero causa vel in cerebro, vel in nervo, vel in villo musculo hæret; eaque semper est vel acre irritans, vel spirituum animalium inæqualis determinatio: summa proinde in hisce casibus remedia sunt, 1°. potus attenuantes & diluentes, huic acri quod irritat oppositi, copiose quidem assumpti. 2°. augmentum motus liquidorum.

Tertiam causam tollunt, 1°. ea quæ acre impactum corrigunt; mutando scilicet figuram ejus acutam in obtusam: istud vero fit, acre cum aliis particulis componendo; ejus acumen vel coctione, vel suppuratione frangendo; idem per demulcentia involvendo. 2°. Illa quæ acre impactum educunt: qualia sunt, quæ vias laxant; hinc dixit HIPPOCRATES, *omne dolens ab acri laxandum esse*; quæ diluunt liquida; quæ determinant foras, quæ acre impactum ad quietem deducunt: id autem quatuor modis ad quietem componitur; scilicet (a) liquidorum circulantium, & solidorum contractilium impetum minuendo; nisi enim a vi contractili solidorum, & a vi projectili fluidorum comprimeretur acre infixum, dolorem utique non produceret; contractio autem in solidis laxando minuitur; impetus vero minuitur in fluidis, propius ad statum mortis ducendo, sive ad mortem appropinquando; hinc etiam omnis dolor paulo ante mortem desinit; (b) impetum aliorum determinando; (c) animi deliquia excitando; (d) causas externas acre per se iners, actione sua, excitantes (quales sunt calor, & motus partis) auferendo.

Quartam causam tollunt, ea quæ vasa laxant, infarctum resolvunt, & vim projectilem liquidorum imminuunt: huc itaque pertinent missio sanguinis, evacuatio quæcumque magna, nec non medicamenta incidentia, attenuantia, solventia, diluentia; uti balnea, forus &c.

Quintam causam tollunt 1°. omnia illa quæ primam auferunt. 2°. quæ leniter lubricando, resolvendo, & stimulo impactum movent, & propellunt. 3°. quæ istud impactum determinant ad locum ubi minime noceat.

Porro

Porro si ingens sit dolor, ejus vero causam tollere non valeamus, tum dolor sui ipsius fit medela, scilicet hominem destruendo: verum tamen quædam extant quæ, licet doloris causam non auferant, nihilominus ejus sensum imminuunt: qualia sunt hypnotica, sive soporifera.

Hypnotica autem omnia ad duas sequentes reduci possunt classes.

Prima classis continet quæcumque somnum conciliant, impedimenta somni tollendo: hæc vero impedimenta plerumque sunt objecta externa, dolores, calores, sudores, varii corporis morbi, animique pathemata; quibus sublatis, sponte sua sequitur somnus: hac itaque ratione omnia fere medicamenta, ut diluentia, resolventia, incrassantia, humectantia, exsiccantia, calefacientia, refrigerantia, acida, alkalina, ceteraque innumera, & plane contraria sunt hypnotica; prout hoc, illudve symptoma, quo impeditur somnus, auferunt, vel mitigant: sic enim absorbentia terrestria in infantibus, propter acidum (quod in eorum ventriculo ac intestinis continetur) doloribus inter vigilandum affectis, sæpenumero somnum producant: sic igitur rosa, salix, lactuca, taraxacum, endivia, acetosa, melones, pepones, cucumeres, &c. extrinsecus & intrinsecus adhibita in morbis calidis sunt somnifera.

Secunda classis includit ea quæ somnum conciliant supprimendo causas naturales vigiliarum, & imprimis impediendo fluxum liquidi per nervos: hæc autem sunt triplicia, scilicet 1º. mitia & tuta. 2º. fortia & periculosa. 3º. mala & fere lethalia. Somnifera mitia sunt illa quæ somnum naturalem, levem & facile solvendum producant, qualia sunt crocus, papaveris rhæados omnes partes, uti semen, folia, capita, succus; itemque papaver album, cynoglossum in omnibus suis partibus, folium officinale, ac somniferum illud blandum *herba paris* dictum, &c. Fortia sunt illa quæ somnum inducunt coactum, profundum, & vix excutiendum, una cum summo stupore: hæc autem proprie Narcotica dicuntur; huc vero pertinent opium, hyoscyami semen, &c. Mala sunt ea quæ producant somnum profundissimum, morte plerumque terminandum; si vero excuti contingat, sequitur omnium animi facultatum depravatio: huc porro spectant hyoscyami utriusque folia, flores, fructus, radices ac succus, nec non stramonii semen, &c.

*De læsis actionibus vitalibus, ubi præsertim de tussi & mitigatoriis
ejusdem indicationibus.*

II. Tussis, ut in Pathologia docetur, est valida, concitata, per successivas concussiones facta, exspiratio, quæ sympathice excitatur ab irritatis, punctis, lacinatis, succussis trachæa arteria, bronchiis, vesiculis pulmonaribus &c. ea autem trachææ arteriæ, bronchiorum, vesicularum pulmonarium irritatio, sive succussio, binæ causæ debetur, nunc seorsim, nunc simul agenti, nimirum vel immodicæ humoris trachæalis allatas partes perluentes acredini, vel acutiori partium earumdem sensui.

Inde liquet tussim, pro gemina causa a qua dependet, gemino indigere auxiliorum genere, lenientibus nempe, diluentibus, inviscantibus quæ bechica dicuntur, si a nimia humoris trachæalis acrimonia:

rela-

relaxantibus: vero & stupefacientibus, si ab acutiore organorum sensu ortum habeat.

Primo, inter bechica selectissima sunt quæ sequuntur.

1°. Saccharata omnia, quæ ore diu conclusa, lente volutata, tarde dissoluta, aerem, qui intermedius inspiratur, blando, dulci, viscoso vapore inficiunt: unde trachææ, bronchiis, vesiculis pulmonum illapsus, aciores humores, & irritantes temperat, inviscat, edulcorat, atque nimis tensum partium contextum emollit, oblinat, lubricat, atque adeo gemina ratione sedandæ tussi conducit; in hunc finem laudantur præ ceteris saccharum candidum, sive crystallinum, saccharum hordeatum & penidiatum, saccharum violatum, saccharum rosatum album, saccharum rosatum rubrum, saccharum rosatum perlatum, sive manus christi &c. horum omnium moderata sit dosi, ne stomachum gravent, digestioni officiant, in puerulis generent vermes; attamen ab ℥. j. ad ℥. ij. in adultis extendi solent.

2°. Tabellæ ex mucosa radice in pulverem redacta, saccharoque secundum artem confectæ, quæ saccharatis efficaciores sunt ac simili methodo operantur; tales sunt tabellæ ex althæa, tum simplices, tum compositæ, quæ, ut optatum effectum præstent, ore diu detinentur, tardeque deglutiri debent, quod de ceteris quoque bechicis infra proponendis intelligendum est.

3°. Succis ex mucilagineis & subdulcibus plantis extractis, & inspissatis, qui cum præcedentibus, tum efficacia, tum operandi modo ad amissum conveniunt: istius modi sunt succi liquiritiæ, niger, aut succus ejusdem albus, quorum usus frequens esse potest, at cum modo tamen.

4°. Succis ex plantis bechicis recenter expressis, & depuratis; ut succi foliorum borraginis, buglossi, tussilaginis, papaveris rhæados, &c. qui e foliis iisdem levi igne maceratis facile educuntur: dosi est ab ℥. j. ad ℥. iij. pluries in die: solent, modo cum jusculis confundi, modo vero separatim propinari, vel soli & impermixti, vel saccharo aut addito syrupo gratiores facti.

5°. Syrupi varii multigeni ex plantis & fructibus bechicis, lenientibus juxta artem compositi & præparati; ut syrupus capillorum veneris, syrupus althææ *Fernelii*, syrupus jujubinus, de tussilagine, papaveris erratici, sive rhæados, pomorum tum simplex, tum compositus, violarum, qui singuli identidem pauca dosi sorbillari solent, modo soli, modo cum oleo recenti amygdalarum dulcium confusi.

6°. Ptisanæ ex radicibus althææ, nymphææ, symphyti majoris, liquiritiæ &c. foliis capillorum veneris, pulmonariæ, hederæ terrestris, tussilaginis, buglossi, borraginis &c. floribus nymphææ, violarum, malvæ, papaveris erratici &c. fructibus nempe jujubinis, pomis regii saporis, ficibus pinguibus, passulis amygdalis, nucleis pineis &c. infusione vel decoctione paratæ, quæ, pro potu ordinario, præscribi solent, leni calore tepescentes, ne, frigore repentino, fauces, pulmonesque lædant; prodest ptisanæ syrupum quemdam ex supra memoratis adjungere, vel etiam mel Narbonense debita dosi incoquere, ut inde fiat hydromellis species.

7°. Pulveres varii lenientes, inviscantes, diluentes, ut Benzoinum amygdaloides ad ℥. j. flores Benzoini ad ℥. ss. amyllum ad ℥. j. thus masculum ad ℥. ss. sperma ceti ad ℥. ij., quæ, aut in formam boli
syrup.

Syrupo, vel gummi tragacantha rediguntur, aut appropriatis aquis stillatitiis, vel jusculis dissolvuntur, quibus antihecticum Poterii, & diaphoreticum minerale ad ʒ ss. addi potest.

8º. Multa demum cremorum genera, e frugibus non fermentatis, oryza, hordeo, secali, spelta &c. aut diversæ lactis præparationes, de quibus consuli possunt ea quæ supra ad acrem & salso-acrem sanguinis dyscrasiam suavisimus.

Secundo, inter relaxantia, nimiumque in pulmonibus sensum minuentia, præcipua sunt. 1º. Sanguinis missio quæ, turgida vasa deplendo, faciliorque sanguinis circuitui favendo, mollitiei & laxitati pulmonum mire confert, unde ad tussim importunam compescendam, nec efficacius, nec promptius ullum datur auxilium; e brachio alterutro, nisi cetera secus suaserint, est imperanda ac sæpius iteranda pro morbi vehementia, ægrotantis viribus, arteriarum pulsantium modo &c. 2º. Blanda identidem repetita purgatio, quæ cacochyliam, in primis viis nidulantem ac jugi in cruorem affluxu tussim perennantem, per inferiora deturbat, partemque simul humoris acrioris, pulmones ad tussim sollicitantis, colis abdominalibus, quasi diverticulis totidem, eliminat; solet ea vel manna sola ad ʒ.ij. vel manna cum rheo præparari, quæ vel aquæ communi, vel aquæ stillatitiæ liliorum, aut papaveris rhæados, vel ptisanæ bechicæ admiscetur. 3º. denique adhibita pauca dosi narcotica, quæ opem præsentaneam præbent, donec reliqua mitigantia vires exerant, ac salutarem medelam conferant, sed de his abunde præcedenti cap. dictum fuit, quod consulat Lector.

De læsis actionibus naturalibus ac imprimis de anorexia & dysorexia, & mitigatoriis eorumdem indicationibus.

III. Anorexia, latine inappetentia, est abolitio sensus naturalis, quo ad appetenda alimenta ducimur. Dysorexia vero notabilis & morbose ejusdem imminutio, ut in Pathologia dictum est. Liquet enim ex physiologia naturalem appetitum vigere, gemina, simultaneaue causa; videlicet debita fluidi stomachalis energia, quod nerveam & sensibilem ventriculi tunicam afficiat, & sollicitet, aptaque ejusdem tunicæ dispositione, quæ impressas motiones libere admittat, admittasque ad cerebrum sive sensorium commune prompte transmittat: inde ergo consequens est appetitum eundem morbose imminui, vel aboleri causa quoque gemina, nimirum vel vitio succi stomachalis, quod officio desit: vel tunicæ ventriculi nerveæ vitio, quod humoris digestivi energiam frustretur; Vitio quidem fluidi, alimentorum aboletur, aut imminuitur appetitus multifariam. 1º. si desit fluidum, vel parcius suppeditetur. 2º. si aquosum, iners, vapidum, aut crassum, viscidumque sit ex natura. 3º. si biliosa & exsuperante polleat acrimonia, quæ nativam ejusdem actionem pervertat, & loco appetitus, morbosum in ventriculo æstum & ardorem excitet. 4º. si aciditate peccet, unde naturalis illius energia hebescat. 5º. si, in ventriculo, mucidis cibariis male digestorum reliquiis corrumpatur & inquinetur, aut crassiore cacochylia; quæ singula humoris stomachalis vitia & frequenti innotescunt usu, & communissimæ causæ sunt inappetentiæ.

Vitio vero tunicæ interioris ventriculi, induci potest triplici ratione inappetentia. 1o. si tunica illa, suppresso quomodocumque spirituum influxu, paralytica fiat: quod tamen rarissimum est. 2o. si callo indurescat, atque adeo solitas motiones non admittat: quod etiam raro observatur. 3o. tandem, si emollita nimium sero, ultra modum relaxetur, neque amplius solitis impressionibus pateat, ut in senibus exhaustis, potatoribus, iisque præsertim qui immoderato potui infusionis *thee* diutius jejuni affuefiunt, sæpius animadvertitur.

Ex dictis pronum est colligere, in praxi, missis quæ rarius occurrunt, quinque potissimum indicationibus satisfaciendum esse, ad curandam, vel saltem mitigandam inappetentiam pertinaciorē; 1o. ut everrantur cruditates quæcumque in ventriculo hærentes, ne fermentum vitient. 2o. ut copiosius, efficaciusque in ventriculum confluat fermentum, quod vi & efficacia appetentiam excuscit. 3o. ut biliosa fermenti acrimonia, quæ ejusdem actionem pervertit, castretur. 4o. ut acida fermenti qualitas, qua ejusdem efficacia hebescit, corrigatur. 5o. demum ut emendetur nimia tunicæ interioris ventriculi laxitas quæ nativo ventriculi sensui officit.

Ac *primo* quidem cruditates, spissiorque cacochyliæ, quæ in ventriculi fundo, sive plicis hærent, nativamque stomachalis fluidi energiam debilitant, possunt inde everri & evacuari multiplici ratione: 1o. cathartici seu purgantibus quæ per inferiora saburram illam ejiciant; ea vero possunt varia seligi natura, efficacia, operandi modo, &c. pro diversa materiæ evacuandæ spissitudine, viscositate, quantitate, &c. quæ de re consuli debent quæ supra diximus de purgantibus. 2o. emeticis seu vomitoriis, quæ per superiora ventriculum a contentis materiis efficaciter liberent via brevissima, ideoque tutissima, quia minus anfractuosa, modo tamen consentiant cetera omnia: vomitoria autem hodierno usu maxime comprobata sunt, Tartarum emeticum sive stibiatum solubile, a gran. vi. ad gran. ix. Vinum emeticum ab ʒ. j. ad ʒ. ij. Syrupus D. CHARRAS fere ad eandem dosim: Radix Brasilensis, seu Ypecacuanha in pulverem redacta a gr. xxv. ad xxx. quæ quidem radix ad everrendas cruditates viscidas, quæ ventriculo adhærent applicitæ, efficacissima est, ceterisque vomitoriis palmam merito præcipit; quoniam, vi qua pollet incidente, cruditates potentissime dissolvit, & attenuat; quamquam, ad ceteros usus, reliquis emeticis postponenda videatur, quandoquidem experientia compertum est, hujus radice pulverem, ventriculum, cui pertinacius agglutinatur, diutius & gravius plerumque molestare. 3o. aquis thermalibus v. gr. nostris Bellilucanis aut Bonierenfibus, per triduum aut quatrimum, ut moris est, haustis mane jejuno ventriculo a ʒ. vi. ad vii. qualibet die; solent autem triduo, aut quatrimum aquarum thermalium usu, quævis cruditatum reliquiæ, quæ hæere potuissent, absolute elui, & foras secessu eliminari: potissimum vero si earum haustus, prægressis purgantibus aut emeticis successerit.

Secundo. Fermentum stomachale potest copiosius in ventriculum confluere causa gemina 1o. quidem si magis abundaverit sanguis; nam manifestum est, ab aucta sanguinis copia, copiam quoque humorum quorumlibet adaugeri, sed ad analepticam diætā pertinet ea tractatio, neque adeo hujus loci est. 2o. si ex sanguine, qualis quantusve corpori inest, ubrior fluidi stomachalis copia in ventriculum per secre-

tionem derivetur, quod remediorum ope perfici posse experientia compertum est; Constat enim ex anatomicis stomachale fluidum, a sanguine per arterias gastricas in tunicas ventriculi advecto, perpetim secerni parvis, minutisque acinis glandulosis, per ventriculi cavum, qua late patet, diffusis, qui intertextis fibris musculosis tunicæ mediæ, fibrisque tendinosis tunicæ intimæ ventriculi, hinc & inde areatim concluduntur; potest ergo promptior & uberior hujusce fluidi secretio promoveri, si musculosi aut tendinei villi utriusque memoratæ tunicæ in lenes, sed iteratas crispationes identidem agantur; inde per vices fluidum jam secretum, quod in colis hæret, blande expriment, novoque adventanti liberiores parent viam; hoc enim perficitur moderata sed continua vellicatione, titillatione, punctione, quam convenientia remedia nervæ ventriculi tunicæ inferunt, quæ ideo ex effectu stomachica, seu famem acuentia dici solent, qualia sunt (a) *aromata* fere omnia, quæ spirituosius partibus turgida sunt, ut cinnamomum, & cassia lignea, quæ in substantia a gr. v. ad ℥. ℥. iij. Caryophylli, qui in substantia n. i. aut ij. vel iij. in infuso vero n. vi. vel viii: macis, quæ in substantia a gr. v. ad ℥. ℥. in infuso vero ad ℥. ij; nux molchata, quæ in substantia ad gr. xv; piper cuius integri grana num. v. aut viii; zingiber quod in substantia a gr. v. ad ℥. ℥. conditum vero ad ℥. j; sinapi, quod in embammate pro lubitu usurpari solet; ex iis autem aromatibus vel separatim vel simul confusis, pulveres, opiatæ aut boli præparari possunt, jejuno ventriculo haurienda, una aut altera ante pastum hora, ut ventriculum languentem excitent. (b) *Aromatica multigena*, quæ cum aromaticis virium efficacia proxime conveniunt, ut lignum aloes: quod in substantia a gr. viii. ad xv; myrrha, quæ in substantia sub eadem dosi, radices acori veri, sive calami aromatici officinarum, zedoariæ, galangæ utriusque, helenii, sive enulæ campanæ, &c. quæ in substantia a gr. v. ad ℥. ℥. in infusione ad ℥. j; folia absinthii minoris, menthæ, salviæ &c. quæ in decocto ad man. j. præscribuntur. (c) *Præparata varia* ex supra dictis remediis, ut radices Acori veri, Angelicæ, Zedoariæ, Enulæ campanæ &c. saccharo conditæ ad ℥. ℥. Conservæ enulæ campanæ, aut comarum Absinthii sub eadem dosi, syrupi de Absinthio, de Mentha ab ℥. j. ad ℥. ij. elixir proprietatis *Paracelsi*, tinctura Absinthii a gutt. xv. ad xxx. in vehiculo convenienti. (d) *Electuaria* multa officinalia ex iisdem simplicium speciebus confecta, ut confectio de hyacinthide, alkermes, theriaca, opiatæ Salomonis, mithridatum, quæ ad ℥. j. adhiberi possunt, vino rubro soluta. (e) *Balsama*, sive *Balsamica* omnia, ut Therebinthina ad ℥. ij. vel ℥. j. Balsama de Copahu, de Peru, de Tolu, de Mecha &c. ad ℥. j. vel ℥. ℥. vel ℥. ij. therebintina in aqua coqui potest, sicque in bolos indurari; possunt quoque Balsama cochleatim sumi cum syrupo quolibet: sed commodius multo deglutiri possunt, si admixto saccharo pulverato in duriores pastam efformentur, quæ in bolos dividatur. Ceterum probe advertendum est ne balsama supra dicta, addito oleo Therebintinaceo, adulterata fuerint, quod ex nimia eorundem liquiditate conjicere pronum est: fraus ea, heu nimium quidem frequens est hodie, quæ constitutis pœnis esset coercenda, cum sic adulterata Balsama non solum minus efficacia, sed etiam nociva evadant, propter nimiam & empyreumaticam olei therebintinacei acrimo-

moniam. (f) Denique salsa vel subsalsa, quæ e genere alkalinarum salium, vel falso-acrium sunt, ut salia fixa absinthii, tamarisci, tartari, centaurii, &c. sal ammoniacum, sal gemmeum &c. quæ a ℞. ad ℞. j. præscribi possunt, ceteris remediis addita, sub opiatarum, bolorum, pulverumque forma &c.

Ceterum proposita remedia, non modo fermentum copiosius in ventriculum advocant, blanda punctione, seu vellicatione, sed etiam efficacius simul reddunt, quatenus spirituosus particulis quibus scatent, ipsum imprægnant, nimiamque ipsius crassitudinem, vi qua pollent incidente, corrigunt: unde manifestum est una eademque opera quantitatem, tenuitatem, energiamque stomachalis fluidi simul intendi.

Tertio. Fermentum ventriculi, quod biliosarum partium additamento a naturali constitutione degener est, adeoque gravioribus & inasfuetis morfiunculis quas nervæ infert tunicæ, jam non famis sensum, sed morbosum æstum in ventriculo excitat, corrigi potest remediis tum quæ biliosas partes aciditate castrent, tum quæ ferro easdem diluant; istius modi sunt (a) *julepi* ex aquis stillatitiis borraginis, cichorei, lactucæ, oxytriphylli seu alleluia &c. cum sale prunellæ, crystallo minerali, aut nitro purificato a ℞. j. ad ℞. ℞. aut cum spiritu sulphuris aut vitrioli ad gratam aciditatem, addito granatorum, vel limoniorum, vel de agresta syrupo ad ℞. j. vel ℞. j. ℞. *Emulsiones*, ut moris est, ex amygdalis dulcibus excorticatis, seminibus frigidis, & semine lactucæ, expressæ, syrupis iisdem refrigerantibus edulcoratæ &c. ea autem remedium genera bis in die propinari solent, mane scilicet & sero; imo, si ita visum fuerit, narcotica, addito opio, effici possunt. (b) *Apozemata*, vel *Juscula* cum pullo juniori, carnisve vitulinæ frustulo confecta, ex radicibus Cichorei, Acetosæ, Acetosellæ &c. foliis borraginis, lactucæ, plantaginis, pimpinellæ &c. seminibus frigidis, semineque lini, aut lactucæ contusis in quibus dissolvuntur crystal- lus mineralis, aut sal prunellæ ad ℞. ℞. quæque per decem aut duodecim dies continuos usurpantur; conducit quoque serum lactis, imo vero si commode ferat stomachus, lac asinum mane ad ℞. j. vel ℞. ij. jejuno ventriculo haustum in lecto. (c) *Aquæ minerales* acidulæ vel vitriolicæ per novem dies epotæ a ℞. vi. ad ℞. x. quolibet die; in singulis regionibus plurimæ hujusmodi prostant aquæ, quarum efficaciam perspectam habere debet Medicus, qui artem iisdem in regionibus profiteri studet: sequentes quidem in hac Occitania inferiore celebratissimæ sunt *Meinenses*, *Lutevenses*, *Eusetenses*, *Camere- renses*, *Vallenses*, &c. quarum posteriores prioribus efficacia multum prævalent; unde prudentis Medici officium est, singulas morbis quibus conferunt, & temperaturis, quæ easdem tolerare videntur, accommodare. (d) *Limonatæ* ex succo limonum, omphacii, grossulariæ, &c. expresso, saccharoque edulcorato præparatæ, & nive frigefactæ, quæ æstivo tempore venales prostant, biliosæ temperaturæ hominibus si moderate sumantur, multum proficere solent; imo vero aqua simplex, si nive refrigeretur, ventriculi æstui temperando, adeoque & famis sensui suscitando, quem illius visceris calor obtunde- bat, efficacissime conducit. (e) *Balnea* vel *semicupia* in aqua fluvia- tili subtepidâ, quæ per aliquot dies adhibita, famem mirum in mo- dum

dum intendunt in junioribus, qui intense calent, aut qui biliosæ sunt temperaturæ.

Quarto. Si acescentibus cruditatibus inquinetur ventriculi fermentum, aut si a natura degener in constitutionem subacidam desciscat, excitandæ fami impar futurum erit, cujus sensum ab acri tantum, aut salso-acri humore inferri certissimum est: tunc igitur ea sunt adhibenda remedia, quæ vitiosam ejus aciditatem obtundere vel emendare valeant: qualia sunt (a) omnia remedia *aromatica*, aut ex *aromaticis* præparata, quæ supra recensuimus, quasi secundæ indicationi adimplendæ conducibilia: ea enim acidæ fermenti naturæ efficaciter mederi possunt, siue spirituosus suis partibus, seu salibus alkalinis quæ pleraque habent in recessu. (b) *Amara* quæcumque quæ sapore contrario fluidi stomachalis acorem corrigunt; horum autem laudatissima sunt centaurii minoris, absinthii pariter minoris, chamædrios, menthæ, salviæ &c. folia ad man. j. in decocto: rhabarbarum, China china siue Cortex Peruvianus in substantia ad ʒ. j. vinum absinthites, kinkinites ad ʒ. iij. vel iv. (c) *Absorbentia* quæ poroso contextu acidiora spicula recondendo, fermenti qualitatem mutare valent, ut limatura ferri in alkool redacta ad ʒ. v. crocus martis aperiens aut adstringens ad ʒ. j. tartarum emalybeatum solubile a ʒ. j. ad ʒ. ʒ. corallia præparata, oculi cancerorum fluriatilium, pulvis cancerorum exsiccatorum, testarum Ostreæ, putaminum ovorum calcinatorum a ʒ. j. ad ʒ. ʒ. debent autem ea medicamentorum genera vel cum ossa in prima mensa per mensem sumi, vel syrupo convenienti admixta in bolos conformari, qui per dies aliquot continuos, jejuno devorentur stomacho. (d) potus caffè, chocolatæ, jejuno pariter ventriculo, diu continuandus: siquidem uterque corrigendis, vel ligandis, vel obtundendis acidis, quæ in ventriculo latent, plurimum confert; Ceterum laudata remedia, utcumque in fermentum stomachale primum agant, potissimam tamen efficaciam in sanguinem exerunt, quem comminuunt, dividuntque & cujus motum intestinum, & circulatorium accelerant; unde salia quæ cruori insunt magis attrita, alkalinam naturam citius adipiscuntur, adeoque vel nulla vel paucissima suggeruntur ventriculo.

Quinto. demum laxa & emollita ventriculi tunica, ideoque admitendis famis impressionibus minus apta nativæ firmitati & tensioni ope remediorum calefacientium, exsiccantium, spirituosorum restituitur, qualia sunt, (a) medicamina omnia quæ secundæ & quartæ indicationi satisfacere supra docuimus. (b) Ea quæ calefaciente, exsiccanteque vi prædita sunt, ut aquæ thermales, v. gr. Bellilucanæ, parva dosi, sed per dies quatuor epotæ, imo interpositis aliquot dierum induciis iterandæ; potus quotidianus, jejuno ventriculo, ex herbarum vulnerariarum infuso, quæ ab Helvetia deferuntur; bochetum sudorificum pro potu ordinario &c. (c) Spirituosa, ut vina generosa e vinorum coctorum genere, ut vinum Canarinum, Hispanicum; sed præ ceteris omnibus vinum Alicantinum ad semicyathum mane jejuno ventriculo, quod in exhaustis, senibus, convalescentibus &c. efficacissimum est remedium ad concoctricem ventriculi facultatem confortandam.

*De vitiis excretorum & indicationibus mitigatoriis inde
desumendis.*

Liquet ex Physiologicis, humores, qui e corpore excerni solent; numero plurimos esse; ex Pathologicis vero humores quoslibet excernendos tripliciter peccare, substantia, qualitate & quantitate; hinc ergo & varia & multa futura sunt excretorum vitia, inter quæ, pro instituta methodo, vitium peculiare humoris, qui in mulieribus e vagina excernitur, sive fluorem album, in exemplum seligere visum est.

De indicationibus mitigatoriis fluoris albi, sive fluxus muliebris:

Fluor albus, seu fluxus muliebris est præternaturale profluvium e muliebribus genitalibus humoris excrementitii, lymphatici, pituitosi, subalbi, colore & qualitate plurimum varii, modo insulsi, aut acris &c. modo inodori aut graveolentis &c. modo tandem pallidi, aut flavi, aut viridescantis, nunc continuo, perennique fluxu promanans, nunc per intervalla, modo periodice, modo vero sine periodo recurrens.

Constat ex anatomia in uteri muliebris cavo, subtus tunicam intimam, qua convestitur, latere cola numerosissima, confertim dispersa, vasculo-vesiculosa, in uterum proprio osculo singulatim hiantia, humori lymphatico lacteo fecernendo & continendo a natura destinata; quamdiu integra valet sanitas in adultis fœminis, tamdiu id quod fluxilius inest humori huic lymphatico, lacteo, uterino, qui memoratis colis guttatim illabitur, vasis lymphaticis exceptum, alio convehitur ad communes usus; crassior vero humoris ejusdem portio, in ipsis colis hærens, ibidem retinetur, donec post menstruam periodum una cum stillante catameniorum sanguine, cujus fluxum promovet, foras e vagina prorumpat, partemque constituat profluvii menstrui, quod adultis fœminis prospera valetudine fruentibus solemne est. At vero accidit quandoque ut humor ille lymphatico-lacteus, colis suis male coercitus, vel jugi fluxu, vel identidem e genitalibus profluat, modo sincerus & impermixtus, adeoque albicans; modo vero paucò sanguine alteratus, adeoque colore roseus; modo nullis pravis qualitatibus inquinatus, sed qualis ipsis colis inerat, insulsus & inodorus; modo vero colore, odore, acredine præternaturali infectus, quæ in uteri cavo calore partis & mora quam ibidem facit, contrahit: verum quocumque fluxerit, morbum infert, curatu haud facilem, quem fluorem album dici modo docuimus, cujusque causas inquirimus, ut inde mitigatorias morbi indicationes eruamus.

Demonstrat autem allata modo expositio fluxus naturalis hujusce humoris, eundem in uterum præternaturaliter extillare non posse humorem, inde foras excernendum, nisi quatuor causis. 1°. Quia in sua cola copiosior confluit, ut vel lymphaticis vasis pro more avehi, vel ibidem per mensem integrum contineri possit; unde per ampliata colorum tumentium oscula in uterum jugiter emittitur, 2°. Quia pro naturæ instituto absorberi non potest a vasis lymphaticis obstructis, aut quomodocumque compressis, a tumoribus, schirro, uteri infarctu &c;

&c; unde in colis suis uberius congestus, per dilatata oscula, viam sibi in uterum facit. 3º. Quia æquo serosior, fluxiliorque est, unde per conniventia oscula effluxum clandestinum sibi facile parat. 4º. demum quia patentiora colorum oscula male occluduntur, atque adeo contentum humorem male cohibent, facilioremque permittunt viam.

Hinc ergo colligere pronum est, ad mitigandum fluorem album; pro quadruplici causarum genere quibus induci potest, diversis totidem indicationibus esse satisfaciendum. 1º. quidem ut sua in cola parcior uterinus confluat humor, qui eorundem osculis vim inferre non possit. 2º. ut per obstructa, aut compressa vasa lymphatica, libera paretur via, quæ resorbendæ tenuiori humoris uterini parti sufficiat, unde quæ supererit in colis portio, facilius, pertinaciusque conclusa retineri possit. 3º. ut paulo major serosiori humori concilietur consistentia, ne per conniventia colorum oscula furtim tam facile elabi possit. 4º. denique ut debita colorum osculis restituatur firmitas, ne amplius hiulca jugem humoris, quem continent, effluxum permittant.

Primo quidem ideo copiosior uterinus sua in cola fluit humor, quia a nimio sanguine nimius suppeditatur; nimius vero est sanguis, vel quia lautior est nec satis temperans vivendi ratio, unde additamenta accipit immodica cruor; vel quia deses, otiosa, sedentaria nimium est vita, unde cruor dispendia non patitur sufficientia per excretionem consuetas: utrumque, in matronis divitibus quæ, multis & polytrophis eduliis saginata, mollem, pigramque quoad omnia munia vitam degunt, non raro concurrere solet, quæque ea propter muliebri fluxu frequentius, quam plebeia aut rusticana mulieres detinentur, quæ paucioribus minusque nutrientibus cibariis vescuntur, & continus agitantur laboribus; ut ergo uterinus humor, cohibito intra limites statos sanguinis proventu uberiore, debitæque quantitati reddatur, adhibenda videntur sequentia. 1º. Temperans vivendi ratio, qua nutriatur, non vero opprimatur corpus, imperanda est; recte enim docuit HIPPOCRATES *Lib. 6º. Epidem. sect. 4. aphor. 2º. sanitatis studium esse non satiari cibis*; verum non modo paucis, sed etiam olygotrophis alimentis esse utendum, modo tamen eupepta sint & euchyma; in usum igitur eligendæ carnes juniorum animalium, ut pullorum, agni, vituli, vervecis, &c. a carne vero bubula, sicut & a caponibus, perdicibus, gallinis indicis anniculis, vel annosioribus abstinendum; simplicissima coctione præparanda sunt cibaria, elixatione scilicet vel assatione; juscula jurulenta, jura ex assatis carnibus expressa, proinde vitanda; ut & condimenta, quibus tam varii multique saponem in unum coguntur; irritamenta gulæ per artem quæsitæ, non ad tollendam sed ad irritandam famem; cupiditas, quibus excitatur aviditas &c. 2º. suadendus laboris, exercitationisque v. gr. ambulationis, equitationis, gestationis &c. usus, ut aucta perspiratione & excretionem, luxurians humorum imminuatur copia: inde est quod HIPPOCRATES *loco laudato* dicat, *studium sanitatis esse, non satiari cibis & impigrum esse ad labores*; damnanda igitur illa nimis frequens matronarum desidia, qua e lecto non surgunt, nisi ad cœnam aut ad ludum, a quibus recedere non solent, nisi ut sese lecto reddant. 3º. frequenter præscribenda est venæ se-

ctio, e qua constat ratione & experientia efficacissimum & maxime præsentaneum esse plethoræ auxilium; quoad legitimum venæ sectionis usum ea, quæ supra abunde ea de re diximus, consuli possunt. 4º. Utendum frequenti purgatione aut vomitione, ut eo pacto id quod in copia humorum nimium est detrahatur; recte enim docuit GALENUS, sanguinis missionem & purgationem deficientis exercitationis vicarias partes agere; *nisi quis*, inquit ille, *Lib. de succorum bonitate & vitio, cap. 2. satis exerceatur, nulla ciborum parcimonia se a morbis immunem tueri potuerit, nisi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel sanguinis missione compenset.* Ceterum de purgationis, vomitionisque usu, atque earum promovendarum modo, possunt adiri, quæ supra sunt dicta. 5º. promovenda est diaphoresis aut diuresis, ut uberiore per eas vias excretionem minuatur humorum luxuries; huic fini omnia conferunt remedia, quæ diaphoretica aut diuretica pollent facultate, quæque infra recensentur, ubi de quarta indicatione mitigatoria.

Secundo libera humori uterino sua in cola confluenti per vasa lymphatica ipsi deportando a natura destinata, parari nequit via, nisi, quæ obstructa sunt, referentur, aut a compressione liberentur, quæ causis lateraliter comprimantibus subjiciuntur, tuberculis scilicet, gangliis, schirrisve in utero abortis; liquet ergo huic indicationi nulla alia ratione satisfieri posse, quam usu remediorum eorundem quæ supra ad obstructions quascunque referendas proposuimus; nimirum 1º. emollientium, humectantium, relaxantium &c. usu, quæ impactam obstructis canalibus materiam sensim diluant, magisque obsequiosam reddant, ipsosque eorundem canalium parietes relaxent, ut hærentis materiæ transfluxum facilius permittant. 2º. attenuantium, incidentium, aperientium usu, qualia supra grumosa sanguinis constitutioni conferre diximus, quæ hærentem obstructis canalibus materiam liquefaciant. Ceterum fusiores horumce remediorum explicationem omittendam censemus, ne actum agere videamur, cum ea quæ de iisdem laudatis in locis dicta sunt, abunde sufficiant.

Tertio ideo serosior est dilutiorque, atque inde tacito fluxu jugiter in uterum manat uterinus humor, quia a sanguine scaturit, qui eodem tenuitatis, dissolutionisque vitio peccat; vulgari enim axiomate compertum est, *principiata principiorum naturam redolere*; quæcumque igitur immoderatiore sanguinis dissolutioni corrigendæ utiliter conferunt, conferent hæc eadem ut serosiori humori uterino debitam reddant consistentiam, & in hunc usum adhibenda efficaciter sunt, quæ brevitate causa, repeti debent ex capite de indicationibus dissolutæ diatheseos.

Quarto, ut major, in adiposis & pituitosis fœminis, laxatis uterinorum colorum osculis, concilietur firmitas, qua contentum humorem ab effluxu jugi arcere valeant; debet luxurians serum, quo emolliuntur, discuti, dissipari, alio deduci balneis thermalibus, medicaminibus sudorificis, diureticis &c. vel languida colorum fibræ in strictiorem densari compagem vulnerariis, balsamicis, adstringentibus &c. Huic ergo postremæ indicationi adimplendæ utiliter conducunt 1º. balnea & stuphæ, aquarum thermalium, bituminosarum, salinarum, sulphurearum, aut earundem embrochæ, quæ supra lumbos adhibetæ, calore quo fervent, tenuiorumque partium mineralium, quibus

quibus turgent, energia, molliorem uteri contextum firmant, & exsiccant; sero, quo relaxatur, diffuso, vel per sudores evacuato; laudantur quoque aquæ eadem, si tepidæ in uterum injiciantur. 20. sudorifica quæcumque, ut vipera, pelle nudata & exenterata n°. 1., pulvis viperarum, diaphoreticum minerale ad 3. ss. lignum sanctum, sassafras, sassaparillæ, chinæ radix, antimonium crudum, cortex Phylliræ &c. ad 3. ij. Ex quibus decoctis, juscula, ptisanæ, bocheta ex arte confici possunt. 30. diuretica omnia, inter quæ commendantur, sal admirabile Glauberianum, pulvis millepedum sive asellorum a 3. j. ad 3. ss. radices petroselinii, eryngii, anonidis, sed potissimum ari & apii ad 3. j. aut 3. ij. in decocto, quibus duabus postremis, in curanda uxore *Boethi* fluore muliebri laborante felicissime usus fuit *GALENUS*, ut ipse refert in *Libro de præcognit. ad Posth. cap. 8.* 40. vulneraria quæ, non modo facultate diuretica, qua sunt prædita, serum discutiant, sed adstrictoria simul vi, qua pollent in recessu, nimis mollitiei medentur: in hunc finem laudantur potissimum bugula, alchimilla, pervinca vulgaris, fanicula, verbena, argentina, salvia, calamentha, pulegium, ceteræque omnes herbæ vulnerariæ, quæ solent ex Helvetia, vel ex Pyrenæis montibus deferri, quarum infusione potus theiformes parandi sunt, usuque quotidiano mane jejuno ventriculo usurpandi. 50. balsamica, quæ simili cum vulnerariis energia gaudent, parique virtute proinde agunt. Inter hæc celebratissima sunt balsamum Peruvianum tum siccum, tum liquidum, Tolutanum, Mechanum, Judaicum, sed præsertim balsamum de Copahu, quod modo sit sincerum, in fluxibus quibuscumque sistendis mire efficax esse experientia multiplici compertum est. 60. denique adstringentia, quæ ubi cetera ante dicta conceptam spem frustrata sunt, mira præstant, modo tamen ita prudenter & tempestive adhibeantur, ut aliqua exiturientibus humoribus diu permittatur via, nec in totum cohibeatur effluxus, nisi corpore probe prius expurgato. Ceterum multiplex est adstringentium genus, sed ceteris in præsentī casu præferri solent ista, nempe radices bistortæ, tormentillæ, pimpinellæ, pentaphylli, ad 3. j. folia bursæ pastoris, symphiti, plantaginis, urticæ inertis, sive lamii, millefolii, herniaræ, quercus &c. ad man. j.; flores, ut balauſtia, rosæ rubræ, ad pugillos aliquot; fructus, ut capulæ glandium, glandesque ipsæ in furno assatæ ad 3. j. Ex quibus decoctis, ut artis est, juscula, ptisanæ, potus theiformes, injectiones in uterum parantur. Laudantur quoque quasi præsentanea, quæ sequuntur, ut sanguis draconis, mastiche, succus hypocistidis, terra japonica sive cathecu, vulgo *cachou*, succinum, corallium præparatum, crystallus pariter præparata, santalum rubrum, terra sigillata, os sepiæ &c. a 3. j. ad 3. ss. quæ bolorum, opiatarum, aut tabellarum forma præscribuntur, vel ad suffitum usurpantur.

Ceterum inter omnia celebre est remedium ex anaticis partibus, aluminis rupei, sanguinis draconis est sacchari candidi quod ad 3. j. aut 3. j. ss. boli instar quotidie devoratur per aliquot dies.

De qualitatibus mutatis & indicationibus mitigatoriis inde deducendis.

Constat ex pathologia qualitates corporis, quæ a causis morbificis pervertuntur, multas variasque esse, cum in quinque genera diversa possint distribui, prout visu, gustu, olfactu, tactu, auditu percipiuntur; verum e numerosis morborum symptomatibus, quæ ad mutatas corporis qualitates pertinent, unum alterumve in exemplum seligemus, frigus nempe atque pallorem quæ subito vultum, artusque occupat in syncope: sit igitur.

De indicationibus mitigatoriis frigoris & palloris syncoptici:

Syncope, sive præceps virium & functionum omnium lapsus, varia apud Practicos obtinere solet nomina, *Eclypseos* nempe, *Lypothimie*, *Synopes*, *Asphyxie*; sed hæc non tam diversum affectum, quam diversos ejusdem affectus gradus indicant; pallor enim & frigus, quæ in omni syncope vultum, artusque occupant, ceteraque symptomata, quæ syncope essentialia sunt, pendent singula a languesciente vi, qua per universas corporis partes circulator sanguis; languet vero circulatio in toto corpore, vitio tantum ipsius cordis, in quo primam morbi labem latere, apud omnes in confesso est. Docet autem Physiologia 1º. alterna dilatationis & contractionis reciprocatione moveri indefinenter cor, atque cruorem, quem dilatatum per venas accipit, contractum in arterias vicissim propellere; unde jugis circulationis motus perennatur, quo functionum omnium viget exercitium. 2º. cordis systolem ejusdem diastoli proportionem respondere, adeoque si carneæ cordis fibræ, constanter contractæ, minimam tantum ventriculorum dilatationem permittant, minimam quoque ex necessaria consecutione futuram esse contractionem. 3º. sanguinem eundem, qui cordis thalamos ingressu dilatat, distractione, quam infert dilatando, carneorum cordis parietum contractionem sympathice sollicitare, advocato scilicet uberi spirituum influxu, adeoque quantitatem quidem & motum illabentis sanguinis occasionalem; copiam vero, celeritatemque influentium spirituum efficientem cordis contractionis causam esse. 4º. quamquam vi solita in contractionem nitatur cor, huic tamen exercendæ impar est, si resistentiæ insuperabiles exiturienti ex ipsius thalami sanguini opponantur; adeoque cruore illapso, gravatum & oppressum naturali officio tunc, saltem apparenter, deesse.

Hinc sequitur 1º. Cordis motum in syncope ideo lædi, quod fatiscat ipsius contractio, neque proinde possit cruor in ventriculis hærens, in appensas arterias solita vi propelli: unde circuitum, pulsumque sanguinis in toto corpore languere consequens est. 2º. Cordis contractionem fatiscere in syncope triplici de causa diversa; (a) quia a naturali dilatatione violenter arcetur cor; neque adeo naturalem, validamque systolem producere potest: (b) quia vi debiliori contrahitur cor; adeoque objectas cruoris resistentias superare non potest, quamvis naturalem modum non excedant: (c) quia objectæ exiturienti sanguini resistentiæ tantæ sunt, ut a corde superari non possint; licet momento naturali in contractionem nitatur. Tres itaque diversas

fas causas syncopes admittimus, nempe præpeditam cordis dilatationem, adeoque præpeditam ejusdem contractionem; imminutum contractionis momentum, & auctas resistentias, quæ sanguini e corde exiturienti obijciuntur.

Primo quidem præpeditur cordis dilatatio, si fibræ parietum carnearum spasmodice contractæ naturali expansioni reluctantur. Accidit autem fibras illas spasmodice contrahi, uberi vehementique spirituum influxu in cor, qualem proritant animi pathemata repentina & vehementia, ut tristitia, gaudium, ira &c., vel qualem stimulat dolor acer & mordax in nervosis partibus, in ventriculi ore, in utero &c. Prima hæc syncopes species sympathica vulgo dicitur, fitque casu repentino, integris ægrorum viribus; ipsam solvunt cardiaca, quæ cruoris motum augent, eo fine ut, fortius arietando, cordis ventriculos constrictos facilius dilatet; auxilia varia, quibus spiritus a corde divertuntur, & aliorum avocantur; externa calefactio, quæ cruoris circulationi favet, calorem nativum fovendo; aeris frigidi inspiratio, quæ sanguinis per pulmones circulantis celeritatem auget, &c. discusso semel insultu, dein adhibenda sunt narcotica, quæ spirituum fluxum cohibendo, vel imminuendo, morbi recursum præcaveant.

Secundo vero, hebescit naturale cordis contracti momentum; vel quia deest sanguis, qui per venas influens, mole & impetu spirituum fluxum ad cor sollicitet; vel quia in cerebro deficiunt spiritus, qui etiam sollicitati ea, qua par est, copia non influant; utrumque in exhaustis morbo, hypercatharsi, sudatione, hæmorrhagia, vigiliis, jejuniis, venere, febre, labore &c. familiare est; syncopem illam præcedit & sequitur maximus virium languor; huic præsertim mederi solent, quæcumque spirituum, sanguinisque motum accelerant, aut quantitatem adaugent, ut cardiaca, auxilia spiritus agitantia, externa calefactio, aeris frigidi inspiratio &c., sed soluto semel paroxysmo, conducunt analeptica, quæ sanguinem, spiritusque instaurando, morbi causam tollant.

Tertio demum, insuperabilis sanguini e cordis thalamis exiturienti opponitur obex, si majores arteriarum trunci polypo intus repleti sint, vel tumore juxta adnato compressi: sicut non semel observatum legimus in eorum cadaveribus, qui animo, sine causa manifesta, sæpe linquebantur; sed frequentius est postremam istam syncopes speciem a cruore in pulmonibus subito hærente oriri, sive quod in iis repente crassescat inspirati aeris vitio, ut iis accidit qui in puteos diu oclusos descendunt, unde semianimes retrahuntur, vel e contra quod idem impensius rareseat, nimioque aeris inspirati calore æstuet, qua de causa plurimos in magna hominum frequentia deliquio corripitur notum est; cordis palpitatio eam syncopes speciem semper antecedit, imo etiam subsequitur non raro, ut ex tradita ætiologia manifestum fit; Utilia sunt in tali casu quæcumque spirituum, sanguinisque motum intendendo, cordis contracti momentum ita adaugere, obiectasque resistentias ita minuere possunt, ut tandem vinci, superarique valeant obices, qualia sunt cardiaca auxilia spiritus commoventia, externa artuum calefactio, aeris frigidi inspiratio &c. Verum præstat omnibus, ægro, ubi plane ad se redierit, sanguinem minuere, ut minori ejusdem copia deinceps non obruatur cor, va-

riosque obices, qui cruoris fluxum retardant, omni opera tollere.

Liquet ergo singulas syncopes species, quamquam a diversis causis sæpe dependeant, adeoque curativa remedia expetant diversa, uti dictum est, iisdem tamen mitigatoriis auxiliis omnes ex æquo indigere, qualia jam proposuimus; sed quorum naturam & facultates sigillatim explicare convenit.

1°. Cardiaca numero plurima sunt, e quibus quæ præsto occurrunt, adhiberi possunt v. gr. vinum generosum, aut spiritus vini ad cyathum dimidium, aqua naphæ, cinnamomi, reginæ Hungariæ, melissæ, theriacalis &c. ad cochlearia aliquot; sal volatile viperarum, cornu cervi, cranii humani, salis ammoniaci, urinæ &c. a gr. x. ad xv.; lilium antimoniale Paracelsi ad cochleare dimidium; pulvis viperinus ad ℥. j., lapis bezoardicus verus ad gr. x.; bezoardicum minerale, vel joviale ad gr. xij.; theriaca vetus, confectio hyacinthina, confectio alkermes ad ℥. ij. vel 3. j. e quibus varie temperatis & in aquis appropriatis cardui benedicti, v. gr. scabiosæ &c. dissolutis, iulepi & potiones multipliciter parari possunt.

2°. Multigena sunt quoque auxilia externa, quæ motu, irritatione, distractione, dolore spirituum fluxum accelerant in omnes partes, adeoque in ipsum cor, unde contractionis ejusdem momentum intendi manifestum est: hæc ergo summe proficua in iis syncopes speciebus, in quibus a systole feriatur cor; vel utcumque nitatur in systolem, nititur tamen vi minori, quam par sit, ad vincendas objectas resistentias; sed quod forsitan non ita obvium videretur, conducunt etiam in prima syncopes specie, quæ a convulsiva fibrarum cordis contractione, adeoque a justo uberiore spirituum fluxu dependet: siquidem refluxus sensiferi in cerebrum vivide percussus cum in universas corporis partes influxus sympathicos determinent, spirituum rivum, qui ex alia causa in cor constantius defluit, varie intersecant in cerebro, adeoque ab instituta via detorquent aliorsum, vel ejusdem impetum notabiliter imminuunt, unde cessante fibrarum contractione convulsiva, sua redditur cordi reciprocatio. Inter auxilia istius modi externa laudantur vociferatio maxima ad aures ægrotantis, alaparum infictus, aquæ frigidæ in faciem injectio, pilorum avulsio, præsertim in pudendis, digitorum contorsio, cucurbitarum applicatio, frictiones fortes, potissimum in syncope hysterica; utiliter quoque in nares insufflatur pulvis nicotianæ, aquave reginæ Hungariæ injicitur, vel iisdem admoventur salia volatilia urinæ, cornu cervi, salis ammoniaci &c. sal volatile oleosum, aromaticum, sive sal Anglicanum, olea foetida urinæ, salis ammoniaci, cranii humani, &c. vel demum iisdem supponitur fumus e charta papyracea vel ex aliis perdicis combustis exhalans.

3°. Externa membrorum algidorum calefactio in omni syncope confert (modo ut a nimia cruoris rarefactione non sustentetur) quoniam circuitui sanguinis per extrema vasorum capillamenta favet, inde est quod cum levamine manibus, cruribus, pedibus, ori ventriculi identidem calefacta admoveantur mantilia, quod lecti locus in quo decumbit æger, retractis pedibus, immisso foculo sæpe calefiat; quod calefactus silex linteis obvolutus pedibus supponatur &c. Cavendum tamen, ne corporis superiora, veluti facies, collum, pectus præpo-
stere

stere concalefiant, quia inde novus ægrotanti additur calor, qui, dum artus algent, plerumque in præcordiis exæstuat.

4°. Utilissima est aeris frigidi inspiratio, quandoquidem aer frigidior, majori quo pollet elaterio, pulmonares dilatat vesiculas, expanditque, unde sanguinis in pulmonum vasis hærentis facilius fit commeatus, novusque proinde languescenti cordis contractioni additur stimulus; sic constat experientia in strangulatis, aut submersis animalibus, suppressum cordis motum valida in pulmones aeris insufflatione, miraculi instar, renovari; Itaque eo fine dimovendi adstantes, qui ægrotanti propiores sunt, ut liberior sit frigidi aeris accessio, diducenda lecti siparia, imo vero quandoque fenestræ adaperiendæ, si permiserit tempestatis ratio, vel saltem, ut subfrigidum imitetur ventum, aer agitandus flabellis.

5°. Tandem non omittenda epithematha, epicarpia, sive remedia, quæ ex theriaca, confectionibusve alkermes, vel hyacinthina in vino, aut aqua naphæ dissolutis parata, & linteo, panno, crustæve panis illita, cordis regioni, ori ventriculi, temporibus, vel carporum arteriis applicari solent: simili ratione pipiones per dorsum sectos cordi, aut pedum plantis apponere mos est, vel testes in viris, aut muliebria in fœminis vino generoso, cui dissoluta fuerit theriaca vetus, calide foveri &c. hæc enim, si non prosint, numquam saltem nocere possunt, adeoque adstantibus mulierculis facile permittenda, quæ dum in his remediis parandis vel admovendis detinentur, occupantur, parcunt medico, ut in re præcipiti & periculosa aleæ plena ad utiliora commodius attendere possit.

Ceterum quod ad curativa syncopes remedia attinet, quæ novos insultus præcavere valeant, horum tractatio non est hujus loci, ubi mitigatoria tantum auxilia præsentis affectus inquirimus: sufficiat obiter indicasse præcipua istius remedia esse narcotica, diætam analepticam, sanguinis missionem, aut refrigerantia sub-acida, sive cardiaca frigida, quæ singula singulis, propriisque syncopes speciebus conducunt, uti modo dictum fuit; si vero lubuerit, ratio, qua ea adhiberi debeant, ex aliis hujusce tractatus locis repeti poterit.

De indicationibus vitalibus sive conservatoriis quæ ab ægrorum viribus deducuntur.

Indicationes vitales, seu conservatoriæ ad duo in universum collimare debent: 1°. nempe, ut conserventur vires præsentēs, 2°. ut prostratæ restaurentur vires: duobus itaque distinctis paragraphis, uno quidem quomodo vires præsentēs conservandæ, altero vero quomodo fractæ sint refocillandæ, paucis sumus dicturi.

De ratione conservandarum virium præsentium.

Constat ex Physiologia, ceteris quoad solidorum structuram, humorumque crasim paribus, vires in diversis individujs, vel eodem diversis temporibus, triplicatam rationem invicem obtinere quantitatis naturalium humorum in corpore circulantium: hinc igitur consequens est ad vires conservandas quales sunt, conservandam esse præsentem humorum naturalium quantitatem: prudens ergo solersque Medicus ad

duo caute attendere debet, 1°. ne humores naturales præpostero; inutilique remediorum usu, seu potius abusu, temere exhauriantur; 2°. ut diæta conveniente fere quidquid humorum remediis aut naturalibus evacuationibus absumitur, brevi restauretur. Itaque 1°. quæ prudentia in ægrotantibus administrari debeant remedia, 2°. quæ vero diæta iisdem imperanda sit ad virium præsentium conservationem exponemus.

Qua prudentia ægrotis ad vires conservandas administranda sint remedia.

I. Medicorum Clinicorum officium est ægrotantibus pro vario morborum genere, quo affliguntur, venam tundere, emetica, cathartica, diaphoretica, diuretica, sialagoga &c. præscribere, ut morbi vehementia frangatur, morbifica expellatur causa, morbosaque emendetur labes; sed constat horumce remediorum usu, iterata & multiplici evacuatione exhauriri humorum massam; adeoque, juxta doctrinam modo traditam, notabiliter imminui ægrotantium vires. Stant ergo in ancipiti consilio Medici, qui ægrotantium saluti providere student, utrum, post habitis omnino viribus, absque cunctatione properanda sint remedia; an vero omittenda remediorum non pauca, ut conserventur vires; quo in genere utrimque peccare novimus. Errant enim isti, dum meticulosi nimium, ne vires quas morbus ipse pessumdaturus est debilitasse videantur, remediis efficacibus uti non audent, quæ morbi natura expetit; errant & illi, neque sane minori ægrorum infortunio, qui sine ullo virium labascentium respectu ægrum & multis validisque remediis temere atterunt. Inter hæc extrema tutissimam sequuntur viam, qui mediam tenent, quique adeo morbo urgenti, remediis convenientibus, qualiacumque sint, mederi conantur, sed minimo virium dispendio, qua in re sequentibus regulis attente satisfaciendum est.

1°. Prudenter administranda sunt remedia, qualia exigit morbi ratio, permittitque virium robur; ad quæ duo perpetuo attendere debemus: Itaque sicut sanguinis missio, vel purgantium, etiam mochlicorum, exhibitio non est omittenda, si urgeat morbus, ita nec eadem auxilia sine gravi necessitate multiplicanda, aut iteranda sunt; qui secus fecerint, suam prædent inscitiam, aut inconsiderantiam, dum in tractandis ægris nimiam ostentare student diligentiam.

2°. Partitis dosibus ac vicibus adhibenda sunt auxilia, modo dilationem permittat morbi natura; sic satius est duas sanguinis missiones mediocres, quam unicam maximam imperare; purgationem levem pluries iterare, quam drasticum semel præscribere; ea sane ratione factum est, communi Medicorum consensu, ut jamad animi deliquium non amplius mittatur sanguis, aut nunquam adhibeatur belleborismus; verum tamen si morbi vehementia urgeat, aut celeritas, tunc liberalior sanguinis missio, validiorque purgatio prompte imperanda, meritoque culpanda illorum timida cunctatio, qui ægrotanti, in periculo versanti, nullo modo auxiliantur, dum fortiori remedio, quod convenit, non audent opitulari.

3°. Si quid efficacius movendum sit, initio moveri debet, nondum fractis ægri viribus; deinde vero in morbi progressu validioribus remediis

mediis cautius utendum: inde est quod in morbi principio, & liberalior sanguinis missio, validiorque purgatio sæpe iteretur, quæ contra morbo progressu & parcius & rarius, viribus jam exsolutis, adhiberi solent, nisi ex aliqua forte causa recruduerit morbus; quo in casu, ita jubente necessitate, ad validiora denuo recurrendum est remedia, quæ recidivum profligant morbum.

Hæ sunt potissimæ cautelæ, ad quas Medicum prudentem attendere decet, ut suo rite fungatur munere, opiterique mereatur nomen; ea enim ratione, sicut neque morbi curationem negliget, ne morbo celeriter curando defuisse videatur, sic quoque vires temere non atteret, ne eas labefactasse dicatur; sed morbi curandi, viriumque conservandarum caute sollicitus, utrumque, quali expedit methodo, conficiet.

Quæ diætæ ægrotantibus imperanda sit ad virium conservationem.

II. Antiquiores Medicinæ principes multa scriptis de ægrotorum diætâ tradidere; sed quæ a moribus nostris, & ab hodierno vivendi usu multum aberrant; quocirca, iis omissis, quasi minus utilibus, præstare videtur, præsentem diætâ paucis proponere, quali Medici Europæi in diversis morborum generibus, nunc uti consueverint.

Itaque morbi omnes in duas classes sunt distinguendi, ratione durationis; alii enim sunt chronici, qui lente moventur, tardeque terminantur; alii vero acuti, qui cito, & cum periculo, sua percurrunt stadia; in priore morborum classe, plenior competit diætâ, quia in morbis chronicis, cum diuturniores sint, majori opus est virium robore, quod absque liberaliore diætâ consistere nequit; in posteriore vero sufficit tenuior, quoniam, cum promptius terminentur isti, majorem inedia facilius tolerare possunt.

Primo, plenior diætâ, quæ in morbis chronicis desideratur, duplex distingui solet; una plena, quæ morbis chronicis qui febre carent, ut Epilepsiæ, Paralyfi, Maniæ, Asthmatis, Schirro hepatis, Nephritidi &c. mediocris altera, quæ morbis chronicis qui febre lenta stipantur, ut phthisi, tabi, febribusque omnibus marasmoideis conducit. 1°. diætâ plena conceditur in morbis chronicis febre carentibus, tum quia, cum absit febris, magis viget concoctrix alimentorum facultas, quæ proinde cibariis copiosioribus subigendis sufficit, tum quia ab uberiore chylo in sanguinem transfuso nulla tunc excitatur lucta, quæ febrem augeat. In hac diætâ instituenda duo spectari debent, quantitas scilicet, & qualitas alimentorum: quantitas quidem ponderatione minime definiri potest, cum varii homines varie edaces sint, adeoque uberiore vel parciore alimonia indigeant; certius temperatur pro famis ratione, quæ naturalis est ingerendi cibi regula, modo ea cautela adhibeatur, ut esuries quidem, non vero fames perfecte expleatur. Præstat autem duabus, imo vero, si ita videatur, tribus vicibus quotidie esitare, potius quam mensa unica, cibo immodico ventriculum obruere; verum omnibus prandium luculentius, cœnam vero tenuiorem imperandam esse censemus, cum, de die in vigilantibus melius, citiusque confici, quam noctu in dormientibus, doceant ratio & experientia. Quod ad qualitatem attinet, eupepta & euchyma, sed oligotropa, vel ad summum mediocriter nutrientia, eligi debent alimenta,

menta, talia sunt juniorum animalium carnes, ut caro agnina; vel vervecina junior, aut vitulina, pulli gallinacei aut indici juniores, gallinæ vel capones anniculi, perdices juniores, cuniculi &c. ableganda vero in totum caro ovilla, bubula, porcina, lepores, perdices annosiores, volatilia annosiora &c. aut alimenta duriora, concoctu difficilia, vel nimis nutrientia; simplicissima esse debet eduliorum præparatio, assatio scilicet aut elixatio; abstinendum enim est a ferculis omnibus, quæ aromatibus & garo præparantur, quæque præsentissima pestis censeretur debent: confert in hac diætâ frequens offarum usus, & panatellarum ex jure, vel cremorum tenuiorum, qui cum jure ex oryza, hordeo, avena, spelta excorticatis excoquantur, quæ eupeptas, & vere euchymas sorbitiones constituunt.

2°. Diætâ tantum mediocris concedenda est in morbis chronicis, qui lenta stipantur febre, sive quia febre pervertitur digestio, sive quia experientia compertum est uberiore chyli transfusione, turbas in sanguine tunc excitari, quæ febrem intendunt; itaque alimentorum parciore tunc permittitur quantitas, solidi tamen cibi concedi etiamnum possunt, si febris recrudescentiæ minimæ sint; sed si graves febriles recrudescentiæ urgeant, ablegatis cibis solidioribus, offis tantum, vel sorbitionibus, ut panatellis, aut cremoribus, vel jusculis nutriendus est æger. Ceterum caute advertendum est, quod si solidiora concedenda videantur alimenta, concedantur longissime a recrudescentiæ hora; ea vero imminente, sorbitiones tantum permittantur; tempore demum recrudescentiæ, sola propinentur juscula. Pauca supersunt dicenda de qualitate alimentorum, quibus vesci possunt ægri in isto casu, siquidem ea cum alimentis supra memoratis coincidunt, debentque ex eodem genere seligi, eademque ratione præparari.

Secundo, tenuior diætâ, quæ acutis convenit morbis, ipsa quoque duplex est; tenuis una quæ morbis simpliciter acutis aut acutis ex decidentia; tenuissima altera quæ peracutis & perperacutis conducit. 1°. In acutis simpliciter, aut ex decidentia tenuis concedi debet diætâ; quoniam cum ad decimum quartum, imo vigesimum & etiam ad quadragesimum diem extendi soleant, necessum est ægros tanto temporis intervallo, firmiore alimonia refici; tenuis autem illa diætâ quæ in morbis acutis hodie præscribitur, tota consistit in solo jusculorum usu, quæ ex decoctis animalium carnibus parantur, & ad ℥. ss. aut ad ℥. j. qualibet propinantur vice. Utebantur quidem Antiqui, jusculorum loco, ptisana, seu spissiore hordei decocto, quo constat minus augeri, minusque, quam jusculis, nutrirî febrem; sed in universa fere Europa contraria ita nunc invaluit consuetudo, ut quamquam prava sit, retinenda tamen videatur, cum nonnisi difficillime immutari possit; In morbi principio, parcius quam in progressu ægrotantibus præscribi solent juscula, tum quia integræ valent in initio vires, tum quia in primis viis latet cacochylia, quæ educenda est. Itaque tunc parciore exhibenda nutritio, cum juxta Hippocratem, quo plus nutrieris corpus impurum, eo impurius reddideris; inde est quod initio juscula quaterna tantum, in progressu vero terrena qualibet hora propinentur; simili quoque ratione fit ut tenuiora initio, fortiora vero in fine præscribantur juscula. Pro diversa qualitate, quæ in jusculis desideratur, diversæ seligi debent animalium carnes;

carnes; si aquosa & infirma esse debeant, ut in inflammatoriis quibuscumque affectibus, sed præsertim pulmonum, ex carne vitulina, agnina, pullis junioribus; si mediocria, ex carne vervecina, capone, aut gallina annotinis; si demum firma & valentia, ex carne bubula, perdice, capone annoso &c. confici debent. Ceterum si mediocria desiderentur juscula, ea ratione decoqui debent, ut singulæ decoctæ carnis libræ, duo juscula proxime reddant; sine sale & larido, lento, æquabilique igne fieri debet decoctio, donec ab ossibus sponte separetur caro: inde juscula sola decantatione educenda sunt, levi decoctæ carnis expressione, cavendo a carnis contritione, aut compressione nimia, qua, quod glutinosum est, una cum jusculo exprimeretur. 2º. tenuissima in morbis peracutis & perperacutis simplicanda est diætæ, tum quia brevi durant, neque adeo tam magnam virium exsolutionem inferunt; tum quia summum foret periculum, si corpora impura & vitiosa cacochylia oppressa nimis alerentur; tunc igitur aqua fontana pane tosto alterata, vel ptisana simplex ex decocto hordei & graminis propinanda est; quod si concedenda sint juscula, tenuissima & vere aquosa, quæ diluant magis, quam nutrant, concedi debent.

Ceterum hoc ultimum est caput diætæ ad vires conservandas necessariæ, ut ægri sopore per artem conciliato, si naturaliter desit, quieti tradantur: notum enim est, vigilia æque celeriter exsolvi vires, ac inedia; ergo ægrotis præscribenda sunt narcotica, præsertim si contumaciores affligant vigiliæ; sed hæc repeti possunt juxta capite de indicationibus mitigatoriis agrypnia, ubi de iisdem fusius egimus. Modo ea methodo dirigatur ægrotantium diætæ, manifestum est nutrimento convenienti quale quantumve morbi ratio permittere potest, sustentari ipsorum vires; inde vero tamen vel nullam, vel saltem minimam morbo accessionem fieri, adeoque una eademque opera utrumque laudis punctum a prudenti Medico illis cautionibus obtineri, cum virium conservationi efficaciter faveat, absque affectuum morbosorum incremento.

De reficiendis viribus quæ attritæ sunt.

Morbo, vel medicamentis nimium attritæ vires, duplici ratione refici possunt. 1º. quidem vere, si diætæ analeptica, humorum per corpus circulantium vere augeatur quantitas. 2º. vero apparenter tantum, si remediorum efficacia, humorum motus, & rarefactio ita intendatur, ut auctam falso referant copiam; adeoque similem, sed fugacem quoad vires effectum producant; prior quidem tutior, meliorque est methodus; sed cum nimis sit lenta, neque in iis, qui acute ægrotant, commode adhiberi possit, posteriore tunc utendum est, quæ torpentes subitanea remediorum vi derepente exsuscitantur vires: itaque primo de diætæ analeptica, qua vires vere, sed lente; dein de remediis cardiacis, quibus vires subito sed apparenter tantum augentur, verba faciemus.

De diætæ analeptica ad vires refocillandas.

I. Analeptica diætæ diversa est, prout in ægrotantibus, qui febre acuta

ctu laborant, instituenda occurrit, aut in convalescentibus, qui eadem jam vacant. In priori quidem casu sorbitionibus tantum instaurandum virium robur, quoniam febricitantium ventriculus ciborum solidiorum usum non tolerat; in posteriori vero solidiora concedenda sunt alimenta, quæ in convalescentibus perfectius confici & concoqui possunt.

Primo, Itaque ad analepticam febricitantium diætam, qui in morbi declinatione nimium debilitantur, sequentia communi usu exhiberi solent auxilia. 1°. firmiora & valentiora juscula, quæ ex majori carnis quantitate, vel etiam ex carne bubula, ex capone annosiore, ex perdice &c. decoquuntur, & quæ terna qualibet hora assumuntur. 2°. Gelatinæ, quarum duæ species, imbecillior una, altera valentior: nihil aliud est imbecillior, quam caponis jusculum, aut carnis vitulinæ, aut utriusque simul decoctæ in aqua cum pedibus vitulinis, vel quod est conducibilius, cum scobe cornu cervi limato, ut facilius concreseat, quod jusculum, carnibus ad dissolutionem usque coctis, per mantile rarum transcolatur, leniterque exprimitur, mox adipe flatu deturbata, atque cochleari derafa, injectis ovorum albuminibus clarificatur, & addita sacchari ℥. ss. pro gelatinæ ℥. iij. in frigidum reponitur locum, ut inspissetur. Valentior vero gelatina fit ex carnibus caponis, perdicis &c. cum cruribus vituli concisis, & in vas vitreum absque liquore inditis, quo diligenter obturato, & in balneo mariæ reposito, fervore exprimitur carniū succus, gelatinæ instar sponte concrefcens. Solet utraque gelatina ad aliquot cochlearia, duo, tria, quatuor &c. ægroto præberi jusculi loco, jusculove communi infundi; sed minori dosi. 3°. Consumpta & expressa carniū, vulgo *des consommés*, quæ ex carne multa & jurulenta, diuturna coctura, fortique expressione, ad paucam extrahuntur quantitatem, quæque gelatina valentius nutrire censentur; & ubi urget necessitas, eadem ratione præscribi solent. 4°. succus jurulentus, quem semi coctæ suppeditant carnes, vulgo *du jus*, cujus unum alterutrumve cochleare infunditur jusculo communi, ut valentius nutriat; carniū autem succus duplici ratione educi solet, (a) si caro vervecina, bubula, vitulina &c. vulgari modo semi assata in tenues taleolas calens dissecetur, inde enim uber profluit jurulentus succus. (b) Si carnes eadem crudæ & in tenues lamellas dissectæ, craticulæ ferreæ angustiori imponantur inter duas lances grandiores concludendæ, atque dein superiori lanci superponatur focus, cujus calore ex carnibus suppositis, dum excoquantur, in subjectam patenam, quasi per descensum distillatur succus. 5°. demum distillata restaurantia, quæ ex caponis unius decocti jure, ex mica panis albi, pulveribus, aquis, aut confectionibus cardiacis, ex cruda alterius caponis carne, balneo mariæ, lento igne distillando, educantur, quæ ad unum, alterumve cochlear exhibentur, quæque reparandis ægrorum viribus, ac spiritibus, aptissima sunt remedia, quia ut facile coquantur, ita cito distribuuntur; rarius tamen nunc usurpantur distillata hujusmodi, quia operosius præparantur, aliaque auxilia ante dicta paratu faciliora sufficere possunt. Ceterum notandum est auxiliis valentioribus istius modi febrem, quæ ægrotantes male habet, re ipsa fortiore, nec non falsiore chylo, qui cruori transmittitur, intendi; ea ratione fit ut horum usum prudenter temperare conveniat; ab iisdem tamen abstinere minime expediat; cum, ut

vulgari fertur axioma, in exhaustis ægrotantibus, febrem potius, quam virium exsolutionem, oppugnandam habere præstet.

Secundo, valentior tuto permittitur diæta ad analepsim convalescentium, qui omni vacant febre, quandoquidem tunc firmior ventriculi efficacia solidioribus cibis digerendis compar est: possunt igitur in illo casu sequentia exhiberi. 1º. Auxilia omnia, quæ febricitantibus convenire diximus, quæque a fortiori convalescentibus concedi debent, 2º. offæ, panatellæ, cremores orizæ, hordei, avenæ, speltæ &c. cum jusculis paratæ, quæ semel, bis, terve in die permittuntur &c. 3º. Biscocta, & marcipanes, quæ quandoque firmiori convalescenti, loco jusculi, semel in die concedi solent. Biscocta quidem parantur ex farina purissima, ovorumque vitellis, quæ omnia saccharo, in aqua rosacea dissoluto, in panes excepta quadrangulos, elibano incoquendos finguntur; marcipanes vero fiunt ex amygdalis dulcibus excorticatis & contusis, saccharo, in aqua pariter rosarum dissoluto, exceptis, purissima interdum addita farina, micave panis albi pulverata, quæ omnia diligenter subacta, in panes dulciarios, aut placentulas concinnantur, deinde in elibano sensim & leviter coquuntur. 4º. demum si confirmetur convalescentia, carnes eupeptæ, euchymæ, sed olygotrophæ, ut pullus gallinaceus, gallina, aut capo junior, caro vitulina, agnina &c. exhibentur, qua in re diæta convalescentium, cum diæta eorum qui chronico affectu cum febre lenta, imo vero cum illorum diæta qui chronico affectu absque febre laborant, proxime coincidit. Porro autem in convalescentibus, quamquam concoctrix ventriculi facultas vigere videntur, enemata, imo vero purgantia minorativa identidem præscribenda sunt, ne cibario inassueto, cacochylia in primis viis ingeneretur, quæ recidivam pariat.

De remediis cardiacis quorum usu exsuscitantur vires.

II. Vires languidas exsuscitare nequeunt remedia, nisi quatenus humorum circulationi, fluxui, rarefactioni favent: omnia ergo medicamina, quæ cardiaca dicuntur, quæque vires exsuscitant, ex attenuantium, incidentium, in humoribus rarefactionem inducentium, (qualia supra memoravimus, ubi de mitigatoriis indicationibus palloris & frigoris syncoptici) genere esse debent. Inter hæc efficacia potissimum censentur, ad vires celeriter refocillandas, vinum generosum, aqua naphæ, cinnamomi, melissæ, theriacalis, cardui benedicti, scabiosæ &c. liliū antimoniale Paracelsi, salia volatilia omnigena, pulvis viperinus recens, lapis Bezoardicus verus, Bezoardicum minerale, antimonium diaphoreticum, theriaca vetus, confectio hyacinthina, aut alkermes &c. quorum omnium doses diversæ, supra laudato capite, propositæ fuerunt; his addi debent ambræ griseæ essentia a gutt. v. ad viii. & elixir proprietatis a gutt. x. ad xx. Possunt autem ista sicut & præcedentia vel seorsim præscribi singula propriis dosibus, vel ex iisdem, si ita res videatur, debite temperatis & commixtis julepi, aut potiones multiplices præparari, quæ ex cochleari inter juscula propinantur, majori tamen dosi propinandæ, si nimia virium suaserit exolutio.

Hæc remedia, ad vires refocillandas, vere utilia sunt, & præsentanea; a nimio tamen eorum usu caute abstinendum. 1º. si ex signis

manifestis notum sit summo fervore cruorem exæstare. 2o. si adsit viscerum inflammatio, phlogosis, vel inflammatoria, aut phlogodea dispositio. 3o. si hæmorrhagia immodica laboret æger, qua sit metuedum, ne animam cum sanguine profundat. 4o. tandem si ex intensiore acrimonia colliquescat sanguis: siquidem orgasmus immodicus, quem sanguini communicare solent cardiaca, usu nimio, ejusdem fervorem, viscerum inflammationem, hæmorrhagiam, sanguinisque acrimoniam, & colliquationem morbose intenderet.

INDEX

P roœmium.	pag. 1	§. I. De Compositione Medicamentorum externorum quæ sub forma liquida sunt.	ibid.
P A R S P R I O R.		— Cap. 1. Fetus.	ibid.
De constitutione Medicamentorum seu de Formulis.	2	— Cap. 2. Balneum. Aquæ Thermales.	
<i>Sectio prima.</i>		Acidulæ.	37
De Compositione Medicamentorum internorum.	ibid.	— Cap. 3. Linimentum.	42
§. I. De iis quæ sub forma liquida præscribuntur.	ibid.	§. II. De Compositione Medicamentorum externorum quæ sub forma solida sunt.	45
— Cap. 1. Apozema.	ibid.	— Cap. 1. Cataplasma.	ibid.
— Cap. 2. Jusculum.	6	— Cap. 2. Emplastrum.	46
— Cap. 3. Potio.	9	— Cap. 3. Vesicatorium.	47
— Cap. 4. Julepus.	17	— Cap. 4. Pomata.	48
— Cap. 5. Emulsio.	19	— Cap. 5. Unguentum.	49
— Cap. 6. Syrupus.	20	<i>Sectio tertia.</i>	
— Cap. 7. Ptisana.	ibid.	De Compositione Medicamentorum mediorum.	52
— Cap. 8. Looch.	25	§. I. De compositione Medicamentorum mediorum liquidorum.	ib.
§. II. De Compositione medicamentorum internorum, quorum forma solida & sicca est.	26	— Cap. 1. Clyster.	ibid.
§. II. Cap. 1. Pulvis.	ibid.	— Cap. 2. Injectio.	57
— Cap. 2. Bolus.	27	— Cap. 3. Gargarisma.	59
— Cap. 3. Opiata.	29	— Cap. 4. Collyrium.	62
— Cap. 4. Pilulæ.	32	§. II. De compositione Medicamentorum mediorum quæ sub forma solida sunt.	65
— Cap. 5. Tabellæ.	34	— Cap. 1. Suppositorium.	ibid.
<i>Sectio secunda.</i>		— Cap. 2. Pessarium & Nascale.	66
De Compositione Medicamentorum externorum.	35	— Cap. 3. Sternutatorium & Masticatorium.	ibid.
		P A R S	

PARS POSTERIOR.

De Methodo medendi seu de Indicationibus. 69

Sectio prima.

De Indicationibus prophylacticis quæ a causa morbifica deducuntur. 70

§. I. De Indicationibus quæ a Plethora repetuntur. *ibid.*

— *Cap. 1. De Sanguinis missione.* 71

— *Art. 1. Quid & quotuplex sit sanguinis missio.* *ibid.*

— *Art. 2. Quæ sit utilitas evacuatoriæ S. M.* 73

§. I. *Cap. 1. Art. 3. Quæ sit utilitas revulsivæ S. M.* 75

— *Art. 4. Quæ sit utilitas derivativæ S. M.* 76

— *Art. 5. Quæ indicent aut contraindicent S. M.* 78

— *Art. 6. Quæ cautelæ ad S. M. necessariae sint.* 79

— *Cap. 2. De Cucurbitulis.* 81

— *Cap. 3. De Hirudinibus sive Sanguisugis.* *ibid.*

§. II. De Indicationibus quæ a Cacoehylia oriuntur. 83

— *Cap. 1. De Vomitione. De Vomitoriis.* 84

— *Art. 1. Quæ indicent aut contraindicent vomitionem.* 86

— *Art. 2. Quæ cautiones ad vomitionem sint necessariae.* 88

— *Cap. 2. De Purgatione, & ejus requisitis.*

— *Art. 1. Quæ indicent & contraindicent purgationem.* 91

— *Art. 2. Quotuplex sit purgantium differentia.* 93

— *Art. 3. Quæ cautiones ad purgationem necessariae sint.* 95

— *Cap. 3. De usu Clysmatum.* 97

§. II. *Cap. 3. Art. 1. Quæ sit utilitas clysmatum evacuantium.* *ibid.*

— *Art. 2. Qualis esse debeat clysmatum usus.* 98

§. III. De Indicationibus quæ desumuntur a cacoehymia. 100

— *Cap. unicum. De Fonticulis, Setaceis & Vesicatoriis.* 102

Sectio secunda.

De Indicationibus therapeuticis quæ a morbo repetuntur. 106

§. I. De Indicationibus quæ a morbis partium solidarum deducuntur. *ibid.*

— *Cap. 1. De morbis partium similium & indicationibus inde desumendis.* *ibid.*

— *Cap. 2. De morbis partium organicarum in conformatione & eorundem indicationibus.* 107

— *Art. 1. De vitiosa partium organicarum conformatione penes figuram & superficiem.* 108

— *Art. 2. De vitiosa earundem conformatione pene meatus & poros.* 109

— *Cap. 3. De morbis partium organicarum in magnitudine, & indicationibus inde desumendis.* 110

§. I. *Cap. 4. De morbis earundem in numero & indicationibus curatoriis inde desumendis.* 114

— *Cap. 5. De morbis earundem in compositione & indicationibus inde desumendis.* *ibid.*

§. II. De Indicationibus quæ repetuntur a morbis fluidorum. 117

— *Tit. 1. De Indicationibus quæ vitiosæ sanguinis qualitati conveniunt.* *ibid.*

— *Cap. 1. De Indicationibus vitiosarum sanguinis diathesium.* 118

— *Art. 1. De Indicationibus diathesis grumosæ.* *ibid.*

— *Art. 2. De Indicationibus diathesis dissolutæ.* 119

— *Art. 3. De Indicationibus siccae & gummosæ diathesis.* 120

— *Cap. 2. De Indicationibus sin-*

singularum sanguinis dyscrasiarum. 123

— *Art. 1.* De Indicationibus ferosæ dyscrasie. *ibid.*

— *Art. 2.* De Indicationibus acidæ aut falso-acidæ dyscrasie. 124

— *Art. 3.* De Indicationibus dyscrasie acris, aut falso-acris, & ammoniacalis. 126

§. II. *Titul. 2.* De Indicationibus quæ morbosæ sanguinis motibus conducunt. 127

— *Cap. 1.* De Indicationibus fermentationis & circulationis præternaturaliter auctarum. 128

— *Cap. 2.* De Indicationibus earundem p. n. imminutarum. 129

§. III. De Indicationibus quæ a morbis compositis deducuntur. *ibid.*

Sectio tertia.

De Indicationibus mitigatoriis quæ a symptomatibus urgentibus deducuntur. 130

§. I. De actionibus læsis & indicationibus mitigatoriis inde repetendis. 131

— *Cap. 1.* De læsis actionibus animalibus, ubi potissimum de agrypnia & mitigatoriis ejusdem indicationibus. *ibid.*

— De dolore. 134

— *Cap. 2.* De læsis actionibus vitalibus, ubi præsertim de tussi & mitigatoriis ejusdem indicationibus.

bus.

— *Cap. 3.* De læsis actionibus naturalibus, ac imprimis de anorexia & dysorexia & mitigatoriis eorundem indicationibus. 137

§. II. De viriis excretorum, & indicationibus mitigatoriis inde deducendis. 139

— *Cap. unicum.* De Indicationibus mitigatoriis fluoris albi, sive fluxus muliebris. *ibid.*

§. III. De qualitatibus mutatis, & indicationibus mitigatoriis inde deducendis. 144

— *Cap. unicum.* De Indicationibus mitigatoriis frigoris & palloris syncoptici. *ibid.*

Sectio ultima.

De Indicationibus vitalibus, sive conservatoriis quæ ab ægrorum viribus deducuntur. 148

§. I. De ratione conservandarum virium præsentium. *ibid.*

— *Cap. 1.* Quia prudentia remedia ad virium conservationem ægris administranda sint. 151

— *Cap. 2.* Quæ diæta ægrotantibus imperanda sit ad virium conservationem. 152

§. II. De reficiendis viribus quæ attritæ sunt. 153

— *Cap. 1.* De diæta analeptica ad vires reficiendas. *ibid.*

— *Cap. 2.* De remediis cardiacis quorum usu vires exsuscitantur. 155

B
AU